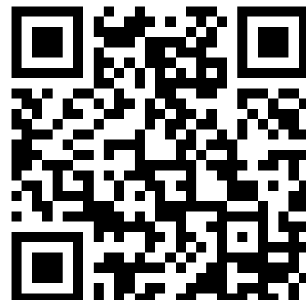
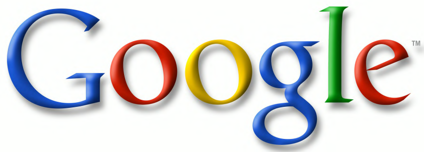

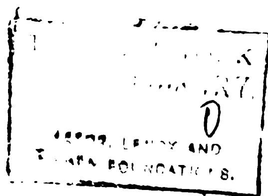
Ölands runinskrifter

Sven Söderberg, Erik Brate

ÖLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AF

ERIK BRATE

MED ETSNINGAR AF ROBERT HAGLUND

UTGIFNA MED ANSLAG AF BERGERSKA FONDEN

[redacted]

I DISTRIBUTION HOS WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

Pris 4 kronor 50 öre

ÖLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

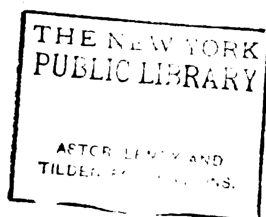
AF

SVEN SÖDERBERG OCH ERIK BRATE

MED ETSNINGAR AF ROBERT HAGLUND

UTGIFNA MED ANSLAG AF BERGERSKA FONDEN

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1900—1906

INLEDNING.

Från Öland äro ganska många runinskrifter kända. Hela antalet uppgår till minst sextio, samtliga tillhörande slutet af hedna tiden eller kristna tiden.

Af dessa har en varit inristad på en kyrkodörr (i Hulterstad, Liljegrens *Runurkunder* 1946), två hafva varit skrifna på murytor i kyrkor (Runsten och Löt), en har varit upptecknad i en kyrkobok (Runsten). Alla de öfriga hafva blifvit inristade på stenar. Af runstenarna är en granit (Karlevi), en, som upptäcktes år 1884 på Köpings kyrkogård, är sandsten, utan tvifvel härstammande från Gotland. Alla de återstående runstenarna på Öland äro eller hafva varit tunna hällar af kalksten, brutna ur öns grund, hvilken som bekant öfverallt utgöres af silurkalk, som på stora delar af ön ligger uppe i dagen, bildande själfva jordytan.

Af de runristade hällarna finnas nu endast få kvar i oskadadt skick. Kalkstenen är ett bräckligt material, som lätt spricker och faller sönder, och denna omständighet har nog varit grunden till att en och annan af Ölands runstenar gått förlorad. Men den hufvudsakliga anledningen till att runstudiet gjort så stora förluster på ön har man att söka i befolkningens ringa aktning för fornminnena. Oaktadt kalkstenen är nästan öfverallt på ön tillgänglig och låter med lätthet bryta sig, hafva inbyggarna likväl tagit de till fädernas minne resta hällarna, för att använda dem till allahanda praktiskt bruk. Talrika med runor eller annan skrift ristade minneshällar hafva användts till golfplattor eller brostenar samt stympats, för att passa till sitt nya ändamål; andra hafva helt och hållet sönderslagits, för att fylla ett ringa rum i en mur. Af de 54 runhällar, som äro kända från ön, äro nu endast 10 någorlunda fullständiga i behåll; af 15 finnas större eller mindre fragment. Alla de öfriga 29 hafva gått helt och hållet förlorade. Vi känna dem endast genom afbildningar eller anteckningar hos äldre författare. Det existerar nämligen en icke obetydlig literatur om Ölands runinskrifter. Öland är till och med det landskap, hvars runinskrifter först blifvit systematiskt eftersökta och upptecknade. Då vi i denna publikation så ofta måste begagna oss af denna äldre literatur, skola vi här i korthet lemna en öfversigt af densamma.

Det är bekant, att den i den svenska fornforskningens annaler berömde Johannes Thomæ Bureus är den, som väckt till lif studiet af runorna och runinskrifterna. Efter hans egen utsaga skall betraktandet af runstenen i Riddarholmskyrkan i Stockholm (L. 363) hafva rigtat hans uppmärksamhet på detta slag af fosterländska minnesmärken »är

1594 vid lagh».[1] Redan fem år derefter (1599) utgaf han *Runakänslanäs Läräspan*, som innehåller förklaringar öfver runornas betydelse samt afbildningar af tio runstenar, ett arbete, hvilket, då det är det första vetenskapliga arbetet om runor, måste anses vara i hög grad förtjenstfullt; det skattades också mycket högt och begagnades flitigt af andra forskare på runologiens fält.[2]

Under den följande tiden insamlades nya inskrifter och år 1624 utgåfvos i träsnitt 48 runstenar under titel *Monumenta Sveo-Gothica hactenus exsculpta.* Både konung Karl IX och konung Gustaf II Adolf följde Burei verksamhet med intresse. Fornminnena ansågos bringa fäderneslandet ära, och för att påskynda deras upptecknande och bekantgörande, tillsatte konung Gustaf Adolf år 1630 en antiqvitetskommission, bestående af tre medlemmar, Bureus, Aschaneus och Axehjelm, hvilka erhöllo uppdrag att som antiqvarier resa omkring i landet och uppsöka allahanda fornminnen, bland hvilka runinskrifterna nämnas i första rummet. Denna kommission fortsatte sin verksamhet äfven under drottning Kristinas förmyndare. Då Axehjelm år 1633 för en längre tid öfvergick till annan verksamhet, inträdde i hans ställe kansliskrifvaren JONAS HÅKANSSON RHEZELIUS. Det är denne vi hafva att tacka för den äldsta, ganska omfattande uppteckningen af öländska fornminnen.[3]

Utrustad med samma fullmagt som antiqvitetskommissionens öfriga medlemmar, gjorde Rhezelius resor i landet åren 1634, 1635, 1636 och 1638. Från midten af juli till slutet af augusti det först nämnda året uppehöll han sig på Öland. Sina iakttagelser upptecknade han i en dagbok, som ännu är i behåll och förvaras i k. Biblioteket i Stockholm.[4] Han började sina vandringar på Öland i det midt emot Kalmar belägna Torslunda. I denna socken uppehöll han sig den 18—20 juli. Sedan gick han vestkusten söderut och längs ostkusten norrut, hvarefter han genomvandrade socknarna på norra delen af ön. På tillbakavägen besöktes de återstående socknarna på Ölands vestkust, norr om Torslunda. Den sista dagboksanteckningen från Öland är daterad den 30 augusti 1634 i Algutsrum. Under september 1634 uppehöll Rhezelius sig i Kalmar och gjorde utflygter i omgifningarna. Hans iakttagelser från dessa trakter äro upptecknade i samma dagbok som den öländska resan.

I öfverensstämmelse med den för antiqvarierna utfärdade, mycket omfattande instruktionen finner man i dagboken många olika slag af uppgifter. Kyrkor och andra

---

[1] Se Burei egenhändiga anteckningar, utgifna af Klemming, *Samlaren*, 4:e årg. 1883, s. 14. Jfr också Fahle Burman, *Triga supplementorum ad Runographiam Svio-gothicam* i *Nova Acta Regiæ Societatis Upsaliensis*, Vol. 5 (1792), s. 274.

[2] Ett omtryck af *Runakänslanäs läräspan* — hvilken titel är återgifven med runor — ombesörjdes af G. E. Klemming m. fl. 1881.

[3] Om Rhezelii lefnadsöden är ej mycket bekant. Enligt en artikel signerad *T.* (*Elof Tegnér*) i *Svenskt Biografiskt Lexikon*, N. F., bd. 8, s. 439 f. var han född i Uppland i början af 1600-talet (födelseåret ej bekant), studerade i Uppsala och inkallades i konungens kansli år 1630. År 1646 förflyttades han till landssekreterareposten i det året förut till Sverige afträdda Halland. Hans antiqvariska verksamhet, om hvilken man erhåller kännedom genom hans efterlemnade manuskript, har infallit mellan åren 1634 och 1638 (inclusive).

[4] Handskriften, en lång oktav, har tillhört Antiqvitetsarkivet, i hvars samlingar den var signerad F. c. 5, samt öfverlemnades med arkivets öfriga samlingar till k. Biblioteket år 1780. Härifrån blef den, enligt anteckning af G. E. Klemming, bortstulen af den bekante samlaren Gahm-Persson, ifrån hvilken den öfvergick till en annan samlare, Nescher, efter hvars död handskriften återköptes till k. Biblioteket år 1827. — I slutet af bandet äro inhäftade några blad, som innehålla konceptet till den i texten här ofvan nämnda bearbetningen.

monumentala byggnader äro afbildade; der träffas notiser — oftast åtföljda af teckningar — om Ölands fornborgar, om grafvar och andra fasta fornlemningar, om fornsaker och mynt, om gamla böcker och handlingar m. m. Äfven sägner och sagohistoriska anekdoter äro upptecknade. En stor del af dagboken upptages af underrättelser om landets administration.[1] Men största omsorgen synes dagbokens författare hafva egnat åt uppsökandet af runinskrifter. Detta är också antydt genom dagbokens titel, hvars första ord äro: *Monumenta Runica in Ölandia Comitatu.*[2]

Antalet öländska runinskrifter, som Rhezelius funnit och som i dagboken meddelas, uppgår till 31, nämligen 28 på stenar och tre andra. Runstenarna äro afbildade genom små teckningar.[3] Dessa äro icke utförda i bestämd skala, men måtten äro för alla med undantag af tre angifna. För öfrigt meddelas vanligen endast hvar runstenarna äro att finna, stenarten samt huruvida inskrifterna äro tydliga eller otydliga.

Något utförligare har Rhezelius behandlat en del af det i dagboken upptecknade materialet i en senare utförd bearbetning, som äfven är till vår tid bevarad och likaledes tillhör k. Biblioteket i Stockholm. Denna handskrift har samma titel som dagboken. Innehållet är ordnadt efter ämnen. Den första afdelningen innehåller runinskrifterna, som behandlas i geografisk ordning, från norr till söder. Dagbokens teckningar äro kopierade, oftast i något större skala. Hvarje teckning upptager en sida, motstående sida upptages af texten, hvilken återgifver inskriften dels i runor och transskription, dels i latinsk öfversättning, då förf. kunnat åstadkomma en sådan. Härtill äro sedan fogade hvarjehanda upplysningar och reflexioner. Stundom meddelas notiser, som på ett mycket aflägset sätt eller alls icke röra inskrifterna.[4]

---

[1] Konung Gustaf Adolfs instruktion för Antiqvitetskommissionens medlemmar är utfärdad den 20 maj 1630 samt aftryckt af Lignell, *Bidrag till Svenska kyrkans och riksdagarnas historia*, Stockholm 1835, s. 70 ff. — Att denna instruktion äfven varit utfärdad för Rhezelius framgår af en anteckning, som fordom fans i Segerstads kyrkobok och af hvilken en afskrift träffas i de här nedan nämnda Frigeliska samlingarna. Anteckningen är tryckt hos Ahlqvist, *Ölands Historia*, I, s. 7 och innehåller att »åhr 1634 S:t Jacobi dag (25 juli) kom till Kastlösa Cancelli-skrifvaren Jonas Haquini Rhezelius, en ung, dock märkel: lärd och förfaren man i bokliga konster. Han hade kon. Gustaf Adolphs instruction såväl som Drottning Christinas och hennes Maij:tts Förmyndares fullmagt till att fråga efter och uppteckna alla gamla handlingar.» Derefter uppräknas i anteckningen de vigtigaste af de handlingar, som fullmagtens innehafvare var ålagd att eftersöka. Man finner, att uppteckningen af runinskrifter, hvilket nämnas först, samt insamlandet af gamla handskrifter i synnerhet utgjorde föremål för regeringens omsorg. I ett k. bref af 1635, hvilket handlar om Rhezelii antiqvariska verksamhet, tilläggas denne titlarna »antiqvarius och häfdesökiare». Afskrift af brefvet i Gahm-Perssons samlingar till Svenska Riksantiqvariernas historia (i Uppsala Universitets bibliotek).

[2] Den fullständiga titeln är: »MONUMENTA ᚱᚢᚾᛁᚴᛅ In Ölandia Comitatu Regni Sveciæ Gothiæque, Eller Ölandz forna sköna och märkeligha runors och runstenars investigation, beskrifning och affrijtningar medh the gambles arfgrifter, jordehaugar, röser, kröser och nampnkunige kumbel. Efter Höge och nådigeste öfverhetenes nådighe befaldning, fulmacht och Instruction, Und:gen efterkomit aff I. H. Rhezelio. Anno 1634. — Item PROPUGNACULA ÖLAND^CA. Thet är fordomdagz bruklige, märkelighe och skelduge(?) Borgars och landwärns affrijtning och besk. på thet sköna Svea och götha och wendes Ölandh i Östers. af I. H. R.»

[3] Teckningarna hafva först varit utförda med blyerts, men alla streck äro sedan uppdragna med bläck.

[4] Alla dagbokens teckningar af öländska runstenar äro i bearbetningen kopierade äfvensom inskrifterna i Runstens kyrkobok och på en vägg i Runstens kyrka. Deremot är inskriften i Löts kyrka uteglömd. Utom runinskrifterna äro i denna afdelning af bearbetningen intagna teckningar af sex stenkors. Den *andra* afdelningen med titel *Propugnacula ölandica* innehåller teckningar af Ölands fornborgar samt några andra fasta fornlemningar. I *tredje* afdelningen, *Ornamenta ölandica*, äro grafstenar med vanlig medeltidsskrift afbildade. En *fjerde* och sista afdelning, *Tumbæ nobilium*, rör icke Öland, utan innehåller teckningar af några likstenar från Kalmar och angränsande kyrkor. — Boken, som utgör en liten qvart, har tillhört Antiqvitetsarkivet, i hvars samlingar den var signerad F. c. 2. 3. Införlifvad med k. Biblioteket år 1780, kom den på obekant sätt bort

I sin kunskap om runorna och deras betydelse visar sig Rhezelius vara en lärjunge af Bureus. Han har inhemtat hvad som var att lära af *Runakänslanäs läräspan*, med hvilken hans runtransskriptioner öfverensstämma. Äfvenledes bör man helt visst spåra Burei inflytande i Rhezelii trohet mot monumenten. Man kan i hans teckningar finna åtminstone en tendens att efterbilda originalens runtecken, då dessa afvika från de normala formerna. Dock kan man naturligtvis icke vänta stor noggrannhet i detta afseende. Rhezelii teckningar äro dessutom för små, för att smärre nyanser i runformerna skulle kunna uttryckas. — De ursprungliga teckningarna i dagboken äro trognare än de senare utförda kopiorna i bearbetningen. Vid en jemförelse visar det sig nämligen, att Rhezelius vid kopieringen ofta företagit ändringar. Enär dessa icke bero på förnyad undersökning af monumenten, äro ändringarna lika många försämringar.[1]

Rhezelius har uppenbarligen användt ganska stor möda på sina försök att dechiffrera runinskrifterna. Stor ofullkomlighet vidlåder hans läsningar och de måste alltid behandlas med kritik. Men vid bedömandet af dem måste man naturligtvis taga hänsyn till den tid, till hvilken de höra. Man hade då ringa kunskap i fornspråket, dess grammatik, ordförråd och namnformer, och antalet insamlade inskrifter, på hvilka Rhezelius kunnat öfva sig och med hvilka jemförelser kunnat anställas, kan icke hafva varit stort. Tager man dessa omständigheter i betraktande samt att Rhezelius icke haft tillfälle att revidera sina teckningar, måste man medgifva, att hans läsningar af de öländska runstenarna i allmänhet äro ganska lyckade. Såsom bevis på hans ihärdighet och skicklighet kan man anföra hans läsning af inskriften på runstenen vid norra ändan af Bägby bro i Gärdslösa socken.[2] Rhezelius har lyckats läsa en stor del af denna svåra inskrift. Om samma inskrift yttrar Hilfeling, att »den ej står att dechiffrera, man skulle nästan tro, att aldrig runor där funnits, så blindt är det på denna ovanligt ojemna och grofva stenen».[3]

På grund af hvad här nu blifvit anfördt måste Rhezelii arbeten öfver de öländska runinskrifterna anses vara ett för sin tid mycket förtjenstfullt arbete, och det eger äfven för vår tid ett betydligt värde, då så många af de af honom återgifna inskrifterna senare gått förlorade. Beträffande några af dem är Rhezelius vår enda källa.

Rhezelius har aldrig från trycket utgifvit något, men hans läsningar af öländska runinskrifter hafva likväl varit kända bland runforskarna genom afskrifter, af hvilka flera

---

härifrån. I början af 1800-talet öfverlemnades handskriften af P. V. Tholander som gåfva till Uppsala bibliotek, hvarifrån den reklamerades af k. Biblioteket år 1859 (enl. anteckning af G. E. Klemming). — Sina anteckningar om gamla böcker och handskrifter under resan år 1634 har Rhezelius samlat i ett litet häfte i qvart med titel »Collectanea antiqvitatum in Ölandia et Smalandia». Det förvaras i k. Biblioteket, som äfven eger Rhezelii öfriga literära qvarlåtenskap, bestående i dagboksanteckningar från hans antiqvariska resor i Uppland åren 1635, 1636 och 1638. Tillsammans med dem äro i samma band inbundna åtskilliga anteckningar, som icke härröra från Rhezelius, utan äro af antiqvarien M. L. Aschaneus.

[1] Exempel härpå erbjuda teckningarna af runstenarna vid Södra Mökleby kyrka och Stenåsa kyrkogård: se figg. 13 och 23 b jemte tillhörande text. Ett ytterligare exempel är runstenen vid norra ändan af Bägby bro (L. 1302). I ordet ᛒᚱᚢᚦᚱ har ᛒ en säregen form, som är rigtigt efterbildad i dagbokens teckning, medan Rhezelius i kopian i bearbetningen insatt den normala formen. I teckningen i Bautil 1059 har denna runa något så när den rigtiga formen.

[2] L. 1302, Bautil 1059.

[3] *Resa till Öland och Gotland 1797*, s. 41 (manuskript, se nedan). Linné omtalar i sin *Öländska och Gotländska Resa* stenarna vid Bägby bro och säger (s. 108) att »den norra stenen (L. 1302) hade ingen påskrift.»

äro till vår tid bevarade.[1] Först i detta århundrade har Rhezelii öländska runläsningar blifvit genom trycket under Rhezelii namn bekantgjorda af Abraham Ahlqvist i *Ölands Historia och Beskrifning* (1822—27). Ahlqvist har för detta arbete begagnat en för hans räkning gjord kopia af »bearbetningen». Denna kopia fins nu i k. Biblioteket i Stockholm. — Sjelfva originalmanuskripten af Rhezelii arbeten hafva senare begagnats af Liljegren för hans *Runurkunder* (1833). — I det följande hafva vi vid hänvisningar till Rhezelii tvenne arbeten öfver de öländska runinskrifterna, för att utmärka det förhållande, i hvilket de stå till hvarandra, kallat det ena (dagboken) »konceptet», det andra »utskriften».

Den verksamhet för fornminnenas upptecknande och beskrifning, som påbörjades af Bureus och de öfriga medlemmarna af den äldsta antiqvitetskommissionen, synes hafva afstannat under senare delen af drottning Kristinas och konung Karl X:s regering. Men det en gång väckta intresset för forntiden och dess minnen dog icke bort, och den för en tid afbrutna verksamheten på fornforskningens fält upptogs, med förnyad kraft och ifver, då konung Karl XI:s förmyndare år 1667 inrättade ett särskildt embetsverk för denna forskningsgren under namn af »Antiqvitetskollegiet». En storartad verksamhet utvecklades af detta kollegium i olika rigtningar,[2] men mest storartadt var det arbete, som utfördes för att rädda runinskrifterna från glömska. De hufvudsakliga frukterna af detta arbete föreligga i *Bautil*, som med sina 1173 träsnitt utgör ännu i dag det mest omfattande plansch-

---

[1] Fem afskrifter äro kända af Rhezelii läsningar af öländska runinskrifter; fyra finnas i handskrifter, som tillhört Antiqvitetsarkivet. — 1:o) Ett litet häfte, som i Antiqvitetsarkivets samlingar varit signeradt F. b. 22; det har tillhört antiqvarien Aschaneus, hvars monogram förekommer på omslaget. Häftet innehåller Rhezelii öländska runläsningar, skrifna (med runor) af Rhezelius sjelf. — 2:o) Ett samlingsband, som tillhört Bureus. Det var i Antiqvitetsarkivet signeradt F. a. 6 samt innehåller anteckningar om runornas bruk samt läsningar af en hel mängd runinskrifter från olika landskap, deribland, skrifna med Rhezelii egen hand, dennes läsningar af upländska och öländska runinskrifter. De senare äro till antalet 29, i det att två, inskrifterna i Runstens kyrka och kyrkobok, äro utelemnade. — 3:o) Ett band, som i ofta nämnda arkiv var signeradt F. a. 5 och bär titeln *Sveorum Runæ*, har blifvit redigeradt af Bure sjelf och innehåller enligt en, troligen rigtig, förmodan af Klemming alla af Bure kända runinskrifter, återgifna med runor, i transskription samt latinsk öfversättning. På s. 267—276 äro 29 (nr 587—614, en saknar nummer) öländska inskrifter återgifna efter Rhezelius med begagnande af såväl dennes öländska dagbok som bearbetningen. Läsningarna innehålla åtskilliga afvikelser från Rhezelius, troligen föranledda af missförstånd. — 4:o) En i Antiqvitetsarkivet F. a. 1. signerad handskrift utgör en afskrift af F. a. 5 (med uteslutning af de med runor skrifna texterna). Hvem som verkställt afskriften är icke bekant. — 5:o) I Uppsala universitetsbibliotek fins ett samlingsband i folio, sign. R. 551, som bland åtskilligt annat innehåller en afskrift af Antiqvitetsarkivets nyssnämnda F. a. 1. Denna handskrift har tillhört O. Rudbeck d. ä. och slutligen akademiadjunkten Fahle Burman, som, innan han öfverlät den till Upsala bibliotek, efter densamma publicerade 60 runinskrifter, hvilka saknas i Bautil, i en afhandling i *Nova Acta Societatis Upsaliensis*, V, 1792, s. 274 ff. Inskrifterna 55—58 i denna afhandling äro öländska (motsvarande L. 1313, 1296, 1320 och 1312). De af Burman meddelade läsningarna af dessa inskrifter härröra således ytterst från Rhezelius. Det är icke utan sin lärdom att se hvilka förändringar inskrifterna undergått, derigenom att afskrift fabricerats efter afskrift upprepade gånger: afvikelserna från det sätt, på hvilket Rhezelius ursprungligen läst dessa inskrifter, äro betydliga. Burman har för öfrigt förbisett, att två af de af honom meddelade öländska inskrifterna verkligen finnas i Bautil (L. 1313 = B. 1058, L. 1312 = B. 1062). Å andra sidan har han icke observerat, att Stenåsastenen, L. 1310, som fans i hans källa, icke fins i Bautil.

[2] Under begreppet »antiqviteter» innefattade man denna tid icke blott de egentliga, fasta och lösa, fornlemningarna, utan allt, som rörde forntiden, äfven språk och literatur, historia och lagar. Om Antiqvitetskollegiets verksamhet se Carlson, *Sveriges Historia under konungarna af Pfalziska huset*, V, 303 ff.

verk rörande runor, som sett dagen. Det är väl sant, att Bautil utkom först år 1750, långt efter Antiqvitetskollegiets afskaffande, hvilket skedde år 1692.[1] Men det är för väl bekant för att behöfva här närmare utredas, att af teckningarna i Bautil de allra flesta utfördes redan på 1670- och 1680-talen genom JOHAN HADORPH, som var medlem af Antiqvitetskollegiet sedan dess början och sedan år 1679 riksantiqvarie († 1692); antalet af runstenar, som han med tillhjelp af sina tecknare afbildat och låtit skära i trä, uppgår till mer än 1000.[2] Ett antal teckningar utfördes senare af Hadorphs efterträdare PERINGSKÖLD. Det hufvudsakliga arbetet, som Bautils utgifvare hade att ombesörja, var att befordra de redan länge färdiga stockarna till trycket. Mindre bekant torde det deremot vara, att vi i Bautil icke hafva alla de träsnitt af runmonument, som utfördes af Hadorph och hans samtida: ett betydligt antal stockar hafva icke blifvit begagnade vid utgifningen. Dessa aldrig publicerade träsnitt äro oss numera bekanta endast genom aftryck, som finnas i Peringskölds samlingar i k. Biblioteket i Stockholm.

Öland är i Bautil representeradt genom 26 teckningar af 24 runstenar, figg. 1054—1079. Af två runstenar finnas nämligen två olika teckningar af hvardera.[3] Af dessa 26 teckningar äro 10 signerade I. H., Hadorphs initialer, och P. T., signaturen för en af de många af Hadorph använda tecknarna, Peter Törnevall, hvilken alltså utfört teckningarna under Hadorphs öfverinseende och efter hans anvisning.[4] De öfriga 16 teckningarna äro osignerade, men utan tvifvel äfven utförda under Hadorphs öfverinseende, ehuru af någon annan tecknare. Till de 26 öländska teckningarna i Bautil böra ytterligare läggas fyra, som finnas i Peringskölds samlingar, men icke blifvit medtagna af Bautils utgifvare.[5] I allt känna vi således af 28 öländska runstenar 30 teckningar, som blifvit utförda af Hadorph och hans samtida.

Af dessa 28 runstenar äro fyra nyupptäckta och finnas icke hos Rhezelius, nämligen tre i Mörbylånga[6] och en i Hulterstad,[7] hvartill kommer att Rhezelius af en femte runsten kände blott hälften, medan äfven den andra hälften är afbildad i Bautil.[8] Å andra sidan har Rhezelius sju inskrifter, som icke återfinnas ibland de af oss kända Hadorphska teckningarna, hvarken i Bautil eller hos Peringsköld.[9]

---

[1] Antiqvitetskollegiet afskaffades då i den ursprungliga formen och i dess ställe inrättades ett enklare embetsverk, som kallades »Antiqvitetsarkivet». Detta egde bestånd ända till 1780-talet.

[2] Jfr Bautil, Inledningen, samt Montelius, *Sveriges Forntid*, häft. 1, s. 9.

[3] Bautil 1055 och 1079 af runstenen vid Bjärby bro i Runstens socken (L. 1306) samt B. 1068 och 1075 af den större runstenen på Stenåsa kyrkogård (L. 1309, vår fig. 23).

[4] Törnevall var född år 1650, blef student 1669 samt började tjenstgöra som tecknare hos Hadorph år 1671. Han blef prest i sin hembygd, Östergötland, år 1680, så att de med hans initialer signerade teckningarna i Bautil (till antalet 105) måste hafva blifvit utförda på 1670-talet. T. har äfven ritat figurer för Rudbecks *Atland* samt är känd som vitter författare. Se Hähl, *Linköpings stifts Herdaminne*, 2, s. 344, samt P. Hanselli, *Samlade Vitterhetsarbeten af Svenska Författare från Stjernhjelm till Dalin*, XV, s. 203. (På den senare källan har docenten E. Wrangel benäget fäst min uppmärksamhet.)

[5] L. 1320 Borgby borg, L. 1310 Stenåsa kyrkogård. L. 1299 Gärdslösa kyrkobro och L. 1296 Köpings kyrkogård. Ingen af dessa 4 teckningar är signerad.

[6] B. 1072 (L. 1319), 1073 (L. 2057) och 1074 (L. 1569), våra figg. 6—8.

[7] B. 1069 (L. 1568), vår fig. 19.

[8] Runstenen i Kastlösa B. 1063, L. 1318, vår fig. 9.

[9] Dessa sju äro: de tre mycket unga inskrifterna i Runstens kyrkobok och kyrka samt i Löts kyrka (ej hos Liljegren), vidare de tre af endast obetydliga fragment bestående inskrifterna på stenar i Runsten L. 1304, Repplinge L. 1298 och Källa L. 1292 samt slutligen Dröstorp-stenen i Sandby socken L. 1308 (vår fig. 25).

Vid en jemförelse mellan teckningarna hos Rhezelius och i Bautil visar det sig, att de senare i vissa afseenden stå öfver de förra. Teckningarna i Bautil hafva en mer passande storlek och äro utförda i en bestämd skala och runtecknen hafva sin rätta plats i slingorna, under det att på Rhezelii mera konstlösa och alltför små teckningar runornas afstånd från hvarandra stundom är så illa beräknadt, att slutet af slingan blifvit tom eller rum icke funnits för alla runorna.[1] De nämnda företrädena hos teckningarna i Bautil bero derpå, att de äro utförda af inöfvade ritare. Om man deremot undersöker läsningarna af sjelfva inskrifterna, utfaller icke omdömet lika gynnsamt för Bautil. I några fall, der olikhet mellan Rhezelius och Bautil förefinnes, äro läsarterna i den senare rigtigare; men i andra fall — och dessa äro talrikare — har Rhezelius uppenbarligen läst rigtigare. Exempel härpå erbjuda bl. a. runstenen vid Mökleby kyrka och den ena runstenen på Stenåsa kyrkogård, se här nedan nr 13 och nr 23.[2] Detta förhållande att teckningarna i Bautil afvika från Rhezelius, der denne har uppenbarligen rigtiga läsarter, synes kunna bero endast derpå, att Rhezelius af sina efterföljare icke varit uppskattad som runforskare och hans skrifter derför icke blifvit tillbörligt begagnade. Ty oaktadt dessa icke varit från trycket utgifna, kunna de icke hafva varit obekanta för upphofsmännen till teckningarna i Bautil, då de otvifvelaktigt funnits i Antiqvitetskollegiets literära samlingar både i original och afskrifter.[3]

Rhezelii *Monumenta runica in Ölandia comitatu* samt de 26 teckningarna i Bautil af öländska runstenar utgöra den vigtigaste literaturen rörande Ölands runinskrifter. I

Den senare stenen är i behåll, ehuru i ännu mer skadadt skick än på Rhezelii tid; äfven L. 1304 fins qvar. De öfriga fem äro kända endast genom Rhezelius.

[1] Se t. ex. Rhezelii här nedan fig. 23 B reproducerade teckning af den större Stenåsastenen. Han har icke inom slingan fått rum för alla runorna, utan har måst sätta några runor utanför. Exempel på det motsatta förhållandet erbjuda teckningarna af Lerkakastenen L. 1305.

[2] Ett annat tydligt exempel är Säbystenen L. 1311, B. 1061. Den senare teckningen har ᚱ̇ᛅᛁᛋ öfverst på stenen, medan Rhezelius i öfverensstämmelse med det ännu bevarade originalet har ᚱᛁᛋᛅ; se vår fig. 18 pl. XI. — Äfven deri visar Rhezelius större noggrannhet, att han bemödar sig angifva hur runor och inskrifter stympats genom skada, som stenarna undergått. Jfr t. ex. Rhezelii af oss reproducerade teckning af Algutsrumsstenen (nr 2) med teckningen 1076 i Bautil eller Rhezelii af oss nedan i texten återgifna teckning af Karlevistenen med B. 1071. Af den senare teckningen får man ej något begrepp om att inskriftens tre rader längst till höger upptill äro stympade, hvilket Rhezelius deremot tydligt angifvit i sin teckning, äfvensom han klarare antydt, hur prosainskriften är skadad i början. Äfven i andra afseenden är Bautil 1071 underlägsen Rhezelii teckning af denna märkliga runsten. Bautil gifver en alldeles origtig föreställning om stenens utseende; det ser ut som om stenen vore mycket bred och inskriften inhuggen blott på en sida, under det att i verkligheten skriften är inhuggen på tre sidor och icke kan ses i dess helhet på en gång. Rhezelius framställer stenen som uppfläckt, så att man ser den från två sidor; i konceptet har han dessutom en särskild teckning af stenens vestra sida. Äfven i återgifvandet af runorna visar Bautil här fel, som icke finnas hos Rhezelius. I Bautil läses i versens andra rad ᚢᛋᛁ : ᚦᛁᛏ i stället för det rätta ᚢᛁᛋᛁ : ᚦᛅᛏ, hvilket Rhezelius har. I fjerde raden af versen har Bautil ᚱᛁᚦᛅ, Rhezelius rätt ᚱᛅᚦᛅ. Något fall, der Bautil har bättre läsart än Rhezelius i denna långa inskrift, förekommer icke.

[3] När Antiqvitetskollegiet upprättades, hade det (till 1690) sitt säte i Uppsala, der dess flesta medlemmar voro bosatta, och de literära hjelpmedel och samlingar, som redan funnos och voro behöfliga för kollegiet, öfverfördes från riksarkivet och andra offentliga arkiv. Häribland nämnas särskildt de förra riksantiqvariernas anteckningar och arbeten. Från Antiqvitetskollegiet öfverflyttades de till dess efterträdare Antiqvitetsarkivet. Se Carlson, *Sveriges Historia* etc. V, s. 308. Jfr här ofvan s. 5 not. 1.

jemförelse härmed är den senare tillkomna literaturen öfver dessa inskrifter af mindre betydenhet. Vid redogörelsen för denna kunna vi derföre fatta oss kort.

LINNÉ omtalar i sin *Öländska och Gotländska Resa*[1] 15 öländska runstenar och meddelar vanligen äfven af inskrifterna hvad han vid en flyktig granskning kunnat läsa. Afsigten med dessa notiser har Linné sjelf angifvit i företalet, s. 4 a: »Runstenar har jag en stor hop upptecknat på Öland, at jag därmed måtte noga wisa andra hwar sådana kunna igienfås, men ingalunda at härmed lämna af dem någon tilförlitelig *copia*, ty dels är denna wettenskapen intet min, dels har jag ei eller welat mig uppehålla wid dem, så länge, at jag dem ifrån den beswärliga mässan, som alla Öländska Runstenar öfwerdrager, kunde rengiöra. Må altså ei min läsare någonsin taga dessa afskrifter annorledes än som jag dem gifwer, neml. som ett hastwärk och widermäle.» Linnés åtgärd att fästa uppmärksamheten på Ölands runstenar var så mycket mer befogad, som vid tiden för hans resa mycket litet var bekantgjordt om öns runminnesmärken.[2]

En samtida till Linné, lektorn PETRUS FRIGELIUS[3] i Kalmar, sysselsatte sig under en följd af år med att samla bidrag till Kalmar läns historia och topografi. Hans samlingar finnas nu i stiftsbiblioteket i Kalmar. Man träffar i dessa samlingar teckningar af 17 öländska runmonument. Af dem äro fyra icke kända från någon annan källa. Det gagn vi hafva af dessa samlingar för kännedomen om Ölands runinskrifter inskränker sig till hvad han meddelar om dessa fyra monument.[4] Hans teckningar äro nämligen mycket bristfälliga och hans förmåga att läsa runor har varit ringa. Någon ytterligare hjelp till en rigtig uppfattning af de inskrifter, som äro afbildade hos Rhezelius och i Bautil, erhåller man icke af Frigelius. Äfven äro de upplysningar man af Frigelius får om runstenarnas yttre förhållanden mycket torftiga. Icke ens måtten äro angifna.

Här böra vi också omtala den danske historieskrifvaren LANGEBEK's besök på Öland under hans resa i Sverige och Östersjöprovinserna åren 1753 och 1754. I sällskap med den svenske fornforskaren, assessorn i Antiqvitetsarkivet N. R. BROCMAN och tecknaren Abildgaard uppehöll Langebek sig ett par dagar på Öland juli 1753 för att granska inskriften på Karlevistenen.[5] Då, såvidt vi känna, inga andra öländska runinskrifter voro föremål för de resandes uppmärksamhet, spara vi omtalandet af den med anledning af besöket framkomna literaturen angående Karlevistenen till vår redogörelse för denna.

På uppdrag och bekostnad af Per Tham på Dagsnäs gjorde den bekante tecknaren och fornforskaren C. G. HILFELING fyra resor till Gotland för att afteckna och beskrifva dess fornminnen. Vägen till Gotland gick den tiden oftast öfver Öland. På den första

---

[1] Resan företogs år 1741 och reseberättelsen är tryckt i Stockholm år 1745.

[2] Bautil var då (1741) ännu icke utkommen och det som i tryck var offentliggjordt om runstenar på Öland inskränkte sig till att Peringsköld omtalat Karlevistenen, *Ättartal*, s. 12, samt några få öländska runstenar uppräknats i en Uppsaladisputation: N. O. Wallinus, *De Oelandia*, 1703, s. 62.

[3] Frigelius var född år 1708, lektor i Kalmar i matematik åren 1742—55; kyrkoherde i Madesjö sistnämnda år, † 1791. De här i fråga varande bidragen till hans fosterbygds historia samlades mellan åren 1748 och 1753. Jfr Ahlqvist, *Ölands Historia*, I, s. 8, samt Löfgren, *Tjenstemän vid Församlingarna och Läroverken i Kalmar stift*, Kalmar 1836, företalet.

[4] Endast ett af dessa monument eger något värde, nämligen runstenen på Södra Möckleby kyrkogård (vår fig. 15). De öfriga äro den vår fig. 20 afbildade runstenen på Hulterstads kyrkogård, ett litet fragment af en runsten i Gårdby samt ett annat i norra Möckleby.

[5] Rasmus Nyerup, *Langebekiana*, Kiöbenhavn 1794, s. 162, 257.

af dessa resor, hvilken företogs år 1797, uppehöll sig Hilfeling, både på utresan och återvägen, på Öland och aftecknade åtskilliga öländska fornminnen. I den journal, som Hilfeling förde öfver resan,[1] har han afbildat och beskrifvit tio öländska runstenar. Dessa teckningar ega icke stor betydelse för runforskningen redan på den grund att af de afbildade monumenten de åtta, hvilka äro värderika, ännu äro i behåll och de två öfriga, som äro förlorade, endast voro fragment. Dertill kommer, att hans teckningar ingalunda äro mönstergilla; de utmärka sig hvarken genom korrekthet i uppfattningen eller noggrannhet i utförandet. Om man jemför Hilfelings teckningar med teckningarna i Bautil, måste företrädet utan tvekan tillerkännas de senare.[2]

Abraham Ahlqvist har i sitt omfattande arbete *Ölands Historia och Beskrifning* (Kalmar 1822—27) med förkärlek behandlat öns fornminnen, hvilka utförligt omtalas vid sockenbeskrifningarna (2:a delen). Här meddelas i främsta rummet alla de runinskrifter, som Ahlqvist fått kännedom om, både de, som ännu voro i behåll, och de, som voro honom bekanta endast genom äldre uppteckningar. Rhezelii[3] och Frigelii samlingar äro begagnade. Endast en runsten är afbildad, nämligen Karlevistenen. Någon stor självständighet kan man icke tillerkänna Ahlqvist som runforskare. Man finner, att han äfven vid anförandet af på hans tid bevarade inskrifter nöjt sig med att återgifva äldre författares läsningar.[4] Deremot äro hans upplysningar om runstenarnas yttre förhållanden stundom af värde. Endast två märkligare inskrifter hafva gått förlorade efter det Ölands Historia utkom.[5]

Slutligen böra vi i denna literaturöfversigt nämna Liljegren's *Runurkunder* (Stockholm 1833), för hvilka all den ofvan omtalade literaturen blifvit använd med undantag af Frigelii samlingar, som Liljegren känt endast medelbart genom Ahlqvists *Ölands Historia.* Liljegren anför från Öland 41 runmonument.[6] Af dessa voro två nyss upptäckta.[7] I sjelfva verket voro 7 ytterligare inskrifter omtalade i den äldre literaturen,

---

[1] För hvar och en af de fyra resorna har Hilfeling efterlemnat ett band text och ett band planscher För resan 1797 har man icke blott som för de tre andra (1799, 1800, 1801) de utskrifna exemplaren, utan äfven sjelfva konceptet, ordnadt på samma sätt, ett band text och ett band planscher. Hela denna literatur kom, efter att hafva tillhört flera egare efter hvarandra, slutligen år 1863 till k. Biblioteket i Stockholm.

[2] Vid en jemförelse mellan konceptet och utskriften för resan 1797 finner man, att Hilfeling stundom i utskriften förbättrat sina teckningar med tillhjelp af Bautil. Detta har t. ex. skett med ornamenten på Sandbystenarna och på runstenen vid södra ändan af Bägby bro i Gärdslösa socken (B. 1060). Äfven inskrifterna har han förbättrat efter Bautil. Ett prof på Hilfelings öländska runstensteckningar är offentliggjordt af Sjöborg, *Samlingar för Nordens fornälskare*, del. 2, fig. 231, der Hilfelings teckning af Gårdbystenen är publicerad. Såsom man torde finna genom en jemförelse med vår fig. 28, är orneringen mycket oriktigt uppfattad, och inskriften är icke heller rätt återgifven. Märkligt är, att af denna sten, som saknas i Bautil, ingen teckning fins i Hilfelings koncept.

[3] Jfr ofvan s. 5.

[4] Detta visar sig till exempel vid omtalandet af runstenarna vid Bägby i Gärdslösa socken, L. 1300—2. Den svåra inskriften på L. 1302 har han uppenbarligen ej försökt att läsa, ty han anför för denna sten den inskrift, som Rhezelius läst på den förlorade stenen L. 1300, medan han uppgifver den sten, som har inskriften L. 1302, vara förstörd.

[5] L. 1317 i Alflösa i Smedby socken (vår fig. 10) samt L. 1309 i Stenåsa (vår fig. 23).

[6] Han anför 43, nämligen nr 1291—1324, 1567—9, 1586—9, 1946 och 2057, men 1295 (Köping, se nedan) bör utgå och 1321—2 tillhöra en och samma runsten (se under n:r 3 och 4, Resmo).

[7] L. 1588—9. Teckningarna af dessa stenar hade lemnats Liljegren af Ahlqvist och bevaras nu i »Fullständig Bautil». Se närmare härom här nedan under nr 3 och 4.

så att antalet år 1833 på Öland upptäckta runinskrifter belöpte sig till 48.[1] Efter den tiden hafva 12 nya blifvit upptäckta, de flesta de allra senaste åren.

Sedan k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien beslutat att utgifva ett nytt planschverk öfver Sveriges runinskrifter, hvilket kunde motsvara den moderna vetenskapens anspråk, blef jag år 1884 af riksantiqvarien Hans Hildebrand anmodad att bearbeta det öländska materialet. Enligt planen skulle det tillämnade runverket icke blott innehålla nya teckningar af ännu bevarade monument jemte en beskrifvande text, utan äfven med tillhjelp af äldre teckningar och ur literaturen hemtade upplysningar lemna af de förlorade monumenten så fullständiga beskrifningar, som numera kunna åstadkommas.

Mina forskningar på fältet för uppsökandet och aftecknandet af på Öland bevarade runstenar började redan ofvannämnda år. Under detta samt åren 1886 och 1887 insamlades de vigtigaste inskrifterna. Vid senare, kortare besök på ön hafva de förut tagna teckningarna reviderats. Icke ringa tid och möda har jag användt på försök att åter skaffa till rätta försvunna runstenar. Icke en enda har återfunnits. Deremot hafva flera nya monument framkommit, hvilka jag dels sjelf upptäckt dels fått mig anvisade af andra, hvilkas uppmärksamhet genom mitt sysslande med runstenarna blifvit väckt för dessa minnesmärken.

Alla här meddelade teckningar af ännu existerande runstenar har jag sjelf utfört och vill med några ord omtala mitt tillvägagångssätt. De runstenar, som befinna sig i fria luften, måste först rengöras eller, med andra ord, befrias från den vegetation, hvilken alltid täcker dem. Detta har på Öland varit ett besvärligt göra, ty den vegetation, som der betäcker kalkstenarna, är särskildt kraftig: den utbreder sig ofta likt ett tätt skinn öfver ytan.[2] Efter rengöringen fastställdes noga alla ristningar, hvarpå afteckningen företogs. Härvid följdes den metod, som riksantiqvarien Hildebrand rekommenderat i sin uppsats: *Huru bör en runsten afritas?*[3] Rutadt papper användes, och genom kritstreck indelades stenens yta i rutor, motsvarande rutorna på papperet. Genom uppmätning faststäldes hvarje runas och ornaments plats på stenen, och runan eller ornamentet insattes på motsvarande plats på papperet, hvarigenom icke blott alla runorna kommo att intaga den rätta platsen i förhållande till hvarandra, utan äfven en korrekt bild af hela monumentet erhölls. Med de runstenar, som kunde fotograferas, har dock oftast ett beqvämare förfaringssätt blifvit brukadt. Först utfördes på fri hand en teckning, på hvilken runornas form och utseende noga efterbildades. Vidare uppdrogos alla ristningar med krita. Då detta var fullbordadt, företogs fotograferingen. Efter hemkomsten togs af fotografien

---

[1] Af Liljegren hafva tydligen afsigtligt utelemnats de tre mycket unga inskrifterna i Runstens kyrka på en vägg, i Runstens kyrkobok och i Löts kyrka på en pelare. Tre obetydliga inskriftfragment (från Hulterstad, Gårdby och N. Möckleby), hvilka anföras hos Frigelius, hade blifvit förbigångna af Ahlqvist och kunna derför icke hafva varit kända af Liljegren. En inskrift i Böda, som omtalas af en äldre författare, har Liljegren förbisett.

[2] Jfr Linnés här ofvan s. 8 citerade ord.

[3] Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens *Månadsblad*, I, s. 139.

medelst kalkering en kopia, hvilken sedermera förtydligades med tillhjelp af den på platsen utförda blyertsteckningen. Om man blott iakttager, att fotografien genom rätt inställning blir korrekt, erhålles genom detta förfaringssätt en ännu trognare afbildning än man genom att direkt afteckna monumentet kan åstadkomma. Dertill är arbetet mycket lättare. Alla teckningar hafva, såsom ofvan är antydt, blifvit vid förnyade försök reviderade och rättade.

När af förlorade runstenar två eller flere äldre teckningar finnas, har jag användt den, som jag förmodat riktigast återgifva inskriften. När jag hemtat en teckning från Rhezelius, har jag icke alltid tagit konceptets teckning, utan stundom den, som förekommer i utskriften. Det tyckes, på grund af hvad jag förut (s. 4) nämnt om Rhezelii sätt att kopiera sina egna teckningar, som om jag alltid borde hafva användt teckningarna i konceptet. När jag likväl stundom kopierat utskriftens teckningar, har det berott derpå, att dessa senare äro större och tydligare.

Vid forskningar i den icke tryckta literaturen har det varit en svårighet, att intet af denna literatur fins i Lund, utan på andra orter, förnämligast i Stockholm. En del af denna literatur har jag genomgått der den finnes, men en stor del har jag kunnat undersöka här, i det vederbörande myndigheter tillåtit, att handskrifterna blifvit hitsända, för att begagnas på härvarande universitetsbibliotek. Särskildt står jag i tacksamhetsskuld till bibliotekarien H. Wieselgren, som alltid med största beredvillighet besvarat mina frågor och skyndsamt låtit hitsända hvad jag önskat begagna här i Lund.[1]

Vid textens utarbetande har bemödandet i främsta rummet gått ut på att noggrant beskrifva monumenten och särskildt inskrifterna, på det läsaren icke måtte stanna i villrådighet om hvad som verkligen blifvit läst och iakttaget. I fråga om inskrifternas tydning har deremot korthet eftersträfvats, och jag har icke inlåtit mig på lingvistiska och runologiska undersökningar, såvida de icke varit nödvändiga för en riktig uppfattning och tydning af inskrifterna.

Vid inskrifternas *transliteration* har den metod blifvit följd, som redan i hufvudsak brukades af Liljegren och adopterats af Brate och Bugge i afhandlingen om runverserna.[2] I likhet med sistnämnda författare använder jag fetstil. Runorna

ᚠ ᚢ ᚦ ᚬ (ᚭ ᚭ) ᚱ ᚴ : ᚼ ᚾ (ᚽ ᚽ) ᛁ ᛅ (ᛆ ᛆ) ᛋ (ᛌ) : ᛏ (ᛐ) ᛒ ᛚ ᛘ ᛦ (ᛧ)

translitereras alltså sålunda: **f u þ o r k : h n i a s : t b l m R**. Ingen hänsyn tages härvid till ljudvärdet eller till variationer i formen. Os-runan t. ex. translitereras alltid med **o**, oberoende af hvilken form och betydelse runan har i inskriften. — Stungna runor translitereras sålunda: ᛂ **e**, ᚤ **u**, ᚵ **g**, ᛑ **d**.[3]

Vid den *fonetiska transskriptionen* har jag användt följande tecken: *a ą b d ð e f g gh h i k l m n o p r R s t þ u w y ǫ æ ø æi au øy*. — Vokallängd utmärkes sålunda: *á*, *é*, *í* etc. — Skilnad göres mellan *e*, urgerm. *e*, och *æ*, i-omljud af *a*; *ą* är

---

[1] Från k. Biblioteket i Stockholm har jag haft till låns samtliga Bures och Rhezelii manuskript rörande runor, några band af Peringskölds samlingar, Hilfelings dagböcker m. m., från Kalmar Stiftsbibliotek Frigelii samlingar, från Uppsala ett par manuskript.

[2] *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, X, se s. 14.

[3] De af Rhezelius upptecknade mycket unga inskrifterna i Runstens kyrka och kyrkobok samt Löts kyrka hafva delvis helt andra runformer än de ofvan angifna. De här meddelade reglerna för transliteration och transskription gälla icke för dessa tre inskrifter.

tecken för nasaleradt *a*; *ǫ* för u-omljud af *a*.[1] De ursprungliga halfvokalerna betecknas med *i* och *w*.[2] — Tecknet *f* använder jag vid transskription öfverallt der inskrifterna hafva ᚠ och skrifver alltså: *faþur*, *æftiʀ*, *Fastulf*, *grafinn*. Uttalet har i de två sistnämnda exemplen på inskrifternas tid förmodligen varit det af en bilabial klingande spirant (ƀ). Men då vi icke hafva något allmänt brukligt tecken för detta ljud, har jag icke ansett mig kunna frångå det hittills vanliga beteckningssättet, i synnerhet som detta är i öfverensstämmelse med beteckningssättet icke blott i inskrifterna, utan äfven i norsk-isl. handskrifter och normaliserade texter.[3] — Deremot har jag infört *gh* såsom tecken för den till *g* svarande spiranten. Jag har ansett det nödigt att göra skilnad mellan dessa tvenne ljud, då ingen tvekan kan vara om uttalet och redan rätt gamla inskrifter använda **h** = *gh*; det är orimligt, synes det mig, att transskribera **sihstin** med *Sigstenn* (Gräsgård nr 16). Det använda tecknet bör icke synas främmande, då det är den fornsvenska skriftens tecken för detta ljud.

Beträffande diftongerna vill jag här anmärka följande. De tecken, som stå för den ursprungliga diftongen *æi*, har jag i regeln transskriberat med *æi*. I de flesta af Ölands inskrifter brukas uteslutande beteckningen **ai** eller **ei**. Att uttalet i dessa inskrifter varit diftongiskt, derom kan intet tvifvel hysas. I ett mindre antal inskrifter står **i** för ursprungligt *æi*, stundom vid sidan af **ai** i samma inskrift. Äfven vid transskriptionen af dessa inskrifter har jag i *hufvudtonig stafvelse* återgifvit de till diftongen svarande tecknen med *æi*, enär jag beträffande de flesta af dessa inskrifter tror mig kunna gifva stöd för den meningen, att de äro äldre än diftongens öfvergång till enkelt ljud i Ölandsdialekten och ingen af dem bevisligen är yngre än denna ljudöfvergång.[4] I icke hufvudtonig stafvelse har jag deremot återgifvit ett **i**, som står för ursprungligt *æi*, med enkelt vokal-

---

[1] Det genom *u*-brytning uppkomna ljudet betecknar jag *ia*.

[2] Jag skrifver sålunda icke blott *Swæinn*, utan äfven *Wikarr*. I förra fallet har halfvokalen i fornsv. bibehållit sitt vokaliska uttal, medan i det senare fallet den i de flesta dialekter blifvit labiodentalt *v* (genom bilabial spirant såsom mellanstadium). Se Kock, *Fornsvensk ljudlära*, s. 1 ff. Då jag emellertid icke kan afgöra, på hvilket utvecklingsstadium halfvokalen befunnit sig i öländskan på inskrifternas tid, har jag ansett det riktigast att i begge fallen använda ett beteckningssätt, som är etymologiskt berättigadt. — Äfven i ordens midt har den labiala halfvokalen i fsv. i vissa fall öfvergått till *v* och sammanfallit med urspr. ƀ (*f*), t. ex. fsv. gt. *arva(r)*, nmt. *arf*, isl. *ǫr*, gt. *ǫrvar*, pil. Men i de öländska inskrifterna äro dessa tvenne ljud ännu åtskilda: **kiarua** Mörbylånga nr 5, **seuar** Hulterstad nr 21; deremot **krafin** (*grafinn*, begrafven) Bjärby bro, Runstens sn, **halfa** Lerkaka i samma sn. I detta fall kan det således ej komma i fråga att transskribera den urspr. labiala halfvokalen med annat än *w*: *giærwa*, *Sǽwar*.

[3] Att införa tecknet ƀ har jag icke ansett lämpligt, då det troligen icke blott är grammatici, som bruka taga notis om runinskrifterna. Att skrifva *Fastulv*, *gravinn* har jag ansett för olämpligt, då man med *v* brukar förbinda betydelsen labiodental spirant.

[4] Vi träffa enkelt vokaltecken för diftongen *æi* i hufvadtonig stafvelse i nedannämnda inskrifter: Mörbylånga nr 7 **risa**, **sten** (utan tvifvel felläsning för **stin**, se nedan); Kastlösa nr 9 **suin** (*Swæin;* samma inskrift har äfven **raisti** och **stain**, acc.); Gräsgård n:r 16 **ristu** (men acc. **stai**[**n**]); Säby nr 18 **suin**, **risa** (men **þaiʀ**); Köping L. 1296 **stin**. Alla desss inskrifter anser jag vara äldre eller åtminstone icke yngre än den grupp af uppenbarligen samtidiga runstenar, hvars bäst bevarade representanter vi hafva i de begge Sandbystenarna nr 26—7, och i denna runstensgrupp är diftongen *æi* undantagslöst uttryckt med **ai** eller **ei**. Vi skola närmare redogöra för dessa förhållanden vid omtalandet af Sandbystenarna. — Det korta inskriftfragmentet L. 1294 (Köping), som är kändt genom Hilfelings uppteckning, har haft formen **stin**; om detta fragments ålder kan jag ingenting afgöra. — Till stöd för mitt antagande att runan för *i* kan betyda *æi* vill jag anföra, att man äfven i norska inskrifter finner *i*-runan uttrycka diftong. Se t. ex. Nicolaysens *Norske Fornlevninger* s. 99, 122, 251. Den på sistnämnda ställe omtalade runstenen, Evjestenen, har enligt benäget meddelande af professor Rygh **stin** (acc.), icke **stinn** såsom hos Nicolaysen. Jfr nedan s. 33.

tecken (*e*), enär i denna ställning diftongen kan hafva öfvergått till enkelt ljud på grund af förkortning (jfr skrifsättet **burkeʀ** nr 23). Detta beteckningssätt är i öfverensstämmelse med transskriptionen af de tecken, som svara till den ursprungliga diftongen *au*. Intet hinder möter för antagandet, att denna diftong (*au*) ännu var qvar i öländskan på den tid, till hvilken inskrifterna höra. Vi träffa **þaun** Sandby nr 26, **Auþbiarn** Runstens kyrka L. 1303, **Siklauk** Bjärby L. 1306, **Kuþlauk** Källa L. 1291; konjunktionen »och» skrifves alltid **auk**. I de fall, då vi träffa enkelt vokaltecken för ursprunglig diftong *au*, har förkortning egt rum på grund af diftongens ställning i icke hufvudtonig stafvelse: **askutr** Kastlösa nr 9, **oskutr** Stenåsa nr 23 (isl. *Ásgautr*), **Aþuatr** (gutniska *Auþwatr*) Bägby L. 1300. I detta fall återgifva vi alltså det till diftongen *au* svarande tecknet med enkel vokal (*Ásgotr*; om det sannolika uttalet af **Aþuatr** se nedan). — Diftongen *øy* förekommer (om vi undantaga Karlevistenen, hvars inskrift icke är i öländsk dialekt) med full säkerhet blott en gång och betecknas **au, Austain** (isl. *Øystæinn*) Bägby L. 1300.

Den ordning, som här iakttages vid redogörelsen för Ölands runskrifter, är grundad i öns egendomliga förhållanden. För större delen af Öland eller hela landet söder om Köping och Borgholm gäller det, att bygden följer öns kuster, medan midten upptages af en ödemark, som blott afbrytes af smärre bebygda områden. Genom denna ödemark försvåras förbindelsen mellan ost- och vestbygden, och det fins i det nuvarande folkspråket en märkbar skilnad mellan dialekten på den vestra och på den östra sidan af ön (Bodorff, *Folkspråket på Öland*, Stockholm 1875, s. 1). Bygden hade på Öland i forntiden, såsom fornminnena visa, samma utbredning som i nutiden. Troligen fans redan på runinskrifternas tid någon skilnad i språkutvecklingen mellan Ölands ost- och vestkust; i alla händelser bör möjligheten af dialektolikheter tagas i öfvervägande, när man af inskrifternas olika skrifsätt vill draga slutsatser. Emellertid rekommenderar sig redan på grund af de nämnda geografiska förhållandena följande anordning vid inskrifternas behandling som lämplig: först omtalas inskrifterna på öns vestkust söder om Borgholm i ordning från norr till söder, derpå ostkustens inskrifter i ordning från söder till norr. Derefter följa inskrifterna i Köping samt till sist de få inskrifterna i socknarna på norra delen af ön. Den enda nämnvärda afvikelsen från denna ordning är att inskriften på Karlevistenen i Vickleby socken behandlas före runstenen i Algutsrum, oaktadt denna socken på öns vestsida ligger norr om Vickleby.

Till slut vill jag här uttala min tacksamhet till riksantiqvarien Hans Hildebrand, som icke blott väckt förslaget om utgifvandet af Ölands runstenar, utan äfven med intresse följt mitt arbete och på flere sätt befordrat detsamma. — Etsningarna af planscherna och de i texten intagna figurerna hafva blifvit utförda af artisten Robert Haglund i Stockholm.

I. Karlevi, Vickleby sn.

Pl. I—III.

Literatur:[1] L (= Liljegren, *Runurkunder*) 1323. — B (= *Bautil*) 1071. — I. H. Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konc. nr 7, utskr. nr 24. — Johan Peringsköld, *Ättartal för Svea och Göta konungahus*, Stockholm 1725, s. 12.[2] — Olof Dalin (v. Dalin), *Svea Rikes Historia*, Stockholm 1747, I, s. 380. — P. Frigelius, Handskrifna samlingar i Kalmar stiftsbibliotek, se här ofvan sid. 8. — Jakob Langebek, Handskrifna notiser från år 1753 (se härom längre ned). — N. R. Brocman, *Beskrifning öfver staden Norrköpings början och äldre öden*, u. å. (1758?), sp. 84. — Densamme, *Sagan om Ingvar Widtfarne*, Stockholm 1762, s. 52, 58, 89, 187. — Erik Tuneld, *Geographie öfver Sverige*, 4:de uppl., s. 324. — Sven Bring (Lagerbring), *Svea Rikes Historia*, del 2, Stockholm 1773, s. 26. — Rasmus Nyerup, *Langebekiana eller Bidrag til den danske Literaturhistorie, uddragne af Jakob Langebeks efterladte Papirer*, Kjøbenhavn 1794, s. 162, 257. — C. G. Hilfeling, *Journal öfver en resa genom Småland, Öland och Gotland* 1797, 4:o s. 28, 114 samt tab. 33 (mnskr.). — N. H. Sjöborg, *Inledning till kännedom om Fäderneslandets Antiqviteter*, Lund 1797, s. 147 f. — H. O. Sundelius, *Norrköpings Minne*, Norrköping 1798, s. 3. — P. Tham, *Bref till några lärde Herrar i Köpenhamn*, Stockholm 1802, s. 8. — R. K. Rask, *Angelsaksisk Sproglære*, Stockholm 1817, s. 26 f. (= *Anglosaxon Grammar*, p XXXVI). — I. G. Liljegren, *Det Skandinaviska Litteraturselskaps skrifter*, Bd. 17, 1820, s. 392 ff. — A. Ahlqvist, *Ölands Historia och Beskrifning*, Calmar 1822—7, I s. 39 ff., II, 2 s. 223 ff. — N. H. Sjöborg, *Samlingar för Nordens Fornälskare*, Stockholm 1822—30, I s. 27, 32, II, s. 125 (med figg. 52—54), III s. 122. — Finn Magnusen, *Eddalæren og dens Oprindelse*, IV, Kjöbenhavn, 1826, s. 156. — I. G. Liljegren, *Runlära*, Stockholm 1832, s. 84. — U. W. Dieterich, *Runensprachschatz*, Leipzig 1844, s. 5 m. fl. st. — C. C. Rafn, *Inscription Runique du Pirée*, Copenhague 1856, p. 177 ff. — Sveinbjörn Egilsson, *Lexicon Poëticum antiquæ linguæ septentrionalis*, Hafniæ 1860, p. IX. — Erik Jonsson, *Oldnordisk Ordbog*, Kiøbenhavn 1863, s. XL f. — I. E. Rydqvist, *Svenska språkets lagar*, Stockholm II (1857) s. 276, 439, 497, IV (1868), s. 3, 32, 125, 134, 138, 148, 174, 185, 327, 402; V (1874), s. 29, 124, 131, VI (1883), s. 82:a, 377:a. — R. Keyser, *Efterladte Skrifter* I, Christiania 1866, s. 86. — Svend Grundtvig, *Historisk Tidsskrift* III Række, V (1866—7), s. 603. — Cleasby & Vigfusson, *Icelandic-English Dictionary*, Oxford 1874, p. 766 *b*. — Oscar Montelius, *Illustrerad Sveriges Historia* I (1877) s. 358. — C. Rosenberg, *Nordboernes Aandslif fra Oldtiden til vore Dage* I, Kjøbenhavn 1878, s. 130 ff, 426 f. — Sophus Bugge, *Tidsskrift for Philologie og Pædagogik*, Kjøbenhavn, VII, s. 335 (1867). — Densamme, *Tolkning af Runeindskriften på Rökstenen*, ATS. V (1878), s. 66, 83, 138. — Densamme, *Vestergötlands Runinskrifter, samlade af K. Torin*, 3:dje samlingen, Stockholm 1888, s. 25. — Sven Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland*, ATS. IX, 2 (1886), s. 3 ff., s. 13. — Densamme, *Arkiv för Nordisk Filologi* VI (1890), s. 194 f. — Hugo Gering, *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, XIII (1888), s. 208. — E. Brate och S. Bugge, *Runverser*, ATS, X. s. 177, 216 ff. — Adolf Noreen, *Grundriss der germanischen Philologie*, herausgegeb. von H. Paul, I (1889), s. 440, zweite Aufl. (1897),

[1] Dessa literaturanvisningar göra icke anspråk på fullständighet.

[2] Ahlqvists uppgift *Ölands Historia* I sid. 42, att Karlevistenen skulle vara omnämnd i tryckta arbeten, äldre än Peringskölds Ättartal, är oriktig.

s. 546 — Densamme, *Altisländische und Altnorwegische Grammatik*, Halle 1892, s. 7. — Konrad Gislason, *Forelæsninger over Oldnordiske Skjaldekvad*, København 1895, s. 170. — Axel Olrik, *Dania*, Kiøbenhavn, Bd IV (1897), s. 117. — E. Brate, *Fornnordisk Metrik*, Stockholm 1898, s. 70. — Sven Söderberg, *Om Karlevistenen*, i *Meddelanden från Kalmar Läns Fornminnesförening*, Kalmar 1898, s. 13 ff.

Af Karlevistenen finnas handteckningar hos Rhezelius, Frigelius, Langebek (se längre ned) och Hilfeling; tryckta teckningar utom i Bautil i Thams och Ahlqvists ofvan anförda arbeten. Af alla dessa teckningar äro de, som finnas hos Rhezelius, de afgjordt bästa. De äro de enda, som nu ega något värde, derigenom att de ensamt tydligt angifva, att stenen på vissa ställen blifvit skadad.

Den runsten, som har fått namn efter Karlevi by i Vickleby socken är i alla afseenden det märkligaste och vigtigaste af Ölands runminnesmärken. Den intager också bland dessa en särskild ställning. Karlevistenen skiljer sig redan i yttre hänseende från alla andra runstenar på ön, dels derigenom att den är den enda, som är af granit, dels också derigenom att den blifvit rest på en plats afsides från menniskoboningar, under det alla andra runstenar på ön träffas i närheten af byarna eller af ålder bebygda platser.

Denna senare egendomlighet vid Karlevistenen erhåller sin förklaring genom den märkliga inskriften. Innehållet i denna visar nämligen, att hvarken den, till hvars åminnelse inskriften är inhuggen, eller de, som åstadkommit minnesmärket, tillhört öns befolkning. Genom språkformen tro vi oss kunna bevisa, att den, som författat och inhuggit inskriften, kommit från en från Öland vidt skild trakt af Norden. På grund af de särskilda förhållanden, som sålunda utmärka Karlevistenen, hafva vi ansett det lämpligt att göra början med denna vid redogörelsen för Ölands runinskrifter.

Karlevi by är belägen på vestra sidan af Öland ungefär en svensk mil söder om Färjestaden, som ligger midt emot Kalmar. Från byn, som ligger en halftimmes väg upp från stranden, leder en väg ned till Kalmar sund, till byns båtbrygga. Under nedersta delen löper denna väg på gränsen mellan Karlevi egor och de egor, som tillhöra den närmast

i norr belägna byn, Eriksöre i Torslunda socken. På ett ned mot sundet sakta sluttande fält, som gränsar intill denna väg, är Karlevistenen rest, blott 30 steg från vägen. Den står nu midt på en liten af jord och sten uppförd hög af 18 stegs omkrets och en half meters höjd. Afståndet från vattnet är 370 steg; afståndet från Karlevi by är i rät linie omkr. 2,3 kilometer. Ungefär lika långt borta ligger Eriksöre by.[1]

Fältet omkring runstenen är nu odladt, men på 1600-talet var här ännu äng; uppodlingen går troligen tillbaka till förra hälften af 1700-talet.

Det kan icke betviflas, att Karlevistenen från början varit rest på den plats, der den ännu anträffas. Deremot befinner den sig icke orubbad i sin ursprungliga ställning. Den har nämligen upprepade gånger varit kullkastad och åter blifvit uppställd, och den hög, på hvilken stenen nu står, är icke identisk med den grafhög, som omtalas i inskriften, utan senare uppkastad. Detta framgår af de uppgifter, som anträffats hos äldre författare. Vi skola här meddela allt hvad vi i den tryckta och handskrifna antiqvariska literaturen funnit, som kan tjena till att belysa Karlevimonumentet och dess historia.

Rhezelius, som år 1634 afteckmade Karlevistenen, säger, att denne var rest nära sjön i en äng, tillhörande Karlevi by. Tillika lemnar han den vigtiga upplysningen, att stenen stod »mellan två ringmurs grifter». Med uttrycket »ringmurs grifter» förstås grafhögar, försedda med fotkedja af kullerstenar. Rhezelius har i liten skala afbildat dessa grafhögar vid sidan om teckningen af runstenen. Vi reproducera här teckningen i originalets storlek.[2]

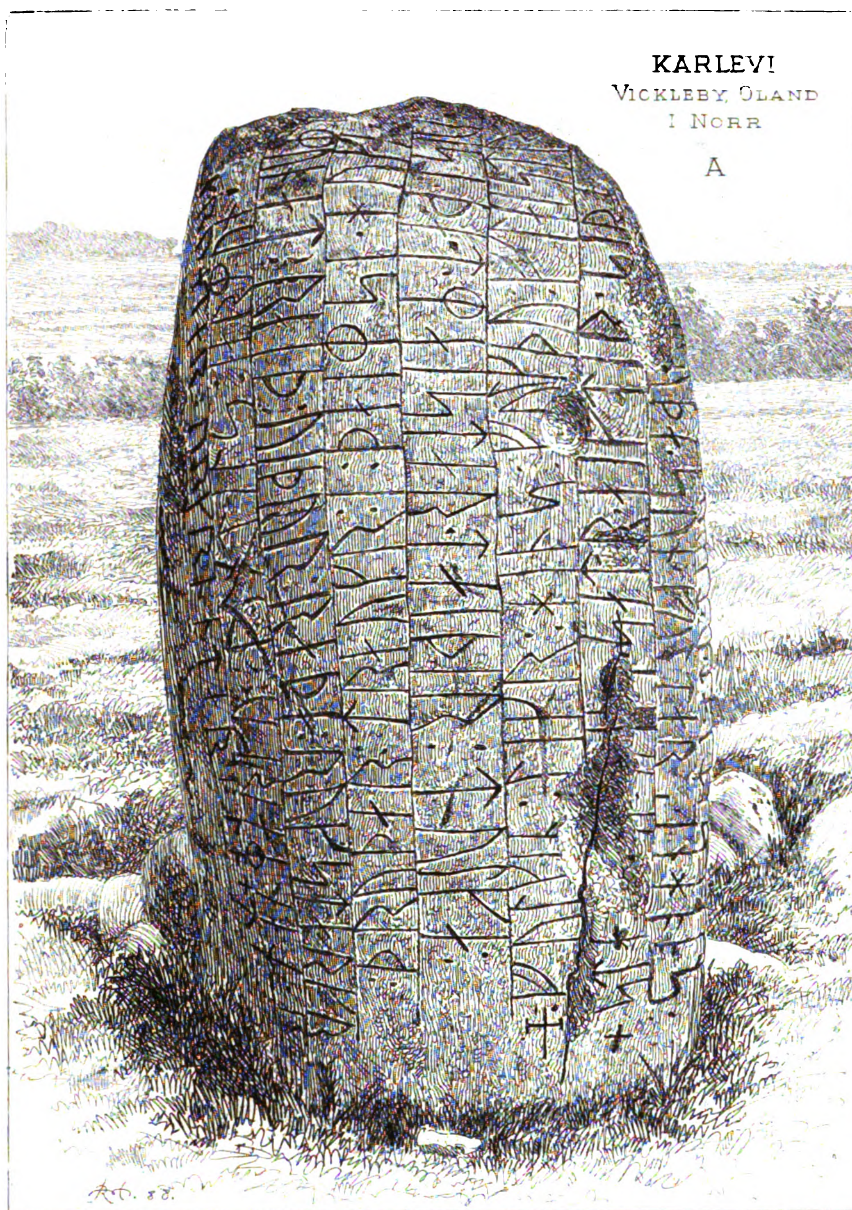
Jag håller det för otvifvelaktigt, att Karlevistenen på Rhezelii tid ännu befann sig orubbad i sin ursprungliga ställning.

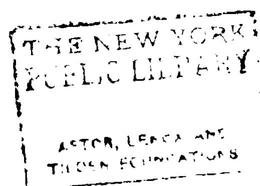
[1] De byggnader, som man ser å planschen öfver Karlevistenens omgifningar här ofvan, ligga nere vid båtbryggan och hafva tillkommit i senare tid med anledning af den lifliga trafik till sjös, som egde rum här för en del år sedan. Taflan är utförd efter en fotografi, tagen från sydost. Byggnaderna, som man här ser till venster om stenen, ligga nästan rakt vester om denna, något litet åt nordvest.

[2] Teckningen är tagen ur konceptet af Rhezelii monumenta. Den upplysande text, hvarmed teckningen beledsagas, lyder sålunda: »På Tabergs eng eller flat mot Karholmen widh Karlewij i gärdet mot sjön westan

I

1/10

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

I öfverskriften till teckningen i Bautil 1071 kallas fältet, der Karlevistenen var rest, ännu »äng»; denna uppgift bör hänföras till den tid, trol. 1670-talet, då teckningen togs.

Den danske historieskrifvaren Langebek, som på sin resa till Sverige och Ryssland 1753 undersökte Karlevistenen i förening med assessorn i antiqvitetsarkivet N. R. Brocman, yttrar sig i sina anteckningar från sitt besök vid runstenen endast helt kort om de yttre förhållandena vid denna, men upplyser att den tidigare legat kullfallen och åter blifvit uppställd af den dåvarande jordegaren.[1] Hilfeling, som några och fyrtio år senare kom till Karlevi, för att afbilda runstenen, fann denne åter kullstörtad. Han berättar, att platsen, förut äng, då var åker; runstenen kunde han med svårighet återfinna, den hade »blifvit kullkastad och nedmylljad, för att ej vara oxarna till hinder i plöjningen». Stenen blef då genom Hilfelings föranstaltande åter uppstäld. Lika litet som Langebek har Hilfeling något att förtälja om grafhögarna. Förmodligen hafva dessa redan före Langebeks besök blifvit förstörda i sammanhang med markens uppródjning till åker. En rest af den ena grafhögen fans likväl qvar ännu i början af detta århundrade. Prosten Ahlqvist säger, *Ölands Historia och Beskrifning*, del I (tryckt 1822), s. 40, om Karlevistenen, att den »är upprest i kanten af en rund ättehög af 20 alnars diameter med fotkedja; men sjelfva högen är till större delen uppbruten till åker». Grafhögen omnämnes äfven ett par år senare af Sjöborg med anledning af ett der gjordt fynd. I *Samling för Nordens Fornälskare* II (tryckt 1824), pl. XV, fig. 52—54 afbildar Sjöborg en dubbelskalig oval spännbuckla af brons, som han i texten s. 124 uppgifver vara funnen »i en ättehög på Öland i Karlevi sjögärde vid Sibbe Uddsons runsten». Tyvärr, omtalar Sjöborg hvarken när eller under hvilka omständigheter spännet anträffades. Uppgiften har likväl sannolikhet för sig, då smycken af detta slag voro i bruk under slutet af vikingatiden, och till denna tid måste vi hänföra äfven minnesmärket vid Karlevi.[2]

Sjöborg uppgifver a. arb. III s. 123, att vid Karlevistenen utom den höfding, till hvars ära stenen är rest, äfven en stor del af hans följe blifvit jordad. Men denna upp-

för byen är sjelfva Rhtain der mäst sönnan för wägen, melan 2 ringmurs grifter.» I utskriften säger Rhezelius endast hvar stenen finnes, utan att hvarken omnämna eller afbilda grafhögarna. — På den här ofvan reproducerade teckningen ser man två par grafhögar och två resta stenar. Utan tvifvel skall teckningen så förstås, att samma sak blifvit afbildad två gånger, sedd från olika håll. Antagligen har förf. först tecknat de två, mycket små figurerna, men funnit dem otillfredsställande och derför afbildat monumentet ännu en gång, men då valt en annan ståndpunkt.

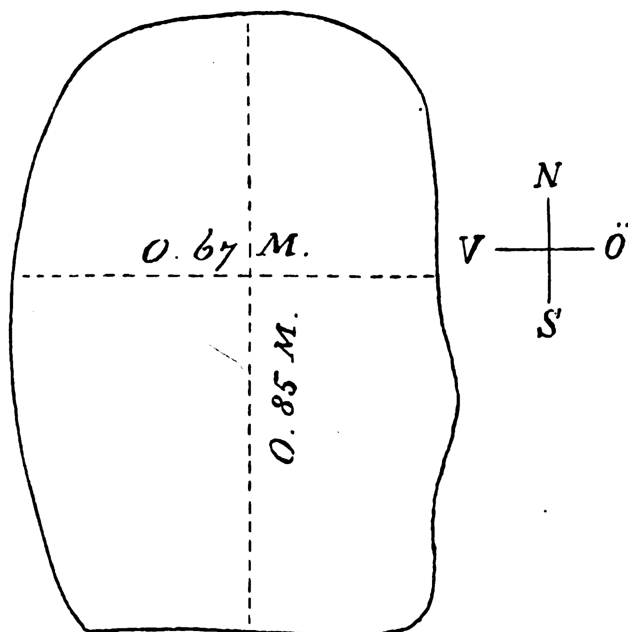
[1] Langebeks egenhändiga anteckningar om Karlevistenen hafva icke kunnat uppspåras, men jag har sett en afskrift deraf, som, skrifven med Werlauffs hand, finnes i dennes efterlemnade papper fasc. 11 i kungl. biblioteket i Köpenhamn och som blifvit mig benäget meddelad af k. bibliotekarien dr Chr. Bruun. En öfversättning af dessa anteckningar är inhäftad i 8 bandet af Peringskölds samlingar på k. Biblioteket i Stockholm. På sistnämnda ställe finnes också en kopia af den teckning af stenen, som Langebeks tecknare Abildgaard utförde. Denna teckning höjer sig på intet sätt öfver de öfriga äldre teckningar, som man eger af Karlevistenen; den har mest likhet med teckningen i Bautil. — Resultatet af Langebeks granskning af Karlevistenen är för öfrigt meddeladt äfven af Brocman i *Norrköpings början och äldre öden*, sp. 84, samt *Sagan om Ingvar Widtfarne* s. 187.

[2] Lektor F. Bæhrendtz i Kalmar meddelar, att det i samlingarna på Kalmar slott finnes underskollan af ett ovalt bronsspänne, hvilken till alla delar liknar underskollan af det spänne, som Sjöborg afbildar (fig. 53). Något tvifvel om identiteten kan enligt lektor B. icke förefinnas. Deremot finnes i samlingarna ingen motsvarighet till det af Sjöborg afbildade yttre skalet (fig. 54). Stycket i Kalmar har tidigare tillhört läroverkets samlingar, och någon anteckning om dess härkomst fins icke. Det hos Sjöborg afbildade spännet är af en sen typ. Dylika spännen äro vanliga i Norge och det egentliga Sverige, men hafva anträffats äfven i de ursprungligen danska landen. I Lunds universitets Historiska Museum fins ett spänne af denna typ, som är funnet i Skifarps sn, Vemmenhögs hd i Skåne.

gift hvilar uteslutande på en felaktig tolkning af inskriften. På runstenen omtalas blott *en* man och *en* grafhög. Af Rhezelii ofvan anförda anteckning finna vi likväl att här funnits en andra grafhög; och den i denna jordade har utan tvifvel tillhört den förstnämndes följe och funnit sin bane vid samma tillfälle som denne.

Af den återstod af en grafhög, som Ahlqvist omtalar, existerar nu intet synligt spår. När den lilla hög, på hvilken Karlevistenen nu är uppställd, anordnades, har icke kunnat utrönas.

Karlevistenen har formen af en i hufvudsaken fyrkantig pelare med afrundad topp. Äfven de två kanterna äro starkt afrundade, hvarigenom den ena sidan, den, hvilken, såsom stenen nu står, vetter mot norr, blir kullrig (se genomskärningen). Den motsatta sidan mot söder, hvilken saknar inskrift, är deremot plan och har erhållit denna form genom klyfning. I öfrigt har stenens ursprungliga yta varit bevarad oförändrad, då runorna blefvo inhuggna. Stenens höjd öfver kullens yta är 130 cm. Tjockleken är på ena hållet, från norr till söder, 85 cm, på det andra, från öster till vester, omkr. 67 cm. Omkretsen på ett afstånd af 60 cm från toppen är 252 cm. Stenarten är finkornig granit.[1] Till färgen är den mörkgrå, nästan svart, men sjelfva ytan har genom atmosferens inverkan fått en ljusare färg. Der ytan är sargad, framträder den mörkare grunden. På de delar, der inskriften är inhuggen, är ytan i allmänhet slät; dock förekomma på några ställen naturliga fördjupningar och sprickor, som försvårat inskriftens inhuggande och gjort att runorna blifvit otydliga. Härigenom har tidigare oriktig läsning vållats. På två ställen har ytan blifvit skadad efter inskriftens inhuggande. I början af den del af inskriften, som är i prosa, har stenen vittrat och slutet af samma inskrift är alldeles borta, derigenom att på stenens vestra sida ett stort stycke är bortslaget (se Pl. III); från toppen till en half meter derifrån är den ursprungliga ytan på denna sida afflagad. Genom Rhezelii teckningar[2] finner man att dessa skador funnos redan år 1634, och sedan den tiden har stenens yta icke undergått några förändringar, som skadat inskriften.

[1] Det har troligen icke varit svårt att finna en dylik sten, ty rullstenar af granit äro mycket allmänna på Öland.

[2] Utom den teckning, som vi här ofvan s. 16 reproducerat, har Rhezelius i konceptet en annan mycket liten teckning, som föreställer den sidan af stenen, der den latinska inskriften är inhuggen (vestra sidan).

Runinskriften täcker en större del af Karlevistenens östra sida, hela norra och en mindre del af den vestra samt upptager något mer än en meter af stenens omkrets. Runorna äro inhuggna mellan parallela streck, som begränsa och åtskilja skriftraderna.

Inskriften består af två delar, en längre affattad i versform, en kortare i vanlig språkform. För beqvämlighetens skull kallar jag i det följande den förre A, den senare B. Begge inskrifterna börja nedtill på stenens nordvestra hörn, och ett litet kors, inhugget framför raden, angifver hvar hvardera inskriften börjar. Begge läsas *βουστροφεδόν*. A består af sex rader, hvilka läsas i ordning från höger till venster, på stenens norra och östra sida. Inskriften B består af tre rader, hvilka deremot vid läsningen tagas i ordning från venster till höger. Jag betecknar i det följande raderna med romerska siffror, i A I—VI, i B I—III.

Runornas längd varierar mellan 9 och 13 cm. De äro något ojemnt inhuggna, somliga bestå af fina streck, andra åter af breda och djupa. Somliga streck äro skarpa i bottnen, andra rundade. Mellan de särskilda orden brukas skiljetecken, i A i allmänhet två punkter, sällan *en*, i B öfverallt *en* punkt. Oftast sättes skiljetecken äfven i början och slutet af raderna, hvilkas slut öfverallt sammanfaller med ordslut. Dessa prickar äro vanligen åstadkomna genom ett enda hugg med mejseln, men några gånger synas de hafva blifvit mer utarbetade och hafva formen af ett kort, smalt vertikalt streck. Det är blott i B, i raderna II och III, som de på det sistnämnda sättet formade skiljetecknen förekomma. I öfrigt råder full öfverensstämmelse, både i inhuggningssätt och runformer, mellan A och B, och någon anledning att antaga mer än en runristare förefinnes icke.

Inskriften på Karlevistenen läser jag på följande sätt (inom parentes sättas runor, som på stenen äro stympade eller nu alldeles saknas, men af mig suppleras):

Inskriften A (Pl. I och II):

I + : ᚠᚢᛚᚴᛁᚿ : ᛚᛁᚴᚱ : ᚼᛁᚿᛋ : ᚠᚢᛚᚴᚦᚢ : ᚠᛚᛆᛁᛋᛏᚱ ·

II · ᚢᛁᛋᛁ : ᚦᛆᛏ · ᛘᛆᛁᛋᛏᛆᚱ · ᛏᛆᛁᚦᛁᚱ : ᛏᚢᛚᚴᛆ :

III : ᚦᚱᚢᚦᛆᚱ : ᛏᚱᛆᚢᚴᚱ : ᛁ : ᚦᛆᛁᛘᛋᛁ · ᚼᚢᚴᛁ ·

IV ᛘᚢᚾᛆᛏ : ᚱᛆᛁᚦ : ᚢᛁᚦᚢᚱ : ᚱᛆᚦᛆ : ᚱᚢᚴᛋᛏᛆᚱᚴᚱ

V · ᛁ · ᛏᛆᚿᛘᛆᚱᚴᚢ : ᚢᚾᛏᛁᛚᛋ : ᛁᛆᚱᛘᚢᚾ ·

VI ᚴᚱᚢᚾᛏᛆᚱ : ᚢᚱᚴᚱᚬᚿᛏᛆᚱᛁ : ᛚᚬᚾᛏᛁ

Inskriften B (Pl. III):

I + ᛋᛏᛆ[ᛁᚾ · ᛋᛆ] · [ᚢᛆᛋ] · ᛋᛆᛏᚱ · ᛆᛁᚠᛏᛁᚱ · ᛋᛁᛒᛆ ·

II [ᚼᛁᚾ · ᚠᚱ]ᚢᚦᛆ · ᛋᚢᚾ · ᚠᚢᛚᛏᛆᚱᛋ · ᛁᚾ ᚼᚬᚿᛋ ·

III · ᛚᛁᚦᛁ · ᛋᛆᛏᛁ · ᛆᛏ · ᚢ · ᛏᛆᚢᛋᛆ[ᛁᚦ] — —

Runformerna äro de under den senare vikingatiden allmänna. Runan för *u* har en form, i hvilken kännestrecket utgår från stafvens öfversta ända. Blott en gång har denna runa af särskild anledning fått en afvikande form, nämligen A V 10 (se längre ned).[1]

Runan ᚦ har två former, en med rundadt, en med kantigt kännestreck. Os-runan, som i inskriften har betydelsen nasaleradt *a*, har på de tre ställen, der hon förekommer,[2] samma form nämligen med kännestreck blott på stafvens högersida, men ställda nedanför stafvens topp.

Runan för *n* har två former, nämligen en, i hvilken kännestrecket skär stafven, ᚾ, en der kännestrecket är synligt blott på stafvens högersida,[3] ᚿ. Deremot har ar-runan blott en form, nämligen med kännestreck, som skär stafven (ᛅ). Runan för *s*, som förekommer 15 ggr, har öfverallt formen ᛋ.

Runan för *m* har likaledes blott *en* form i inskriften, nämligen med en ring kring öfre ändan af stafven. Den förekommer 5 gånger i A.[4] — *Stúpmaðr* (ᛙ) *förekommer alls icke i inskriften, utan har öfverallt, der man af språkhistoriska skäl kunde vänta denna runa, blifvit ersatt med reið-runan.*[5]

Den af runristaren använda runraden har alltså haft följande utseende:

ᚠᚢᚦᚭᚱᚴ : ᚼᚾ(ᚿ)ᛁᛅᛋ : ᛏᛒᛘᛚ.

Beträffande de särskilda tecknen i inskriften finnas följande anmärkningar att göra.

Början af inskriften A är utmärkt genom ett litet kors af latinsk form. Stammen har en längd af 7 cm, och tvärbalken är utrustad med små tvärstreck på ändarna. De två små punkter, som äro inhuggna vid korset, böra snarare likställas med de i inskriften brukade skiljetecknen än anses som tillhörande korsets utsmyckning. Det är mycket vanligt på runstenarna att skiljetecken sättes äfven i inskriftens början.[6]

De sex första runorna i A äro stympade nedtill, derigenom att ytan vittrat; äfven gränsstrecket saknas. Om denna skada skola vi mera tala vid redogörelsen för inskriften B.

A I 15 och 16 äro ofullständiga nedtill på grund af en skålformig fördjupning, som här finnes i stenen.[7]

A II 16 ser vid första påseendet ut som om stafven hade två kännestreck, men det öfre är säkert tillfälligt och runan är ᛅ; ytan har f. ö. flere ojemnheter vid denna runa. — Den tredje runan från denna (A II 19) är säkert ᛁ, och icke ᛅ. Rafns läsning **taiþar**

---

[1] Med anledning af att på Rhezelii ofvan reproducerade teckning runan för *u* flere gånger är försedd med en prick, vill jag anmärka, att inga stungna runor förekomma i inskriften. Rhezelii teckning är på de i fråga varande ställena felaktig.

[2] A VI 12, 19, B II 22.

[3] Den förra formen af *n*-runan träffas 7 ggr: A IV 3, V 11, 21, VI 4, 20, B II 11, 20, den senare 5 ggr, näml. A I 6, 13, V 4, VI 13, B II 23.

[4] A II 8, III 17, IV 1, V 5, 19.

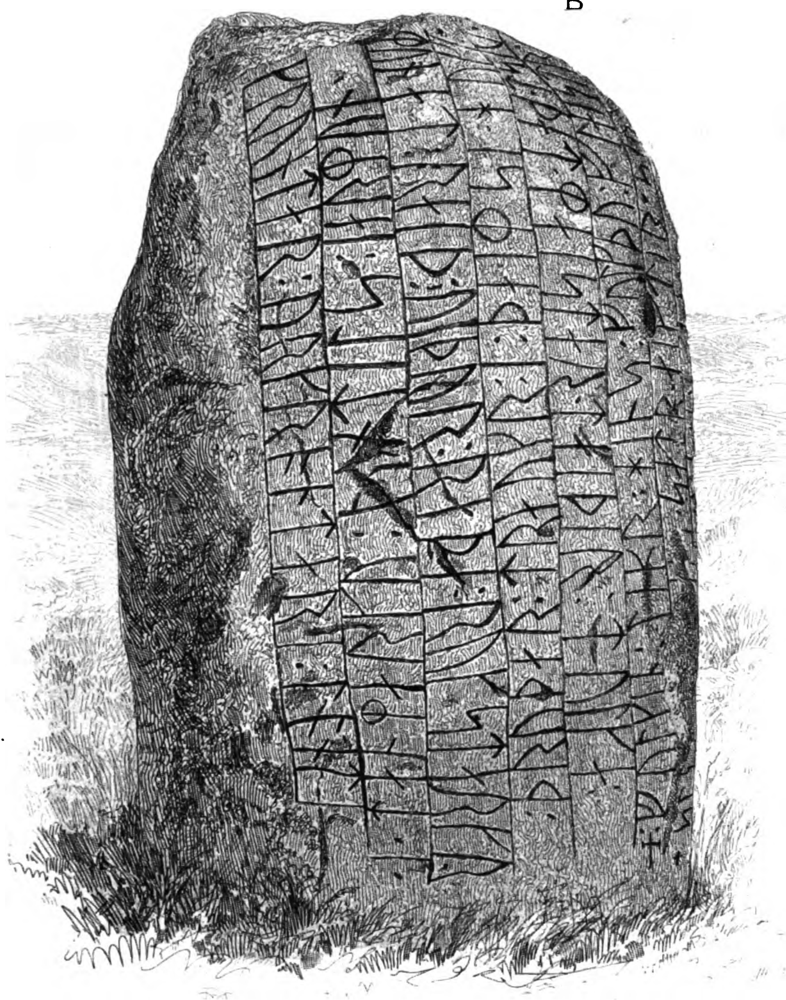
[5] Jfr längre ned.

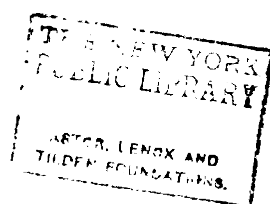
[6] Fjenneslefstenen på Seland (Thorsen, *De danske Runemindesmærker*, I, s. 277) har liksom Karlevistenen två punkter som skiljetecken; och i inskriftens början är inhugget ett kors och två punkter, hvilka der måste uppfattas som skiljetecken.

[7] Fördjupningen är alldeles regelbunden och har en diameter af 7 cm. Den liknar de s. k. elfskålarna, men torde knappast vara en sådan, dels derför att det ej fins flere sådana fördjupningar på stenen, dels derför att den ej ser ut att vara åstadkommen af menniskohand.

KARLEVI
Vickleby, Öland
II Nordost

B

(*Inscription du Pirée*, s. 178) är origtig, och jag vet ej, hvarifrån han fått den, då ingen teckning här har ᚼ.

I A III i slutet af raden är skiljetecknet osäkert. Det fins en prick, som ser ut som om den vore huggen, men den är antagligen tillfällig, då den står för långt borta från sista stafven. När både Bautil och Ahlqvist här hafva två prickar, är det säkert origtigt.

I A IV är efter femte runan skiljetecknet, två punkter, säkert, oaktadt dessa punkter på grund af naturliga ojemnheter i stenen blifvit otydliga. Äfvenledes är skiljetecknet mellan 9 och 10 runan i denna rad säkert, oaktadt de två orden på ömse sidor (**raiþ : uiþur**) bilda en sammansättning. Deremot har det i samma rad förekommande ordet **rukstarkr** (*róghstarkr*) icke fått sina led skilda genom skiljetecken; Bautil är på detta ställe felaktig och äfvenså Rhezelius, medan Ahlqvists teckning här rigtigt saknar skiljetecken. — Runorna 16 och 18 i denna rad (A IV) äro begge ᚼ (**raþa**), men kännestrecken äro mycket otydliga, i det de blifvit inhuggna i eller strax intill naturliga fördjupningar. Dock kan man af det förras kännestreck tydligt iakttaga den del, som är till höger om stafven; vid 18 är det tvärtom den delen af kännestrecket, som är till venster om stafven, som är tydlig, i det den blifvit inhuggen något nedanför den här befintliga, naturliga remnan. Läsningen **raþa** är derför säker. I Bautil är blott den senare af dessa runor försedd med kännestreck, och på Ahlqvists teckning sakna begge kännestreck. Rhezelius är deremot här rigtig.

A V 1. Denna runa har en tydlig prick på hvarje sida (Ahlqvist här felaktig).

A V 10. Denna runa är den som tidigare blifvit mest felaktigt uppfattad. Bautil har ᛚ + en half staf i öfre delen af raden, Ahlqvist läser þ och den följande runan som ᚦ (**þotils**). Med detta ställe förhåller sig på följande sätt. I stenen finnas här två djupa remnor, som på sned gå tvärs öfver raden och förenas i dess öfre kant. Två runor hafva blifvit inhuggna tvärs öfver dessa remnor. Den första är ᚢ; kännestrecket börjar ett stycke nedanför stafvens topp; mellersta delen har på grund af remnan icke framkommit vid huggningen, så att vid första påseendet man är böjd att läsa ᛚ + en half staf i nedre delen af raden; deraf kommer den tidigare läsningen **li**.[1] Men att den halfva stafven nedanför remnan utgör fortsättning af kännestrecket ofvanför remnan, framgår af den böjning, som fins på öfre delen af denna halfva staf. Läsningen ᚢ är fullkomligt säker.[2] — Den följande runan (A V 11) är ᚾ; öfre hälften af stafven och kännestrecket äro tydliga och kraftiga streck; deremot har midten af stafven icke framkommit på grund af remnan i stenens yta, och nedre delen af stafven är otydlig på grund af andra ojemnheter i ytan. Kännestrecket är inhugget just i kanten af remnan, parallelt med denna. De fyra återstående runorna i detta ord äro klara, och hela ordet skall läsas **untils** (*Yndils*).

I A VI är 12:te runan ᚦ; det öfre kännestrecket är otydligt, emedan det sammanfaller med en naturlig remna. Äfven runan 19 i denna rad är ᚦ och icke ᚼ, som Bautil har. Såväl i början som i slutet af denna rad saknas skiljetecken; på senare stället har Ahlqvist felaktigt en punkt.

---

[1] T. ex. hos Rhezelius.

[2] Läsningen styrkes för öfrigt äfven deraf, att det här stående ordet måste börja med vokal, då det i versen allitererar med ord, som börja med vokal: *iarmungrundar* och *ørgrandari*.

Början af inskriften B är angifven genom ett litet likarmadt kors, bildadt af två endast 5 cm långa streck. — På en sträcka af omkr. 1/2 meter är stenen skadad i början af inskr. B. Det fins nämligen en smal spricka i stenen, som först uppträder på gränsen mellan raderna A I och B I, men sedan böjer sig in på B I. På ömse sidor om denna spricka bildar stenens yta en uppsvällning och har vittrat, så att de inristade runtecknen helt och hållet försvunnit eller stympats. De två första runorna i B ᛋᛏ äro endast obetydligt skadade i toppen. Den tredje runan i denna rad (B I 3) är ᛆ; toppen är bortvittrad; vid midten fins en större fördjupning, som möjligen fans, då inskriften inhöggs, eller kanske uppstod vid inhuggningen. På ömse sidor om denna fördjupning är kännestrecket märkbart. — Runorna 4 och 5 i denna rad äro nu alldeles försvunna genom ytans förvittring. Här har tydligen stått ᛁᚿ. Der kan icke hafva stått blott det senare af dessa tecken, ty rummet mellan B I 3 och det följande bevarade staffragmentet är tillräckligt för två runor med åtföljande skiljetecken. I början af B I har alltså säkert stått ᛋᛏᛆᛁᚿ, **stain.**

Efter detta ord finnes nederst i raden fragment af två stafvar. De upptaga knappt mer än en tredjedel af radens bredd; de öfriga delarna af dessa runor äro bortvittrade. Jag förmodar att här stått ᛋᛆ, pronominet *sá*, här i betydelsen »denne». Derefter följer ett säkert skiljetecken, utgörande en punkt, som står temligen långt ned i raden. Man kunde förmoda, att längre upp i raden funnits ytterligare en punkt, så att skiljetecknet bestått af 2 punkter, men emot denna förmodan strider, att i inskriften B skiljetecknet aldrig annars utgöres af mer än en punkt. Punkten har kommit att stå långt ned i raden, för att ej komma i kollision med kännestrecket af runan ᛆ, som stått omedelbart framför.

Af de runor, som bildat nästa ord i denna rad, finnas nu endast fragment. Det har likväl lyckats att med tillhjelp af de befintliga runspåren uppkonstruera de runor, som otvifvelaktigt stått här. — I nedre delen af raden finnas lemningar af *fyra* stafvar, hvilka vi för tydligare framställnings skull vilja kalla *a*, *b*, *c*, *d*. — De två första staffragmenten (*a* och *b*) hafva en längd af 3 cm, medan afståndet mellan gränsstrecken här är nära 11 cm; dessa två streck, som luta något åt höger, stå blott 1 1/2 cm från hvarandra; de hafva derför antagligen hört samman och utgöra rester af runan ᚢ, hvars öfversta och mellersta del försvunnit genom ytans vittring. — Det tredje fragmentet *c* står något mer än 3 cm från *b*, det har äfven en längd af 3 cm. Af den staf, hvaraf *c* utgör foten, fins äfven ett två cm långt stycke bevaradt upptill, i det att ytan närmast radens öfre gränsstreck här på ett stycke är oskadad. Midten af denna staf är bortvittrad och äfven det bevarade stycket af foten (fragm. *c*) är skadadt på det sätt, att till höger derom ytan är afflagad till lika djup med stafvens botten. Jag förmodar, att här stått runan ᛆ, hvars kännestreck tillika med stafvens midt genom vittringen försvunuit. — Den nämnda afflagningen sträcker sig längs nedre gränsstrecket på ett stycke af 2 1/2 cm och vid slutet häraf förekommer vid första påseendet en staflemning af liknande utseende som fragmentet *c*; det ser ut som ett inhugget streck, hvars venstra kant bortfallit genom afflagningen; midt emot vid öfre gränsstrecket fins ett kort streck, som kunde vara toppen af samma staf, hvars midt försvunnit genom ytans vittring. Vid noggrann undersökning finner man likväl, att vid nedre delen här intet streck blifvit inhugget. Det som ser ut

som lemning af ett streck är kanten af afflagningen; ojemnheter i denna kant visa, att den icke uppstått genom runristarens verksamhet, och det korta strecket öfverst i raden hör tillsammans med fragmentet *d* i nedre delen af raden. Detta senare streck står 4 cm borta från den nyss beskrifna afflagningens kant och således 6½ cm från fragmentet *c*; fragmentet *d* är 3 cm långt, nedtill bredt och djupt, men det blir grundare uppåt. Vid midten af raden är den ursprungliga ytan fortfarande äfven här bortvittrad, men vid öfre gränsstrecket är ytan oskadad, utan att man kan upptäcka minsta spår af någon staf; fragmentet *d* har således aldrig haft någon fortsättning förbi midten af raden och kan sålunda icke vara lemning af någon annan runa än ᛋ; dess midt har troligen varit grundt inhuggen och alldeles försvunnit genom ytans förvittring. Toppen af denna runa hafva vi i det nyss omtalade korta streket i öfre delen af raden, midt emot afflagningens högra kant. — De här befintliga runspåren anser jag således utgöra rester af ordet ᚢᛆᛋ, **uas**, *was*, som tillfredsställer meningens kraf och just är den form af præt. sing. af verbet »vara», som vi hafva skäl att vänta i en så gammal inskrift.[1]

Framför den nu följande runan, som är ᛋ (första runan i ordet **satr**), fins en tydlig prick midt i raden. Strax framför denna prick upphör den skada, som gjort läsningen af det föregående ordet så svår.

Runan 17 i denna rad (B I) är ᚠ (i ordet **aiftir**), men det inre kännestrecket har icke kommit fram vid huggningen på grund af den ofvan (sid. 20) omtalade skålformiga fördjupningen; åtminstone är detta kännestreck nu icke märkbart.

Vid 20:de runan i raden B I (ᚱ) börjar den skada, som vi ofvan s. 18 beskrifvit. Af denna runa saknas en obetydlig del af stafven och större delen af nedersta kännestrecket. De följande fyra runorna äro stympade ungefär intill midten: 21—23 ᛋᛁᛒ äro likväl alla tre tydliga och den fjerde ᛆ är afslagen längs kännestrecket. I slutet af raden fins skiljetecken, en punkt.

Af raden B II är början bortslagen. Jag förmodar att raden börjat med runorna ᚼᛁᛆ; af dessa fins ej minsta spår, men antagligen har det funnits plats för just så många runor i öfre delen af raden, före de första nu bevarade runfragmenten.

De första runspår, som finnas i raden B II, utgöras af två korta streck, det ena i sjelfva brottet. Dessa spår kunna ännu tydligen igenkännas såsom lemningar af kännestrecken till runan ᚠ. Derefter komma två korta streck, som intaga den ställning till hvarandra, att man med lätthet igenkänner en rest af runan ᚱ, utgörande en del af dess öfre hälft. Derefter kommer ᚢ, som är nära fullständigt, och de två följande runorna ᚦᛆ äro fullständiga. Man har här således ordet ᚠᚱᚢᚦᛆ, **fruþa**, *fróða*.

Runan 18 i denna rad (B II) är ᛋ, men endast topp och fot äro tydliga, medan midten, som antagligen varit grundt inhuggen, försvunnit genom ytans vittring eller afflagning. — Runorna 19 och 20 i B II utgöra ett särskildt ord, ᛁᚾ, *en*, men det oaktadt

[1] Rhezelii teckning har de två fragment, som jag kallat *a* och *b*, derefter runan ᚱ och till slut det korta streck, som jag kallat *d* (se teckningen ofvan sid. 16). Men Rhezelii ᚱ kan ej vara annat än gissning, runan ᚱ har ej den form som andra r-tecken i inskriften. Utan tvifvel har stället varit skadadt på samma sätt 1634 som nu. — Bautil återgifver äfven runspåren origtigt; hur litet tillförlitlig Bautil är i återgifvandet af de skadade ställena, finner man af det sätt, på hvilket inskriften B vid stenens topp är återgifven. — Att prof. Bugges (på runspåren i Bautil grundade) gissning i ATS X s. 266 **uarþ** icke träffat det rätta, behöfver efter ofvanstående redogörelse för stället knappt omnämnas.

saknas skiljetecken efter ᚼ, något som torde hafva sin orsak deri, att ordet *en* i satsen varit tonlöst.

I raden B III äro de elfva första runorna fullt tydliga och föranleda ingen anmärkning. Den 12 runan är antagligen ᛏ; stafven och kännestrecket till höger äro fullt klara, men i st. f. kännestrecket till venster finnes ett hål efter en bortsprungen skärfva. Förmodligen har denna skärfva sprungit, när kännestrecket skulle inhuggas. Jag har tyckt mig vid hålets inre kant (närmast stafven) kunna följa kanten af ett hugget streck. På grund af det missöde, som inträffat, har detta kännestreck blifvit mycket kortare än det andra. — De följande runorna B III 13—15 äro klara ᚼᚢᚼ. Den sistnämnda är stympad nedtill. Den 16 runan i denna rad är ᚼ, som blifvit afslaget längs kännestrecket. — Efter runan 16 finnas ännu fragment af tre stafvar i öfre delen af raden invid det bevarade gränsstrecket. Det första står på ett afstånd af 3 cm från stafven 16; något spår af kännestreck fins icke, och här kan svårligen hafva stått någon annan runa än **ᛁ** (**i**), enär fragmentet står så nära det följande, att det icke varit rum för något kännestreck. — Det andra i ordningen af dessa fragment är något längre än det föregående, och troligen finnes äfven lemning af ett kännestreck. Den afflagade skärfvan har i kanten varit tunn och i början af skadan kan man spåra ett fint och grundt streck, liknande bottnen af ett skarpt inhugget kännestreck till **þ** (jfr teckningen). Det som styrker antagandet att här stått **þ**, är att det tredje fragmentet står långt borta, nämligen på ett afstånd af 6 cm från n:r 2.[1] — Det tredje fragmentet är helt kort och skadan följer dess bortre kant.

Det antal runor, som genom skadan gått förlorade i slutet af inskriften, kan hafva varit högst omkring 15. Plats för detta senare antal erhåller man, om man antager att raden B III fortsatts till toppen och en fjerde rad fortsatts nedåt ända till skadans nedre kant.

Inskriften på Karlevistenen har, translitererad med latinska bokstäfver, alltså följande utseende:

Inskr. A.

I ᛭ : **fulkin : likr : hins : fulkþu : flaistr** ·
6 10 15 20 25

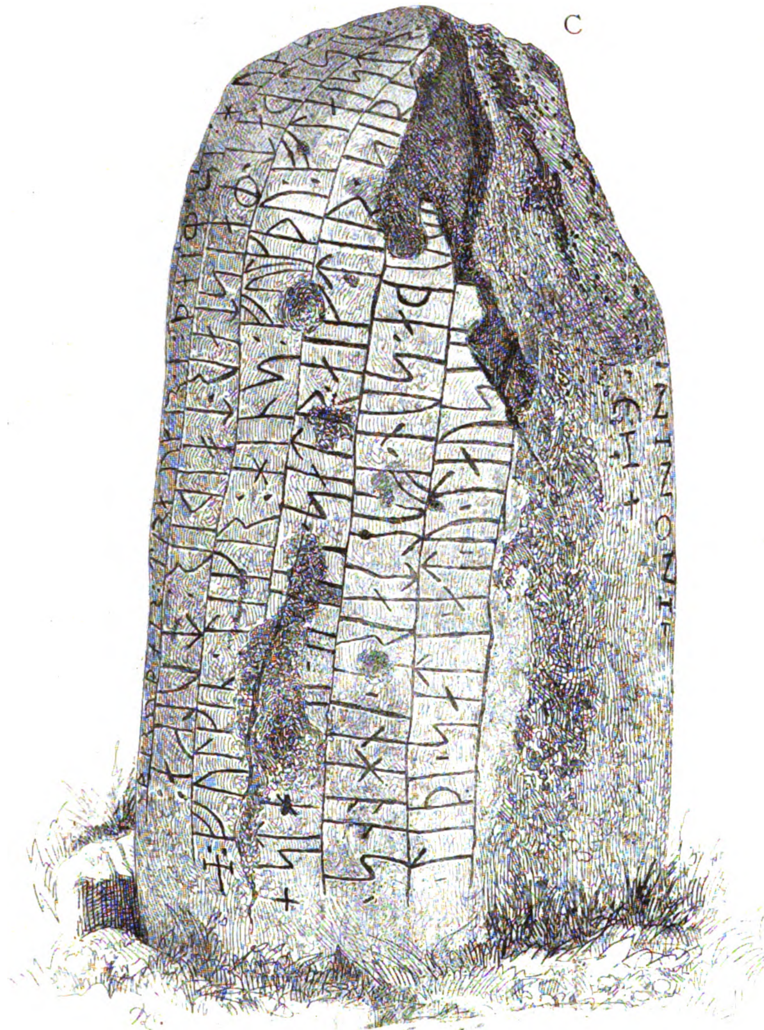
II · **uisi : þat · maistar · taiþir : tulka :**
5 10 15 20 25

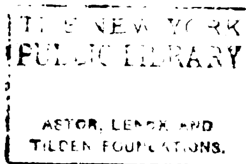
---

[1] Prof. Bugge har ATS X s. 266 suppleratslutet sålunda: **taus a(t minum)** = *dauðs at minnum*. Som man finner är denna gissning icke förenlig med de befintliga runspåren. — Äldre författare, Peringsköld (efter Bautil?), Langebek m. fl., hafva läst slutet **tausini**, i det de läst ᚼ (16) som **I**, bortsett från det följande fragmentet och läst det fragment, som jag antagit vara en rest af **þ**, som ᚾ. Jag vill med anledning häraf anmärka, att det af mig iakttagna spåret af ett kännestreck är något krökt och sitter för högt uppe för att runan skulle kunna hafva varit ᚦ. Att inskriften icke varit fullständigare vid tidigare undersökningar än nu, framgår af Rhezelii teckning. Han har efter ᚼ (15) blott en half staf, efter hvilken skadan är utmärkt på hans teckning. Om här efter runan 16 (ᚼ) funnits någon fullständig runa och ej blott små fragment, hade han troligen ej utelemnat den.

III

KARLEVI.
VICKLEBY. ÖLAND
III NORDVEST
C

III : þruþar : traukr : i : þaimsi · huki ·

IV munat : raiþ : uiþur : raþa : rukstarkr

V · i · tanmarku : untils : iarmun ·

VI kruntar : urkrontari : lonti

Inskr. B.

I + sta[in · sa] · [uas] · satr · aiftir · siba ·

II [hin fr]uþa · sun · fultars · in hons ·

III · liþi · sati · at · u · tausa[iþ] — — —

Inskriften A, som innehåller versen, vilja vi med ljudskrift återgifva sålunda:

Folghinn liggr hinn's fylghðu,
flæstr wissi þat, mæstar
Dǽðir dolgha þrúðar
Draughr i þæimsi haughi.
Munat ræið-Wiðurr ráða
Róghstarkr i Danmarku
Yndils iarmungrundar
Ørgrǫndari lǫndi.

Versslaget är sexstafvigt Dróttkvætt, och de för detta gällande reglerna äro strängt iakttagna i afseende på såväl alliteration och assonans som stafvelsernas antal och qvantitet.[1]

Om man iakttager den ordställning, som brukas i vanligt tal, böra orden i versen efter vår mening ordnas sålunda:

Dolgha þrúðar draughr hinn es mæstar dǽðir fylghðu — flæstr wissi þat — liggr folghinn i þæimsi haughi. Ørgrǫndari róghstarkr Yndils iarmungrundar ræið-Wiðurr

[1] Den sista versfoten har sålunda regelbundet formen –́ ×. Af de former, som kunna förekomma i versens fyrstafviga del, träffas här följande:

1. –́ × –́ × . . . . typ A 1.
2. –́ –́ × –̀ . . . . » D 4.
3. –́ × –́ × . . . . » A 1.
4. –́ × –́ × . . . . » A 1.
5. ⏑ × –́ ⏑́ × . . . . » C 3.
6. –́ –̀ × –́ . . . . » E 1.
7. –́ × –́ × . . . . » A 1.
8. –́ –́ ⏑̀ × . . . . » D 2.

Se Sievers, *Altgermanische Metrik*, Halle 1893, §§ 16 och 61, och Brate, *Fornnordisk Metrik*, sid. 70. Om uppfattningen af 6:te versraden jemför Sievers, *Beiträge* X. S. 528.

munat ráða landi í Danmarku. Öfversättning »Stridernas Thruds stam, som de största bedrifter följde — de flesta visste det —, ligger dold i denna hög. En mera felfri stridsmägtig Yndils stora marks vagns Vidur skall icke råda öfver land i Danmark.»

Stridernas Thrud eller *gudinna* är stridsgudinnan *Hild. Hild* är äfven appellativum och betyder »strid»; per homonymiam får man taga det här i denna betydelse. *Stridens trästam* (*draughr*) är kenning för den *ståtlige krigaren.* — *Dǽðir* (**taiþir**) är nom. pl. af isl. *dáð*; nom.-acc. pl. af detta ord förekommer några gånger i isl. poesi och heter *dáðir*, men *dǽðir* har varit den äldre regelbundna pluralformen. — *Yndill* är namn på en sjöhjelte;[1] hans stora eller vida *mark* (*iarmungrund*) är hafvet; hafvets vagn (*ræið*) är skeppet; skeppets *Wiðurr* (= *Óðinn*) eller *gud* är sjöhjelten. — *Ørgrandari* är komp. af adj. *ørgrandr*, som är sammansatt af neg. præfixet *ør-* och neutr. *grand*, skada, fel, lyte; *ørgrandr* betyder alltså: den som ej har något fel, *felfri, dygdig.*[2] — Mera fritt torde meningen i versen kunna uttryckas sålunda: »En hjelte, hvars bana, såsom hvar man visste, utmärktes genom de största bedrifter, ligger gömd i denna grafhög. En dygdigare, stridsmägtig sjöhjelte skall aldrig komma att råda öfver land i danska riket.»

Inskriften B kan med ljudskrift återgifvas sålunda:

»*Stæinn sá was sattr æftir Sibba hinn fróða, sun Foldars, en hąns liði satti at øy* — — —.»

Öfvers.: »Sten denne blef satt efter Sibbe den vise, Foldars son, men hans följe satte vid ön — — —»

Pron. *sá* i betydelsen »denne» förekommer äfven annars i gamla runinskrifter, t. ex. på den större Gunderupstenen på Jutland, hvilken är ungefär samtidig med Karlevistenen: *i þæim haugi* »i denna hög»; jfr Bugge, *Tolkning af indskriften på Rökstenen*, ATS V s. 124. — *Was*, åtföljdt af partic., i betydelsen »blef» träffas äfven i fornnorskt bokspråk, se Fritzner,[2] s. 909. — Ordet *liði* har jag öfversatt »följe»; det måste vara en biform af *lið*, krigarfölje.[3] — Det ord, som i inskriften är uttryckt blott med runan ᚢ (B III 11), är utan tvifvel ordet *øy*, insula; *at øy* har väl snarast betydt »vid ön»,[4] men härom är det svårt att uttala sig med full visshet, innan det lyckats att på ett antagligt sätt supplera den återstående delen af inskriften. Något förslag i den vägen har jag icke att göra.

---

[1] *Yndill* är icke anträffadt i literaturen, men det är blott en annan form af *Vandill*, som i Sn. Edda I s. 548 uppräknas bland namn på sjökonungar. Yndill står i afljudsförhållande till Vandill. Se ATS IX : 2, sid 4, not 2, samt X, sid. 264.

[2] Om detta ords förekomst i isl. se min uppsats: Adjektivum *ørgrandr*, *Arkiv för Nordisk Filologi*, VI, s. 194.

[3] Om dylika tvåstafviga neutrala ja-stammar med kort rotstafvelse se: Sievers i *Berichte über die Verhandlungen der Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig, Philol.-Hist. Classe*, 1894, II, s. 141.

[4] *På ön* heter i fornnorska *í øy* el. *øyju.*

Beträffande runornas fonetiska värde i Karlevi-inskriften skola vi tillåta oss följande anmärkningar. *O*-ljudet är liksom i andra gamla inskrifter uttrycket med runan för *u:* **ruk(starkr)** = *rógh;* **fulkin** = *folghinn, tulka* = *dolgha.*[1] — *Os*-runan har i Karlevi-inskriften betydelsen af nasaleradt *a;* den förekommer endast framför *n*, nämligen i orden: *ørgrąndari* (A VI **urkrontari**), *ląndi* (A VI **lonti**) samt *hąns* (B II **hons**). I ett fjerde fall förekommer *a*-ljudet framför nasal, skrifvet med *ar*-runan, i *Danmarku* (**tanmarku** A V). Detta behöfver likväl icke bevisa någon brist på noggrannhet hos runristaren. Ty i ordet *Danmarku* kan accenten fakultatift hafva legat på andra sammansättningsledet; den första stafvelsens vokal har i detta fall förlorat sin nasalitet på grund af stafvelsens tonlöshet. Det icke nasalerade uttalet kan sedan hafva öfverflyttats på vokalen, äfven då första stafvelsen var betonad. — De sammanstälda runorna ᛁ|ᛁ äro tecken för diftongen *æi* i orden: **raiþ** = *ræið* och **stain** = *stæinn;* men derjemte användes denna sammanställning i en annan betydelse, nämligen för att uttrycka *ä*-ljud: i **taiþir** = *dæðir* och **aiftir** = *æftir* samt utan tvifvel äfven i **flaistr** = *flæstr* och **maistar** = *mæstar*, i hvilka diftongen visserligen ursprungligen funnits, men förkortats till *æ* på grund af den följande konsonantsammanställningen. — Diftongen *au* är uttryckt med de motsvarande runorna i **traukr** = *draughr;* utan tvifvel hafva vi denna diftong äfven i slutet af inskriften i **taus**, hvars betydelse dock icke är känd. Deremot är denna diftong uttryckt med runan ᚢ i **huki** (A III), *haugi.* Diftongen *øy* är äfven uttryckt med runan ᚢ i **u** = *øy* (B III). Om de två sist nämnda orden skola vi tala mera längre ned.

Af innehållet i versen på Karlevistenen framgår, att den i prosainskriften omtalade man, Sibbe, Foldars son, öfver hvilken minnesmärket är rest, varit en höfding, som styrt ett landområde i Danmark. Rafn har (*Inscription du Pirée* s. 177) häraf dragit den slutsats, att Öland i äldre tider tillhört danska riket, såsom om Sibbes höfdingedöme varit der han blifvit begrafven. Men denna slutsats är förhastad. När Karlevistenen blifvit rest afsides från menniskoboningar ute på en öde strand, kan detta, såsom ofvan är antydt, icke förklaras på annat sätt än att den, till hvars åminnelse stenen är rest och som blifvit höglagd vid densamma, icke haft hemma på ön. Han har tillfälligtvis uppehållit sig i dessa nejder, när döden öfverraskat honom, och hans följe har gått i land och jordat honom på närmaste strand. Karlevistenen är ett af danskar på svensk jord uppfördt minnesmärke. En annan fråga är deremot, hvilken nordisk dialekt den man talat, som författat och inhuggit inskriften. Enligt vår mening har runristaren hvarken varit svensk eller dansk, utan talat en vestnordisk dialekt och sannolikast varit norrman. Men innan vi kunna yttra oss härom, måste vi först försöka bestämma inskriftens ålder.

Äldre författare hafva yttrat sig mycket olika om Karlevi-inskriftens ålder. Några hafva hänfört den till 5:te århundradet (Peringsköld m. fl.), andra till slutet af 11:te årh. (Brocman) eller ännu senare tid (Liljegren). Till dessa tidsbestämningar, hvilka äro

---

[1] De två sistnämnda orden kunna kanske också läsas med *u*, men *o* är sannolikast, då inskriften otvifvelaktigt är vestnordisk.

vunna uteslutande genom historiska kombinationer, behöfva vi nu icke taga någon hänsyn. I senare tider hafva följande författare yttrat sig härom: Erik Jonsson anser, att inskriften är mycket gammal och möjligen äldre än Islands bebyggelse;[1] prof. Noreen har deremot hänfört inskriften till tiden efter vikingatiden, d. v. s. tidigast till tiden omkr. 1050.[2] Ingen af dessa författare har angifvit några grunder för sin åsigt, och enligt min mening äro begge dessa tidsbestämningar origtiga, och inskriften är att hänföra till *slutet af tionde århundradet*. För denna tidsbestämning vill jag anföra följande grunder.

1. Den form, som runan för *m* genomgående har i inskriften, träffas på ett stort antal danska och ett mindre antal svenska runstenar. Lektor Brate, som omtalat denna runform ATS X, s. 23, anser att dess bruk icke nått utöfver tionde århundradet.[3] Denna mening tror jag är väsentligen rigtig. Inga danska runstenar, som hafva runformen ᛘ, äro yngre än omkr. år 1000. Äfven de svenska inskrifter, i hvilka denna runform förekommer, visa sig genom skriftens anordning eller andra omständigheter tillhöra en tid icke senare än omkr. år 1000.[4] Deremot träffa vi icke denna runform på yngre stenar, t. ex. icke på de talrika Ingvarsstenarna från början af 1040-talet, icke heller på andra runstenar, som genom sin ornamentik eller språk- och skriftform visa sig vara samtida med dessa. Detta visar att runformen ᛘ var allmänt försvunnen ur skriften och utträngd af det yngre ᛘ åtminstone före 1040-talet,[5] men utan tvifvel var den, såsom Brate och Bugge antagit, försvunnen redan omkr. år 1000. När vi så sällan träffa runformen ᛘ på svenska runstenar, beror det derpå, att vi — om vi bortse från inskrifter, som tillhöra Rökstensgruppen — hafva få inskrifter, som nå upp till en tid, då denna runform ännu var i bruk. — Till en tid, icke senare än omkr. år 1000, hänvisar också den form *os*-runan har på Karlevistenen, med kännestreck blott på höger sida, hvilka stå jemförelsevis *långt ifrån hvarandra*. För öfrigt har skriften i sin helhet ett ålderdomligt utseende, märkbart skildt från skriftformen på runstenar, tillhörande 11:te århundradet.[6]

---

[1] *Oldnordisk Ordbog* s. XL.

[2] Pauls *Grundriss der germanichen Philologie* I (1889) s. 440, Zw. Auflage (1897), s. 546. Rosenberg, *Nordboernes Aandsliv* s. 132, inskränker sig till att säga att inskriften är gammal. Grundtvig har i sin här nedan citerade afhandling hänfört Karlevi-inskriften till 11:te årh., utan att närmare angifva dess ålder.

[3] Äfven professor Bugge har uttalat denna mening, hos Torin, *Vestergötlands Runinskrifter*, 3:dje saml. s. 37.

[4] De svenska runstenar, som hafva den i fråga varande formen af *m*-runan, äro sex, nämligen utom de fyra, som Brate a. st. uppräknar, ytterligare två i Vestergötland, den nyupptäckta Tängstenen, Torin nr 84, samt Rackebystenen, Torin nr 21. Den förra har skriften anordnad bustrofedon samt bär det hedniska hammarmärket. Den senare är visserligen prydd med korstecknet, men för dess höga ålder talar, att nasaleradt *a* är regelbundet uttryckt med *os*-runan och att denna runa har samma ålderdomliga form som på Karlevistenen (se längre ned). *Yr*-runan har på denna sten form af ett upp- och nedvändt ᛘ, något som visar att ᛘ på denna tid blott var en troligen sällsynt variant af ᛘ. Man har ansett att, liksom ᛘ hade en variant ᛘ, borde ᛦ hafva en variant ᛦ.

[5] Professor Bugge tyckes anse (se ATS, X, s. 63), att de af Åsmund inristade inskrifterna, hvilka icke heller hafva runformen ᛘ, äro äldre än Ingvarsstenarna. Det fins dock grund att betvifla denna tidsbestämning. Ornamentiken på Åsmunds stenar talar för att de äro yngre än Ingvarsstenarna. Jfr H. Hildebrand, *Månadsbladet*, 1879, s. 15.

[6] Den form, som runan för *n* har 5 ggr i inskriften, med kännestreck blott på höger sida om stafven (se ofvan sid. 20), motväger icke vårt antagande om åldern, ty denna runform träffas också på den ena af Vedelspangstenarna. Det är mycket möjligt att vi i dylika sporadiskt förekommande runformer hafva att se inflytande från den i Sverige och Norge brukade förenklade skrifttyp, som Bugge kallar »stumprunor»; se Wimmer, *De danske Runemindesmærker*, I s. 59 ff.

2. Till en tid icke senare än omkr. år 1000 synes oss också hänvisa det sätt, på hvilket inskriften är anbragt på Karlevistenen, i parallela rader, som läsas *bustrofedon*. Före år 1000 är denna anordning mycket vanlig i inskrifterna, men i senare inskrifter förekommer den mycket sällan.[1] Man kunde invända, att de skäl för en hög ålder af Karlevi-inskriften, som nu blifvit anförda, icke äro afgörande, då inskriften är inhuggen af en norrman. Vi hafva från tiden mellan omkr. år 900 och senare delen af 11:te århundradet inga norska inskrifter, med hvilka Karlevi-inskriften kan jemföras. Det läte tänka sig, att äldre skick både i runformer och skriftens anordning längre hållit sig i Norge än i Sverige och Danmark. Denna invändning vill jag icke tillmäta någon betydelse. Det är icke sannolikt, att Norge i fråga om runskriftens utveckling afskilt sig från Sverige och Danmark. När man icke har några runstenar i Norge från det ofvannämnda tidsrummet, beror det väl derpå, att bruket att resa runstenar der var bortlagdt under detta tidsrum. Den norske runristare, som inhögg inskriften på Karlevistenen, har derför vid skriftens anordning iakttagit den sed, som var rådande i Danmark. I runskriftens anordning på Karlevistenen hafva vi alltså att se ett danskt bruk och kunna derför äfven häri finna ett säkert tidsmärke.

3. För en hög ålder synes oss också tala det med Karlevistenen förbundna begrafningssätt, hvilket vi lära känna genom Rhezelii och Ahlqvists uppgifter. Detta begrafningssätt, som är hedniskt, måste bedömas efter danska förhållanden. Harald Blåtand har på den större Jællingestenen, som han vid slutet af sin regering lät resa till minne af sina föräldrar, sjelf förkunnat, att han låtit kristna alla danskar. Danmark har alltså efter den tiden varit ett kristet land. Det är visserligen tydligt, att kristen sed icke i allt kunnat göra sig gällande strax, men det synes osannolikt, att ett begrafningssätt sådant som det ofvan skildrade, så oförenligt med kyrkans föreskrift om begrafning i vigd jord, kunnat praktiseras bland danskarne långt in i 11:te århundradet.[2] Enligt vår mening hänvisar begrafningssättet, sammanhållet med inskriften, till slutet af tionde århundradet, till brytningstiden mellan kristendom och hedendom. Ty begrafningssättet är hedniskt, men den som inhuggit inskriften har varit kristen. Detta senare bevisas genom de två små korsen, som äro inhuggna, der inskriftens olika delar börja. Antagligen har man genom anbringandet af korsen äfven velat antyda, att den, till hvars ära stenen restes, bekänt sig till kristna läran. De kristna symbolerna på stenen göra det omöjligt att hänföra inskriften till äldre tid än senare delen af tionde århundradet.[3] Då den på grund af

---

[1] T. ex. på en runsten, trol. yngre än omkr. år 1050, i Ludgo socken i Södermanland, B. 805, L. 866. Liljegren anmärker också såsom något ovanligt, att inskriften på denna sten icke är anbragt i slingor. Ett par sena norska runstenar hafva äfven sina inskrifter anordnade på detta sätt, Worm sid. 464 och 481. Af de danska runstenar, som hafva inskrifterna anordnade på samma sätt som Karlevistenen, är ingen yngre än år 1000.

[2] Jfr Sophus Müller, *Vor Oldtid*, s. 649 ff. — Danevirkestenen, som Sven Tjugaskägg reste öfver Skarde på 990-talet, har ursprungligen stått vid en grafhög, men jag anser det, i likhet med Hans Olrik, *Konge og Præstestand i Danmark*, I sid. 107 f., osannolikt att grafhög och runsten hört samman. Det är icke troligt, att en person, tillhörande den kristne kungens närmaste omgifning, blifvit begrafven på detta sätt så lång tid efter det »alla danskar» blifvit kristna.

[3] Att dessa små kors äro att uppfatta som kristna symboler kan icke vara något tvifvel underkastadt. Ett kors, mycket likt det framför versen på Karlevistenen inhuggna, men något större, är inhugget framför inskriften på Rackebystenen i Vestergötland, Torin nr 21. Denna runsten är ungefär samtidig med Karlevistenen. Ett litet kors, likt det mindre på Karlevistenen, angifver inskriftens början på Viststenen i samma land-

hvad som ofvan blifvit anfördt, icke kan vara yngre, är den tidrymd, inom hvilken inskriftens inhuggande faller, temligen noga bestämd.

Vi hafva varit nödsakade att här utförligt yttra oss om Karlevistenens ålder, då denna eger betydelse för fastställandet af den dialekt, på hvilken inskriften är affattad. Om denna fråga hafva olika meningar blifvit uttalade. Professor Svend Grundtvig räknade Karlevi-inskriften till svenska runinskrifter och åberopade den som exempel på skaldekonstens utveckling i Sverige i forntiden.[1] Annars har man väl i allmänhet i likhet med Rafn (se ofvan) på grund af innehållet i versen ansett att inskriften var dansk, och denna åsigt har prof. Bugge i sina äldre skrifter visat sig hylla, då han åberopat språkformer i inskriften såsom danska.[2] Senare har dock prof. Bugge i denna fråga yttrat sig mera betänksamt.[3] Redan tidigare hade Bugges landsman Keyser på grund af versformen och de poetiska omskrifningarna uttalat en förmodan att inskriften härrörde från en norsk viking,[4] och detta ansåg äfven Rosenberg vara möjligt.[5] Sjelf har jag år 1886 i inskriftens språk trott mig finna ett bevis för dess vestnordiska ursprung,[6] och denna mening har äfven omfattats af prof. Noreen, som i sin *Altisländische und Altnorwegische Grammatik*, 2:te Aufl. (1892), utlåter sig (sid. 7), att Karlevi-inskriften är affattad »in untadelhafter altwestnordischer Sprache».[7]

Den mening jag tidigare uttalat, att Karlevi-inskriftens författare tillhört den vestnordiska grenen af den skandinaviska folkstammen, fasthåller jag fortfarande. I öfverensstämmelse med Keyser anser jag detta bevisas genom såväl versformen som de i versen använda omskrifningarna. Vi hafva inga bevis för att versslaget Dróttkvætt någonsin varit brukadt i Sverige eller Danmark, och vi finna öfver hufvud här inga spår af de konstigt bygda norsk-isländska versslagen.[8] — Likaledes är det i inskriften använda skaldespråket vidt skildt från det poetiska språk, som vi lära känna genom de ostskandinaviska runinskrifterna. Vi finna der visserligen någon gång omskrifningar, men dessa äro enkla bilder, omedelbart begripliga för hvar och en med våra förfäders föreställningar förtrogen, sådana som »mätta örnen» (L. 927) eller »gifva valkyrjans häst (vargen) föda» (Rökstenen). Med de konstlade, konventionella omskrifningar, som de norsk-isländska dråpaskalderna i sådant öfverflöd använda — omskrifningar, som oftast knappt kunnat vara begripliga för

---

skap, Torin nr 105. Denna senare sten har ett stort kors på midten. Jfr också den ofvan s. 20, not 6 omtalade danska Fjenneslefstenen och talrika andra.

[1] *Historisk Tidsskrift*, 3:dje Række, V sid. 603 (1866—7): »Den ølandske Karlevisten med sit kunstige drottkvætt skjaldevers — — kan nævnes som bevis for at der ogsaa i Sverig i 11:te årh. fandtes enkelte, der havde tilegnet sig denne kunst.»

[2] *Tidsskrift for Philologie og Pædagogik*, VII sid. 335; *Tolkning af Indskriften på Rökstenen*, ATS V, sid. 138; jfr också ATS X, sid. 234.

[3] Hos Torin, *Vestergötlands Runinskrifter*, 3:dje saml. sid. 25.

[4] *Efterladte skrifter* I, 1866, sid. 86.

[5] *Nordboernes Aandsliv*, I sid. 130 f.

[6] ATS, IX 2 sid. 13 not. Jfr *Arkiv för Nordisk Filologi* VI (1890) sid. 195.

[7] Jfr också Pauls *Grundriss*, I s. 440, 2:te Aufl. I sid. 546.

[8] En visa i dróttkvætt tillskrifves Sven Tjuguskägg i en äfventyrlig berättelse i Flatöboken I sid. 213. Men det torde icke vara mången, som tror att kungen verkligen diktat den (jfr Bugge, ATS V, sid. 138 not). Lika litet torde någon vilja erkänna äktheten af den visa, som i *Styrbjarnar þáttr*, Flatöboken II, sid. 71, tillskrifves »danskarne». En vísufjórðungr, som i Odd Munks Olof Tryggvasons saga kap. 62, Fm S. X (Groths uppl. sid. 94) tillskrifves Sigvaldi jarl, hör till Sighvats Bersöglisvísur; se Thorláksson, *Udsigt over de norsk-islandske Skjalde*, sid. 56.

andra än dem, som på förhand varit invigda i dråpaskaldernas konst — med dem har intet analogt blifvit upptäckt i de literaturalster, som äro kända från Sverige och Danmark, om vi undantaga allenast versen på Karlevistenen. De i denna vers förekommande talrika skaldeomskrifningarna bevisa i lika hög grad som versformen författarens vestnordiska ursprung.[1] Härtill kommer, att åtminstone ett af de ord, som förekomma i versen, ganska afgjordt talar för att språket är vestnordiskt, nämligen negativsuffixet *at* (*munat*, 5:te versraden). Detta suffix, som är så vanligt i den norsk-isländska poesin och ännu någon gång träffas i de äldsta isländska prosatexterna, har ännu aldrig med säkerhet blifvit upptäckt i något svenskt eller danskt språkminnesmärke.[2]

Till de nu anförda bevisen för Karlevi-inskriftens vestnordiska ursprung kan läggas ännu ett, hemtadt från ljudläran. Redan Rydqvist har, *Svenska språkets lagar* IV, sid. 327, fäst uppmärksamheten derpå, att runan ᛦ icke förekommer på Karlevistenen. Efter hvad man nu känner om runorna ᚱ och ᛦ och deras förekomst i inskrifterna, kunde man vänta att finna runan ᛦ använd på tio ställen i Karlevi-inskriften, nämligen i orden: *liggr*, *mæstar*, *dæðir*, *þrúðar*, *draughr*, *starkr*, *grundar*, *ørgrandari* (2 gg), *æftir*.[3] När vi här öfverallt finna ᛦ ersatt af ræiðrunan, kan detta förklaras endast derigenom, att de två ljud, som dessa runor representera, redan sammanfallit i den dialekt, på hvilken inskriften är affattad. Men denna dialekt kan hvarken hafva varit svensk eller dansk. Ty i Sverige börja runorna ᚱ och ᛦ sammanblandas först efter 1050, och äfven från Danmarks olika provinser hafva vi inskrifter, som visa, att skilnaden mellan dessa runor der öfverallt upprätthållits efter den tid, då Karlevi-inskriften inhöggs.[4] Häraf följer, att den som inhuggit Karlevi-inskriften, måste hafva tillhört någon annan del af Norden, nämligen Norge eller Island. Ingenting är kändt, som motsäger denna slutsats, ty de isländska runinskrifterna, som äro mycket unga, hafva endast ett tecken för *r*-ljud, nämligen runan ᚱ; icke heller de norska inskrifter, som vi känna från slutet af elfte århundradet och följande tid, hafva ᛦ i betydelsen ʀ, och från den föregående tidrymden af mer än halftannat århundrade äro inga norska inskrifter upptäckta. Deremot fins det ett förhållande, som bestyrker antagandet, att de två *r*-ljuden tidigt sammansmält till ett ljud i norsk-isländskan. I fornsvenskan och forndanskan har ett *r*, som motsvarar runornas ᛦ (palatalt ʀ), ofta fallit bort efter vokal.[5] I isländskan och fornnorskan eger deremot aldrig ett sådant bortfall af *r* rum. Denna olikhet mellan öst- och vestskandinaviskt språk har utan tvifvel sin grund deri, att i den senare språkgrenen det palatala ʀ tidigt försvunnit och blifvit

---

[1] Jfr Axel Olrik i *Dania* IV, sid. 117.

[2] Prof. Bugge har velat finna detta suffix i två svenska inskrifter, nämligen på Högbystenen i Östergötland och på Skärfvumstenen i Vestergötland, Torin nr 74. Oaktadt Bugges tydning af versen i den förra inskriften, ATS X, s. 234, gifver en förträfflig mening, tror jag likväl att den måste förkastas; både interpunktionen och bokstafsrimmet talar för, att den äldre uppfattningen, som i tecknen **. atuti** vill söka ett ortnamn med preposition framför, är den rigtiga. Högst osäker är tydningen af Skärfvuminskriften (Torin, *Vestergötlands Runinskrifter*, 3:dje saml., sidd. 23—28), hvilken alltigenom innehåller lönskrift. Äfven läsningen af denna mycket skadade inskrift är osäker.

[3] Dessa tio ord träffas på följande ställen i inskr.; **likr** A I 10; **maistar** A II 14; **taiþir** A II 20; **þruþar** A III 6; **traukr** A III 12; **starkr** A IV 27; **kruntar** A VI 7; **urkrontari** A VI 9, 16; **aiftir** B I 10. Man skulle äfven kunnat vänta denna runa A IV 14 i **uiþur**, isl. *Wiðurr* (af *Wiðurаʀ*); dock äro inskrifterna vacklande i beteckningen af det ljud, som uppstått genom sammansmältning af $r + ʀ$.

[4] Jfr Wimmer, *Die Runenschrift*, s. 333, och Noreen, Pauls *Grundriss*², I sid. 599.

[5] Brate, *Äldre Vestmannalagens ljudlära*, sid. 83 ff., Noreen, Pauls *Grundriss*², I, sid. 606.

ersatt af det vanliga *r*-ljudet.[1] — Professor Noreen har i Pauls *Grundriss der germanischen Philologie*, zweite Auflage, s. 546, antydt den möjligheten, att endast versen på Karlevistenen härrörde från en isländing, medan den öfriga delen af inskriften kunde vara dansk. Denna möjlighet är dock utesluten, då vi finna ordet »efter» i inskriften B skrifvet ᛅᛁᚠᛏᛁᚱ med reiðrunan. I en dansk inskrift från samma tid skulle ordet otvifvelaktigt hafva skrifvits ᛅᛁᚠᛏᛁᛦ. Det fins f. ö. ingen anledning att antaga, att mer än en runristare varit verksam vid inskriftens inhuggande.[2]

Professor L. F. Läffler har med anledning af min uttalade mening, att Karlevi-inskriften var norsk eller isländsk, i bref af den 24 juni 1893 uttryckt sina tvifvelsmål härom samt framhållit vissa former, som efter hans mening, tillsammantagna, öfvervägande talade för att inskriften var dansk. Professor Läfflers önskan att jag vid Karlevi-inskriftens publicering skulle taga hänsyn till dessa invändningar mot min åsigt kan jag så mycket snarare uppfylla, som jag sjelf tänkt mig dessa och beredt mig på deras besvarande.

Prof. Läffler anmärker, att formen *starkr*, som vi hafva i versen, icke förekommer i den gamla vestnordiska literaturen och icke heller är antecknad från någon modern norsk dialekt. Ordet har öfverallt *ä*-ljud i isländskan och fornnorskan: isl.-fno. *sterkr*, I. Aasen *sterk*. Fornsv. och fornd. hafva *starker*, *stark*. Till att styrka beviskraften hos detta ord anför prof. Läffler ännu ett par norsk-isl. adjektiv, med hvilka förhållandet är detsamma: de hafva omljud i denna dialekt, medan de förekomma utan omljud i fornsv., nämligen fornn.-isl. *geldr*, fsv. *galder*, fornn.-isl. *hneppr*, fsv. *napper*. Jfr Noreen, *Altisländische und Altnorwegische Grammatik*, 2 Aufl., sid. 186. Härtill vill jag svara, att olikheten beror — såsom prof. L. naturligtvis icke varit okunnig om — derpå, att ursprungligen en vexling funnits i ordens böjning mellan omljuden och oomljuden vokal; ett andra stadium i utvecklingen har varit, att genom utjemning omljuden och oomljuden vokal förekommit i alla former; slutligen har den ena formen blifvit undanträngd af den andra, och det beror utan tvifvel på tillfällighet, att de omljudna formerna af dessa ord blifvit rådande i isländskan och fornnorskan, de oomljudna i fornsvenskan. De i fråga varande adj. anses vara *u*-stammar, och vi hafva en adj. *u*-stam med *a* i stamstafvelsen, som saknar omljud i fnorsk-isl., näml. *harðr*, got. *hardus*. Af detta ord äro deremot omljudna former bevarade i fornsvenskan; denna dialekt har *harþer* (vanl.) och *hærþer* (sällan).[3] Till att belysa, hvilken roll tillfälligheten spelar i sådana fall som detta tjenar just adj. »stark» i danskan. Från det äldsta danska skriftspråket är (enl. Lund) endast formen *stark* känd, medan den moderna danskan endast har *stærk*. På grund af hvad jag nu utvecklat, tror jag att formen *starkr* kan hafva funnits i det vestnordiska språket ännu i slutet af 10:de årh., oaktadt den ett par århundraden yngre bokliteraturen endast har *sterkr*. Att af de två existerande formerna just formen med *a* blifvit vald i versen, beror på rimmet. *Starkr* bildar helrim med *Danmarku*.

Prof. Läfflers andra invändning gäller formerna **sati**, **satr** i inskr. B. Dessa hafva tydligen af runristaren uttalats *satti*, *sattr*, icke *sætti*, *sættr*, då *ä*-ljudet i inskriften regelbundet uttryckes med digrafen **ai**.

---

[1] Äfven i forngutniskan eger — i strid med hvad man hittills antagit — bortfall af ʀ rum; exempel: Gotl. L. 8 : 1 *socna menn* (och så alltid), 10 *orta soyþr* (jfr *ortar witni* 25 pr., 1), 18 : 1 *varþa laust* (s. st. *varþr* d. ä. *varþar laust*), 19 : 9 *elna langan*, 20 : 1 *suna dotir*, 32 *manaþa frest* o. s. v. Gotl. Runkalender, Liljegrens Runurkunder sid. 282 *lauhadahi; gutn. runinskrifter*, Säve nr 72 *halvia sial*, 110 *botwiþa sial*, 50 *sokna manna* m. fl. Det är i regeln endast framför konsonant, som bortfall eger rum i gutn. Undantagen Gl. L. 9 *sola upp gang*, Guta saga 6 *nemda aiþir* äro analogibildningar efter sammansättningar, i hvilka senare ledet började med konsonant (jfr nu Noreen, *Altschwed. Gram.* s. 249).

[2] Till den ofvan sid. 19 anmärkta palæografiska öfverensstämmelsen mellan inskriftens begge delar kan äfven läggas den orthografiska. Särskildt beaktansvärdt är att *ä*-ljudet i begge är uttryckt med digrafen *ai*: **flaistr** — *flæstr*, **maistar** — *mæstar*, **taiþir** — *dædir* i inskr. A och **aiftir** — *æftir* i inskr. B. Denna öfverensstämmelse kan icke anses betydelselös, när man betänker, hur mycket oftare ordet »efter» i inskrifterna skrifves **aftiʀ** eller **iftiʀ**.

[3] Genom regelrätt utveckling skulle vi icke haft *a* bevaradt i någon form af ett dylikt adj. Då antingen *u* eller *i* öfverallt följde på stamvokalen, måste denna undergå antingen *u*- eller *i*-omljud. Att vi ändock hafva *a* qvar i stammen, förklaras deraf, att i ordet *u*- och *i*-omljud inträdt på olika tider. Man har under någon tid böjt *harðuʀ*, *hærðan*; genom utjemning har man erhållit *harðan*, innan *harðuʀ* blef *hǫrðʀ*.

De vestnordiska dialekterna hafva uteslutande formerna *setti*, *settr*, medan *satti*, *sattr* tillhöra det östnord. språkområdet. Emot prof. Läfflers antagande, att formerna *satti*, *sattr* i inskriften skulle bevisa dennes östnordiska ursprung, kan göras ungefär samma anmärkning som mot hans första invändning. I det äldsta såväl svenska som danska skriftspråket träffar man vid sidan om *satti* och *satter* äfven former med omljuden vokal i stammen; se Rydqvist, *Svenska Språkets lagar*, I s. 80, och Wimmer, *Det philologisk-historiske Samfunds Mindeskrift* s. 181. Man kan med visshet antaga, att denna dubbelhet har funnits äfven i fornnorskan, ett antagande, som vinner sin bekräftelse deraf, att præteritum af fornnorska *selia*, som bildar sina former på samma sätt som *setia*, anträffas utan i-omljud i fornnorskan, *soldu*, enl. Wadstein, *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache* XVII, s. 423, not 3. Om Kock har rätt i sin i nyssnämnda *Beiträge* XVIII, s. 452 gifna förklaring — något, hvarpå jag icke har någon anledning att tvifla — äro formerna *satti* och *saldi* de enda ljudlagsenliga, och formerna *sætti*, *sældi* äro nybildningar, uppkomna under en viss period af språkets utveckling genom analogi med andra verb, i hvilkas præteritum omljud regelbundet egt rum. Det måste derför hafva funnits en tid, då *sætti* sällan förekom i fornnorskan; endast småningom hafva formerna med *æ* blifvit vanliga och undanträngt formerna med *a*. Vi hafva derför intet skäl att förundra oss öfver, om vi i en gammal norsk inskrift finna formerna *satti* och *sattr*. För öfrigt vill jag tillägga den anmärkningen, att äfven om redan på inskriftens tid formerna *sætti* och *sættr* i fornnorskan varit allmännare än de ursprungligare formerna *satti*, *sattr*, kunde inskriftförfattarens språk i en sådan punkt lätt hafva påverkats af danskan, då han vistades och kanske länge vistats bland dansktalande. De språkliga skäl, som kunna anföras för att Karlevi-inskriften är dansk, äro sålunda allt utom afgörande och kunna icke uppväga det ofvan anförda språkliga skäl (frånvaron af ᛦ), som talar emot danskt språk, ett skäl, som understödjes af så många andra af olika slag: versform, poetiskt språkbruk och ordförråd. Jag kan derför icke heller tillmäta prof. Läfflers återstående invändning någon vigt. Prof. Läffler antager att skriftsättet **huki** = isl. *haugi* och **u** = isl. *øy* (**at** . **u** . B III) angifver ett monoftongiskt uttal af stamvokalerna i dessa ord, hvarigenom runristarens danska härkomst skulle bevisas. Men jag anser det höjdt öfver allt tvifvel, att runristarna stundom användt enkelt tecken för att uttrycka diftongiskt uttal. Vi hafva redan ofvan s. 12 påpekat, att runan för **i** brukas för att uttrycka diftongen *æi*. De norska inskrifterna äro isynnerhet bevisande, emedan man i fråga om dem icke kan hysa något tvifvel om det diftongiska uttalet. Jag kan här anföra äfven en norsk inskrift, i hvilken runan för **u** förekommer i betydelsen *au*, nämligen inskriften på Evjestenen i öfre Telemarken, hvilken möjligen går tillbaka till elfte århundradet. I denna inskrift träffa vi formen **tuþr** = *dauðr*.[1] Då vi nu i Karlevi-inskriften hafva diftongen *au* uttryckt med **au** i **traukr** (*draughr*) och **taus** (*dauðs?*), anser jag intet i vägen för att antaga, att uttalet varit diftongiskt i begge de ofvannämnda orden, oaktadt vokalen är uttryckt med enkelt tecken; skrifsättet **huki** (*haughi*) och **u** (*øy*) utgör intet bevis för att inskriftförfattaren varit dansk.[2]

Om det sålunda står fast, att Karlevi-inskriftens språk är vestnordiskt, återstår att taga i öfvervägande, om dialekten kan närmare bestämmas, huruvida den är norsk eller isländsk. Jag tror, att man äfven på denna fråga kan gifva ett tillfredsställande svar. Vi hafva ofvan vid inskriftens återgifvande med uttalsbeteckning skrifvit: *Danmarku*, *iarmun*. Dessa former kunna icke vara isländska, hvaremot dylika former i fornnorskan

---

[1] Nicolaysen, *Norske Fornlevninger*, sid. 251. Stenen var en tid försvunnen, men återfans sönderslagen för en del år sedan. De bevarade styckena förvaras nu i Kristiania universitets oldsagssamling. Enligt benäget meddelande af prof. Rygh är läsningen **tuþr** fullt säker. Att förkortning skulle hafva egt rum framför konsonantgruppen *ðr* och att **tuþr** sålunda skulle betyda *toðr*, tror jag icke, då exempel på förkortning i analogt fall saknas (Jfr Brate ATS X sid. 17).

[2] Jemför Wimmer, *Die Runenschrift*, s. 324. — Undset har i *Aarsberetning for 1875*, utgifven af *Foreningen til Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring*, s. 106 f. beskrifvit en runinskrift, som är inhuggen på en klippvägg vid sjön Framvarden nära Farsund (Mandals amt); i denna inskrift förekommer namnet *øystæin* (acc.) skrifvet ᚢᛁᛋᛏᚴ, der diftongen *øy* alltså är uttryckt med ᚢ enligt Undsets läsning. Inskriften är emellertid illa åtgången genom vittring, så att läsningen kanske icke i alla detaljer är fullt säker; det första tecknet har kanske varit samstafvarunan ᛋᚢ, hvars kännestreck för ᛋ varit otydligt. Inskriften är enligt Undset från omkr. 1200.

förekommo i många trakter;[1] på isländska skulle uttalet varit *Danmårku, iårmun* (*Danmǫrku, iǫrmun*). Men om runristaren uttalat orden sålunda, skulle man vänta att detta uttal på något särskildt sätt fått uttryck i skriften. Under vikingatiden och tidigaste delen af kristna tiden, var det temligen allmänt bruk att i inskrifterna uttrycka det genom u-brytning och u-omljud af *a* uppkomna *å*-ljudet med *au*;[2] och det är en särskild anledning hvarför man kunde tro, att detta beteckningssätt skulle blifvit användt i Karlevi-inskriften. Runristaren har konseqvent betecknat *ä*-ljudet med digrafen *ai* (**flaistr, maistar, taiþir, aiftir**); man inser icke, hvarför han icke skulle på analogt sätt hafva uttryckt *å*-ljudet med *au* och skrifvit **tanmaurku, iaurmun,** i fall han uttalat *Danmårku, iårmun*. Jag tror derför, att skrifsättet **tanmarku, iarmun** angifver uttalet *Danmarku, iarmun*. Men häraf följer, att inskriftens författare icke varit isländing, utan norrman.

Det resultat, till hvilket vi kommit genom vår tolkning af Karlevi-inskriften, är alltså:

1. *Inskriften tillhör slutet af tionde århundradet;*
2. *Stenen är rest till minne af en dansk höfding, som blifvit höglagd invid stenen;*
3. *Inskriften är inhuggen af en norsk skald, som befann sig i den danske höfdingens följe.*[3]

Den man, Sibbe, Foldars son, öfver hvilken Karlevistenen är rest och som legat begrafven i en grafhög invid densamma, är icke känd från någon annan urkund.[4] Vi hafva alltså inga underrättelser om de bedrifter, som han enligt den på stenen inhuggna versen skall hafva utfört; icke heller om anledningen till att han erhållit sin graf på Öland, fjerran från sitt hem. I sistnämnda hänseende skola vi likväl här våga uttala en gissning.

Danskarnas härfärder till sjös under vikingatiden gingo i allmänhet i vestlig riktning eller till de närmaste landen på Tysklands nordkust. Vi känna dock en berömd härfärd i annan riktning, i hvilken många danskar deltogo, nämligen Styrbjörns försök att stöta sin farbroder Erik (Segersäll) från tronen, hvilket slutade med hans eget fall på Fyrisvall vid Upsala.

Om dessa händelser berättar en ofta anförd isländsk källa, Knytlingasagan, att Styrbjörn kom med en här till Danmark, tvang den danske kungen, Harald Gormsson, att deltaga i tåget mot Sverige; före slaget brände Styrbjörn sina skepp, och häraf begagnade sig Harald att skyndsamt gå ombord på sin flotta och segla hem med sin här.[5]

Denna framställning är — äfven om man bortser från det allmänna sagomotiv, hvarmed den på isländskt berättarmanér blifvit utsmyckad — utan tvifvel origtig[5] och

[1] Söderberg, *Några anmärkningar om u-omljudet i fornsvenskan*, Lunds Univ. Årsskrift, T. 25, s. 3 (48).

[2] Äfven från Norge kan härpå exempel anföras: Kvammeinskriften har **haukuin** = *hǫggvinn*, Stephens, *Runic Monuments*, III, s. 355. I runinskrifterna på ön Man är *å*-ljudet genomgående betecknadt med *au*. De isl. inskrifterna äro mycket unga och tillhöra en tid, då man använde os-runan, der man tidigare skref *au*, för att uttycka det genom brytning eller omljud uppkomna ljudet.

[3] När jag säger, att inskriften är inhuggen af en norsk skald, vill jag icke dermed påstå, att han sjelf fört mejseln. Men det kommer ut på ett, om inskriftförfattaren utfört hela arbetet eller om någon annan utfört huggningen, sedan författaren uppdragit inskriften på stenen.

[4] Namnet *Sibbe* var mycket vanligt i Danmark i forntiden, då deremot namnet *Foldarr* icke är kändt från någon annan nordisk urkund än Karlevistenen. Det är troligen samma namn som tyska *Foldger*, som Förstemann anför från en vesttysk urkund (10:e årh.).

[5] Helt äfventyrlig är den andra isl. berättelsen om Fyrisvallslaget, som man har i »Styrbjarnar þáttr» i Flatöboken, II, s. 70 ff.

låter icke förena sig med de mera trovärdiga underrättelser vi erhålla från annat håll Saxo berättar (i 10:e boken) att Styrbjörn blifvit fördrifven af sin farbroder och kom som hjelpsökande flykting till Danmark. Harald Gormsson mottog honom i allo vänskapligt och lofvade honom sin hjelp emot farbrodern Erik.[1] Under det Harald i östra delen af Danmark var sysselsatt med förberedelserna till tåget mot Sverige, blef han bortkallad till södra delen af sitt land genom ett infall af tyskarna.[2] Den redan omkring Styrbjörn samlade hären brann emellertid af otålighet och tvang denne att afsegla utan att invänta kungen. Om företagets utgång nämner Saxo endast, att Styrbjörn föll. Men Saxos berättelse kompletteras genom inskrifterna på två skånska runstenar, som blifvit resta till minne af förnäma danskar, som fallit i slaget vid Upsala, den ene vid Hällestad i Torna härad, den andre vid Sjörup i Ljunits härad.[3] Af dessa inskrifter framgår, att flykten varit allmän bland danskarna i slaget, men tillika att de dessförinnan kämpat tappert. Antagligen har slaget fortgått till Styrbjörns fall, då danskarna funnit stridens fortsättande ändamålslöst och dragit sig tillbaka till sina skepp. Bland dem, som undkommit, har det otvifvelaktigt funnits många sårade. Jag tänker mig som en möjlighet, att den på Karlevistenen omtalade danske höfdingen varit med i slaget på Fyrisvall, der blifvit sårad och dött under hemfärden på sitt skepp. Hans män hafva jordat honom på närmaste strand jemte någon af hans ledsagare, som på samma sätt funnit sin död. En norsk skald, som befunnit sig i höfdingens följe, har diktat till hans åminnelse en vers, som inhöggs på den vid grafven resta stenen. Utan tvifvel hafva många norrmän deltagit i danskarnas tåg till Upsala, då stora delar af Norge under denna tid omedelbart lydde under den danske kungen.

Jag kan naturligtvis icke påstå, att antagandet att Karlevistenen är rest öfver en man, som deltagit i slaget på Fyrisvall, är säkert; men jag menar, att detta antagande har sannolikhet för sig. Stenen fins vid den segelled, som danskarna otvifvelaktigt valt både för upp- och nedfärden, och inskriftens ålder öfverensstämmer med tiden för det berömda slaget, ty detta har stått något år omkring år 980.

Den förste, som lemnat en tolkning af inskriften på Karlevistenen, var riksantiqvarien Joh. Peringsköld, i *Ättartal för Svea och Göta konungahus*, 1725, s. 12. Till grund för hans tolkning ligger teckningen i Bautil. Han började läsningen längst till venster och fortsatte ända till slutet. Större delen af inskriften blef sålunda läst i bakvänd ordning, hvarigenom en högst märkvärdig och godtycklig tolkning framkom. De tre raderna längst till höger blefvo väl lästa i rätt ordning, men då teckningen i Bautil här är mycket dålig, blefvo endast några få ord rätt uppfattade af Peringsköld.

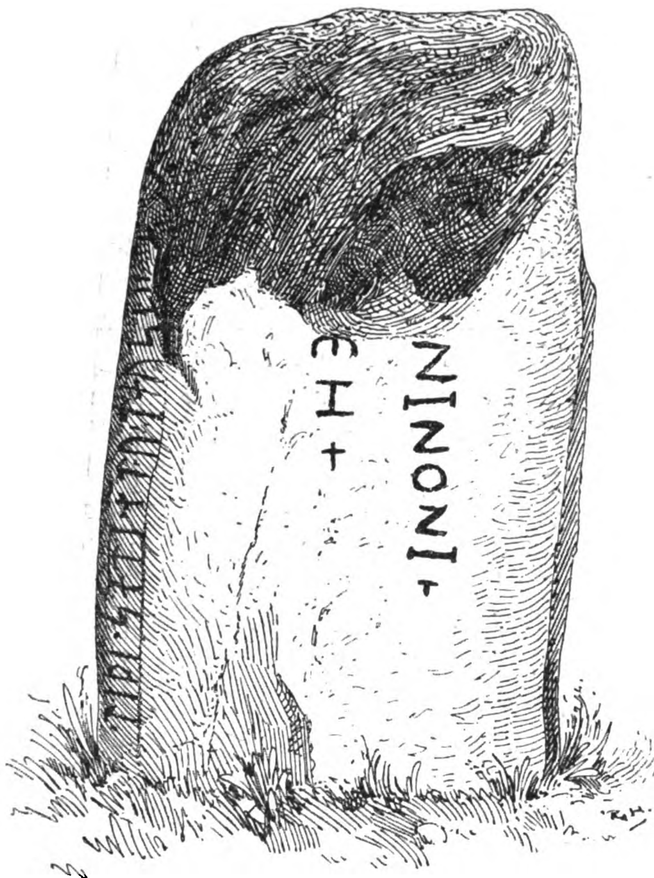
[1] Saxos framställning är i allo sannolikare än isländingarnes. Att Harald kunde vara benägen att åtaga sig Styrbjörns sak, är lätt begripligt. Han hade genom att slugt begagna sig af de inre striderna i Norge gjort sig till herre öfver detta land. Styrbjörns uppträdande erbjöd honom utsigt att på liknande sätt vinna inflytande äfven i Sverige. Jfr Jörgensen, *Den nordiske Kirkes Grundlæggelse*, s. 298.

[2] Saxo säger, att infallet skedde under anförande af kejsar Otto, men han har förblandat någon senare mindre gränsfejd med kejsar Otto den andres infall i slutet af år 974.

[3] Liljegrens *Runurkunder* 1442, 1431; Wimmer, *De danske Runemindesmærker* I, s. 82 och s. 93.

Brocman, som sjelf granskat Karlevistenen tillsammans med Langebek år 1753, har meddelat en något förbättrad läsning af inskriften,[1] men då han läste densamma i samma ordning som Peringsköld, är hans tolkning af de sex raderna till venster icke bättre än hans föregångares. De tre återstående raderna äro något bättre uppfattade af honom än af Peringsköld, men han hade lika litet som denne någon aning om att inskriften var stympad. Den, öfver hvilken stenen är rest, får derför namnet »Sibbe Utha sun», i öfversättningen »Sibbe Udson» (hos Peringsköld »Sibbe Uddson»). Brocmans tolkning gälde emellertid länge som lyckad och åberopas ännu hos Ahlqvist, *Ölands Historia* I, s. 42 (1822).

Den som fann rätta sammanhanget i inskriften, var den bekante, kringvandrande antiqvarien M. F. Arendt. Denne skickades af Tham på Dagsnäs till Helsingland och Öland för runundersökningar. Vid sin återkomst från Öland till Stockholm år 1817 meddelade han sin upptäckt, att Karlevistenen innehöll en fullständig vers i Drottqvætt,[2] och Rask, som då uppehöll sig i Stockholm, offentliggjorde Arendts läsning af versen, omskrifven på isländska, i *Angelsaksisk Sproglære*.[3] Tolkning meddelas icke, och sjelf har Arendt icke skrifvit något om Karlevistenen. Af det sätt, på hvilket inskriften är omskrifven på isländska, finner man, att Arendt icke haft någon riktig uppfattning af innehållet i versen.[4]

På grundvalen af Arendts läsning och transskription har riksantiqvarien Liljegren lemnat en tolkning af versen på Karlevistenen i sin afhandling *Anteckningar rörande versar med runor*.[5] Liljegrens tolkning kan knappt sägas gifva något uppslag till en riktig uppfattning af versen. — Senare tolkningsförsök af Rafn, Erik Jonsson och Rosenberg äro refererade af lektor Brate i ATS X, s. 262, hvarför jag här förbigår dem. — Den ofvan meddelade tolkningen af versens förra helming har jag alternativt föreslagit i bref till lektor Brate jan. 1886; detta förslag är framstäldt i ATS X, s. 264; på samma ställe har prof. Bugge närmare motiverat denna tolkning. Den senare helmingen hade redan blifvit väsentligen rigtigt tolkad af Rafn och Jonsson med undantag af adj. *ørgrandari*. Min tolkning af detta adj. och hela helmingen meddelades lektor Brate i nyssnämnda bref och är tryckt på det anförda st. i ATS.

Utom runinskriften fins på Karlevistenen en annan inskrift, bestående af latinska majuskler. Den är inhuggen i två parallela rader på stenens vestra sida, något till höger om midten; se närstående teckning.

---

[1] *Sagan om Ingvar Widtfarne*, s. 187, Stockholm 1862; *Norrköpings början och dess äldre öden*, sp. 84. Jfr ofvan s. 17 not. 1.

[2] Se Sjöborg, *Samlingar för Nordens fornälskare*, III, s. 122.

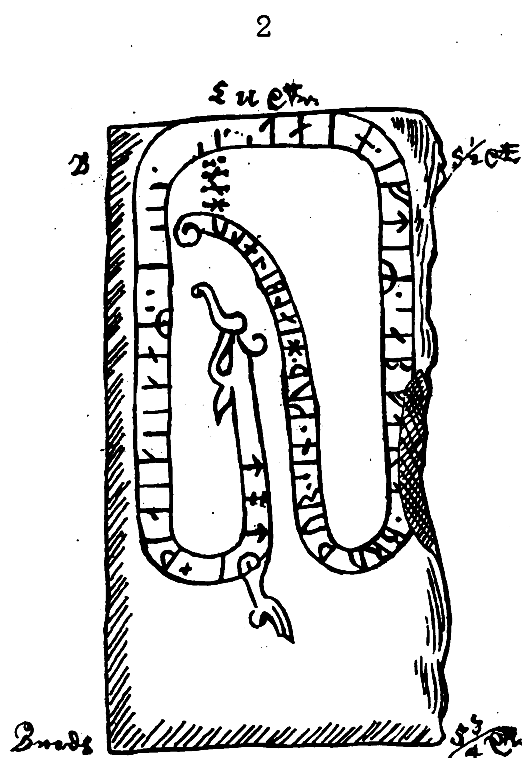
[3] Tryckt i Stockholm 1817.

[4] Arendts läsning af versens runor har varit rigtig utom på två ställen: han läser ur grandar*a* och *V*andils (i st. f. *urgrandari* och *Yndils*). Han omskrifver **taiþir** med *deydir*, **rukstarkr** med *ryggsterkr* och har läst **urkrantara** som två ord.

[5] *Det Skandinaviske Literaturselskabs skrifter*, 17 Bind, 1820, s. 392 ff.

Algutsrums Kyrka, Öl.

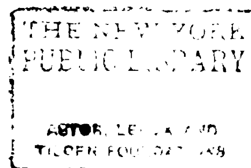
2

Resmo Kyrka, Öl.

3

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Alla bokstäfverna äro kraftigt inhuggna på den här ganska släta ytan. I raden till höger hafva de vexlande höjd; de längsta (I) äro öfver 8 cm höga; den minsta (o) har en höjd af blott 5 cm. Man läser:

— — NINONI ·[1]

Slutet är utmärkt genom ett litet halft kors. Emellertid är denna rad nu icke fullständig, utan början har förlorats genom den skada, som denna sida af stenen lidit. Att N icke varit den första bokstafven, finner man deraf, att i kanten af skadan, der den affallna flisan varit tunn, $3\frac{1}{2}$ cm framför N lemning finnes af ännu en bokstaf, bestående i ett kort fragment af ett streck.

I raden till venster läses E H, hvarefter ett litet kors följer. Om framför E funnits bokstäfver, kan nu icke afgöras.

Hvad denna inskrift kan betyda, känner jag icke. Den fans på stenen 1634 (se Rhezelii teckning ofvan sid. 16); af bokstäfvernas form förmodar jag, att den blifvit inhuggen redan under en tidig del af medeltiden.

---

2. Algutsrums kyrka.

Pl. IV. Nr 2.

Literatur: L. 1324, B. 1076. — Rhezelius, *Monumenta Runica in Olandia*, konceptet 27 = utskriften 22. — Ahlqvist, *Ölands Historia och Beskrifning*, *II*, 2, s. 209. — S. Bugge, *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige*, X, s. 121. — E. Brate, *Upsalastudier*, *tillegnade S. Bugge*, Upsala 1892, s. 8.

I Algutsrum fans fordom en runsten, som är känd genom afbildningar hos Rhezelius och Bautil. Den senare teckningen är signerad med Hadorphs och Törnevalls initialer. Vi återgifva här pl. IV, fig. 2 den teckning, som förekommer i Utskriften af Rhezelii monumenta, der den har nr 22.

Enligt Rhezelius låg stenen år 1634 som golfsten vid dopfunten i vestra ändan af Algutsrums kyrka; och den fans här eller någon annanstädes i kyrkan ända till år 1822, då den enligt Ahlqvist, a. arb. s. 209, vid kyrkans ombyggnad blef förstörd.

Rhezelius uppgifver — i full öfverensstämmelse med måtten i Bautil — stenens höjd till 11 qvarter (163 cm), bredden vid nedre kanten till $5\frac{3}{4}$ qvarter (85 cm), vid öfre kanten till $5\frac{1}{2}$ qv. (81 cm). Stenens yta var, enligt Rhezelius, ojemn och inskriften otydlig (»synes illa»). Detta senare framgår också af hans teckning och transskription af inskriften: nästan alla runorna vid venstra kanten och de flesta vid öfre kanten betecknas

[1] Dessa bokstäfver kunna ock läsas i motsatt rigtning. Det är bokstäfverna i den andra raden, som äro bestämmande för den rigtning, i hvilken denna rad skall läsas.

som oläsliga; vid högra sidan äro några runor betecknade som ofullständiga till följd deraf att kanten skadats. Då Hadorph och Törnevall ett halft århundrade senare utförde teckningen i Bautil, var stenens tillstånd ytterligare försämradt, en naturlig följd af dess olämpliga plats. Flera runor, som Rhezelius läst, äro i teckningen i Bautil utelemnade såsom oläsliga; den till djurslingan hörande foten, som Rhezelius helt visst rätt tecknat, saknas på teckningen i Bautil. Till grund för inskriftens läsning måste man derför lägga Rhezelii teckning.

Den här efter Rhezelii utskrift återgifna teckningen afviker från hans första, i mycket liten skala utförda teckning i konceptet i ett par punkter, som vi vilja omnämna. I utskriften är fjerde runan från inskriftens början ᛁ, men i konceptet fins mellan denna staf och djurets fot en kort staf, liknande den form af *s*-runan, som förekommer i slutet af inskriften. Äfven Bautil har på detta ställe en liknande staf, men der saknas det följande tecknet. — Närmast framför skiljetecknet i öfre hörnet till venster äro tecknade två halfva stafvar i nedre delen af raden; i konceptet stå dessa hvarandra närmare och den bortre lutar något mot den främre, så att det är tydligt, att dessa streck utgjort nedre delen af runan ᚨ. — Vid öfre kanten på midten läser man ᛐ; i konceptet har denna staf intet kännestreck; det är likväl tydligt, att här stått ᛏ; de tre följande runorna äro klara och visa, att här stått **stain.** Der den första runan i detta ord skulle stå, har Rhezelius ett litet streck i nedre delen af raden. Om detta verkligen varit en lemning af en runa, så har runan för *s* här haft formen ᛋ, något, som likväl ej är sannolikt, då denna runa förekommer tre gånger i den tydliga delen af inskriften med en annan form.

Rhezelius har i transskription återgifvit den del af inskriften, som han läst, sålunda: »*Toti d — — — — stein ifftir Säbiärn*[1] *brudur sin. Gud hiälpi sälu hans.*»

Af namnet på den, öfver hvilken stenen är rest, har Rhezelius tecknat de tre första runorna såsom tydliga: ᛌᛆᛒ; den fjerde ser ut som ett stympadt ᚠ, men då Rhezelius sjelf återgifver denna runa med *i*, hafva väl strecken till höger om stafven varit tillfälliga sprickor; den 5:e runan är ett stympadt ᛆ, den 6:e liknar nedre delen af ᚱ, den 7:e är ᛆ, hvilket här, såsom ofta är fallet, är felristning för ᚼ. Bautil är på detta ställe otydlig, och teckningen der gör intrycket af att vara mindre noggrann än Rhezelii. Alla de runor, som följa efter namnet **Sabiara**, äro tecknade som tydliga både hos Rhezelius och i Bautil; de afvika från hvarandra endast i afseende på skiljetecknen på ett par ställen.[2]

Framför ordet **stain** förmodar jag ordet **rita** (*rétta*); det synes hafva ungefär varit plats till de för detta ord behöfliga runtecknen mellan skiljetecknen i öfre hörnet till venster. Då efter hvad förut är upplyst sista runan i det föregående ordet varit ᚨ, kan man förmoda, att detta ord varit ᚱᛁᛏᚨ: de runfragment Rhezelius har öfverensstämma med denna gissning; af första runan har dock endast så mycket varit qvar, att Rhezelius uppfattat det som en punkt.

---

[1] Rhezelius har tecknat de fyra sista tecknen i namnet såsom stympade, för att dermed antyda de motsvarande runornas utseende.

[2] Rhezelius har i sin teckning som skiljetecken *en* punkt, Bautil *två* punkter på de flesta ställen, sällan *en* punkt. Dessutom har hvardera teckningen *ett* skiljetecken i form af ett litet kors, men på olika ställen.

Plur. *litu* förutsätter, att i början af inskriften stått minst två namn. Att med tillhjelp af de tillgängliga teckningarna med någon säkerhet utleta, hvilka namnen varit, är icke möjligt. Rhezelius läser i början *Toti.* Ett sådant namn är kändt från Danmark i 12:e århundradet.[1] Men då Rhezelius i konceptet, såsom ofvan är omtaladt, har ännu ett tecken mellan ᛏ och ᛁ, är det tvifvelaktigt, om stenen verkligen haft *Toti.* Det synes på grund af rummet, som om mellan ᛏ och skiljetecknet bort stå två runor, och man skulle kunna förmoda ᛏᚯᛏᛁᛦ, *Dóttir.* Detta träffas som personnamn på Björköstenen (Dyb. fol. II, 55) och ofta i svenska medeltidsurkunder.[2] Derefter hafva både Rhezelius och Bautil 10 stafvar, men endast första och sista runan hafva varit tydliga, ᚦ och ᛦ; de öfriga äro angifna som ofullständiga och osäkra. På grund af runspåren skulle man kunna förmoda först namnet ᚦᛁᚼᚿ, *þeghn,*[3] och derefter som tredje namn ett namn på —ᚴᛆᛦ, —*garʀ* (—*gæirʀ*). Men hvilket detta namn skulle vara är svårt att gissa. Det vore också möjligt, att de tre sista runorna utgjort pron. *þáʀ,* och att de närmast föregående från och med þ innehållit *ett* namn blott, så att de, som låtit resa stenen, varit blott två (qvinnor). Af hela denna del af inskriften kunna endast de tre första runorna ᛏᚯᛏ samt ᚦ och ᛦ anses vara någorlunda säkra.

Om vi utesluta helt osäkra tecken och sätta inom parentes sådana, som blifvit endast supplerade, får inskriften på Algutsrumsstenen detta utseende:

ᛏᚯᛏ — — · ᚦ — — — — — — ᛦ · [ᛚᛁᛏᚢ] · [ᚱᛁᛏᛆ · ᛋ]ᛏᛆᛁᚿ · ᛁᚠᛏᛁᛦ · ᛋᛆᛒᛁᛆᚱᛆ · ᛒᚱᚢᚦᚢᚱ · ᛋᛁᚿ · ᚴᚢᚦ · ᚼᛁᛆᛚᛒᛁ · ᛋᛆᛚᚢ · ᚼᛆᚿᛋ.

Transliteration: **tot — — . þ — — — — ʀ . [litu] . [rita . s]tain . iftiʀ sabiara . bruþur . sin . kuþ . hialbi . salu . hans.**

Fonetisk transskription: — — — *létū rétta stæin æftiʀ Sæbiarn, bróður sinn. Guð hialpi sálu hans.* — — — »läto resa stenen efter Säbjörn, sin broder. Gud hjelpe hans själ.»

Namnet *Säbjörn,* Sjöbjörn, är kändt från en annan öländsk inskrift, nämligen på den förlorade Stenåsastenen nr 23 (L. 1309); der skrefs det *Sibiurn.* Äfven från Sveriges fastland (L. 313, Dyb. fol. I, 8 *Sibiurn*) samt Island (Landnáma) är namnet kändt.

---

3 och 4. Resmo kyrka.

Pl. IV. Nr 3. — Pl. V.

Literatur: L. 1588 och 1589. *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige,* IX, 2, s. 5.

De två fragmentariska runstenar, som äro afbildade pl. IV nr 3 och pl. V äro af Liljegren upptagna i den grupp, som har till öfverskrift »parvis resta stenar» (*Runurkun-*

[1] O. Nielsen, *Olddanske Personnavne,* s. 101.

[2] M. F. Lundgren, *Personnamn från medeltiden, Svenska Landsmålen,* X, 6, s. 46.

[3] Bautil har skiljetecknet : efter fjerde runan, men härpå kan intet säkert byggas. Namnet *þeghn* skrifvet **þihn**, förekommer L. 511.

der, s. 179 f.). Liljegrens förmodan, att dessa stenar hört tillhopa, är otvifvelaktigt rigtig. Vi vilja derför här behandla dem tillsammans.

De äro anträffade i Resmo kyrka och om de med deras upptäckande förenade omständigheterna erhålla vi kännedom genom en af teckningar åtföljd berättelse, som prosten Ahlqvist i Runsten år 1827 insände till riksantiqvarien Liljegren. Teckningar och berättelse äro af Liljegren intagna i »Fullständig Bautil».[1] Ahlqvist berättar: »År 1826, då det östra kyrkotornet af Resmo kyrka på Öland nedtogs, var öfver sjelfva chorhvalfvet en påmurad packning af nära tre alnars höjd. Denna mur bestod af stenstycken och kalkbruk samt var af tiden sammanhårdnad till en kompakt massa. I denna massa voro tvenne runstenar inlagda, af hvilka den ena sönderbröts (vår fig. 3, pl. IV) och den andra (vår pl. V) uttogs helfärdigt.» Stenarna voro då (1827) enligt Ahlqvist inlagda i nedre tornrummet i Resmo kyrka. Några senare underrättelser har man icke om dem.

Af de tvenne Resmostenarna måste vi först behandla den pl. V afbildade, då den andra stenens inskrift förutsätter dennas.

Originalet till pl. V är ännu bevaradt. Denna sten låg år 1884 som golfsten framför altarringen i Resmo kyrka. Den fördes påföljande vinter till Kalmar och förvaras tills vidare i fornminnesföreningens samlingar på Kalmar slott.

Stenen är en tillhuggen kalkstenshäll af gråblå färg. Den utgör nu blott ett fragment, i det att ett större stycke på venstra sidan och ett mindre stycke i toppen blifvit borthuggna.[2]

Höjden är nu 1,27 m. Från den nuvarande öfverkanten till det nedersta ornamentet är afståndet 1,03 m. Bredden upptill är 61 cm, vid nedersta ornamentet 54 cm. Tjockleken är mellan 5 och 6 cm.

Stenen är prydd med praktfulla, särdeles väl utförda djurslingor i äldre medeltidens stil. Alla ornament äro upphöjda och stenen har likaledes en upphöjd ram längs kanterna. Dessa upphöjda delar hafva glatt yta, utan tvifvel på grund deraf att de varit utsatta för nötning, då stenen låg som golfsten. De nedsänkta delarna mellan ornamenten äro deremot skrofliga och hacheturerna äro ännu fullt märkbara.[3]

Stenen har, då den var fullständig, haft ungefär samma form som Sandbystenarna (pl. XVI och XVII). Dock synes Resmostenens form icke hafva varit fullt regelbunden, utan den venstra sidan har, såsom orneringen visar, varit mera utsvängd än den högra.

---

[1] »Fullständig Bautil» utgör sex folioband och förvaras i antiqvarisk-topografiska arkivet i Stockholm. Liljegren har der samlat alla de teckningar af runmonument, som han hade kännedom om. När Liljegren i *Runurkunder* såsom källa för sin kännedom om Resmostenarna åberopar Ahlqvists *Ölands Historia och Beskrifning*, är denna hänvisning vilseledande. Ahlqvist omtalar a. arb. II, 2, s. 194 endast, att man vid nedtagandet af Resmo kyrkas östra torn år 1826 funnit en flisa tecknad med runor. Ahlqvist har först efter det 2:a bandet af *Ölands Historia* utkom år 1827 tagit närmare kännedom om de 1826 i Resmo gjorda runstensfynden. Hans skrifvelse till Liljegren om dessa fynd är daterad 2 okt. 1827.

[2] På Ahlqvists tid var stenen att döma af hans teckning något större än nu. Den var ungefär 4 tum högre och det cirkelformiga ornamentet på toppen var nära fullständigt. Detta ornament hade samma utseende som toppornamentet på Sandbystenen, fig. 26.

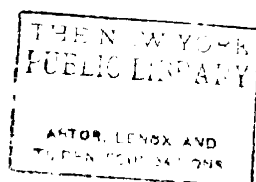
[3] De mest framträdande bland ornamenten äro de två stora djurslingorna. Mellersta delen är sammanvuxen med den upphöjda ramen, från hvilken öfverdelen med hufvud och fot samt underdelen med stjerten lösa sig ut. Begge dessa djur äro sedda från sidan. Omkring dem slingra sig flera (fem) smala djur, hvilkas hufvud ses ofvanifrån. Alla slingorna bilda tillsammans ett fullständigt, med mycken säkerhet och korrekthet utfördt flätverk (entrelacs).

RESMO KYRKA, ÖL. V

4.

1/10

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Inskriften, som läses från venster till höger, är inristad på den upphöjda ramen längs stenens kanter med undantag af slutet, som med mindre runor är inristadt i slingan till höger, der hon löser sig ut från ramen. Början af inskriften saknas. Den har stått på den borthuggna venstra kanten. Denna del af inskriften har innehållit namnen på de personer, som rest stenen; men endast några fragment af runor, som hört till det sista namnet, äro bevarade. Vi skola senare omtala dessa fragment och först redogöra för den i fullt läsbart skick bevarade delen af inskriften. Denna börjar öfverst till venster med pron. **þaiʀ**, som syftar på namnen, som gått förut. Jag läser inskriften sålunda:

ı ᚦᛆᛁᛦ ᛚᛁᛏᚢ ı ᚱᛆᛁᛌᛆ ı ᛌᛏᛂᛁᚿ[ᛆ] ı ᛂᚠᛏᛁᛦ ı ᚱᛆᚿᛏᚢᛁ ı ᛘᚮᚦᚮᚱ ᛌᛁᚿᛆ
5 10 15 20 25 30 35

Transliteration: ı **þaiʀ litu** ı **raisa** ı **stein**[**a**] ı **eftiʀ** ı **rantui** ı **moþor sina**
5 10 15 20 25 30 35

Runorna äro kraftigt inhuggna med regelbundna, i bottnen skarpa streck. De oskadade stafvarna hafva en längd af 7 cm, utom i slutet af inskriften, der längden är endast något mer än 3 cm. — Som skiljetecken mellan orden brukas ett kort vertikalt streck.[1]

Beträffande de särskilda runorna finnes följande att anmärka. Vid de tre första (ᚦᛆᛁ) är stenens ursprungliga kant bevarad, men runorna äro på det sätt skadade, att stafvarnas öfversta ändar genom nötning utplånats. Vid runan 4 ᛦ är deremot stenen stympad.

Den 5:e runan är ᛚ; den ingår som led i ett ornament till venster om det fragment af en inristad ring, som nu ses öfverst på stenen.

Den 6:e runan ᛁ stöder sig på ett ornamentalt streck; toppen är borta.

Från och med den följande (7:e) runan ᛏ är stenens ursprungliga kant bevarad.

Runan 16 är ᛂ (i **stein**) med ett kort streck, genom hvilket runan är stungen. Äfven nr 20 är ᛂ (i **eftiʀ**); betydelsen är i begge fallen densamma, nämligen *æ*. Några andra stungna runor förekomma icke i inskriften.

Runan 18 är runan för *n*. Omedelbart efter denna runa har en flisa utfallit och lemnat efter sig ett stort hål. Skadan följer stafven af den 18:e runan intill dess midt. Denna runa har tydligt kännestreck till venster om stafven, och man kan följa det i bottnen af stafven ända till dennas högra kant; men det har icke gått längre; om det fortsatt på denna sida af stafven, skulle spår funnits nedanför skadan, hvilket icke är fallet. Runan har alltså haft formen ᚿ.

Genom den nu anmärkta skadan har största delen af 19:e runan gått förlorad; det återstår endast ett 1,5 cm långt stycke nedtill. Af sammanhanget framgår, att runan icke kan hafva varit någon annan än ᛆ (**steina**).

Af de 8 sista runorna, som äro inristade på den från ramen sig lösande djurslingan, är den första ᚮ (n:r 32) längre än de öfriga; stafven når ett stycke ofvanför gränsstrecket; öfre kännestrecket är inristadt snedt öfver gränsstrecket.

Den 34:e runan är likaledes en os-runa; äfven på denna sitter öfre kännestrecket något nedanför stafvens topp, hvilket bör anmärkas, då det, i följd af runans ringa storlek, ej blifvit fullt tydligt på teckningen.

[1] Mellan de syntaktiskt nära förenade orden **moþor** och **sina** i slutet af inskriften fins intet skiljetecken.

Näst sista runan (38) är ᚽ; kännestrecket är på teckningen mycket bredt; det beror derpå, att mellan kännestrecket och stafven en skärfva sprungit. Kännestrecket har annars varit regelbundet inhugget. — Sista runan är ᚼ (**a**) med kännestreck blott på stafvens högra sida.

I fonetisk transskription har inskriften detta utseende: *þæiʀ létu ræisa stæina æftiʀ Randwí móþur sína.*

Öfversättning: »De läto resa stenarna efter Randvi, sin moder.»[1]

Före den nu afhandlade inskriften finnas lemningar af fyra runor. Det första runspåret består af ett endast halfannan cm långt fragment af en staf. Framför detta är så litet qvar i oskadadt skick af den upphöjda ramen, att alls ingenting kan afgöras med afseende på det tecken, som gått närmast förut.

Af den följande runan fins foten af stafven qvar jemte ett kort, skarpt inhugget tvärstreck som kännestreck. Utanför detta är ett hål nött i kanten och äfven den nedanför kännestrecket bevarade delen af stafven har blifvit starkt utvidgad genom nötning. Man har tidigare här läst ᛏ,[2] och denna läsning är kanske möjlig, men emot den talar, att kännestrecket sitter så långt nere, föga mer än halfannan cm ofvanför inre kanten, under det stafven förmodligen haft en längd af omkring 7 cm. Jag anser det derför sannolikare, att här stått en form af os-runan med tvärs öfver stafven inristade, åt venster lutande kännestreck, af hvilka det öfre blifvit bortslaget, alltså af formen ᚯ. Häremot kan icke invändas, att os-runan två gånger senare i inskriften har en annan form,[3] enär runristaren på flera andra ställen begagnat olika former af samma runa.

Den tredje runan är ᛒ. Den qvarvarande delen af stafven är tre cm lång; af det öfre kännestrecket är blott ett litet stycke qvar. För öfrigt äro streckens kanter nu mycket ojemna till följd af den nötning, för hvilken stenen varit utsatt, då den låg som golfsten. Den fjerde runan har varit ᛁ. Deraf är ett mellan 4 och 5 cm långt stycke bevaradt. Det sista namnet har således slutat på: ᚯᛒᛁ, **obi.**[4]

Märklig är den blandning af olika runtyper, som träffas i denna inskrift. Om os-runan hafva vi nyss talat. Af s-runan hafva vi först två gånger den korta formen, som består i ett litet streck i öfre delen af raden (n:r 12 i **raisa** och n:r 14 i **steina**); den ursprungliga formen ᛋ förekommer i slutet af inskriften n:r 36 i **sina**. Det palatala, af klingande *s* uppkomna *ʀ* skiljes i inskriften regelrätt från det ursprungliga *r* och förekommer två gånger; på det förra stället har denna runa den äldre formen ᛦ (nr 4 i **þaiʀ**),

---

[1] Namnet *Randwí* förekommer icke annars, så vidt jag har mig bekant, men det motsvarande mansnamnet är välbekant från den isländska literaturen, *Randwéʀ*. Se Munch, *Samlede Afhandlinger*, IV, s. 153; *Islendinga Sögur*, IV, s. 804.

[2] Liljegrens *Runurkunder* 1588 efter Ahlqvist. När jag år 1884 undersökte stenen, låg den, såsom ofvan är nämndt, som golfsten inklämd mellan andra flisor, och belysningsförhållandena voro mycket dåliga. Jag kunde då icke upptäcka kännestrecket af den nu i fråga varande runan, liksom det då var omöjligt att se hela det qvarvarande kännestrecket i den följande runan. Deraf olikheten i min läsning nu och i A T S., IX, 2. s. 6.

[3] I **moþor**.

[4] Flera namn kunna här komma i fråga. Närmast tänker man på en förkortad form af något namn sammansatt med *biǫrn*, t. ex. *Iobbi* af *Ióbiǫrn* (Lundgren, s. 136), eller *Stobbi* af *Stoðbiǫrn* (**Stoþbiarn** L. 131, 210). Frendenthal, *Nyländska mans- och kvinnonamn (Finska Fornminnesföreningens Tidskrift* II, 1877), har ett *Stobbe* från år 1424. Frendenthal identifierar det med *Stobbi*, en stubbe, men jag anser härledningen af *Stoðbiǫrn* sannolikast.

medan på det senare stället (n:r 24 i **eftiR**) formen är den, som vi känna från Rökstenen och andra inskrifter med samma skrifttyp, nämligen ett kort streck i nedre delen af raden. Om samma skrifttyp erinrar också den form af a-runan, som förekommer allra sist i inskriften, under det att denna runa annars har den vanliga formen. — Runan för *n* förekommer tre gånger och har på alla tre ställena kännestrecket anbragt på olika sätt.[1] — Godtyckligt är äfven det sätt, på hvilket ä-ljudet är uttryckt i inskriften. Två gånger är det betecknadt med den stungna runan ᚽ, nämligen i **eftiR**, *æftiR* (n:r 20) och i diftongen *æi* i *stæina* (n:r 16), då deremot samma diftong är betecknad med ᛅᛁ i *þæiR* och *ræisa*. Till godtyckligheter bör man troligen också räkna, att ändelsevokalen i **litu** är uttryckt med runan för *u*, men med os-runan i **moþor**; dock är det tänkbart, att här förefunnits olikhet i uttalet.

Af den andra runstenen, som man fann i Resmo kyrka år 1826, men som blef sönderslagen vid uttagandet ur muren, lyckades Ahlqvist uppsamla och hopsätta sex bitar. Dessa äro nu förlorade och vår enda källa att lära känna stenen är Ahlqvists ofvannämnda skrifvelse samt hans dermed följande konstlösa teckning, hvilken här är reproducerad pl. IV, n:r 3.

Af de af Ahlqvist uppgifna måtten att döma har denna sten varit af ungefär samma höjd som den nyss omtalade, men smalare än denna.[2] Från denna har den också skilt sig derigenom att den ofvan slingan haft en slät yta utan figurer.

Om ornamentens beskaffenhet kan man icke bilda sig någon ordentlig föreställning genom Ahlqvists teckning, men vi erhålla tydligt besked härom genom hans till Liljegren insända berättelse. Han säger nämligen der, att slingorna voro upphöjda och att denna sten i afseende på arbetet så fullkomligt liknade den vid samma tillfälle funna,[3] att »ofelbart samme mästare arbetat begge».

Om skriften upplyser Ahlqvist, att den består af »vändrunor». När man emellertid granskar hans teckning, finner man, att den icke fullständigt öfverensstämmer med denna uppgift. På venstra sidan äro runorna vändrunor äfvensom de fyra runor, som stå utanför slingan; deremot äro runorna inom slingan på högra sidan rättvända, men läsas i motsatt rigtning. Jag tror icke, att detta beror på att Ahlqvist felaktigt återgifvit hvad han sett på stenen, utan att det verkligen förhållit sig så som hans teckning utvisar: första hälften af inskriften har bestått af vändrunor, den andra hälften har deremot bestått af vanliga runor och börjat i den andra ändan af slingan. Begge hälfterna hafva mött hvarandra i den öfversta delen af slingan midt på stenen.

---

[1] I **steina, rantui** och **sina**, n:r 18, 27 och 38.

[2] För venstra kanten uppgifves måttet vara 1 aln 7 3/4 tum (= 78 cm.). för den högra kanten 1 aln 1 tum (= 62 cm.), tvärs öfver 18 tum (= 45 cm.).

[3] D. v. s. den på vår pl. V afbildade.

Vändrunorna på venstra kanten hafva varit fullt tydliga och blifvit lästa af Ahlqvist, som också supplerat de två första runorna: **[þa]ir brüþr litu raisa.**[1] På det saknade stycket har stått ordet **staina** (el. **stain**), som naturligtvis också varit skrifvet med vändrunor, då det följande ordet **[e]ftir** utanför slingan är skrifvet med vändrunor.

Den förut beskrifna stenen n:r 4 visade sig genom pluralformen *stæina* utgöra en af ett par. Det kan icke betviflas, att vi i n:r 3 hafva den andra af detta par. **þair brüþr** syftar på de namn, som varit nämnda i början af den andra inskriften. Jag tror derför, att man lätteligen kan supplera inskriften på n:r 3. Begge stenarna hafva varit resta till minne af samma person, såsom det framgår af inskriften på n:r 4. Såsom Liljegren gissat (*Runurkunder* n:r 1889) måste namnet *Randwi* hafva varit inristadt äfven på n:r 3. Jag tror, att vi i de rättvända runorna inom slingan midt framför runorna ᚠᛏᛁᛦ tillräckligt tydligt kunna skönja detta namn. Ahlqvist har läst: ᚢᛆᛁᚿᚢ. Jag förmodar, att stenen här haft ᚱᛆᛆᛏᚢ[ᛁ]; den sista runan i namnet har stått på det saknade stycket. Närmast framför har Ahlqvist läst ᛋ och ett par stafvar; jag förmodar här ordet **sina**. Före detta har Ahlqvist endast tecknat lemningar af några stafvar utan kännestreck; här har utan tvifvel stått ordet **moþor.** Jag vill derför läsa hela inskriften sålunda:

(med vändrunor) [ᚦᛆ]ᛁᛦ · ᛒᚱᚢᚦᚱ : ᛚᛁᛏᚢ · ᚱᛆᛁᛋᛆ [· ᛋᛏᛆᛁᚿᛆ · ᛆ]ᚠᛏᛁᛦ (med vanliga runor) [ᛘᚮᚦᚮᚱ · ᛋᛁᚿᛆ · ᚱᛆᛆᛏᚢᛁ ·].

[þa]ir · brüþr · litu raisa [· staina · e]ftir [moþor · sina · rantui ·].

Fonetisk transskription: *þæiʀ brøþr létu ræisa stæina æftiʀ moþur sína Randwí.*

Öfversättning: »De (på den andra stenen nämnda) bröderna läto resa stenarna efter sin moder Randvi.»

Runristaren, som på stenen n:r 4 ådagalagt sin runkunskap genom att använda vexlande runformer, har här visat sin skicklighet genom att omvexla med vändrunor och vanliga runor.

Inskrifter, som bestå delvis af vändrunor, delvis af vanliga runor, äro icke sällsynta; och vi finna äfven några gånger exempel på en anordning, analog med den på Resmostenen n:r 3. På runstenen B. 464 (= Dybeck fol. I, 202)[2] består den första hälften af inskriften af vanliga runor och den andra af vändrunor, och den senare börjar i den motsatta ändan af slingan, och begge halfvorna sluta på toppen af stenen.[3]

Andra exempel derpå, att två runstenar blifvit resta af samma person eller personer öfver samma person saknas icke. Vid Hummelstad i Löts socken i Uppland stå ännu två runstenar bredvid hvarandra, hvilkas inskrifter hvar för sig förtälja, att två bröder läto resa stenen efter sin fader; enda skilnaden mellan inskrifterna är att den ene tillägger den vanliga bönen: »Gud hjelpe hans själ».[4] — Ännu mer erinras man om de två Resmostenarna genom tvenne runstenar, som finnas vid Klystad i Vårfrukyrka socken i Uppland:[5]

---

[1] Den enda otydlighet Ahlqvists teckning här förete, är att þ blifvit tecknadt som samstafvarna ᚦᚢ; kännestrecket för ᚢ beror väl på missteckning af Ahlqvist eller möjligen skall dermed föreställas brottet i stenen.

[2] Vid Ekelunda, Bälings socken och härad, Uppland, L. 151.

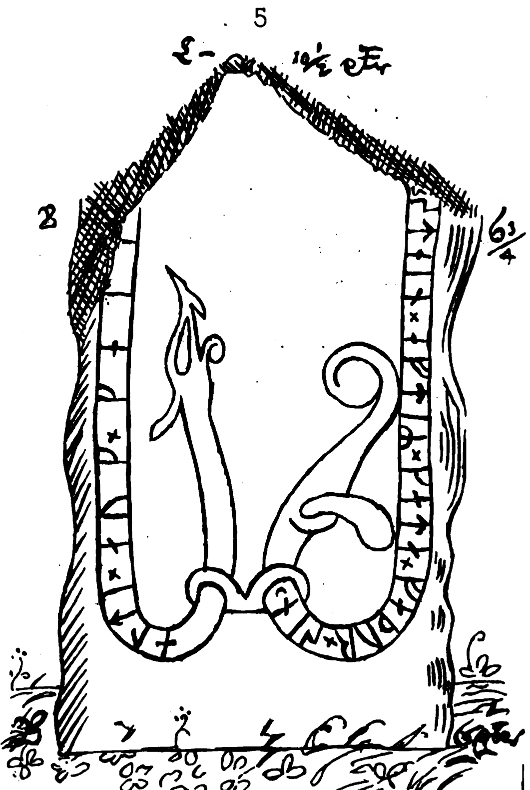
[3] Jfr också B. 280 (L. 358), B. 283 (L. 362), B. 694 (L. 806), på hvilka enstaka ord äro skrifna med vändrunor och läsas i motsatt rigtning mot den öfriga delen af samma inskrift.

[4] L. 690 och 691, Dybeck fol. I 65 och 66. — Samma är förhållandet med L. 644—5.

[5] L. 722 och 723, Dybeck, fol. I, 86 och 85.

BORGBY
MÖRBYLÅNGA ÖL.

5

MÖRBYLÅNGA KYRKOGD. ÖL.

6

1/16

MÖRBYLÅNGA KYRKA ÖL.

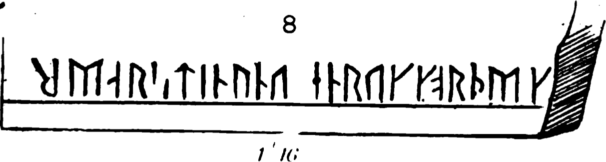
7

1/16

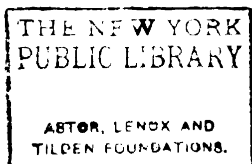
MÖRBYLÅNGA KYRKOGD. ÖL.

8

1/16

VI

deras inskrifter öfverensstämma nästan ljud för ljud, men den ene af dem (L. 722) består af vändrunor, den andre (L. 723) af vanliga runor.[1]

Utom i Resmo hafva på Öland tvillingstenar varit resta i Hulterstad (två par) samt i Sandby, men endast på det senare stället äro begge stenarna bevarade (fig. 26 och 27).

Vid samma tillfälle som de nu beskrifna två sammanhörande stenarna uttogos enligt Ahlqvist[2] ur kalkbädden öfver korhvalfvet i Resmo kyrka två stycken af en otillhuggen kalkstenshäll, på hvilken runor »varit tecknade i dubbel slinga». Runorna voro »vårdslöst» inhuggna och det enda Ahlqvist kunde läsa var ordet **auk** × (med ett litet kors efter som skiljetecken) på det ena stycket. Äfven dessa fragment äro nu förlorade. De äro omnämnda i Liljegrens Runurkunder under n:r 1321 och 1322.[3]

---

5. Borgby, Mörbylånga socken.

Pl. VI. Fig. 5.

Literatur: L. 1320. — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet 8, utskriften 5. — Peringskölds samlingar, VIII bandet. — Fable Burman, *Triga Supplementorum ad Runographiam Sviogothicam*, *Nova acta reg. soc. scientiarum Ups.*, V, 1792, p. 313. — A. Ahlqvist: *Ölands Historia*, II, 2, s. 213.

I södra ändan af Mörbylånga socken är en af Ölands berömda fornborgar belägen, helt nära Borgby by, som har sitt namn efter borgen. I närheten af denna har varit rest en nu försvunnen runsten, som aftecknades af Rhezelius år 1634. Vi hafva här pl. VI, fig. 5 reproducerat hans teckning i utskriften af *Monumenta Runica*. Vidare fins ett träsnitt af denna runsten i 8:e bandet af Peringskölds samlingar på k. Biblioteket i Stockholm. Detta träsnitt tillhör den samling, hvaraf största delen är utgifven i Göransons Bautil och har alltså tillkommit 4 eller 5 årtionden senare än Rhezelii teckning.

---

[1] Andra exempel anföras af R. v. Liliecron, *Der Runenstein von Gottorp*, Kiel 1888, s. 12 ff. — Liljegren upptager under rubriken »parvis resta stenar» endast tillhuggna runstenar (»runstoder»), men han har å andra sidan under denna rubrik sammanfört olikartade ting. L. 1580—5 äro låga hällar, som varit resta vid ändarna af en liggande kistlockliknande grafsten, men dessa böra skiljas från sådana tvillingstenar som Resmostenarna, hvilka utan tvifvel varit resta fristående bredvid hvarandra, liksom fallet är med de nyss omnämnda tvillingstenarna L. 690 och 691, hvilka ännu befinna sig orubbade der de restes.

[2] I ofvan s. 40 omnämnda berättelse till riksantiqvarien Liljegren.

[3] Liljegren har felaktigt ansett dessa stycken tillhöra olika stenar; Ahlqvist säger uttryckligen, att de voro fragment af samma sten.

Platsen, der denna runsten stått, kan icke fullt noggrannt bestämmas med tillhjelp af tillgängliga uppgifter. Rhezelius säger om den i konceptet af sina »Monumenta», att den stod »på vestra landborgen[1] öster om Borgby vid vägen och vände inskriftsidan mot vester». I utskriften liksom hos Peringsköld säges stenen stå på »landborgen vid Borgby borg.» Borgen ligger vid kanten af den här ganska höga landborgen, och nedanför denna något längre i norr ligger Borgby by. Landsvägen går fram ett litet stycke öster om borgen. Runstenen har således stått någonstädes öster om borgen. Men om den stått öster eller vester om vägen är icke klart i Rhezelii uppgift.[2]

Rhezelii teckning visar, att stenen redan 1634 var stympad; öfre delen saknades. För den ännu qvarstående delen uppgifver Rhezelius följande mått: höjd $10^1/_2$ qvarter (= 1,63 m.), största bredd $6^3/_4$ qvarter (= 1 m.). Det har alltså varit en ansenlig bautasten, som, då den var oskadad, egt full manshöjd. Stenarten var enligt Rhezelius röd mosten (= Ölands kalksten).

Träsnittet hos Peringsköld visar oss stenen i samma skick som Rhezelii teckning. Enda skilnaden är, att enligt det förra stenen har en lång spricka och synes färdig att falla sönder. Hur länge den ännu stod upprätt efter det teckningen, som legat till grund för träsnittet, togs, är icke kändt. På Ahlqvists tid var stenen försvunnen.

Skriften på Borgbystenen säger Rhezelius vara klar, och han läser sålunda:

ᛆᛚᛏᛁ × ᛆᚢᚴ × ᚴᚽᛏᛁ — — — — — ᛋᛏᚽᛁᚿ × ᚽᚠᛏᛁᛦ × ᚴᛆᛏᛆ × ᚠᛆᚦᚢᚱ × ᛋᛁᚿ.
5 10 15 20 25 30

alti × auk × keti — — — — stein × eftiʀ × kata × faþur × sin.

Träsnittet hos Peringsköld öfverensstämmer i hufvudsak härmed, och endast smärre skiljaktigheter finnas, hvilka vi vilja påpeka.

Såsom skiljetecken har den af oss reproducerade teckningen öfverallt ett litet kors, träsnittet deremot en punkt. Hvilket som varit det rigtiga är svårt att afgöra. Rhezelius är i fråga om skiljetecknen oense med sig sjelf, ty på konceptets teckning, som är utförd i mycket liten skala, har han ett litet kors i slingan vid venstra kanten, men en punkt öfverallt i slingan till höger.

9:e runan är hos Rhezelius ᚽ, men enligt träsnittet ᛆ. — Den följande runan (10) är på Rhezelii teckning i utskriften ett ᛏ, som förlorat sin öfversta del, men af hvars kännestreck ännu spetsarna finnas qvar; på träsnittet fins här endast en ofullständig staf utan spår af kännestreck, och detta torde vara det rätta, ty Rhezelii koncept öfverensstämmer härmed. Rhezelius har här, såsom på några andra ställen, vid kopieringen velat förbättra sin ursprungliga teckning.

---

[1] Så kallar man den vestra höga kanten af kalkberget, hvilket på midten af Öland går ända upp i dagen. Östra landborgen är deremot en grusås (gammal strandvall), som löper parallelt med kusten på ett litet afstånd från densamma.

[2] Då inskriften var vänd mot vester, förefaller det sannolikast, att stenen stått öster om vägen, så att inskriften varit synlig för de vägfarande. Vägen har utan tvifvel gått fram i forntiden der den ännu går, och de flesta runstenar på Öland, som ännu stå på sina ursprungliga platser vid allmänna vägen, vända inskriftsidan mot de vägfarande. Detta är fallet med Säbystenen i Segerstads socken och de begge Bägbystenarna i Gärdslösa socken. Men man har också exempel på motsatsen, nämligen att en runsten är ställd med den inskriftlösa sidan mot vägen, nämligen vid Bjerby bro i Runstens socken. Det är derför också möjligt, att Borgbystenen stått vester om vägen och vändt inskriftsidan mot borgen.

17:e runan är hos Rhezelius ᚿ (i **eftiʀ**), på träsnittet ᛁ; det förra torde vara det rigtiga, då vi hafva ᚿ i det föregående **stein.**[1]

31:a runan är runan för *s*, som hos Rhezelius har formen ᛋ (liksom i *stæin*). På träsnittet har deremot denna runa formen ᛋ.

Liljegren har i *Runurkunder* betecknat början af inskriften som ofullständig; han har uppfattat de fyra runorna ᛆᛚᛏᛁ som slutet af ett sammansatt namn.[2] Man skulle också vänta, att inskriften börjat närmare det ornamentala bandet, som omsluter slingan; här är ett tomrum med plats för 3 eller 4 runor. Men då Rhezelius betecknar inskriften som tydlig och hvarken han eller teckningen hos Peringsköld har någon antydan om, att stenen är skadad på detta ställe eller att der funnits några lemningar af runor, anser jag det vara sannolikast, att de fyra runorna i början af inskriften utgöra ett fullständigt namn. Något namn *Alti* eller *Aldi* är visserligen icke förut kändt i Norden, men på en icke publicerad gotländsk runsten, som för några år sedan upptäcktes vid Boge kyrka,[3] förekommer ett namn **altuiþr**, som förmodligen skall läsas *Aldwiþr*, och häraf kan det namn vi hafva på Borgbystenen vara en förkortning: *Aldi.*[4]

Det andra namnet, af hvilket endast början är bevarad, har kanske varit, som Rhezelius antagit, *Kætill.*

Namnet på fadern, efter hvilken stenen är rest, är i runskrift ᚴᛆᛏᛆ. Detta kan vara acc. af ett namn *Káti*, eg. bestämda formen af adj. *Kátr.* Lundgren, *Personnamn från medeltiden*, s. 149, anför bevis för tillvaron af ett dylikt namn.[5]

Fonetisk transskription: *Aldi auk Kæ(till, þæiʀ létu ræisa þensa) stæin æftiʀ Káta, faþur sinn.*

Öfversättning: »Alde och Ketil(, de läto resa denna) sten efter Kåte, sin fader.»

---

6. Mörbylånga kyrkogård.

Pl. VI. Fig. 6.

Literatur: L. 1569. — B. 1074. — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2, s. 213. — O. Montelius, *Sv. Fornminnesföreningens Tidskrift*, I, s. 64, not. 4.

Från Mörbylånga kyrka och kyrkogård äro tre runstenar kända genom afbildningar i Bautil 1072—1074. Märkligt är, att ingen af dessa stenar blifvit upptäckt af Rhezelius,

[1] Såsom säkert teckningsfel kan man beteckna det, när träsnittet i namnet KATA på begge ställena (runorna 23 och 25) har ᚾ för ᛆ. Burmans läsning i *Triga supplemantorum* cet. p. 313 *Hiti* utgör en förbättring af läsarten i hans original, som har dels *hete* i texten, dels *Geto* i den lat. öfvers. Denna läsart beror på felläsning, ty den yttersta källan är, såsom ofvan s. 5 omtalats, ingen annan än Rhezelius.

[2] *Sigwaldi*, *Weðraldi* eller något dylikt.

[3] Bogestenen, som hör till den grupp, som Säve, *Gutniska Urkunder*, s. XXXV kallar »runstoder», är nu införlifvad med samlingarna i Visby fornsal.

[4] Att **alti** skulle vara grafisk omsättning för **atli**, *Atli*, finner jag mindre sannolikt, då inskriften icke annars företer något konstladt i skrifsättet.

[5] *Svenska Landsmålen*, X, 6. Lundgren anser dock, på anförda skäl, det vara möjligt, att det funnits äfven ett namn *Kati* med kort *a* i stammen.

oaktadt han besökt och aftecknat Mörbylånga kyrka.[1] Stenarna försvunno redan i början af detta århundrade vid ombyggnaden af Mörbylånga kyrka (år 1811, Ahlqvist II, 2, s. 210 och 213). Teckningarna i Bautil och de magra notiser, som innehållas i öfverskrifterna i denna, äro derför vår enda källa för kännedomen om dessa tre runstenar.

Fig. 6, pl. VI är en noggrann reproduktion af n:r 1074 i Bautil. Denna tillhuggna runhäll fans på Mörbylånga kyrkogård. Nedre delen var, såsom fig. utvisar, afslagen. Höjden af det qvarvarande var enligt måtten i Bautil omkr. 1,15 m., bredden omkr. 60 cm. Sannolikt har af stenen, då den stod rest, föga mer än det afbildade stycket varit synligt öfver marken. Denna runsten har alltså icke varit ett monument, som imponerat genom sin storlek, men den har i stället utmärkt sig genom sina prydliga, väl utförda ornament i upphöjdt arbete, hvilka erinra om de begge Resmostenarna (n:r 3 och 4).[2]

Inskriften synes hafva varit lättläst:

— ᚭᚠᛁ : ᛚᛁᛏ : ᚴᛁᛅᚱᚢᛅ : ᚴᚢᛘᛚ : ᚦᛁᛋᛅ : ᛁᚠᛏᛁᛦ : ᛚᚭᚠᚢ : ᚴᚢᚾᚢ : ᛋᛁᚾᛅ :
5 10 15 20 25 30 35

— **ofi : lit : kiarua : kuml : þisa : iftiʀ : lofu : kunu : sina :**

I stället för 26:e runan, som på teckningen i Bautil är ᛚ, gissar Liljegren ᛏ, hvarigenom man i st. för ett namn *Lófa*, som icke annars är kändt, får namnet *Tófa*, som varit brukligt öfver hela Norden. Namnet i början af inskriften, af hvilket de tre tecknen **ofi** äro lemnade, kan icke med säkerhet restitueras, då flera namn kunna komma i fråga.[3]

Om vi insätta det af Liljegren föreslagna *Tófu*, får inskriften, tecknad med ljudskrift, följande utseende: — *ofi lét giærwa kuml þessa æftiʀ Tófu, kunu sína.* »— ofve lät göra detta minnesmärke efter Tofva, sin hustru.»

Formen *giærwa* (**kiarua**) uppfattar jag som uppkommen af *gærwa*, derigenom att detta lånat framljudet *gi* från *giǫrr*. Äfven ett uttal *giarwa* är tänkbart genom kontamination af *giærwa* och *giara*.

Þessa (**þisa**) är en äfven i bokskrift förekommande form (*þæssa*) af neutr. plur. af pron. »denne».[4]

Liljegren har betecknat inskriften som ofullständig i slutet. Sannolikast är likväl, att den icke varit längre. Ty slingorna visa, att den ornerade ytan icke räckt mycket nedanför brottet, och inskriften har troligen icke gått längre ned än ornamenten. Jfr t. ex. vår fig. 19 (= B. 1069). Det högsta här kan hafva varit plats för ytterligare på kanten, har varit ett attribut t. ex. *góða*. Men det är ej ens sannolikt, att något sådant stått här. Man skulle då väntat att teckningen haft lemning af en staf efter skiljetecknet.

---

[1] När Liljegren för 1569 hänvisar till Rhezelius, är denna hänvisning felaktig.

[2] Ornamenten utgöras af två större, bandformiga, i hvarandra slingrade djur; hufvudet, sedt från sidan, sitter i ena ändan af bandet, foten i den andra. Omkring dessa slingra sig två ännu smalare, ormliknande djur. Alla banden bilda ett regelbundet flätverk (»entrelacs»).

[3] T. ex. det allmänna *Tófi*, som varit brukligt öfver hela Norden, eller *Bófi*, de handskrifna urkundernas *Bovi* (Lundgren och Nielsen), runornas **bufi** (på Bornholm, L. Petersen hos Vedel, *Bornholms Oldtidsminder*, s. 404 n:r 1 och s. 408 n:r 25). Äfven ett namn *Hovi* upptages af Lundgren och Nielsen.

[4] Noreen, Pauls *Grundriss*, 2 Aufl., I, p. 625.

7. Mörbylånga kyrka.

Pl. VI. Fig. 7.

Literatur: L. 1319. — B. 1072. — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2. s. 213. — E. Brate, i *Upsala-studier till prof. S. Bugge*, Upsala 1893, s. 8.

Vår fig. 7, pl. VI är en kopia af Bautil fig. 1072. Originalet, som är förloradt,[1] hade, då teckningen i Bautil togs, enligt öfverskriften i denna sin plats »i kyrkodörren». Förmodligen har den legat som tröskelsten, och delar af den hafva varit dolda af murhörn.[2] Denna sten har varit en mindre häll med en totalhöjd af omkring 1,44 m, men häraf har troligen föga mer än en meter varit synlig ofvan jordytan, då stenen var rest. Bredden var omkring 58 cm.

Af inskriften, som var inristad i en enkel djurslinga, är början i Bautil betecknad som otydlig. Af sammanhanget kan man sluta att före det första lästa ordet (**risa**) stått ordet **lit** (*lét*). Framför detta har i inskriftens början stått ett namn, men det är omöjligt att med tillhjelp af runspåren i Bautil säga hvilket detta varit. Till höger var ett stycke af stenens kant nära inskriftens slut afslaget, likväl utan att inskriften derigenom lidit någon väsentlig skada. Deremot har midten af inskriften icke blifvit läst, emedan den var dold under ett murhörn. Det som enligt teckningen i Bautil kunnat läsas har alltså varit:

— — — [ᛚᛁᛏ] : ᚱᛁᛋᛆ : ᛋᛏᛂᚿ : ᛁᚠᛏᛁᛦ : ᚦᚢᚱ — — — — — — ᛁᚿ : ᚴᚢᚦ : ᚼᛁᛆᛚᛒᛁ : ᛋᛆᛚ : ᚼᛆᚿᛋ.

Transliteration: — — — [**lit**] : **risa** : **sten** : **iftiʀ** : **þur** — — — — — — **in** : **kuþ** : **hialbi** : **sal** : **hans**.

Transkription: — — — [*lét*] *ræisa stæin æftiʀ Þor* — — — — — — [*s*]*inn. Guð hialpi sál hans.* Öfversättning: »[N. N. lät] resa stenen efter Thor[sten, fader] sin. Gud hjelpe hans själ.»

Teckningen i Bautil — den enda vi ega af detta minnesmärke — har **sten** med runan för vokalen stungen.[3] Jag tror likväl att inskriften haft **ᛁ**, då man icke sällan finner att äldre teckningar felaktigt angifva runor som stungna, hvilka i originalen äro ostungna.[4]

---

[1] Se vidare härom föregående nr 6.

[2] Rhezelius har i konceptet af sina »Monumenta» en teckning af (den år 1811 ombygda) kyrkan i Mörbylånga. Teckningen framställer södra sidan, och midt på långhuset fins här en som det tyckes smal dörr. Möjligen har stenen legat i denna. Om måtten i Bautil äro korrekta, skulle dörren icke haft mer än $1^1/_3$—$1^1/_2$ alns (79—89 centimeters) bredd.

[3] Liljegren 1319 har **stin** med **i**, men detta beror visst derpå, att runan i hans exemplar af Bautil varit otydlig. I mitt exemplar är pricken visserligen liten, men tydlig. Jag har sett efter i två andra exemplar; i det ena var pricken knappt märkbar, i det andra saknades den helt och hållet.

[4] Exempel erbjuda teckningarna af Bjärbystenen i Runstens socken (L. 1306, se nedan). Lektor Brate anför *Runverser* sid. 88 talrika fall, der inskrifterna hafva stungna runor med betydelsen af ostungna. I flere af dessa fall tror jag likväl, att felet snarare är att tillskrifva afbildningarnas upphofsmän än runristarna. En naturlig fördjupning på en otillhuggen sten har ofta utseende af en inhuggen prick.

Uttalet har i alla händelser varit (*ræisa* och) *stæin* i denna inskrift, och till stöd för det skäl för denna mening, som uttalats ofvan sid. 12, vill jag här ytterligare påpeka, att Borgbystenen i samma socken säkert haft **stein**. Att sistnämnda sten varit samtidig med originalet till nr 7 har man anledning att förmoda på grund af den i detalj likartade orneringen.

---

8. Mörbylånga kyrkogård.

Pl. VI. Fig. 8.

Literatur: L. 2057. — B. 1073. — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2, s. 213. — G. Stephens, *Oldnorthern Runic Monuments*, I, p. 243, III, p. 69. — Densamme, *Handbook of Oldnorthern Runic Monuments*, p. 46.

I Bautil fig. 1073 afbildas en tillhuggen rektangulär häll, som uppenbarligen hör till det slag af medeltidsgrafstenar, som legat öfver grafven. Den fans på Mörbylånga kyrkogård och, såsom ofvan (s. 48) är nämndt, är den oss bekant endast genom teckningen i Bautil. Efter måtten i denna hade den en längd af omkring 2,08 m och en bredd af 1,44 m. Vid ena hörnet var ett omkring 25 cm bredt stycke afslaget.

En runinskrift var inristad längs ena ändkanten. Då stenen var en slät fyrkant utan prydnader, hafva vi nöjt oss med att här pl. VI, fig. 8 reproducera af Bautils teckning blott den del, på hvilken inskriften förekommer.[1] Då inskriften stod på den ändan af stenen, som blifvit stympad, och den sista bevarade runan står helt nära brottet, kunde man tänka sig att fortsättning af inskriften funnits på det bortslagna stycket. Detta är likväl icke sannolikt, ifall den tydning af inskriftens senare hälft, som vi här nedan föreslå, är rigtig.

Liljegren har upptagit inskriften bland dem, öfver hvilka han satt rubriken »Med främmande Runarter» (*Runurkunder* s. 246), under hvilken han sammanfört de för honom obegripliga inskrifter, som äro skrifna med de äldre, allmänt germanska runtecknen. Stephens har väl insett, att stenen tillhörde den kristna medeltiden, men han har likväl i inskriften velat finna en till den äldre runraden hörande runa, nämligen det egendomliga tecken, som förekommer näst först och näst sist i inskriften. Han uppfattar detta tecken som en variant af de äldre runornas **M e**. Häri lär förmodligen ingen instämma[2].

---

[1] Bautils teckning är i sin helhet reproducerad af Stephens, folioupplagan I, p. 243, *Handbook*, p. 46.

[2] Stephens har meddelat läsning och tolkning af inskriften, folioupplagan af *Runic Monuments* I, p. 243 samt *Handbook* p. 46. På sistnämnda ställe läser och tolkar han: »KEARSTIN UNU. ENRUK KORÞE K . . . . . Kearstin (= Kerstin) Unas — *dotter* — *ligger* — här. Enruk (Henrik) gjorde *detta* — kummel (grafmärke).»

Ifall inskriften är rätt återgifven i Bautils teckning,[1] torde det vara uppenbart, att runristaren med flit gjort den svårbegriplig genom runornas omställning och andra medel.

Inskriften består af två hälfter, skilda genom ett litet mellanrum och hvardera bestående af 11 tecken. Första tecknet är ett stupadt och vändt ᚱ. Andra tecknet förmodar jag vara sammansatt. Det förekommer äfven i slutet af inskriften, der dess betydelse är temligen klar, men om det haft samma betydelse på det förra stället, kan jag icke afgöra. 3 och 4 äro ᛆᚱ; 5 är, såsom äfven Stephens antagit, ett ᚼ, hvars mellersta streck varit utplånadt, då teckningen togs; 6—10 äro ᛏᛁᚿᚢᚿ, och 11:e runan är vändrunan för *u*. Förmodligen har denna första hälft innehållit namnet på den, öfver hvars graf stenen blifvit lagd, men att utleta sammanhanget tilltror jag mig icke. Runorna ᛆᚱ ᛋᛏᛁᚿ ᚢᚿᚢ **ar stin unu** skulle kunna betyda *ar* (*ær*) *sténn Unu*.[2] Men detta är mycket osäkert, så länge ingen tydning af inskriftens början är funnen.

Den senare hälften af inskriften börjar med ᛂ **e**; derefter komma 2 och 3 ᚿᚱ, nr 4 är vändrunan för **u**, nr 5 ᚴ. Om vi antaga att teckningens upphofsman begått ett obetydligt fel och läst ᛂ i st. f. ᛆ, erhålla vi sammanställningen **anruk**, som kan vara grafisk omställning för **kunar**, namnet *Gunnarr*.

De fyra följande runorna ᚴᛆᚱᚦ **korþ** antager jag (i öfverensstämmelse med Stephens) tillhöra præt. af verbet »göra». Derefter kommer samma tecken, som vi funno i början af inskriften. Då ingen enkel runa, tillhörande samma tid som de öfriga, har ett utseende som liknar detta tecken, måste vi antaga att det är sammansatt. Vi erhålla en tillfredsställande mening, om vi upplösa tecknet i dessa enkla tecken, ᛁᛘᛁ. M-runan har en form, snarlik den, som är bekant från den ene Vedelspangstenen[3]: hela afvikelsen från den normala formen består deri, att det korta strecket mellan qvistarna är borttaget. Den första delen af det sammansatta tecknet ᛁ hänföres till den föregående stafvelsen, hvarigenom den fullständiga verbalformen **korþi**, *gǫrði*, framkommer; med den återstående delen ᛘᛁ förenas inskriftens sista tecken, hvarigenom pronomen **mik** erhålles. Om denna förklaring är rigtig,[4] erhåller man för senare hälften af inskriften en i medeltidsinskrifter vanlig formel: *Gunnarr gǫrði mik*, »Gunnar gjorde mig», i det stenen framställes som talande[5].

---

[1] Ahlqvist säger a. a. II, 2, s. 213 om denna inskrift, att den var »var alldeles oläslig». Ahlqvist var född i Mörbylånga och har derför möjligen sett stenen, men denna förstördes redan år 1811, då Ahlqvist var helt ung (född 1794). Det är derför icke troligt att hans omdöme om inskriften, såsom Stephens, *Runic Monuments* I, s. 243 antager, grundar sig på egen undersökning, utan har helt visst afseende på teckningen i Bautil, och ordet »oläslig» bör tagas i betydelsen »obegriplig».

[2] Qvinnonamnet *Una* förekommer både i Danmark och på Island. Se Nielsen s. 103.

[3] Thorsen, *De danske runemindesmærker, förste afdeling*, s. 43; Wimmer, *De danske runemindesmærker* I, s. 53 f.

[4] Det är väl sannolikast, att det tecken, som jag i inskriftens senare del upplöser **imi**, haft samma betydelse i början af inskriften. Men säkert anser jag det icke, då man äfven kan tänka sig andra betydelser: **ut** eller **lu**.

[5] Verbalformen har snarast uttalats *górði* (*görði*), då inskriften förmodligen icke är mycket äldre än den bevarade fornsvenska bokliteraturen (jfr Noreen, *Altschwedische Grammatik*, § 104. Anm. 3). Ett uttal *gørði* är mindre sannolikt: *ø* hade förmodligen varit uttryckt med formen ᚯ.

---

9. Kastlösa kyrka.

Pl. VII. Fig. 9.

Literatur: L. 1318. — B. 1063.[1] — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 9, utskriften nr 29. — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2, s. 181.

Rhezelius har från Kastlösa socken afbildat nedre hälften af en runsten och uppgifver, att den låg som bro öfver en bäck vester om kyrkan.

Från samma socken afbildas i Bautil fig. 1063 en visserligen sönderslagen, men fullständig runsten, som enligt öfverskriften fans i Kastlösa kyrka. Redan Ahlqvist har (a. a. II, 2, s. 181) emellertid rigtigt observerat, att den af Rhezelius afbildade runstenshalfvan från Kastlösa är identisk med nedre hälften af runstenen B. 1063: öfverensstämmelse råder i afseende både på storlek och form, och ehuru teckningarna förete stora olikheter i afseende på inskriften, är dock äfven häri öfverensstämmelsen för stor för att kunna vara tillfällig och brottet i stenen träffar enligt begge teckningarna samma ställen i inskriften. Något tvifvel om identiteten kan derför ej finnas. Stenens öfre halfva har blifvit upptäckt efter Rhezelii besök i Kastlösa, hvarpå hela stenen blifvit inlagd i kyrkan.

Rhezelius uppgifver om den hälft af Kastlösastenen, som han undersökt, att den var nött och hade otydliga ristningar.[2] Han betecknar flera runor i slutet af inskriften som ofullständiga, och namnet i inskriftens början har han helt visst läst origtigt; djurslingans hufvud är svårt missuppfattadt. När Rhezelius misslyckats i sina försök att dechiffrera inskriften, har detta förmodligen berott derpå, att undersökningen försiggått under ogynnsamma omständigheter. Ty i Bautil äro alla runorna, både på öfre och nedre hälften af stenen, betecknade som fullständiga och tydliga, och det fins ingen anledning att betvifla, att läsningen der, som har Hadorph till upphofsman, är väsentligen rigtig; endast ornamenten på stenens midt hafva varit så otydliga, att Hadorph icke förmått fullständigt utreda dem.[3]

Kastlösastenen var förlorad redan på Ahlqvists tid (*Ölands Historia* a. st.). Då teckningen 1063 i Bautil är den enda brukbara källan för kännedomen om Kastlösastenens inskrift, hafva vi här återgifvit denna teckning i något förminskad skala pl. VII, fig. 9. — Enligt skalan i Bautil hade stenen en total höjd af 2,08 m; afståndet från öfre kanten till nedersta inristade strecket var omkr. 1,7 m, och troligen har föga mer varit synligt af stenen ofvan jord, då den var rest. Största bredden var omkring 1,12 m.

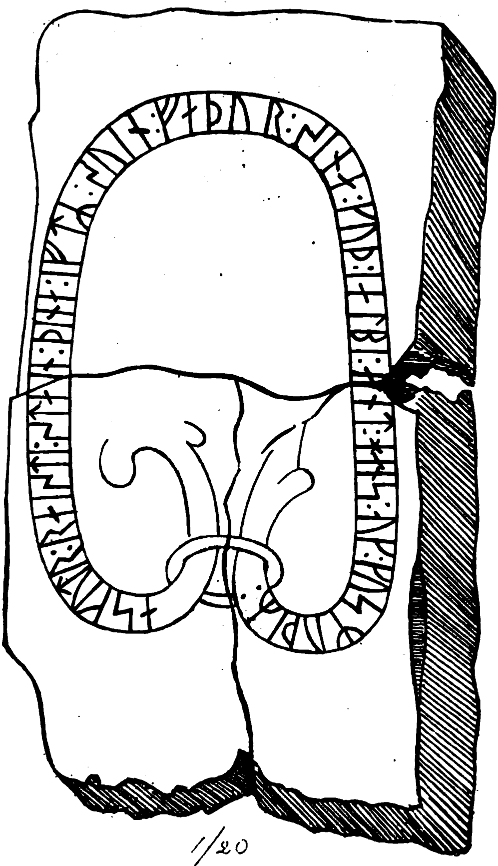
[1] Teckningen i Bautil är signerad med Hadorphs och Törnevalls initialer. Jfr ofvan s. 6.

[2] Rhezelii ordagranna yttrande om stenen i konceptet är: »I Kastlösa äng wästan kyrkian är denna hugne sten lagd til bro, mosten. Synes illa, är bortnött.» Med »mosten» menar han Ölands kalksten.

[3] Antagligen har stenen, då den låg i fria luften, varit täckt af en tät vegetation, som gjort runorna otydliga. När stenen kommit under tak, har denna vegetation fallit bort, då ristningarna framträdt klarare. — Beträffande orneringen vill jag anmärka, att den sällsynta form låsbandet har på teckningen i Bautil (= vår fig. 9) utan tvifvel är rigtig, då det har alldeles samma form på Rhezelii teckning.

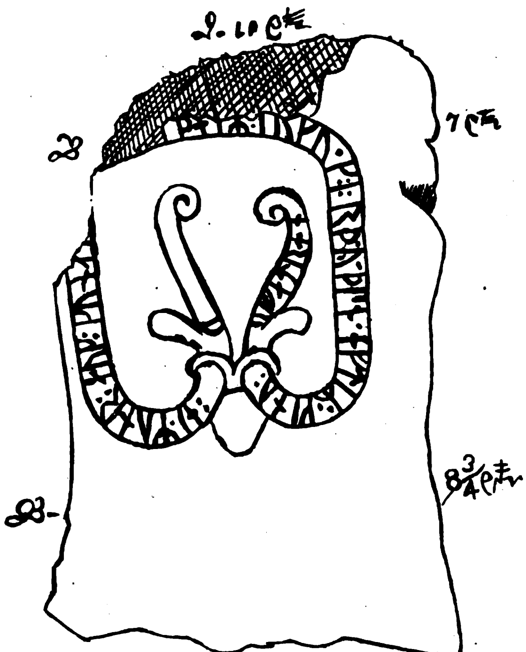
Kastlösa Kyrka, Öl.

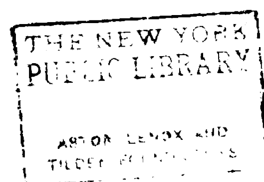
9

Alfvelösa, Smedby, Öl.

10

— Enligt teckningen i Bautil var stenen icke blott afslagen på tvären, utan nedre hälften hade äfven en remna på längden. På Rhezelii teckning saknas denna remna.

Inskriften var inristad i en enkel djurslinga och innehöll följande 63 runor:

ᛆᛋᚴᚢᛏᚱ : ᚱᛆᛁᛋᛏᛁ : ᛋᛏᛆᛁᚾ : ᚦᛁᚾᛆ : ᛁᚠᛏᛦ : ᛋᚢᛁᚾ : ᚠᛆᚦᚢᚱ : ᛋᛁᚾᛆ : ᚴᚢᚦ : ᛁᛆᛚᛒᛁ : ᛆᚾᛏ : ᚼᛆᚾᛋ : ᛆᚢᚴ : ᚴᚢᛋᛘᚢᚦᛁᛦ

Transliteration: **askutr : raisti : stain : þina : iftʀ : suin : faþur : sina : kuþ : ialbi : ant : hans : âuk : kusmuþiʀ.**

Den rätta formen af s-runan förekommer i inskriften 3 gånger (nr 2, 53 och 58), medan vändrunan ᛋ träffas 4 gånger (10, 13, 26, 35). Tecknet 54 är en samstafvaruna ᛆᚢ. — Skiljetecken saknas mellan de två sista orden.[1]

Efter ordet **faþur** står **sina.** Det sista tecknet **a** är utan tvifvel tillkommet genom felristning. Om vi här införa den syntaktiskt rigtiga formen **sin,** får inskriften, återgifven med ljudskrift, följande utseende:

Ásgotr ræisti stæin þenna æftʀ Swæin, faður sinn. Guð (h)ialpi and hans auk Guss móðiʀ.

Öfversättning: »Åsgot reste sten denna efter Sven, sin fader. Gud och Guds moder hjelpe hans ande.»

Om skrifsättet *Swæin* för inskriftens **suin** jemför ofvan s. 12.

---

10. Alflösa, Smedby socken.

Pl. VII. Fig. 10.

Literatur: L. 1317. — B. 1064.[2] — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 10, utskriften nr 28. — Linnés *Öländska och Gotländska resa*, s. 77. — Frigelius, *Handskrifna samlingar* (se s. 8). — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2, s. 155. — G. Stephens, *Oldnorthern Runic Monuments*. II, p. 629 med reproduktion af teckningen i Bautil[3], III, p. 279. — S. Bugge, *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige*, X, s. 259.

I Alflösa i norra delen af Smedby socken har funnits en runsten, hvilken ännu Ahlqvist år 1827 (*Ölands Historia*, II, 2, s. 155) omtalar såsom »liggande på gården».

[1] Början af inskriften har Rhezelius läst sålunda: ᛆᛋᚴᛁᛏ · ᚱᛆᛁᛋᛏᛁ · ᛋᛏᛆ. Efter brottet äro de första runorna · ᚦ ᛏ ᛡ. I slutet har han några runor, som öfverensstämma med Bautil, men af flere har han blott stafvarna, utan kännestreck. För Bautils tecken 54, samstafvarunan för **a** och **u**, har han blott : ᚢ (med tydligt skiljetecken framför).

[2] Teckningen i Bautil är signerad med Hadorphs och Törnevalls initialer. Jemför ofvan s. 6.

[3] Afbildningen hos Stephens är likväl icke en trogen kopia af Bautil 1064, utan Stephens har på sin teckning förbättrat inskriften med tillhjelp af läsningarna hos Rhezelius och Bure. Vi vilja här påpeka, att den

Denna runsten har jag två särskilda gånger förgäfves eftersökt. Ingen der på orten känner nu till den, hvarför den antagligen redan för längre tid sedan blifvit förstörd.[1]

Der Ahlqvist såg Alflösastenen, hade den sin plats redan 1634, då den afteeknades af Rhezelius. Denne uppgifver att den tidigare skulle hafva stått på en grafhög, som fans utanför den gård, i hvilken stenen låg.[2]

Teckning af Alflösastenen finnes, utom hos Rhezelius och i Bautil, äfven hos Frigelius. Den senares teckning är uppenbarligen mycket origtig och kan, då man har de andra, lemnas ur räkningen. Vår fig. 10, pl. VII är en kopia af Rhezelii teckning i utskriften.

Stenen hade enligt Rhezelius en total höjd af endast 10 qvarter eller 2½ alnar (1,48 m.), men enligt skalan i Bautil har stenen haft en höjd af 3 alnar 16 tum (2 m. 18 cm.). Ahlqvist a. st. uppgifver samma mått som Rhezelius, men det är troligt, att han icke sjelf mätt stenen, utan afskrifvit Rhezelius, liksom hans läsning af inskriften sannolikt icke är sjelfständig, utan grundar sig på Rhezelii teckning i utskriften.[3] Måttet i Bautil är troligen det rigtiga, då det bättre öfverensstämmer med det förhållande mellan längd och bredd, som äfven Rhezelii teckning visar. Afståndet mellan stenens öfversta kant och det nedersta inristade strecket var enligt Bautil 2 alnar 4 tum (1,28 m.); större delen af det öfriga har varit dold i jorden, då stenen var rest. Bredden af den del, på hvilken inskriften blifvit inristad, var enligt Bautil något öfver 2 alnar, hvilket öfverensstämmer med det af Rhezelius uppgifna måttet. Upptill till venster var stenen skadad, hvarigenom flera runor gått förlorade.

Enligt Rhezelii af oss reproducerade teckning i utskriften lästes på Alflösastenen följande runor:

ᛂᛁᛘᚢᚾᛦ : ᚼᚢᚴ : ᚴᚢᚾᛅ[ᚱ] — — — — ᚦᛅᛁᛦ · [ᛚ]ᚢᚴᚢ · ᚴᛁᚱᚦᚢ : ᚦᛁᛅ : ᛂᚠᛏᛁᛦ :
5 10 15 20 25 30 35

ᚴᛁᚾᚢ : ᚠᛅᛏᚱᛅᚾ
40 45

af Stephens a. st. och på många andra ställen citerade handskriften af Bure är identisk med den af oss ofvan s. 5 omnämnda handskriften *Sveorum Runæ*. Namnet *Runahäfd*, som Stephens tillägger denna handskrift, har enligt hvad bibliotekarien Wieselgren upplyst mig om, blifvit felaktigt tillagdt densamma redan i Antiqvitets-arkivets katalog. — Stephens har ej känt, att Bures läsningar af öländska runinskrifter härrörde från Rhezelius.

[1] När Ahlqvist säger, att stenen var »liggande på gården» vid Alflösa, är detta ett oegentligt uttryck, ty Alflösa var en by, bestående af fyra i en rad från norr till söder hopbyggda gårdar. Dessa fingo år 1880 samme egare, som låtit rifva den nordligaste och den tredje i ordningen.

[2] Högen beskrifves af Rhezelius såväl i konceptet som i utskriften; i den senare i den afdelning, som har till öfverskrift »Ornamenta Ölandica». Det var en vanlig rund ättehög. Alflösaboarna berättade för Rhezelius, att några studenter af nyfikenhet öppnat högen. De hade påträffat en mer än tre alnar lång stenkista, täckt af en häll (»luka»). Denna grafkista stod ännu öppen vid Rhezeli besök och är af honom afbildad (i Ornam. öl.). — Uppgiften att runstenen stått på grafhögen förekommer icke i konceptet, utan först i utskriften. Rhezelius vill finna denna uppgift styrkt genom inskriften, som han läser: *Eümünr åug Kunar . . . . däir lugu girdü disn efftir Kinu fadren*, och öfversätter: »Eimunr och Kunnar litu där dessa luka giöra effter Kinu, fadren sin.» Ordet *luka* skulle syfta på grafkistans täckhäll. Rhezelius säger emellertid icke uttryckligen, att det blifvit honom berättadt, att stenen stått på grafhögen, och det är derför möjligt eller till och med sannolikt, att denna uppgift blott är ett antagande af honom sjelf. Han hade den föreställningen, att alla runstenar stått eller legat på grafvar.

[3] Ahlqvists läsning öfverensstämmer med Rhezelii utom deri att han i början af inskriften läser *Aumunr*, i st. f. att hos Rhezelius första runan är ᛂ e. Men denna skiljaktighet beror derpå att i den kopia af Rhezelii utskrift, som Ahlqvist begagnat (se ofvan s. 5), den första runan har utseendet af ᚼ.

Transliteration: **eimunr : auk : kuna[r] — — — — þaiʀ · [l]uku : kirþu : þisn : eftiʀ : kinu : fatran**
5 10 15 20 25 30 35 40 45

Emellan konceptets och utskriftens teckning fins endast den skilnad, att det förras teckning har ᚦᛂᛁᛦ med ᛂ i st. f. utskriftens ᛅ (16 runan).

Emellan Rhezelius och Bautil finnas följande anmärkningsvärda skiljaktigheter: 2:a runan utgöres af en staf utan kännestreck, men den är hos Rhezelius krökt, och han uppfattar den som ett kännestreck af ᚢ (»V dimidium»), deraf härleder sig Rhezelii läsning *Eümünr* (se föreg. sida, not 2). — I st. f. de fem runorna (15—19) ᚦᛅᛁᛦ · ᛚ hos Rhezelius har B. endast några orediga streck. — De öfverflödiga punkterna omkring 24 runan hos Rhezelius saknas i Bautil,[1] der också punkten i 27 runan (ᚧ) saknas. Slutligen har B. **iftiʀ**, Rhezelius **eftiʀ** med ᛂ (32 runan).

Första namnet i inskriften **eimunr** står för *Æimundr*, i det *d* utelemnats mellan två konsonanter.[2] — Det andra namnet är **kunar,** *Gunnarr*, men af runan ᚱ fins endast en liten rest af stafven. — **þaiʀ** öfverst på stenen är troligen rigtigt läst af Rhezelius; emellan detta och **kunar** har stått **auk** samt ett tredje namn, hvartill tillräcklig plats funnits på det afslagna stycket. Svårigheter vållar det ord, som kommit omedelbart efter **þaiʀ.** Rhezelius och Bautil öfverensstämma i afseende på de tre sista tecknen ᚢᚴᚢ, medan det första är oläsligt i Bautil och hos Rhezelius en upptill stympad staf, hvilken han tager för ᛚ, hvars kännestreck försvunnit genom skadan. Vare sig man läser **iuku** eller **luku,** erhåller man ingen antaglig mening. Jag förmodar derför, att här stått ordet ᚴᚢᛒᛚ, kanske skrifvet på något sätt med grafisk omställning; det ena ᚢ kan vara felläst för ᛒ. Att omställning egt rum, är så mycket antagligare som samma förkonstlingsmedel utan tvifvel blifvit användt i slutet af inskriften. — Efter **kirþu,** *gærðu*, står ᚦᛂᛅ, som utan tvifvel är fel för ᚦᛂᛋᛅ, *þessa*. Slutet af inskriften kan, såsom professor Bugge anmärker ATS X, s. 259, icke vara skrifvet i regelrätt bokstafsföljd; de 10 tecknen **kinu fatran** gifva, tagna i inskriftens ordning, ingen mening, utan här har grafisk omställning användts af runristaren. Professor Bugge föreslår a. st. att taga tecknen i denna ordning: *kuna tirfan*, hvarigenom en antaglig mening framkommer: *Gunna derfan*, »Gunne den djerfve». — Återgifven med ljudskrift, skulle alltså inskriften erhålla följande utseende:

Æimun(d)r auk Gunnarr — — — — þæiʀ kumbl gærðu þessa æftiʀ Gunna derfan.

Öfversättning: »Emund och Gunnar — — — — de gjorde detta minnesmärke efter Gunne den djerfve».

Professor Bugge tyckes uppfatta **tirfan** såsom *diarfan*, men intet är i vägen för antagandet, att man vid sidan om *diarfr* haft en form *derfr* med obruten stamvokal. Jemför t. ex. fornsvenska *sniælder* och *snælder* (Söderwalls Ordbok II, 449). — Ordställningen *kumbl gærðu þessa* träffas äfven i andra inskrifter: L. 895: **kuml kiarþi þatsi kitil slakr;** L. 675 (D. fol. I, 64): **þau litu kuial (kubl** ATS, X, s. 127) **raisa þisa,** m. fl.

[1] I teckningen i Rhezelii koncept äro de två punkterna förbundna genom ett smalt streck, hvarigenom runan fått utseendet af ᛅ med en punkt på hvardera sidan.

[2] Jfr Brate och Bugge ATS, X, sid. 19, not. 10, s. 153, not. 1.

11. Alflösa, Smedby socken.

Pl. VIII. Nyfunnen.

Vid sökandet efter den runsten, som tidigare varit känd i Alflösa, hittades (aug. 1887) ett fragment af en förut okänd runsten. Det låg som broläggningssten i den nordligaste af de fyra gårdar, af hvilka Alflösa by bestod. Denna gård höll just på att rifvas, och hade mitt besök inträffat senare, hade äfven broläggningen varit upprifven och bortförd.

Fragmentet utgör öfversta delen af en kalkstenshäll, som haft ungefär samma form som Säbystenen nr 18, men kanten har på den sten, af hvilken Alflösafragmentet utgjort en del, varit jemnt tillhuggen och gått parallelt med runslingan. Ty oaktadt fragmentet lidit mycket genom att ligga som brosten och kanten mestadels är afstött, så är den dock bevarad på ett par ställen, af hvilka man kan bedöma det ursprungliga förhållandet.[1]

Fragmentets höjd är 75 cm, bredd 74 cm; tjockleken är 8—11 cm. Inskriftsidan har troligen varit jemnad, utan att vara fullständigt släthuggen. Nu är den öfverallt glattsliten; äfven der skärfvor äro bortstötta och affallna, hafva de uppkomna kanterna genom nötning blifvit afrundade och glatta. Till färgen är stenen grå.

Runorna, som stå mellan två parallela linier, äro högst 10 cm höga. Följande 13 runor äro fullständigt eller delvis bevarade:

— ᛏᛆ · ᛋᛏᛁᚢᛒ · ᛋᛁᚿ · ᚼᛆ[ᚿ] — — ta · stiub · sin · ha(n) —
5 10

Ursprungligen hafva runorna varit kraftigt inhuggna, ehuru strecken nu stundom till följd af ytans nötning äro ganska svaga. Såsom skiljetecken mellan orden användes en rund prick.

Första runan ᛏ når ej till gränsstrecket upptill. Det främre kännestrecket, som varit inhugget i en fördjupning, är nu mycket svagt. Framför detta ᛏ fins nu icke spår af någon runa. — Fjerde runan är också ᛏ; genom en tunn flisas utfallande har toppen gått förlorad, men en liten del af främre kännestrecket och större delen af det bortre äro bevarade. — 6:te runan ᚢ har en mycket bred form och har upptill icke nått till gränsstrecket. — 7:de runan har varit ᛒ, men endast nedre hälften är qvar.

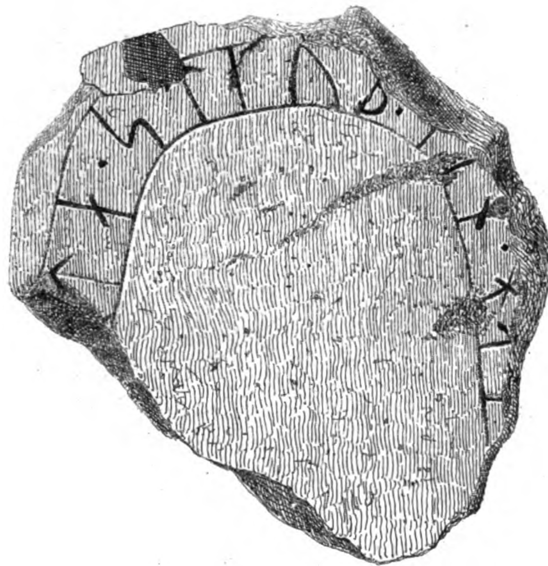
Af 8:de runan är nu ett endast 4 cm långt fragment qvar nedtill i raden. Runan har varit ᛋ. Pricken, som utgör skiljetecken mellan det ord, som börjat med ᛋ, och det föregående ordet, står långt ned i raden, och har fått sin plats der förmodligen för att ej komma i kollision med kröken af ᛋ. — 9:e runan, som varit ᛁ, är stympad. — Af 10:e ᚿ är nedre delen med det mycket kraftiga kännestrecket bevarad; öfre delen af stafven är dels afstympad, dels bortnött. — Af 11:e runan ᚼ saknas öfre delen. — 12:e runan ᛆ. Nedre delen af stafven samt nedersta spetsen af kännestrecket äro ännu märkbara; det öfriga är dels bortslaget, dels bortnött. — Af en 13:e runa (ᚿ) fins endast ett litet fragment qvar af stafven.

[1] Den ursprungliga kanten är bevarad framför de två första runorna till vänster på ett stycke af 18 cm samt midt framför 4:e runan ᛏ. Till höger är en del af den ursprungliga kanten qvar framför pricken mellan ᚿ och ᚼ. På detta ställe har man alltså hällens ursprungliga bredd.

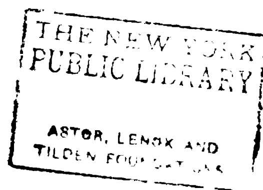
VIII

ALFVELÖSA. SMEDBY. ÖL.

11

1/10

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND

Fonetisk transskription: — — — *ta stiúp sinn. Hann* — — —. Inskriftens början har alltså innehållit ungefär följande: »N. N. reste denna sten efter — — te, sin styfson». Det enkla ordet *stiúpr* är icke förut anträffadt i något svenskt literaturminnesmärke. Fornsvenskan har *stiupson.*[1]

Runstenen är tagen i förvar af egaren till Alflösa, landtbrukaren Per Enock Olsson.

---

12. Smedby kyrkogård.

Pl. IX. Fig. 12.

Literatur: L. 1316. — B. 1065.[2] — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 11, utskriften nr 30. — Linnés *Öländska och Gotländska Resa*, s. 77. — Frigelius, Handskrifna samlingar (se s. 8). — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2, s. 155. — Sjöborg, *Samlingar för Nordens fornälskare*, III, s. 155. — A. Noreen, *Arkiv för Nordisk Filologi*, VI, s. 387 not.

Den fig. 12, pl. IX afbildade, stympade runstenen låg enligt Rhezelius år 1634 på en graf utanför den dörr, som fans på Smedby kyrkas långhus. Äfven Linné fann stenen år 1641 på denna plats, men på Ahlqvists tid var den flyttad och låg som »dörrflisa» (trappsten) vid samma kyrkdörr. Smedby gamla kyrka är nu nedrifven; förmodligen har runstenen fått tjenstgöra som byggnadsmaterial vid uppförandet af den nya kyrkan, som ligger på den gamlas plats. Ty våra forskningar efter stenen hafva varit resultatlösa.

Afbildningar af Smedbystenen finnas hos Rhezelius, i Bautil samt hos Frigelius. Vår teckning är en kopia af Rhezelii teckning i konceptet.

Enligt Rhezelius hade detta fragment en höjd af 3 alnar (1,78 m), en bredd upptill af 6 qvarter (0,89 m), nedtill af 5½ qvarter (0,82 m). Dessa mått öfverensstämma i det närmaste med måtten i Bautil. Smedbystenen har varit en ganska reslig minnesvård. Den kan beräknas hafva varit, då den var fullständig och stod upprätt, åtminstone en half aln högre än den bevarade delen, så att höjden öfver jordytan varit minst 3½ alnar (2,08 m). Bredden hade genom stympningen blifvit minskad med omkring en tredjedel.[3]

Inskriften har varit inhuggen i en enkel slinga af ett utseende, som är bekant från några andra öländska runstenar.[4] Begge ändarna af inskriftbandet hafva formen af den hoprullade ändan af en skriftrulle, under det att vanligen den ena ändan af bandet blifvit

---

[1] Ett af *stiúpr* bildadt fem. *stiúpa*, styfdotter, förekommer L. 439.

[2] Teckningen i Bautil är signerad med Hadorphs och Törnevalls initialer. Jfr s. 6.

[3] Teckningen i Bautil återgifver troligen fragmentets form bättre än Rhezelii (= vår fig. 12). Enligt Bautil har stenen varit bredare nedtill än upptill, medan man af Rhezelii teckning får intrycket att stenen varit rektangulär.

[4] Alflösa nr 10, Säby nr 18, en nyfunnen runsten af sandsten samt af gotländsk form på Köpings kyrkogård och en runsten, som Hilfeling afbildat från Högby.

omformad till ett djurhufvud.[1] — Smedbystenen är prydd med ett ornament, som icke är anträffadt på någon annan runsten, nämligen en korsbärande glob, som är anbragt på slingans öfversta rundning. Förmodligen har runristaren hemtat denna figur från någon bild af den förste guddomspersonen, utrustad med detta magtens attribut.[2] Här på runstenen är figuren att betrakta som kristen symbol och gör samma tjenst som ett ensamt kors på andra runstenar, nämligen att utmärka såväl deras tro, som hafva åstadkommit minnesmärket, som den persons tro, till hvars åminnelse det blifvit upprättadt.

Inskriftens början har varit inhuggen i bandets ena ända, den till venster. Den har, i motsats till de andra bevarade delarna af inskriften, varit svårläst. Bautils teckning har här inga runor, och äfven Rhezelius har utelemnat alla runor på detta ställe i utskriftens teckning. I konceptets af oss fig. 12 pl. IX reproducerade teckning har Rhezelius här icke mindre än sju runor, utan att antyda att de varit otydliga: ᛆᚢᚿᛏᛁᛁᛋ. **auntiis** med skiljetecken (en punkt) efter. De sex första finnas äfven hos Frigelius, hvars teckning också i öfrigt ganska nära öfverensstämmer med Rhezelii.[3] Man kan derför antaga, att Rhezelii läsning icke mycket afvikit från det som inskriften verkligen haft. Han har utelemnat dessa runor i utskriftens teckning, emedan han icke fått något begripligt ord ut af dem. Vi behöfva blott antaga en obetydlig felläsning, för att erhålla elementen till ett vanligt namn. Om vi läsa den första i-runan som ᚽ (5:te runan), få vi ᛆᚢᚿᛏᚽᛁᛋ, **aunteis.** Detta kunde på grund af grafisk omställning stå för **austein,** *Oystæinn*, i det runristaren blott låtit **s** och **n** byta plats. Namnet *Oystæinn* träffas, skrifvet **austain,** i en annan öländsk inskrift, nämligen på den förlorade runstenen vid Bägby i Gärdslösa socken, L. 1300.[4]

De återstående delarna af inskriften äro otvifvelaktigt rätt lästa af Rhezelius:

— — — ᚦᛁᚿᛆ : ᛁᚠᛏᛁᛦ · ᚴᛁᛏᛁᛚ · ᛒᚭᚦᚢᚱ : ᛋᛁᚿ · ᚴᚢᚦ · [ᚼ] — — — — ᚴᚢᛋ · ᛘᚭᚦᛁᛦ·

Transliteration: — — — **þina : eftiʀ · ketil · boþür : sin · kuþ · [h]** — — — — **kus · moþiʀ ·**

Pricken i ᚢ (i **boþür**) är antagligen felaktigt tillkommen; hvarken Bautil eller Frigelius hafva här någon prick. Tecknet närmast brottet (efter ᚴᚢᚦ) är ᚼ, men Rhezelius har blott en del af det ena tvärstrecket, medan runan är nära fullständig i Bautil (hos Frigelius saknas denna runa alldeles). I öfrigt öfverensstämma Rhezelius och Bautil i

[1] Se Sophus Müller, *Dyreornamentiken i Norden*, København 1880 (aftryck ur *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*) s. 126 ff.

[2] Jfr Didron, *Iconographie Chrétienne*, Paris 1843, p. 227.

[3] Enda skilnaden mellan Rhezelius och Frigelius i återgifvandet af de sex runorna i början är att den senares teckning saknar pricken i ᚢ, andra runan. — Ahlqvist har på detta ställe läst fyra tecken, som icke mycket afvika från hvad hans begge föregångare hafva; han läser **auat** — —.

[4] Om man vidtager något större förändringar i Rhezelii läsning, kunde man erhålla en antaglig namnform äfven genom att läsa runorna i teckningens ordning. Andra runan kunde vara ᚱ, som ofta blifvit läst som ᚢ; vidare kunde den ena i-runan vara felaktig, föranledd af naturlig fördjupning i stenen. Man erhölle då **arntis,** *Arndís* eller *Ærndís*. Detta namn är väl bekant från isl. urkunder (*Arndís*) och är äfven några gånger träffadt i svenska urkunder, dels i formen *Ærindís*, skrifvet **irintis** Dybeck 8:o 57, dels i formen *Ærndís*, skrifvet **erntis** Dybeck fol. 91 (= L. 724, som har *arntis*). I ett svenskt pergamentsbref från år 1393 träffas gt. **Aendyso,** Lundgren, *Språkliga intyg om hednisk gudatro i Sverige*, s. 26; jfr ATS, X, s. 328. — Jag håller dock den ofvan i texten föreslagna tydningen för sannolikare.

inskriftens läsning, och den enda skilnaden består deri, att några runor erhållit uppenbarligen origtiga former i Bautil.

Fonetisk transskription: *Austæinn [auk N. N. ræistu stæin] þenna æftiʀ Kætil, bóður sinn. Guð h[ialpi and hans auk] Guss móðiʀ.*

Öfversattning: »Östen (och N. N. reste sten) denna efter Kettil, broder sin. Gud (och) Guds moder h(jelpe hans ande)».

Jag har bibehållit i den fonetiska transskriptionen läsningen *bóður;* det kan hända att utelemnandet af *r* (som saknas i alla tre teckningarna) beror på ristfel, men det är och möjligt att *bóður* varit en uttalsform, i det *r* förlorats genom dissimilation. Ordet skrifves på samma sätt Bautil nr 586.[1]

---

13. Södra Myckleby.

Pl. IX. Fig. 13.

Literatur: L. 1315. — B. 1070. — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 12, utskriften nr 31. — Linnés *Öländska och Gotländska Resa*, s. 78. — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2, s. 173. — S. Bugge, *ATS*, X, s. 101.

Den fig. 13, pl. IX afbildade runhällen har varit ett ansenligt, imponerande minnesmärke. Linné, som omtalar denna runsten och meddelar några af dess runor, säger att den var »så hög, att man måste sitta på hästen, om man ville bjuda till att läsa något på honom.»

Enligt Rhezelius stod stenen ett stenkast norr om Södra Myckleby kyrka, förmodligen vid landsvägen. Inskriftsidan var vänd mot sydost. Stenen hade en höjd af 4 alnar (2,37 m) och en bredd vid marken af 7 qvarter (1,04 m), nära midten var bredden något större.[2]

Stenen var förstörd redan på Ahlqvists tid, så att vår kännedom om inskriften hvilar på teckningarna hos Rhezelius och i Bautil. Det är den förres teckning i konceptet af hans *Monumenta Runica in Ölandia*, som blifvit reproducerad i vår fig. 13. Inskriften har varit otydlig och svårläst, och Rhezelius säger, att ingen före honom vetat af, att runor voro inristade på stenen. Då han icke nämner något om att stenen var skadad, har otydligheten förmodligen berott derpå, att inskriften varit grundt inristad på en skroflig yta.[3] Af det som varit inristadt på nedre tredjedelen af stenen har

---

[1] L. 689 = B. 586 har **broþur**, men L. har icke haft någon annan källa än Bautil. Dybeck 8:o 6 har **buþur**, men samma inskrift har äfven i andra ord utelemnat runtecken (**felha** = *félagha*), så att detta **buþur** icke är bevisande. — Om bortfall af *r* på grund af dissimilation jemför Noreen, *Arkiv for Nordisk Filologi* V, 389.

[2] Rhezelii mått öfverensstämma med måtten i Bautil.

[3] Jemför vår beskrifning af runstenen vid norra ändan af Bägby bro i Gärdslösa socken, L. 1302.

Rhezelius kunnat upptäcka blott en enda runa; på teckningen i Bautil är denna del af ytan helt och hållet blank.

Enligt Rhezelii teckning i konceptet hade den läsbara delen af inskriften detta utseende:

— — — ᛏ — — — ᚱᚼᛁᛋᛏᛁ : ᛋᛏᚽᛁᚾ · ᛚᛁᚾᛆ × ᚽᚠᛏᛁᛦ · ᛋᛏᚢᚱᚴᛆᚱ · ᚠ[ᛆ] —
5 10 15 20 25

— — — **t** — — **reisti : stein · lina × eftiʀ · stürkar · f(a)** — — —.
5 10 15 20 25

Den första, ensamt stående runan saknas i B. Runan 3 är enligt B. ᚾ. Runorna 13—16 äro i Bautil ᛚᛁᛏᚢ, och detta har äfven Rhezelius i Utskriften. Men det är tydligt, att den mycket afvikande läsart, som Rhezelius har i sin första teckning, i konceptet, är i det närmaste rigtig; ty stenen har tydligen haft ᚦᛁᚾᚾ, och det är endast den första runan som Rhezelius ej kunnat fullständigt dechiffrera. — Runan 29 kan enligt Rhezelii teckning i konceptet vara ᚠ eller ᚠ, i det stycket mellan kännestrecket och stafven är skadadt. I Bautil är runan ᚠ. Den följande runan (sista lästa tecknet) är i Bautil ett tydligt ᚾ; Rhezelius har här endast ett fragment af en runa.

Fonetisk transskription: — — — *ræisti stæin þenna æftiʀ Styrkár, fa(ður)* — — —. »— — reste denna sten efter Styrkar, fa(der) — —».

---

14. Södra Myckleby kyrkogård.

Pl. IX. Fig. 14. Nyfunnen.

Det lilla fragment af en runsten, som utgör originalet till fig. 14, pl. IX, hittades enligt uppgift af skolläraren i S. Myckleby hösten 1887 på S. Myckleby kyrkogård, öster om kyrkan.

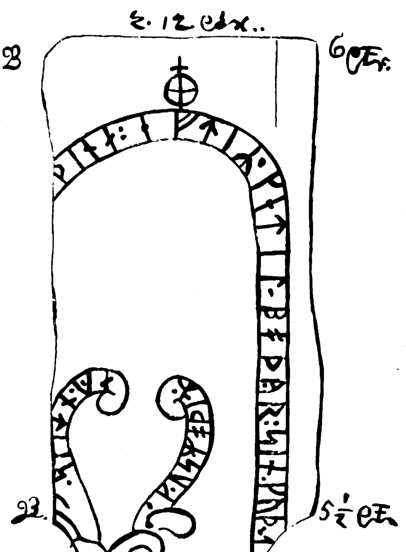
Fragmentet är en flisa af ljusgrå kalksten. Höjden längs den bevarade ytterkanten (venstra kanten på teckningen) är 31 cm, fragmentets bredd är 30 cm, dess tjocklek endast 4 cm. Inskriftsidan är ganska jemn samt tillika öfverallt glatt, så att man kan antaga, att stenen tidigare legat som golfsten, utsatt för tramp. Alla inristade streck hafva härigenom blifvit utvidgade och ojemna i kanterna.

Runorna, som äro inhuggna mellan två med kanten parallela linier, äro helt korta, endast 4—5 cm höga. Följande läses på fragmentet:

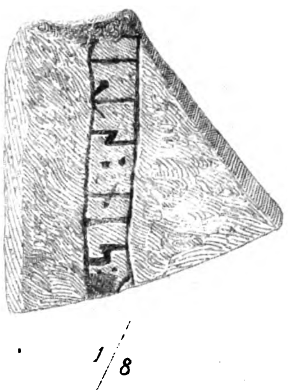
[ᚱ] : ᛋᛁᚾ : ᛋᛏᚽ[ᛁ]. **r : sin : ste[i].**
5 5

Första runan har otvifvelaktigt varit ᚱ, men deraf är ej lemnadt mera än nedre delen af kännestrecket. Härefter följa två punkter som skiljetecken, och ett dylikt skiljetecken fins också efter ordet **sin**. Den 7:de runan är stungen på det sätt, att midt på stafven ett litet hål är borradt, hvilket icke upptager hela stafvens bredd. Af en 8:de runa fins endast ett litet fragment qvar nedtill i raden; resten har gått förlorad genom

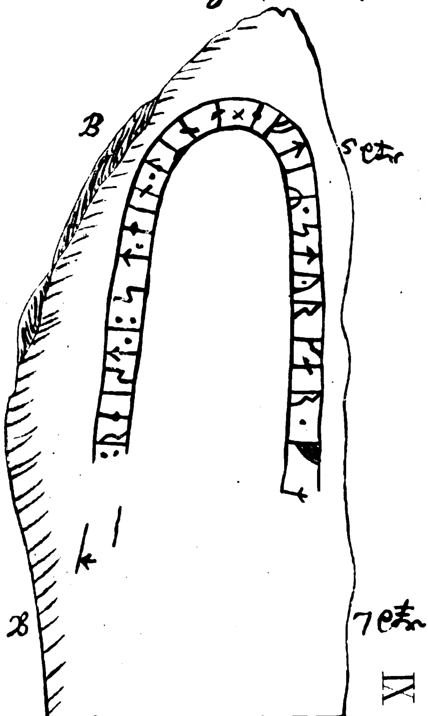
SMEDBY. KYRKOGD. ÖL.
12.

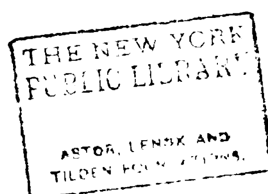
S. MYCKLEBY. KYRKOGD. ÖL.
14.

S. MYCKLEBY. ÖL.
13.

IX

afflagning. Denna runa har icke haft något kännestreck till venster och har utan tvifvel varit ett **i**. — Den sats i inskriften, till hvilken den bevarade delen har hört, har förmodligen haft denna form:

[*N. N. ræisti stæin þenna æftiʀ faðu*]*r sinn Stæi*[*nar*].[1]

---

15. Södra Myckleby kyrkogård.

Pl. X. Fig. 15.

Literatur: L. 1314. — Frigelius, Handskrifna samlingar (se s. 8). — Ahlqvist, *Ölands Historia* II, 2, s. 170. — S. Bugge, *ATS*, X. s. 115.

På Södra Myckleby kyrkogård har det funnits en runsten, som troligen varit ansenligare än den, till hvilken det nyss beskrifna fragmentet hört. Den är oss bekant endast genom en teckning, som fins i Frigelii samlingar i Kalmar stiftsbibliotek. Denna teckning hafva vi reproducerat pl. X, fig. 15. Bredvid sin afbildning har Frigelius antecknat, att originalet fans på Södra Myckleby kyrkogård, och detta är allt hvad han upplyser om stenen. Sin vana likmätigt har han icke ens uppgifvit stenens storlek. Enligt Ahlqvist, ofvan anförda ställe i *Ölands Historia*, fans ett litet stycke af denna runsten ännu på hans tid liggande öster om kyrkan; han meddelar likväl icke hvad som stod att läsa på detta stycke, utan inskränker sig till att återgifva inskriften efter Frigelius. Denne har läst följande tecken på stenen:

ᛁᛚᛁᚢᚱᛁ : ᚱᛆᛁᛋᛏᛁ : ᛋᛏᛁᚿᛆ : ᚦᛁᚿᛋᛁ : ᛁᚠᛏᛁᛦ — — — ᚠᛆᚦᚢᚱ : ᛋᛁᚿ — — —
5 10 15 20 25 30 35
ᚢᛁᚴᛆᚱ : ᛒᚱᚢᚦᚢᚱ : ᛋᛁᚿ :
40 45

Transliteration: **iliuri : raisti : stina : þinsi : iftiʀ — — — faþur : sin — — — uikar : bruþur : sin**
5 10 15 20 25 30 35 40 45

Det namn teckningen har på den som rest stenen är obegripligt. Liljegren har gissat att stenen haft ᛆᛒᛁᚢᚱᚿ, **abiurn,** och jag tror, att han härmed träffat det rätta. Man behöfver icke taga bort ett enda streck på Frigelii teckning för att få fram detta namn, utan endast supplera de nödiga kännestrecken, hvilka kanske varit otydliga på stenen.

Runorna 13—17 gifva ordet ᛋᛏᛁᚿᛆ. Då emellertid derefter följer som bestämning **þinsi,** som aldrig förekommer i betydelsen acc. pl., förmodar jag att **stina** är läsfel för **stain.** Frigelius har i sin uppenbarligen flygtigt utförda teckning kommit att sätta kännestrecken

---

[1] Fig. 14 borde varit vänd på annat sätt, då fragmentet troligen varit en del af den fullständiga stenens högra kant, icke af dess venstra. — Fragmentet förvaras nu i Södra Myckleby intill kyrkogården belägna skolhus.

på orätta stafvar. Ahlqvist läser **stain,** utan tvifvel på grund af gissning. Liljegren, som har **stain,** har återgifvit inskriften efter Ahlqvist.[1]

Om vi införa de ofvan anförda korrektionerna, får inskriften, återgifven med ljudskrift, följande utseende:

Ábiǫrn ræisti stæin þensi æftiʀ — — — *faður sinn* (*auk æftiʀ*) *Wikar, bróður sinn.*

Öfversättning: »Åbjörn reste denna sten efter — — — sin fader (och efter) Vikar, sin broder.»

Faderns namn, som stått öfverst på stenen, har varit utplånadt, förmodligen derigenom att stenen varit utsatt för tramp. Äfven andra delar af stenen hafva varit nötta, och särskildt hafva den yttre slingans ändar varit otydliga och icke kunnat uppfattas af teckningens upphofsman.

16. Gräsgårds kyrkogård.

Pl. X. Fig. 16.

Literatur: L. 1313. — B. 1058. — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 13, utskriften nr 32. — Frigelius, Handskrifna samlingar (se sid. 8). — Fahle Burman, *Triga Supplementorum ad Runographiam Sviogothicam*, i *Nova acta regiæ societatis scientiarum Upsaliensis*, 1792, p. 313, nr 56. — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2. s. 107.

I Gräsgård, den näst sydligaste socknen på Ölands östra sida, har funnits en runsten, som är afbildad hos Rhezelius, i Bautil och hos Frigelius. Enligt den förstnämnde bestod denna runsten af »röd mosten» (kalksten) samt var »satt till stätta i norra kyrkluckan med inskriften vänd mot söder». På samma ställe har stenen haft sin plats, då teckningen i Bautil togs.[2] Senare hade den förmodligen blifvit flyttad. Ty Frigelius uppgifver år 1753, att stenen satt inmurad »i Gräsgårds kyrkogårdsmur norr om kyrkan», och stenen var då ytterligare stympad. Under det att teckningarna hos Rhezelius och i Bautil, som öfverensstämma i afseende på stenens utseende, framvisa denne såsom stympad blott nedtill, framställer Frigelii teckning stenen som afstympad äfven till höger; omkring en tredjedel af stenens bredd hade blifvit borthuggen.

Vår fig. 16, pl. X, återgifver teckningen i Bautil. För stenen uppgifvas mycket olika mått hos Rhezelius och i Bautil. Enligt den förre hade stenen en höjd af 2 alnar 15 tum (1,56 m) och en bredd vid öfverkanten af 1 aln 21 tum (1,11 m), vid brottet nedtill af 1 aln 18 tum (1,04 m). Enligt skalan i Bautil voro dessa mått: 2 alnar (1,19 m), 1 aln 11 tum (0,86 m), 1 aln 8 tum (0,79 m). Antagligen äro måtten i Bautil de rigtiga. Frigelius har som vanligt icke uppgifvit något om storleken.

[1] Liljegrens läsning **bruþr**, som blifvit åberopad af professor Bugge ATS X, s. 115, är förmodligen tryckfel, ty Ahlqvist, som är Liljegrens källa, har **bruthur** i öfverensstämmelse med Frigelii teckning.

[2] I Bautil (nr 1058) hänföres denna runsten felaktigt till Gärdslösa. Detta har föranledt, att Burman, hvars källa ytterst är Rhezelius (se ofvan s. 5), i sin afhandling *Triga supplementorum etc.* upptager inskriften såsom förbigången i Bautil. Ahlqvist anför II, 2, s. 107 inskriften efter Rhezelius såsom tillhörande Gräsgård, men II, 1 s. 231 efter Bautil såsom tillhörande Gärdslösa och har alltså icke observerat identiteten af B. 1058 och Rhezelius nr 32. Liljegren har observerat misstaget i Bautil.

Af inskriften hade genom den äldsta stympningen mindre delar gått bort; på ett litet stycke hafva dessutom runorna varit utplånade eller otydliga. Vi läsa i Bautil:

— — — ᛆᚢᚴ : ᛏᚱᛂᚴᛂ : ᛆᚢᚴ : ᚼᛁᛋᚼᛏᛁᚿ : ᚦᛁᛦᛒᚮᚦᚢᚦᚱ : ᚱᛁᚼᛏᚢ : ᚼᛏᛆ[ᛁ] — —

— — — : ᚢᛁᚠᛆᚼᛏᚱ : ᚴᚢᚦ : ᚽᛁᛆᛚᛒᛁ : ᛆᚢ͡ᚿᛏ : ᚽᛆᚽᚼ :

Transliteration: — — — **auk : treke : auk : sihstin : þiʀ bo͡þuþr : ristu : sta[i]** — — —
uifastr : kuþ : hialbi : au͡nt : hans :

Rhezelii teckning visar, utom på ett ställe, blott obetydliga skiljaktigheter.[1] — I början har Rhezelius lemningar (fotstyckena) af ett par stafvar nederst i slingans rundning. — Runan 23 har hos Rhezelius samma utseende som i Bautil; det är en samstafvaruna af ᛑ och ᚦ. Det är tydligt, att de korta strecken till venster blott varit tillfälliga fördjupningar i stenen, och kännestrecket till höger, som uppfattats som kännestrecket af ᚦ, har varit öfre delen af kännestrecket af runan ᚱ; denna runa har stått här, ehuru möjligen af något oregelbunden form. Den följande runan var enligt Bautil ᚢ, enligt Rhezelius ᚢ̇, **ü**; det senare kan hafva varit det rätta, då runan här föreställer ljudet *ö*, men det är också möjligt, att pricken saknats, enär Rhezelius mycket ofta i sina teckningar har ᚢ̇, der runan icke skall vara stungen. — Runorna 32—35 äro enligt Bautil ᚼ ᛏ ᛆ samt nedre hälften af en staf, som tydligen varit ᛁ. Rhezelius har här ᚼᛁᛆ och ingen ofullständig staf; sammanhanget visar, att Bautil här har det rätta. — I det följande är det qvarvarande stycket af slingan nedanför låsbandet tomt i Bautil, medan Rhezelius här har en staf utan kännestreck (lemning af ᛆ). — I afseende på skiljetecknen visa Rhezelius och Bautil den skiljaktighet, att den förre på några ställen i slutet af inskriften har blott *en* punkt som skiljetecken, medan Bautil öfverallt har två punkter. Mellan 21 och 22 runan (mellan orden **þiʀ** och **bo͡þuþr = bruþr**) saknas skiljetecken i Bautil, under det Rhezelius här har en punkt.

Fonetisk transskription: — — *auk Drængi auk Sighstenn, þer bróðr ræistu stæi(n æftiʀ) Wifastr. Guð hialpi ǫnd hans.*

Öfversättning: »Bröderna — — och Drenge och Sigsten reste stenen efter Wifast. Gud hjelpe hans ande.»

Det första bevarade namnet, som skrifves **treke,** har jag transskriberat *Drængi* och uppfattar detta som bildadt af *Drængr*, liksom *Swæini* är bildadt af *Swæinn*. Eller man bör kanske snarare läsa **triki**; det första ᚽ kan vara felläsning eller felristning, liksom det senare säkerligen står för ᛁ. **Triki** kan tydas *Tryggi*, för *Tryggwi*. Förlusten af *w* förklaras genom inflytande från *tryggr*, äfven brukadt som namn (**trük** L. 210). Jemför beträffande skrifsättet med **i** formen **utrik**, *Ótrygg* (acc.), L. 613, 623.[2]

---

[1] Äfven i afseende på slingornas och ornamentens utseende öfverensstämma i hufvudsaken teckningarna i Bautil och hos Rhezelius,

[2] Namnet måste hafva varit otydligt på stenen, ty Frigelius har läst ᛒᚢᛆᚴᛁ. De andra runorna, som stått på det af Frigelius afbildade stycket, har han läst på samma sätt som Rhezelius och upphofsmannen till teckningen i Bautil.

Wifastr (el. *Wéfastr*) är nmt. i st. för acc. På en dylik oregelbundenhet har man icke sällan exempel i runinskrifterna, t. ex. L. 40, Dybeck fol. I nr 42 **at þialfr** i st. f. **at þialf**; Dybeck 8:o nr 72 **iftiʀ krimulf matr ko[þan]** i st. f. **man ko[þan]**. Andra exempel anföras ATS, X, s. 410. — Mellan **Uifastr** och **stai[n]** kan svårligen hafva varit rum för flera ord än *æftiʀ*.

Vi hafva transskriberat *Sighstenn*, *þeʀ* i öfverensstämmelse med de s. 12 f. uttryckta principerna. *þeʀ* är här tonlöst på grund af det nära syntaktiska förhållandet till *bróðr*. Ifall Bautils teckning här är rigtig, har detta förhållande funnit uttryck i skriften, derigenom att skiljetecknet är utelemnadt mellan **þiʀ** och **bruþr**. För Bautils teckning talar att afståndet mellan ᛦ och ᛒ är mycket ringa. — Inskriftens **ristu** kan också hafva uttalats *ræstu* med förkortning af diftongen *æi* till *æ* framför konsonantgrupp. Vi hafva dock vid omskrifning med ljudskrift skrifvit *ræistu*, enär *ræstu* otvifvelaktigt sällan förekommit.[1]

---

17. Säby, Segerstads socken.

Pl. X. Fig. 17.

Literatur: L. 1312. — B. 1062. — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 15, utskriften nr 34. — Fahle Burman, *Triga supplementorum ad Runographiam Sviogothicam*, nr 58.[2] — Ahlqvist, *Ölands Historia* II, 2, s. 91. — L. F. Wimmer, *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1875, s. 200.

I södra delen af Segerstads socken mellan Säby by och Segerstads kyrka fins Ölands största graffält. Grafvarna äro anlagda på den s. k. östra landborgen, en låg grusås, som löper parallelt med öns östra kust på något afstånd från den. Landsvägen, som öfverallt följer landborgen, går vid graffältet fram på åsens östra kant; grafvarna ligga således vester om landsvägen. Graffältet, som är utförligt beskrifvet af Ahlqvist i *Ölands Historia* II, 2, s. 92 ff., har en utsträckning af nära en kilometer.[3] Man ser här blandade om hvarandra alla de skiftande grafformer, som voro brukliga på Öland under vikingatiden: runda jordhögar och rösen, grafvar, utmärkta genom fyrkantiga och triangulära stensättningar, m. fl. former. Ahlqvist undersökte några grafvar och fann, att både likbränning och jordande af obrända lik egt rum här. Bland grafvarna finnas talrika bautastenar

---

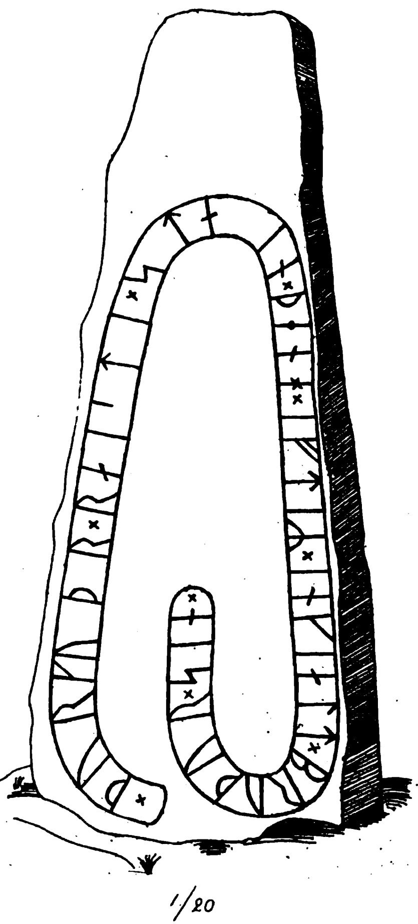
[1] Se Noreen, *Altschwedische Grammatik* § 80, II, 2, s. 77, der ett *upræste* och ett *upræster* äro antecknade. Söderwall har i sin ordbok II, s. 253 intet enda exempel på præt. *ræste*, *ræster*, endast *reste* eller *reeste*.

[2] Se ofvan sid. 5, not. 1.

[3] Ahlqvists uppgift om graffältets utsträckning är icke fullt korrekt. Han säger, att »minnesvårdarna hafva en sträckning af 1/6 mil (1.7 kilometer)», men han har då till det stora graffältet, som börjar vid norra ändan af Säby by, räknat några grafvar, som ligga skilda från detsamma öfver en half kilometer längre i norr. Dessa grafvar ligga öster om landsvägen, i det denne strax norr om det stora graffältet böjer sig öfver till landborgens vestra kant.

SÄBY
SEGERSTAD ÖL.

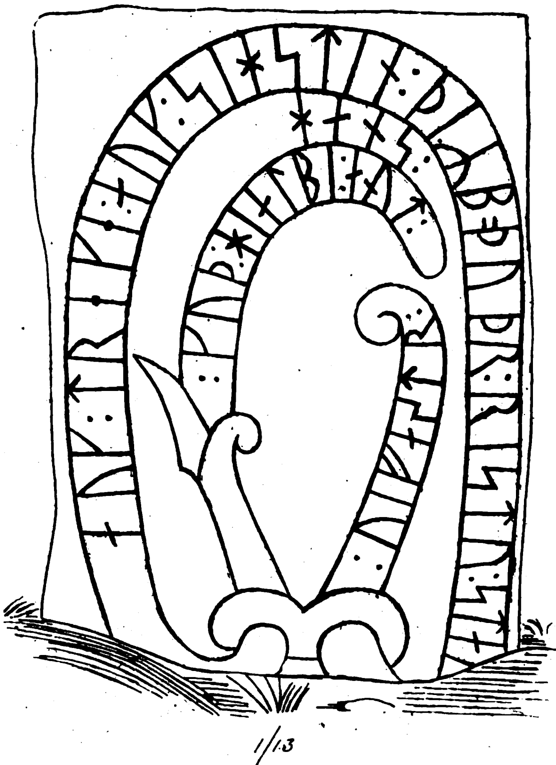
17

1/20

GRÄSGÅRDS KYRKOGD. ÖL.

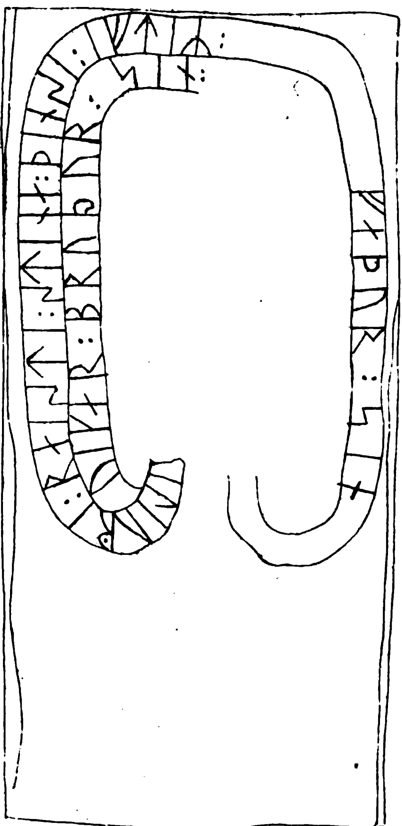
16

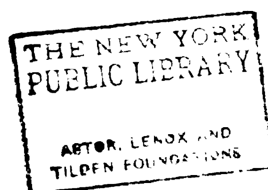
1/13

S. MYCKLEBY KYRKOGD. ÖL.

15

X

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

både af granit och kalksten. Tidigare hafva flera funnits. En af de ansenligare har varit en längesedan förstörd kalkstenshäll, som var försedd med runinskrift.

Denna runsten är afbildad hos Rhezelius och i Bautil. På Ahlqvists tid var den borta, och då den icke finnes omtalad hos Frigelius, som har en teckning af den andre till Säby hörande runstenen (vår fig. 18), har den förmodligen försvunnit redan före midten af 1700-talet. Vi hafva alltså inga andra källor för kännedomen om denna runsten än de nyssnämnda afbildningarna samt de upplysningar, som Rhezelius lemnar om den.

Om stenens läge meddelar denne endast hvad här förut nämnts, att den stod vid vägen norr om Säby bland de dervarande talrika grifterna. Inskriftsidan vette mot öster, således emot de vägfarande. Stenarten var hvit »telgesten», hvilket är ett af de namn, hvarmed Rhezelius betecknar Ölands kalksten. Vidare uppgifver Rhezelius, att stenen hade namn; den kallades »Liksten». Namnet visar, att det existerade en tradition, att den, till hvars minne stenen blifvit rest, blifvit begrafven på stället. Stenen kan mycket väl vara rest öfver en hedning eller öfver en af de första kristna på ön, som aflidit på en tid, då ännu ingen kyrka med omkring densamma ordnad begrafningsplats fans i socknen, och som derför blifvit begrafven på den gamla hedniska begrafningsplatsen.

Stenens mått voro enligt Rhezelius, med hvars uppgifter måtten i Bautil i det närmaste öfverensstämma: höjd $3^3/_4$ alnar (2.22 m), bredden vid jordytan $6^1/_2$ qvarter (0.96 m), vid öfversta delen af slingan 4 qvarter (0.59 m).

Vår fig. 17, pl. X är en kopia af fig. 1062 i Bautil. Inskriften var inhuggen i ett böjdt band utan alla utsmyckningar. Runorna voro enligt Bautils teckning:

× ᚦᚢᚱᚴᚢᚦᚱ × ᚱᛆᛁᛌᛏᛁ × ᛋᛏᛆᛁᚿ × ᚦᛁᚿᚼ × ᛁᚠᛏᛁᛦ × ᛁᚿᚴᛁᛆᛚᛏ × ᛒᚱᚢᚦᚢᚱ × ᛋᛁᚿ ×
5 10 15 20 25 30 35 40

Transliteration: **þurkuþr** × **raisti** × **stain** × **þenh** × **iftiR** × **inkialt** × **bruþur** × **sin** ×
5 10 15 20 25 30 35 40

Rhezelius öfverensstämmer med Bautil i afseende på stenens form och skriftbandets utseende. I afseende på inskriften visar den förres teckning några afvikelser ifrån den den senares. Det i inskriften brukliga skiljetecknet är hos Rhezelius inhugget äfven efter tredje runan, så att namnets sammansättningsled äro skilda från hvarandra genom skiljetecken, något som icke sällan inträffar i inskrifter, hvarför Rhezelius här möjligen har det rätta. — Den 6:te runan, som i Bautil är ᚦ, är hos Rhezelius ett ᚦ med kännestreck af t-runan till venster, så att tecknet har utseende af en samstafvaruna ᛐ + ᚦ. Då kännestrecket för ᚦ utgår från samma ställe på stafven som kännestrecket för ᛐ, kunde man, ifall man hade endast Rhezelii teckning, vara villrådig om här skulle läsas ᛏ eller ᚦ, d. v. s. om namnet skulle läsas **þurkutr** eller **þurkuþr**. Teckningen i Bautil torde afgöra frågan till förmån för det senare. — Runan 11 är i Bautil ˈ; hos Rhezelius ᛋ. Möjligen är det senare rätt, då stenen efter begge teckningarna på två andra ställen (runorna 14 och 41) har ᛋ. — Öfverst på stenen har Bautil ᛋᛏᛆᛁᚿ, **stain**; detta ord skrifves hos Rhezelius ᛋᛏᛂᛆᛁᚿ, **steain**. Ett svagt skäl att anse detta öfverflödiga beteckningssätt vara det rätta har man deri, att afståndet mellan ᛆ och ᛁ i Bautil är väl stort. — Runan 22 i Bautil är ᚼ med mycket korta kännestreck; Rhezelius har här troligen rigtigare ᚽ.

Fonetisk transskription: *þorguðr* (*þorgotr?*) *ræisti stæin þenna æftiʀ Ingiald, bróður sinn.*
Öfversättning: »Torgunn (eller Torgot?) reste denna sten efter Ingjald, sin broder.»
Qvinnonamnet *Torgunn* har varit brukligt öfver hela Norden (*Aarbøger for Nord. Oldk. og Hist.* 1875, s. 200). Det skrifves i nom. **þorkuþr** L. 726, Dybeck fol. I, 103; **þurkun** L. 816, **þorkun** L. 1105 (*þorgunn*).

---

18. Säby, Segerstads socken.

Pl. XI.

Literatur: L. 1311. — B. 1061.[1] — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 14, utskriften nr 33. — Frigelius, Handskrifna samlingar (se s. 8). — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2, s. 91.

Af de två runstenar, som äro kända från Säby i Segerstads socken, är den ene ännu i behåll. Den står i byn på sjelfva landsvägen vid dennes östra kant. Inskriftsidan vetter åt vester mot de vägfarande. Det är en ståtlig bautasten, hvilken, ifall byggnader icke omgåfve den, skulle vara synlig vidt omkring i det flacka landskapet.

Stenen, som lutar något mot öster, har en höjd af icke mindre än fulla tre meter;[2] bredden är nedtill 1.8 m, men aftager starkt uppåt. Stenens tjocklek är 22 cm. Stenarten är grå kalksten.

Inskriftsidan är en brottyta, men den har troligen blifvit något tilljemnad före inskriftens inhuggning. Den saknar nämligen de uppstående, skarpa kanter, som bruka finnas på en kalkstens brottyta. Nedtill är ytan ganska slät, men upptill finnas ojemnheter. Betydlig skada har stenen lidit öfverst till höger, derigenom att hörnet blifvit bortsprängdt samt i den nya kanten flisor afflagats. Härigenom har ett helt ord af inskriften gått förloradt. Denna skada förefans redan år 1634, såsom man finner af teckningen hos Rhezelius. Smärre skador, som stenen lidit derigenom att flisor på några ställen utfallit ur ytan, äro yngre. De äro icke antydda hos Rhezelius eller i Bautil.[3]

Inskriftbandet har den form, som vi träffa på några andra öländska runstenar och som blifvit förut omtalad (ofvan s. 57). Runorna utgöras i allmänhet af breda, men jemförelsevis grunda streck. De äro oftast rundade och alltid glatta i bottnen. Jag har läst följande på stenen (supplerade tecken sättas inom klammer):

× ᛁᛅᚴᛁᛅᛚᛏᚱ : ᛅᚢᚴ × ᛅᛁᚠᛦ × ᛅᚢᚴ × ᛋᚢᛁᚾ [× ᚦ]ᚼᛁᛦ × ᛚᛁᛏᚢ × ᚱᛁᛋᛅ [× ᛋᛏᛅᛁᚾ] ×
5 10 15 20 25 30 35
ᛁᚠᛏᛁᛦ × ᚱᚢᚦᛘᛅᚱ × ᚠᛅᚦᚢᚱ × ᛋᛁᚾ ×
40 45 50 55

---

[1] Teckningen i Bautil är signerad med Hadorphs och Törnevalls initialer.

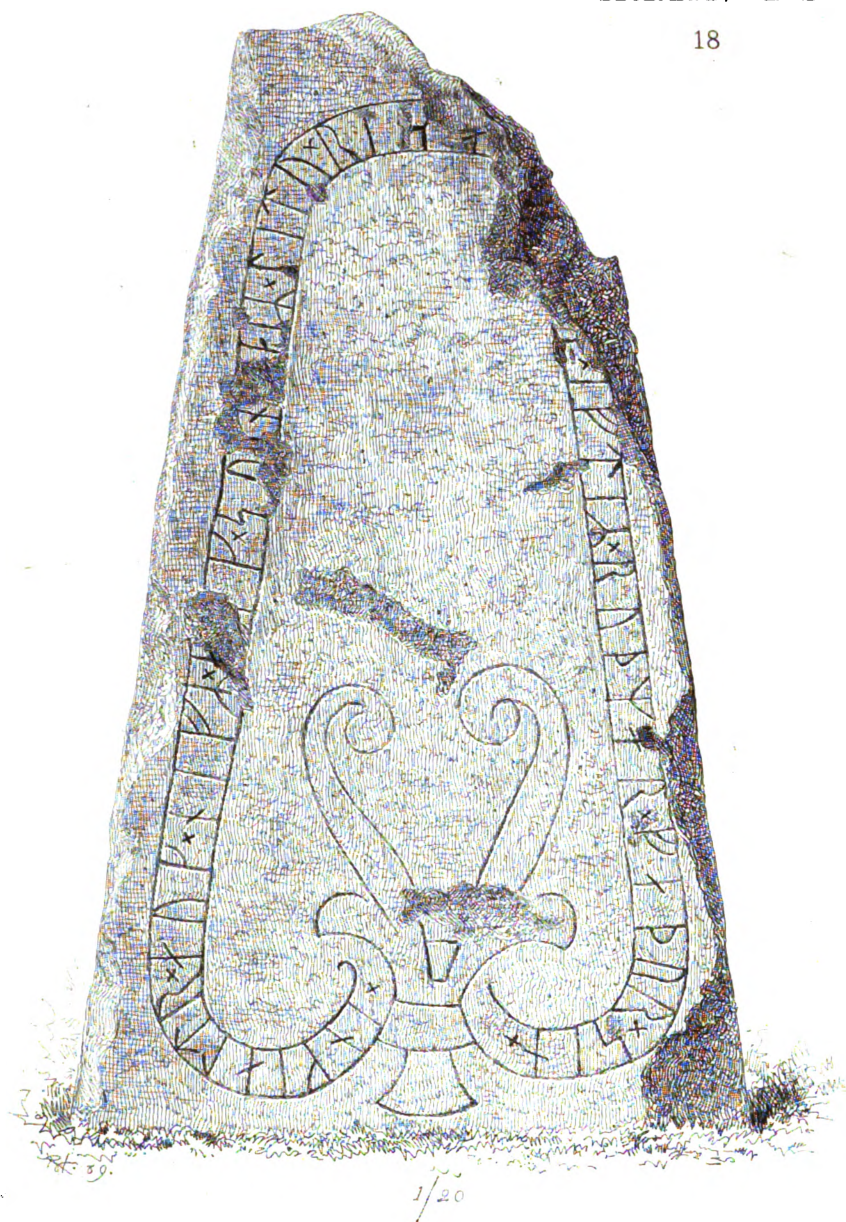
[2] Det är den högsta af Ölands runstenar och öfverträffar i höjd till och med Köpings Tingsflisa (B. 1078, 2.8 m). Den senare imponerar likväl mera derigenom, att den står högt på en ås, som höjer sig öfver de omgifvande fälten.

[3] Några af dessa smärre skador funnos redan på Frigelii tid, som man finner af hans teckning från omkring 1750. Den skada, som träffat orneringen på stenens midt, finnes antydd redan i Bautil.

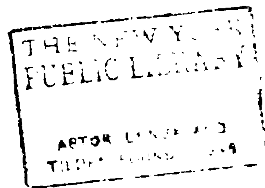
XI

SÄBY
SEGERSTAD, ÖLAND.

18

1/20

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

Transliteration: **inkialtr** × **auk** × **nifʀ** × **auk** × **suin** [× **þ**]**aiʀ** × **litu** × **risa** [× **stain**] × **iftiʀ** × **ruþmar** × **faþur** × **sin** ×

Runorna vexla något i längd. De längsta, i början och slutet af inskriften, hafva en längd af nära 14 cm. De kortaste (i ordet **iftiʀ**, 40—44) äro 11 cm. Såsom skiljetecken mellan orden brukas ett litet kors; med detta tecken både inledes och afslutas inskriften.

Beträffande enskilda runor äro följande anmärkningar att göra. — Runorna 15—17 äro skadade genom tunna skärfvors utfallande. Af 15:de runan ᛦ är endast bortre kännestrecket borta; 16 ᛅ har förlorat stafven nedanför kännestrecket, hvilket ännu fins qvar i kanten af den bevarade ytan; af 17 ᚢ fins nu qvar endast en ringa del nedtill af kännestrecket. — Efter 19 runan ᛋ äro skärfvor af ytan utfallna just der runslingan är inhuggen. Af 20 runan ᚢ är nedre delen borta. Af 21 runan, som varit ᛁ, fins nu qvar endast ett litet fragment på kanten af det ännu bevarade stycket af den ursprungliga ytan, på hvilket större delen af 22 runan ᚾ ännu är qvar. Mellan 20 ᚢ och 21 ᛁ har afståndet varit så ringa, att der icke kunnat stå någon runa; inskriften har alltså haft ᛋᚢᛁᚾ, **suin**; både Rhezelius och Bautil, hvilka icke här antyda någon skada, hafva denna läsart. — 23 runan ᚦ fins hos Rhezelius och i Bautil. Nu saknas både den och det föregående skiljetecknet. — Den 24 runan är ᛅ; af stafven, som är bred och grund, saknas nedre delen. Såsom kännestreck har jag tagit ett smalt och djupt hål, som förekommer på högra sidan af stafven; det ser ut som man börjat hugga ett kännestreck, men som härvid en skärfva sprungit.[1]

Runorna 31 och 32 äro tydliga ᚱᛁ, och det kan derför icke vara något tvifvel underkastadt, att på öfversta delen af stenen stått ordet **risa**. Men runorna 33 och 34, som bildat stafvelsen **sa**, äro nu skadade. Af ᛋ är den nedre vertikala delen fullt klar och består af ett bredt, i bottnen skarpt streck. Det till denna runa hörande horisontala strecket har deremot ett helt annat utseende; det är bredt och grundt och ojemnt i bottnen. Der det öfre vertikala strecket af runan ᛋ skulle finnas, är nu ett 3—4 cm bredt hål, som når från det ena gränsstrecket till det andra och har fullständigt utseendet af spåret efter en utfallen flisa. Jag antager, att här stått ᛋ och att det öfre vertikala strecket försvunnit genom en skärfvas utfallande. Det horisontala strecket kan ha fått det beskrifna utseendet, derigenom att en skärfva sprungit vid huggningen. — Strax efter den nu beskrifna runan vidtager den ofvan omtalade skada, som förefans redan år 1634, och den följande runan är genom denna skada stympad. Den har varit inhuggen i naturliga ojemnheter, men ett kännestreck af ᛅ är ännu fullt tydligt nära brottet; det har haft sin plats långt nere på stafven. Af denna är nedre delen qvar, ehuru delvis otydlig i följd af skrofligheter i ytan.[2]

---

[1] Bautil har här ett regelbundet ᛅ, men det kan icke vara riktigt. Hos Rhezelius (i konceptet) har runan formen ᛆ med kännestreck blott till venster. Härför fins den grund, att det fins verkligen en fördjupning till venster om stafven med utseende af ett kännestreck, men denna fördjupning sitter för långt uppe och har icke utseende af att vara tillkommen genom huggning.

[2] Stenens yta är ganska ojemn här på toppen af stenen, och detta förklarar möjligen, att Hadorph läst ᚱᛅᛁᛋ (utan något ᛅ efter); men detta är origtigt, ty stafven efter ᚱ är endast obetydligt skadad i toppen och

I den härefter helt och hållet förlorade delen af skriftbandet har förmodligen stått utom skiljetecknet ordet ᛋᛏᛅᛁᚾ. Endast af den sista runan fins nu qvar ett litet fragment. Af det derefter kommande skiljetecknet är hälften borta.

Runan 56 är ᛋ (i **sin**); detta tecken har vid första påseende formen ᛋ, men det visar sig vid närmare undersökning, att det som skulle vara fortsättningen nedåt af det främre vertikala strecket är en naturlig fördjupning i stenen.

Fonetisk transskription: *Ingialdr auk Nefʀ auk Swæinn, þæiʀ létu ræisa* (*stæin*) *æftiʀ Róðmar, faður sinn.*

Öfversättning: »Ingjald och Näf och Sven, de läto resa stenen efter Rodmar, sin fader.»

Inskriftens **suin** och **risa** har jag omskrifvit med *Swæinn* och *ræisa* i öfverensstämmelse med hvad ofvan s. 12 blifvit uttaladt.[1] **Suin** kan dock äfven hafva uttalats *Swænn* med förkortning af diftongen framför två konsonanter.

Det namn, som i inskriften skrifves **nifʀ**, förekommer äfven i runinskrifter i Upland: L. 564 acc. **nif**, L. 565 gen. **nifs**; vidare sammansättningen **þilinifr** L. 492. Utanför Sverige träffas namnet endast som namn på mythiska personligheter. Saxo, VII boken, ed. Holder s. 255, har *Nef* och *Onef*, hvilka också träffas i isl. literaturen: *Nefr* och *Øynefr*.[2]

Inskriftens namn på fadern: **ruþmar** är isl. *Hróðmarr* (Landnáma s. 31). Det förekommer äfven på en sten i Södermanland L. 921.

Hulterstad.

Från Hulterstad, som är socknen närmast norr om Segerstad på östra sidan af Öland, äro numer icke mindre än fem runinskrifter kända. Två runstenar, här omtalade under nr 21 och 22, hafva i senare tider blifvit upptäckta, två andra runstenar, nr 19 och 20 här nedan, hafva tidigare funnits der, men äro nu förlorade, och slutligen har i Hulterstad en runinskrift varit anbragt på en kyrkdörr, förmodligen på ett jernbeslag. Äfven sistnämnda inskrift är förlorad. Den är anförd i Liljegrens Runurkunder under nr 1946, och af den hade enligt Liljegren blifvit läst: *Anastasius . Andre . .* Detta är det enda vi kunna meddela om denna, helt visst mycket unga inskrift. Liljegren åberopar för den två källor, Peringskölds samlingar samt en samling runafskrifter, som blifvit hopbragt af amanuensen i Antiqvitetsarkivet J. Bergman († 1760). I den förres samlingar har denna

---

har aldrig haft något kännestreck. Rhezelius läser **RIᛋᚾ** och tecknar fjerde runan stympad på samma sätt som vi tecknat den på pl. XI. Den föregående s-runan är hos Rhezelius fullständig och har formen ᛋ. Man skulle annars kunnat vara frestad att läsa ᚱ och antaga, att öfre delen funnits på det afflagade stycket. En kort (på min teckning utmärkt) fördjupning, som från det nedre vertikala streckets topp kröker sig uppåt till höger, skulle kunna tagas som en rest af runans fortsättning uppåt. Men Rhezelii läsning ᛋ förbjuder ett sådant antagande, isynnerhet som denna runa fins på två andra ställen i inskriften med formen ᛋ (nr 19 och nr 56).

[1] Jfr skrifsättet med **Suain** L. 1301 och 1302 Bägby i Gärdslösa socken.

[2] *Nefr* och *Øynefr* hafva i isl. sidoformerna *Nefir* och *Øynefir*. Se härom Sievers i *Verhandlungen der Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften*, 1894, II, s. 132.

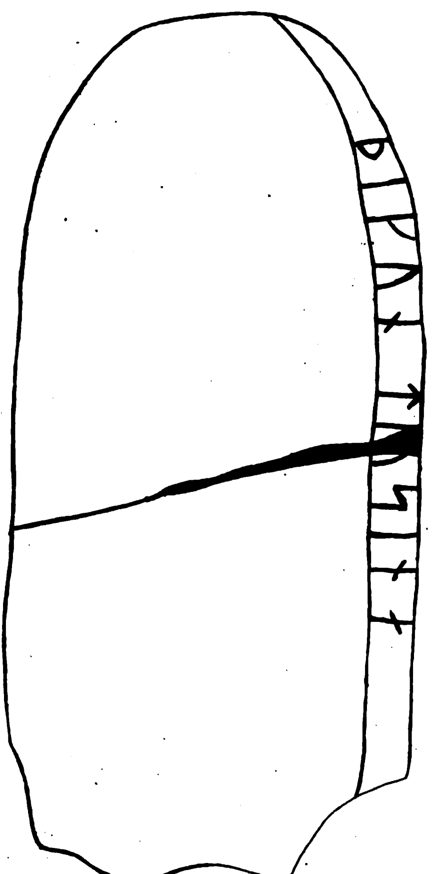
HULTERSTADS KYRKA, ÖL.

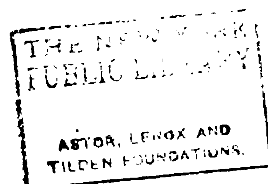
19.

HULTERSTADS KGD. ÖL.

20.

inskrift icke kunnat återfinnas, och Bergman, hvars manuskript fins i Antiqvarisk-topografiska arkivet, meddelar under nr 1187 a af inskriften alldeles detsamma som Liljegren med hänvisning till Peringskiölds samlingar.[1]

---

19. Hulterstads kyrka.

Pl. XII. Fig. 19.

Literatur: L. 1568. — B. 1069. — Ahlqvist, *Ölands Historia* II, 2, s. 52. — Worsaae, *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*, 1870, s. 406. — O. Montelius, *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift* I, s. 64, not. 4. — E. Brate, *Upsalastudier tillegnade S. Bugge*, s. 8.

Mycket att beklaga är förlusten af den ene af de två runstenar, som tidigare funnits i Hulterstad, men blifvit förstörda; den utmärkte sig, enligt den bevarade teckningan, icke blott genom sin ordentligt inhuggna inskrift utan framförallt genom sin ovanliga och eleganta ornamentik. Vår enda källa till att lära känna denna runsten är numer Bautils figur 1069, hvilken vi reproducerat pl. XII, fig. 19.[2]

Stenen fans, då teckningen i Bautil togs, i kyrkan, der den förmodligen låg som golfsten. Den hade en total höjd af 3 alnar 3 tum (1.85 m). Häraf har omkring 3 alnar (1.78 m) varit synliga ofvan jord, då stenen var rest, så att den haft full manshöjd. Bredden var 1 aln 20 tum (1.09 m). — Såsom figuren visar, har stenen haft stor likhet med Resmostenen nr 4 med en lika omsorgsfullt tillhuggen yta som denne. De upphöjda ornamenten hafva uppfyllt hela den del af ytan, som icke var upptagen af inskriften. Den troligen i hufvudsaken rigtiga afbildningen visar oss en menniskofigur med utslaget hår sittande under ett slags baldakin på tvenne i kors öfver hvarandra lagda, bandformiga djur. Omkring dessa figurer slingra sig dels smala, ormlika djurbilder, dels ornamentala band. Det hela är konstmessigt ordnadt, så att ett regelbundet flätverk (*entrelacs*) uppstår.[3]

Inskriften var inhuggen på en upphöjd ram längs kanterna liksom på de begge Resmostenarna (figg. 3 och 4) och åtskilliga andra öländska runstenar.[4]

---

[1] Åtskilliga blad i Peringskölds samlingar rörande kyrkliga fornlemningar på Öland saknas nu; förmodligen har kyrkdörren med sin inskrift varit afbildad på något af dessa blad. — Det ofvan anförda ur Bergmans manuskript har blifvit mig meddeladt af riksantiqvarien Hans Hildebrand. Jag finner det sannolikast, att Liljegren aldrig sjelf sett inskriften hos Peringsköld, utan att hans enda källa varit Bergman. — Nu fins ingen gammal kyrkdörr i Hulterstad, och troligen har den längesedan blifvit förstörd. Ahlqvist omtalar hvarken dörren eller dess inskrift.

[2] Liljegren 1368 hänvisas äfven till Rhezelius, men Rhezelius omtalar icke denna runsten.

[3] Worsaae, *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1870, s. 406, not., uppfattar menniskofiguren på denna sten som manlig.

[4] På afbildningen ser det ut, som om runorna icke nått ända ut till stenens kanter, utan begränsats af en inhuggen linie. Detta beror likväl blott på ett af afbildningens upphofsman användt teckningssätt. På afbildningarna af Sandbystenarna i Bautil (1066 och 1067) äro inskrifterna likaledes framställda såsom begränsade uttill af en inhuggen linie. Men på dessa stenar nå runorna ända ut till kanterna liksom på de begge Resmostenarna (figg. 3 och 4), och detsamma har utan tvifvel varit förhållandet på originalet till Bautil fig. 1069, vår fig. 19.

Runorna synas hafva varit tydliga, och det fins ingen anledning betvifla, att de äro i hufvudsaken rätt återgifna i Bautil.

ᛂᛋᛏᚱᛁᚦ × ᛚᛁᛏ × ᚱᛆᛁᛋᛆ × ᛋᛏᛆᛁᚿ × ᚦᛁᚿᛆ × ᛁᚠᛏᛁᛦ × ᛒᛁᚢᚱᚿ × ᛒᚭᚢᚿᛏᛆ × ᛋᛁᚿ ×
5 10 15 20 25 30 35 40
ᚴᚢᚦ × ᛁᛆᛚᛒᛁ × ᚼᛆᛋ × ᛋᛁᛆᛚ ×
45 50 55

Transliteration: **estriþ** × **lit** × **raisa** × **stain** × **þina** × **iftiʀ** × **biurn** × **bounta** × **sin** × **kuþ** ×
5 10 15 20 25 30 35 40 45
ialbi × **has** × **sial** ×
50 55

Fonetisk transskription: *Æstrið lét ræisa stæin þenna æftiʀ Biǫrn, bónda sínn. Guð (h)ialpi ha(n)s siál.*

Öfversättning: »Estrid lät resa denna sten efter Björn, sin äkta man. Gud hjelpe hans själ.»

Huruvida uttalet varit *Ǽstrið* eller *Æstríð* kan icke afgöras.

Skrifsättet **bounta** bör utan tvifvel uppfattas som en blandning af **bonta** och ett äldre skrifsätt **bunta**.[1] Det är emellertid oväntadt, att man träffar en dylik oregelbundenhet på denna sten, som tillhör samma grupp som Sandbystenarna, en runstensgrupp, som just utmärker sig genom sin ordentliga orthografi (se nedan).

---

20. Hulterstads kyrkogård.

Pl. XII. Fig. 20.

Fig. 20 är hemtad från Frigelii samlingar. Om det uppenbarligen illa handterade originalet få vi icke veta mer än hvad följande korta, vid afbildningen upptecknade notis innehåller: »Denna runsten ligger på Hulterstads kyrkiogård på södra sidan om kyrkian. Afritad 1748.» Stenens midtfält har troligen varit försedt med ornament, ehuru den i teckningskonsten föga kunnige upphofsmannen till afbildningen icke ens försökt återgifva dem. Teckningen har dessa 11 runor: ᚦ (el. ᛒ) ᛁᚠᚢᚿᛏᚢᛋᛁᚿᛆ. Man kunde misstänka, att originalet till fig. 20 vore samma sten som nr 19, som blifvit sönderslagen och stympad, sedan teckningen i Bautil på 1670-talet utfördes. Fig. 19 har på högra sidan de 10 runorna ᛒᚭᚢᚿᛏᛆ × ᛋᛁᚿ × ᚠ, svarande till de ofvannämda 11 runorna på fig. 20. De sex runorna ᚢᚿᛏ — ᛋᛁᚿ och möjligen äfven den första runan öfverensstämma. Men å andra sidan äro afvikelserna betydliga. Fig. 20 har framför de tre gemensamma runorna ᚢᚿᛏ två runor ᛁᚠ i st. f. *en* runa ᚭ på fig. 19, och den 7 runan ᚢ på fig. 20 svarar till ᛆ på fig. 19, och den förra har i slutet ᛆ svarande till ᚠ på den senare. Dessa afvikelser äro för stora, för att jag skulle kunna antaga identiteten för sannolik. Inskriften på originalet till fig. 19 har antagligen varit mycket tydlig, inhuggen som den var på en

---

[1] Jemför skrifsättet **þourstain** L. 802, **brouþur** L. 948. Ett uttal *bóunda*, som kunde stå för den ofta förekommande formen *boanda* genom analogiskt utbyte af suffixvokalen (jfr Noreen, *Altisl. u. Altnorw. Grammatik* [2], s. 93), finner jag mindre sannolikt, då vi aldrig annars träffa någon sådan form.

slåthuggen yta. Äfven en föga kunnig runläsare skulle svårligen kunnat så missuppfatta denna inskrift, att han i st. f. ᛒ‡ᚢᚾᛏᛅ × ᛋᛁᛅ × ᚠ läst ᚦᛁᚠᚢᚾᛏᚢᛋᛁᚾᛅ. Runorna på det af Frigelius afbildade fragmentet hafva deremot antagligen varit otydliga. Hvad denna inskrift möjligen innehållit, är svårt att gissa. Om man finge antaga, att runan 6 ᛏ vore helt och hållet felaktig, föranledd af tillfälliga springor i stenen, erhölle man följande lätt begripliga runor: ᚦ ᛁ ᚠ ᚢ ᚾ ᚢ ᛋ ᛁ ᚾ ᛅ. De två första runorna vore då slutet af ett namn, t. ex. **afriþi**, *Áfríði*, som träffas på den ene Sandbystenen nr 27. — Runorna ᚾ och ᚢ stå visserligen långt skilda på teckningen. Men i afseende på runornas plats och ställning till hvarandra i inskriften få vi icke begära noggrannhet hos en sådan tecknare som Frigelius. Den både som runläsare och tecknare mycket skickligare Rhezelius har i detta afseende stundom visat lika stor brist på noggrannhet (se s. 7).[1]

---

21. Hulterstads kyrkogård.

Pl. XIII. Fig. 21.

Literatur: ATS IX: 2, s. 6 f.

Den rikt utsmyckade runsten, af hvilken här pl. XIII, fig. 21 för första gången en teckning meddelas, upptäcktes i slutet af 1860-talet på Hulterstads kyrkogård under följande omständigheter, som blifvit meddelade af numera aflidne kantorn Lindgren i Hulterstad. En graf skulle upptagas norr om kyrkan. Ett stycke under jordytan påträffade gräfvarna en i jorden löst liggande häll. Då denna syntes för stor och tung att upptaga hel, blef den stött sönder med jernstång. Tre bitar upptogos, men ett fjerde stycke blef sittande qvar i grafvens ena vägg. Kantor Lindgren, som under gräfningen kom tillstädes och upptäckte ristningarna på de upptagna stenstyckena, uppmanade gräfvarna att upptaga äfven det i grafven qvarsittande. Men detta vägrades under förebärande af fruktan att den lösa myllan skulle rasa in i grafven. Stenen satt ännu qvar i grafvens vägg, då kantorn tjenstgjorde vid jordfästningen. De upptagna styckena af stenen blefvo tillvaratagna och inlagda i kyrkans materialbod, der de alltsedan förvarats.

Vid mitt besök år 1884 i Hulterstad anställdes med ledning af anvisningar, som erhöllos af kantor Lindgren, omfattande undersökningar, för att återfinna den i jorden qvarblifna delen af runstenen, men dessa undersökningar blefvo, tyvärr, resultatlösa, och man kan numera endast hoppas, att en lycklig tillfällighet skall bringa det saknade stycket i dagen.[2]

---

[1] Ahlqvist har icke omnämnt denna runsten i *Ölands Historia*. Men detta beror väl derpå, att han ansett inskriften för obetydlig att förtjena omtalas. Han har underlåtit omnämna två andra af Frigelius afbildade runstensfragment (från Gårdby och N. Myckleby).

[2] Då många grafvar funnos tätt tillsammans på det i fråga varande stället på kyrkogården, kunde kantorn icke längre utpeka den, i hvilken stenen blifvit funnen. Men han kom ihog namnet på den person, som der blifvit begrafven. Kyrkoherden på stället kunde upplysa, att denna person aflidit 1869 äfvensom hvilka de närmaste slägtingarna voro. Det var först efter långa underhandlingar och med mycken motvilja som dessa

De tillvaratagna styckena af stenen passa noga tillhopa och bilda dennes öfre del. Höjden af det hela är 93 cm, bredden nedtill vid brottet 33.5 cm, vid öfre ändan nära 20 cm; tjockleken är 7 cm. Stenarten är grå, ljus kalksten af egendomligt utseende. Man försäkrade, att sådan sten icke fans i Hulterstadstrakten. Någon upplysning om hvarifrån stenen kan hafva kommit har icke kunnat vinnas.

Stenens inskriftsida och kanter äro öfverallt tillhuggna. Ornamanten äro upphöjda och längs kanten löper en likaledes upphöjd ram, på hvilken inskriften är anbragt. Det sätt, på hvilket man gått tillväga vid orneringen, kan tydligt iakttagas. Man har först uppdragit ornamentens konturer med djupa linier, som blifvit inraspade med ett spetsigt instrument. Derefter har ytan på de mellanliggande partierna borthuggits. Arbetet är mycket oregelbundet utfördt. Slingorna hafva ofta ojemna kanter, och på de nedsänkta delarna är ytan stundom borthuggen endast till ringa djup, så att de uppdragna konturstrecken ännu finnas qvar. Äfven på de upphöjda delarna finnas ojemnheter. I afseende på arbetets utförande bildar denna runsten en motsats till den på likartadt sätt ornerade Resmostenen öfver Randvi (Pl. V), hvars ornering är utförd med största omsorg och noggrannhet.

Hufvudfiguren i ornamenten utgöres af ett långsträckt djur, sedt ofvanifrån (vändande ryggen mot åskådaren). Det har fyra fötter samt två korta vingar, som sitta omedelbart framför det främre fotparet. Kring detta djurs kropp slingra sig band, som dels äro djurets egna bihang, dels utgöras af sjelfständiga ormlika djur.[1]

Runorna äro, såsom förut är anmärkt, anbragta på den upphöjda ramen längs stenens kanter. Vi läsa:

— — ᚠᚱ ı ᛚᛁᛏ ı ᚱᛅᛁᛋᛅ ı ᛋᛏᛅᛁᚾᛅ ı ᛅᚠᛏᛁᛦ ᛋᛅᚢᛅᚱ ı ᚠᛅᚦᚢᚱ ı ᛋᛁᚾ ı ᚴᚭᚦᛅᚾ ı
5 10 15 20 25 30 35

Transliteration: — — **fr ı lit ı reisa ı steina ı eftiʀ seuar ı faþur ı sin ı koþan ı**
5 10 15 20 25 30 35.

I början saknas några runor; af det först bevarade tecknet ᚠ finnas endast kännestrecken. Slutet af inskriften synes deremot vara bevaradt.

Alla streck äro smala och djupa samt åstadkomna på samma sätt som de ofvan omtalade, för ornamenten uppdragna konturlinierna, genom raspning med ett spetsigt instrument. De runor, som hafva fullständiga stafvar, nå från kant till kant af ramen. Deras längd vexlar mellan 5 och 3 cm, hvilket beror derpå, att ramen har oregelbundna, bugtiga gränslinier.

---

gåfvo anvisning på grafven och tillstånd att gräfva efter stenen. När gräfningen blef utan resultat, kan detta bero antingen derpå att kantorn tagit miste i afseende på den begrafna personens namn eller kanske snarare derpå att stenen blifvit anträffad vid gräfning af grafven nästintill och nedkastats i djupet af denna. Kantorns uppgifter förefölle trovärdiga. En belöning har blifvit utlofvad för det förlorade styckets tillrättaskaffande.

[1] Vid nosen har djuret två korta bihang (urspr. tänder). Från nacken utgå två band, af hvilka det ena är helt kort, det andra i flera hvarf slingrar sig omkring djurets hufvud och hals. Längre ned är en orm lagd omkring djurets mellankropp. Det breda band, som är lagdt dels öfver dels under djurets bakfötter, är dettas egen svans, af hvilken en del funnits på det saknade stycket. Äfven omkring denna del af det stora djuret har en ormslinga flätats, af hvilken dock blott en del är synlig på det bevarade stycket af stenen. Man kan beräkna, att ornamenten sträckt sig ungefär 20 cm längre ned på stenen, och att denne, när den var rest, höjt sig omkring 1.2 m öfver jordytan. — Det stora fyrfotadjuret på denna sten är på det stora hela samma ornamentala djur som de, hvilka förekomma på Resmostenen, ehuru man der, såsom vanligen är fallet, ser djuren från sidan.

HULTERSTADS KGD. ÖL.

21.

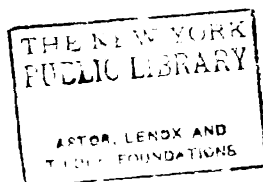
1/8

HULTERSTADS BY. ÖL.

22.

1/8

Från de normala runformerna förekomma följande afvikelser: på 18 runan ᚠ utgör yttre kännestrecket ett fristående streck, som har sin fästepunkt nedtill i ramens kant ett litet stycke till höger om stafven (se teckningen). På sista runan + bildar den del af kännestrecket, som står på ena sidan om stafven, icke rät linie med delen på andra sidan.

Som skiljetecken mellan orden användes ett kort, vertikalt streck. På ett ställe, mellan de nära förbundna orden **eftiʀ** och **seuar,** saknas skiljetecken.

Stungna runor förekomma i inskriften. Vi träffa fyra gånger + (7, 13, 17, 23); ett litet kort streck af samma djup som stafven är anbragt på dennes midt. Äfven 35 runan ᚴ (i ordet **koþan**) ser ut som om den vore stungen: en rund, grund fördjupning förekommer mellan kännestrecket och stafven. Jag har utmärkt denna prick på teckningen. Jag tror likväl, att den är betydelselös, då den är olik alla andra inristade tecken i inskriften.[1]

Fonetisk transskription: — — *fr lét ræisa stæina æftiʀ Sǽwar, faður sinn góðan.*

Öfversättning: »— — f lät resa stenarna efter Säfvar, sin gode fader.»

Pluralformen *stæina* visar, att denna sten utgjort en af ett par. Den andre kan svårligen hafva varit den runsten, till hvilken det nyligen i Hulterstad funna, på samma plansch afbildade fragmentet (nr 22) hört. Ty detta fragment visar, i motsats till det sätt, på hvilket nr 21 blifvit tillhuggen, stor noggrannhet och regelbundenhet i arbetets utförande: konstnären har otvifvelaktigt varit en annan än den, som tillhuggit nr 21.[2]

Runristarens orthografi har, såvidt man af den korta inskriften kan döma, varit konseqvent och nära öfverensstämmande med ortografien på Sandbystenarna. O-ljud uttryckes med os-runan (**koþan**), ä-ljud med + **e** (**eftiʀ, seuar**), i motsats till e-ljudet, som uttryckes med | **i** (**lit,** *lét*); diftongen *æi* är i full kraft och uttryckes med +| **ei** (**reisa, steina**). Språkformen är alltså ännu vikingatidens, utom i en punkt, i hvilken inskriften visar ett yngre skick.

Af namnet på den, som rest stenen, äro blott runorna ᚠᚱ **fr** qvar. Detta namn har sannolikast slutat på *-ulfr* eller *-læifr* (*-láfr*). I alla händelser har *r* här varit nominativmärke, alldenstund det knappast funnits något fornsvenskt namn, som slutat på radikalt *r* med omedelbart föregående *f.*[3] Ræiðrunan står således här i st. f. runan för ʀ-ljudet, och inskriften tillhör en tid, då skilnaden i uttal mellan palatalt ʀ och det alveolara *r* icke längre upprätthölls i sitt gamla omfång.[4]

---

[1] Ett annat skäl att anse att runan icke är stungen är att runristaren troligen haft samma orthografi som den runristare, som inhuggit inskrifterna på Sandbystenarna. På dessa stenar har ᚴ betydelsen af explosiva, *k* el. *g*, medan ᚴ är tecken för spiranten *gh*.

[2] De sammanhörande runstenar, som vi haft tillfälle att se, visa den största öfverensstämmelse i arbetets utförande: de begge Sandbystenarna på Öland, Sjonhemsstenarna och Stainkumblastenarna på Gotland (Säve, *Gutniska Urkunder*, nr 89—90, 82—83). Äfven de begge Resmostenarna nr 3 och 4 förrådde genom likformighet i arbetet samme mästares hand, enligt Ahlqvists ofvan s. 43 anförda utsaga.

[3] Hvarken Nielsen eller Lundgren har något sådant namn, och jag har icke heller funnit något dylikt i runor. På Island förekommer *Hafr*, gt. *Hafrs*, som namn, men detta ord är hvarken som namn eller appellativum kändt från Sverige eller Danmark.

[4] Då inskriften äfven har **eftiʀ**, *æftiʀ*, kan man i den finna ett stöd för Brates utan tvifvel rigtiga åsigt, att ʀ tidigare öfvergått till *r* efter konsonant än efter vokal (*Äldre Vestmannalagens ljudlära* s. 83 ff., ATS, X, s. 413). Runristaren har i öfrigt haft en noggrann och konseqvent orthografi, så att man har skäl att antaga, att han äfven i återgifvandet af *r*-ljudet noggrannt rättat sig efter uttalet. Dock är inskriften för kort för att tillåta en fullt säker slutsats. Af de två andra till samma grupp som 21 hörande runstenarna i Hulterstad har den ene nr 19 **iftiʀ** (enligt Bautil), den andra nr 22 (**e**)**ftir.**

Denna runsten (nr 21) påminner i åtskilligt om Resmostenen nr 4. Dessa stenar höra icke blott till samma grupp runstenar och hafva de för denna grupp utmärkande egenheterna (se nedan under Sandbystenarna), utan de visa äfven mera speciella öfverensstämmelser. De utgöra begge en af ett par. Begge hafva de den korta formen icke blott af s-runan, som ofta träffas på öländska runstenar, utan äfven af R-runan, en runform, som förekommer ytterligare blott på en tredje öländsk runsten (i Källa, L. 1291); på Resmostenen finner man dock äfven de fullständiga formerna af dessa runor. Slutligen hafva begge stenarna samma form för skiljetecknet. Att antaga att dessa två stenar blifvit tillhuggna och fått sina inskrifter inristade af samme runmästare förbjuder likväl det mycket olika sätt, på hvilket alla ornament och ristningar blifvit utförda. Till det yttre utseendet förete de mycket stora olikheter.

---

22. Hulterstads by.

Pl. XIII. Fig. 22.

Det runstensfragment, som är afbildadt pl. XIII, fig. 22, hittades våren år 1891 af kyrkvaktaren Lindgren vid grushemtning i östra landborgen.[1] Fyndstället ligger ett stycke söder om Hulterstads kyrka, nästan midt i byn.

Fragmentet utgör ett stycke nära toppen af en sten, som haft samma form som Sandbystenarna (Pl. XVI och XVII). Äfven fragmentets väl utförda ornament visa likhet med ornamenten på Sandbystenarna. På fragmentet äro de likväl upphöjda, och detta öfverensstämmer derför i afseende på ornamentiken närmast med Resmostenen nr 4 och Mörbylångastenen nr 6. Vi fästa särskildt uppmärksamheten på det fragment af ett djurhufvud, som ses vid nedersta brottkanten af fragmentet. Detta djurhufvud har tydligen haft alldeles samma utseende som de två från sidan sedda djurhufvud, som förekomma på öfre delen af Resmostenen nr 4.

Inskriften har varit inhuggen på en upphöjd ram längs kanterna. De bevarade delarna af denna ram ha ett något oregelbundet utseende, i det att sjelfva kanterna äro snedt afskurna. Till höger är denna afskärning särskildt skarp, så att runorna här icke kunnat inhuggas ända ut till kanten.

Fragmentets mått äro 31 och 38 cm. Största tjockleken är 6 cm. Både ornamentens och runornas nuvarande utseende visar, att stenen en gång legat som golfsten, utsatt för nötning.

Inskriften har mot hvad vanligen är förhållandet börjat på högra sidan och slutat på den venstra. Den läses från venster till höger, och runorna stå derför med fötterna utåt mot kanten. Följande runor äro helt eller delvis bevarade:

— — — ᚿᛆ ı þ — — — [ᛂ]ᚠᛏᛁᚱ + — — —
— — — **na** ı **þ** — — — [**e**]**ftir** + — — —

[1] Om betydelsen af denna benämning se ofvan s. 46, not. 1.

Två skiljetecken finnas på fragmentet, en gång ett litet vertikalt streck, en gång ett litet kors. Runorna till höger äro af förut nämnd anledning helt korta: nr 1 ᛭ endast 2.5 cm, nr 2 ᚿ 3 cm; nr 3 ᚦ är stympad och de qvarvarande strecken äro utvidgade och ojemna i kanterna i följd af nötning. Af den fjerde runan fins blott spår af nedre delen i brottkanten. Sannolikt har den varit stungen, då alla bevarade runstenar af denna grupp hafva **eftiʀ** med **e**. — De återstående runorna ᚠᛏᛁᛦ äro temligen fullständigt bevarade samt omkr. 6 cm långa. Efter det lilla korset, som bildar skiljetecken, fins spår af ännu en staf.

De två ord, af hvilka endast enstaka runor äro bevarade, kunna lätteligen suppleras; **na** utgör tydligen slutet af ordet **steina** och **þ** början af **þisa**. Inskriftformeln har på denna sten varit densamma som på den föregående Hulterstadsstenen nr 21 och Resmostenen nr 4: [*N. N. ræisti stæi*]*na þ*[*essa*] *æftir* — —. »N. N. reste dessa stenar efter — —.» Stenen har alltså utgjort en af ett par. Man kan förmoda, att den tillhörande stenens inskrift börjat på venstra sidan och slutat på den högra (jfr ofvan s. 44).

Inskriftens sena tid ådagalägges genom skrifsättet **eftir** för äldre **eftiʀ**.[1]

---

23. Stenåsa kyrkogård.

Pl. XIV. Fig. 23 A och 23 B.

Literatur: L. 1309. — B. 1068 och 1075. — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 17, utskriften nr 25. — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2, s. 78.

Af två runstenar, som en gång legat på Stenåsa kyrkogård, har den ene redan tidigt försvunnit (L. 1310), men den andre (L. 1309) fans qvar ännu på Ahlqvists tid. Sedermera har äfven denna blifvit förstörd, förmodligen då Stenåsa nya kyrka uppfördes. Till all lycka hafva vi af denna senare runsten flera äldre teckningar, hvilka i någon mån kunna ersätta förlusten, åtminstone hvad inskriften beträffar. Rhezelius har aftecknat den år 1634; i Bautil är den representerad genom två olika teckningar, näml. fig. 1075, som är signerad med Hadorphs och Törnevalls initialer, och fig. 1068, som är osignerad. Vidare finnas i Frigelii samlingar i Kalmar stiftsbibliotek två vid olika tillfällen utförda teckningar af denne sten. Dessa senare teckningar äro dock underlägsna de äldre, hvarför vi här kunna nöja oss med blotta omnämnandet af deras tillvara. Vi hafva på pl. XIV reproducerat såväl Rhezelii teckning i konceptet af hans Monumenta som Bautils fig. 1068.

Stenen låg år 1634 enligt Rhezelius vid vestra ändan af kyrkan, och här fans den ännu, då vi sista gången finna den omtalad hos Ahlqvist. År 1634 var stenen fullständig, ehuru sönderslagen i två stycken (se fig. 23 B). Då teckningarna i Bautil togos, var den

---

[1] Fragmentet förvaras på samma ställe som nr 21, i Hulterstads kyrkas materialbod.

ytterligare sönderslagen, och ett mindre stycke med inskrift fattades (fig. 23 A). Stenen hade enligt Rhezelii med fig. 68 i Bautil öfverensstämmande uppgifter en total höjd af $5^3/_4$ alnar (3.42 m); enligt skalan i Bautil var afståndet mellan öfverkanten och det nedersta inristade strecket $3^3/_4$ alnar, så att stenen, då den var rest, höjt sig omkring fya alnar (2.38 m) öfver jordytan. Bredden var $2^1/_4$ alnar (1.34 m).[1]

Inskriften var inristad i en enkel djurslinga och enligt Rhezelii uppgift tydlig (»synes temligt väl»). Denne författare har följande 88 runor på sin teckning i konceptet:

ᚴᚢᚦᛘᚢᚿᛏᚱ · ᛆᚢᚴ × ‡ᛋᚴᚢᛏᚱ × ᛆᚢᚴ × ᛋᛁᛒᛁᚢᚱᚿ × ᛆᚢᚴ × ᚴᛆᛁᛦᛒᛁᚢᚱᚿ × ᛚᛁᛏᚢ × ᚱᛆᛁᛋᛆ ·
5 10 15 20 25 30 35 40 45

ᛋᛏᛆᛁᚿ · ᛂᚠᛏᛁᛦ · ᛒᚤᚱᚴᛂᛦ · ᚠᛆᚦᚢᚱ · ᛋᛁᚿ ᚼᛁᛆᛚᛒᛁ · ᚴᚢᚦ ᚼᛆᚿᛋ ᛆᚿᛏ
50 55 60 65 70 75 80 85

Transliteration: **kuþmuntr · auk × oskutr × auk × sibiurn × auk × kairbiurn × litu × raisa ·**
5 10 15 20 25 30 35 40 45

stain · eftir · bürker · faþur · sin hialbi · kuþ hans ant
50 55 60 65 70 75 80 85

Mellan de olika teckningarna finnas skiljaktigheter i afseende på skiljetecknen. Rhezelius (fig. 23 B) har efter första ordet en punkt; derefter ett litet kors i förra hälften af inskriften, i senare en punkt; Hadorph och Törnevall (B. 1075) hafva öfverallt ett litet kors; Bautil 1068 (vår fig. 23 A) har på tre ställen ett litet kors, annars öfverallt *två* punkter; dessa skiljaktigheter visa, hur svårt det kan vara att afgöra hvad som är inhugget eller naturlig fördjupning på en rå, otillhuggen stenyta. — För öfrigt finnas följande anmärkningsvärda olikheter. 12:te runan är ‡ både hos Rhezelius och Hadorph-Törnevall, medan B. 1068 felaktigt har ᛆ; det ena tvärstrecket är glömdt. — Runan 34 är enligt Rhezelius ᛦ, medan begge teckningarna i Bautil hafva ᚱ. Då i ᚴᛆᛁᛦ, *gæir*, palatalt *r* är det etymologiskt rigtiga och icke annars förvexling mellan de två r-ljuden förekommer i inskriften eller öfver hufvud på den tid, den tillhör, är det tydligt, att Rhezelius har det rätta.[2] — Runan 60 är både hos Rhezelius och Hadorph-Törnevall stungen ᚤ, medan B. 1068 har ᚢ. Här har den senare teckningen förmodligen det rätta, då runans betydelse är *o* (se nedan). — Runan 62 är på alla teckningarna ett stunget ᛂ. — Runorna 73 77 stå hos Rhezelius (fig. 23 B) utanför slingan, hvilket beror derpå, att han icke fått plats till dem inom slingan på sin i liten skala utförda teckning. I utskriftens teckning har han ännu sämre beräknat rummet; der står äfven ordet **sin** utanför slingan. — Den sista runan är i B. 1068 (= vår fig. 23 A) ett stupadt ᛏ. Hadorphs och Törnevalls teckning saknar alla de tre sista runorna, hvilka hos Rhezelius äro tydliga och klara ᛆᚿᛏ.

Fonetisk transskription: *Guðmundr auk Ąsgotr auk Sæbiǫrn auk Gæirbiǫrn létu ræisa stæin æftir Borghger, faður sinn. Hialpi Guð hans and.*

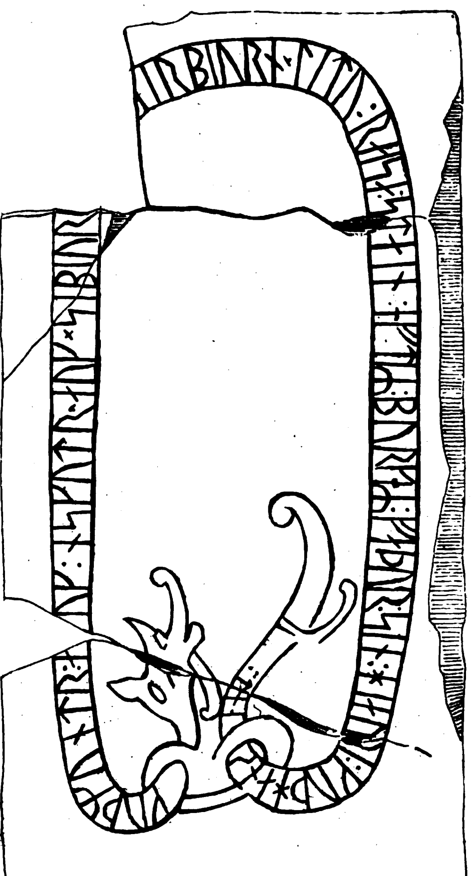
Öfversättning: »Gudmund och Åsgot och Säbjörn och Gerbjörn läto resa stenen efter Borgger, sin fader. Gud hjelpe hans ande.»

[1] Hadorphs mått vid fig. 1075 i Bautil öfverensstämma med dessa uppgifter, utom hvad stenens totala längd beträffar. Enligt nämnda figur skulle stenen varit nära 7 alnar lång och stycket nedanför inskriften, hvilket varit doldt i jorden, då stenen var rest, nära 3 alnar. Enligt fig. 1068 var detta stycke mindre än två alnar, hvilket i sig sjelft är sannolikare och dessutom öfverensstämmer med Rhezelii uppgift.

[2] I utskriftens teckning har äfven Rhezelius här runan ᚱ. Jfr ofvan s. 4 not. 1. När teckningarnas upphofsmän här hafva ᚱ, är det en korrektion, som de tillåtit sig gentemot runristaren. De hafva uppfattat ᛦ som blott en variant af ᚱ, hvilken skrefs i ordens slut (»r finale»). Här inuti ordet borde det alltså ej stå.

STENÅSA KYRKOGD. ÖL.

23. A.

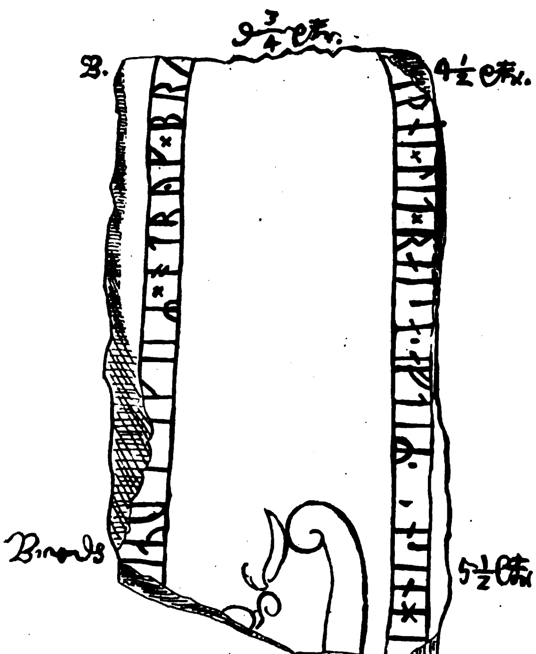
STENÅSA KYRKOGD. ÖL.

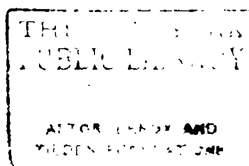
23. B.

STENÅSA KYRKOGD. ÖL.

24.

I **oskutr**, isl. *Ásgautr*, betecknar os-runan efter all sannolikhet nasaleradt *a*, då både *ŏ*- och *ǫ*-ljud i samma inskrift uttryckes med *u* (**burk**, *Borgh*-, **biurn**, *biǫrn*). — Den ursprungliga formen af faderns namn är *Borghgæiʀʀ*, acc. -*gæiʀ*. Skrifsättet **burkeʀ** skall utan tvifvel beteckna uttalet *Borghgeʀ* och visar, att diftongen *æi* förkortats till *e* i icke hufvudtonig stafvelse, liksom *au* förkortats till *o* i *Ąsgotr* af *Ąsgautr*. Förkortningen har förmodligen varit förbunden med reduktion af den starka biton, som hvilat på senare sammansättningsledet i *Borghgæiʀʀ* och *Ąsgautr*. Jfr ofvan s. 12 och s. 64 (Gräsgård nr 16) samt Noreen, *Altschwedische Grammatik*, s. 79.[1]

---

24. Stenåsa kyrkogård.

Pl. XIV. Fig. 24.

Literatur: L. 1310. — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 16, utskriften nr 26. — Peringskölds samlingar i k. Biblioteket i Stockholm, VIII bandet. — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2, s. 79.

Den andre af de två Stenåsastenarna har länge varit förlorad. Den var borta på Ahlqvists tid, och troligen har den blifvit förstörd redan långt tidigare, då den icke fins afbildad hos Frigelius, som aftecknat den nyss omtalade Stenåsastenen. Våra källor för kännedomen om den fig. 24 afbildade fragmentariska runstenen äro Rhezelii *Monumenta* samt ett träsnitt i Peringskölds samlingar. Detta träsnitt tillhör samma samling, hvaraf flertalet är intaget i Bautil (ofvan s. 6). Det är osigneradt.

Vår fig. 24 är en kopia af Rhezelii teckning i konceptet. Enligt denne författare var stenen en kalkstenshäll och låg på en graf söder om kyrkan. De af Rhezelius uppgifna måtten, hvilka öfverensstämma med den å träsnittet utsatta skalan, voro: längd 2 alnar 10 tum (1.43 m), största bredd 1 aln 9 tum (0.82 m). Af den ursprungliga längden saknades dock mycket nedtill och äfven ett litet stycke upptill. Man kan antaga att, då stenen var rest, den höjt sig mer än tre alnar (1.78 m) öfver jordytan.

Inskriften var enligt Rhezelius otydlig (»synes illa»), och på ett par ställen har hvarken han eller upphofsmannen till den teckning, som är återgifven i träsnittet hos Peringsköld, kunnat utreda skriften. Följande ord läsas hos Rhezelius:

— — ᛁ[ᚠᛏ]ᛁᛦ × ᚬᛏᚱᚢᚴ × ᛒᚱᚢ — — — ᚦᚾᛁ × ᛚᛁᛏ × ᚱᛅᛁᛋᛅ · ᛅᚠᛏᛁᛦ · [. .]ᚾ ᛋᛁᚾ ᚼᛁ
5 10 15 20 25 29 32 35

Transliteration: — — — **i[ft]iʀ** × **otrük** × **bru** — — — — **þni** × **lit** × **raisa** · **aftiʀ** · **[. .]n sin hi** — —
5 10 15 20 25 29 32 35

---

[1] Namnet *Borghgæiʀʀ* förekommer på runstenar i Upland. L. 126, Dybeck fol. I, 156, har acc. **burkaiʀ**. En annan runsten i samma trakt, Dybeck fol. I, 150, har acc. **borkeʀ**, men i denna inskrift kan uttalet hafva varit *Borghgēʀ*.

Före ordet **iftiR** har Rhezelius liksom träsnittet hos Peringsköld endast några obegripliga streck. Ordet **iftiR** är på träsnittet fullständigt, medan hos Rhezelius (= vår fig. 24) dessa runor äro stympade upptill, såsom teckningen visar. Det är otvifvelaktigt att Rhezelius här är noggrannast, så mycket snarare, som träsnittet här har ᛏ, hvilken runform icke annars förekommer i inskriften. — I st. f. runorna ᚦᚿᛁ (14—16) hos Rhezelius har träsnittet ett fragmentariskt tecken, som kan tydas som ᚦ, samt ᚿᚿ. Jag förmodar, att äfven här Rhezelius har det rätta. — Mellan runorna 29 och 32 har Rhezelius skiljetecken samt ett kort streck. På träsnittet läses här ᛁᚢᚿ. Jag förmodar ᛌᚢᚿ, **sun**, hvilket äfven Liljegren gissat. — Sista runan är hos Rhezelius ᛁ, på träsnittet ᚿ.

Vi tänka oss, att inskriften, återgifven med ljudskrift, haft följande utseende:

— — — [*ræisti stæin*] *æftiR Ótrygg, bró*[*ður sinn, auk Gu*]*ðni lét ræisa æftiR sun sinn* — —

Öfversättning: »— — — (reste stenen) efter Otrygg, sin broder. Gudni lät resa efter sin son.»

Ett namn *Gudhni*, isl. *Guðný*, upptages både af Lundgren och Nielsen. — Ungefär samma inskriftformel, som vi hafva på denna sten, förekommer på en annan öländsk sten, nämligen den stora Lerkakastenen (L. 1305).

---

25. Dröstorp, Sandby socken.

Pl. XV. Fig. 25 A och 25 B.

Literatur: L. 1308. — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 1, utskriften nr 23. — Ahlqvist, *Ölands Historia* II, 2, s. 37. — Sven Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland sommaren 1884*, ATS IX, 2, s. 8.

Såsom ofvan (s. 13) är omtaladt, utgöres en stor del af Öland af ödemark. Orsaken härtill är att kalkberget, af öns bebyggare kalladt »flisan», som utgör öns grund, går för nära jordytan. De af denna anledning för odling otillgängliga områdena kallas *alfvar*, bestämda formen sing. *alfvaret*, plur. *alfvaren* (jfr *Ölands Historia*, I, s. 334). Stundom är alfvaret bevuxet med småskog, men på stora sträckor kan icke ens småskogen finna fäste, i det »flisan» går ända upp till jordytan och är antingen alldeles bar eller blott täckt af ett tunnt lager af kalkgrus eller mull. Detta är förhållandet med det stora södra alfvaret, som upptager öns midt fem mil i längd från Ottenby i söder till Torslunda och Gårdby socknar i norr. I denna stenöken finnas dock oaser, fläckar, der öfver »flisan» samlat sig ett djupare mullager. En sådan oas är Dröstorp vid norra ändan på den bredaste delen af södra alfvaret, ungefär midt emellan Sandby socken i öster och Vickleby i vester. Odlingen vid Dröstorp är gammal; det bevisas genom grafhögar, som finnas i omedelbar närhet af det odlade området; härom vittnar också den

runsten, som hör till denna plats och af hvilken här för första gången teckningar offentliggöras.[1]

Runstenen vid Dröstorp uppsöktes och aftecknades år 1634 af Rhezelius. Stenen stod då ännu upprätt och var fullständig, om man undantager, att öfre delen af inskriftsidan var skadad. Rhezelius uppgifver höjden till $2^1/_4$ alnar (1.34 m) och bredden vid jordytan till $6^1/_2$ qvarter (0.96 m). Han upplyser vidare, att stenen kallades *Åbjörnaflisa*, att inskriftsidan vette mot öster samt att inskriften var otydlig (»synes illa»). Han läser sålunda:

ᛁᛅᚱᚢᛁᚴᚱ ᚱᛁᛏᛁ × ᛌᛏᛅᛁᚾ × ᛂᚠᛏᛁ × ᛁᛅ... ᛁ ...ᚠᚦᛅᚱ × ᛌᛁᚾ

Då stenen nu icke längre är så fullständig som på Rhezelii tid, hafva vi här fig. 25 B, pl. XV reproducerat hans teckning i utskriften af hans *Monumenta Runica in Ölandia*.

Ahlqvist, på hvars tid Dröstorpsstenen befann sig i samma skick som nu, återgifver inskriften efter Rhezelius, och Liljegren har icke heller haft någon annan källa för sin läsning.[2]

Runstenen vid Dröstorp anträffas ute på sjelfva alfvaret något öster om det inhägnade området. Otvifvelaktigt befinner den sig ännu på sin ursprungliga plats. Men den är nu kullfallen och stympad och nedre delen saknas.[3] Den qvarvarande delen ligger i en fördjupning, hvilken antagligen uppstått, då den saknade delen blifvit uppgräfd och bortförd. Ahlqvist slutar (a. a. II, 2, s. 37) sitt omnämnande af runstenen med följande ord: »Jämte flisan (= runstenen) har varit en liten ättehög, hvilken nu är destruerad.» Af denna ättehög har jag icke kunnat upptäcka något spår. Den omnämnes icke heller af Rhezelius.[4]

Runstenen vid Dröstorp är en kalkstenshäll, som blifvit bruten i närheten. Stenarten öfverensstämmer till utseendet alldeles med den fasta hällen på platsen. Det nu bevarade stycket har en längd af jemt *en* meter, bredden nedtill vid brottet är 82 cm, upptill icke fullt en half meter. Tjockleken är 20 cm.

Den sida, på hvilken inskriften är inhuggen, är hvad Öländingarna kalla en »öfversida», d. v. s. den har utgjort del af den fasta hällens i dagen liggande yta. Den är, såsom alltid är fallet med en »öfversida», glatt, men den är tillika mycket ojemn med talrika sprickor och hål efter utfallna skärfvor. Vid öfveränden är ytan afflagad på ett stort stycke, hvarigenom inskriften stympats. Denna skada förefans redan år 1634, såsom Rhezelii af oss reproducerade teckning (fig. 25 B) visar.

---

[1] Ahlqvist omtalar, *Ölands Historia* II, 2, s. 37, en bebodd gård vid Dröstorp. Den har funnits till för några år sedan, då byggnaderna vid den siste innehafvarens död borttogos. Odlingen har vid Dröstorp icke fortfarit i oafbruten följd sedan forntiden, utan har varit afbruten. Dröstorp upptogs nämligen år 1758 som nyhemman, enligt Ahlqvist a. st. s. 24.

[2] Att Ahlqvist icke sjelf läst inskriften, utan afskrifvit Rhezelius, framgår deraf, att han uppgifver stenens längd till $1^3/_4$ alnar (ungefär 1 m) eller lika med nuvarande längden, utan att angifva, att början af inskriften saknades. — Som stenens namn uppgifver Ahlqvist »Björnflisa».

[3] Rhezelii uppgift om stenens läge är föga noggrann, men passar in på platsen, der den nu befinner sig. Stenen är icke lätt att finna. Man uppsöker den lättast genom att taga inhägnadens sydöstligaste hörn till utgångspunkt. Man följer härifrån den inhägnande muren först i norr, sedan i öster, derpå åter i norr; 20 steg från sistnämnda murssträcknings nordligaste ända går man sedan 210 steg rakt i öster, då man träffar stenen. — Det stycke af stenen, som nu saknas, ligger måhända någonstädes i stenmuren.

[4] De ofvan af mig åsyftade grafhögarna finnas längre i söder.

Inskriften är inhuggen mellan gränslinier i två parallela rader. Den ena, som upptager stenens midt, läses nedifrån och uppåt, den andra uppifrån nedåt, begge från venster till höger. Runorna hafva en längd af 12—13 cm. I början af inskriften äro de skarpa, men mot slutet rundade i bottnen. De hafva alla efter inhuggningen blifvit glattslipade; detta försvårar läsningen, enär den ursprungliga ytan jemväl är glatt och har fördjupningar, som likna de inhuggna strecken.

Det förlorade stycke af stenen, som varit synligt ofvan jord, då stenen var rest, har upptagit omkring en tredjedels meter eller ungefär en fjerdedel af hela stenens höjd. På detta stycke har Rhezelius läst de sex runorna ᛁᚬᚱᚢᛁᚴ. Liljegren har gissat, att den sjette af dessa runor varit ᛏ och icke ᚴ. Jag har öfvertygat mig om att denna gissning är rigtig. Af de sju runor, som bildat första ordet i inskriften, är den 7:de runan ᚱ qvar på den bevarade delen af stenen. Omedelbart framför detta ᚱ är ytan skadad genom afflagning, men skadan sträcker sig endast ett par cm in på raden, och så mycket af den ursprungliga ytan är qvar, att, ifall den närmast föregående runan varit ᚴ, en del af kännestrecket otvifvelaktigt ännu skulle varit bevaradt. Deremot kan på den skadade delen mycket väl hafva varit plats för ett kort kännestreck af ᛏ.[1] Då ett namn **ioruitr**, som Liljegren läser, annars är okändt, kan man ytterligare förmoda, att 5:te runan varit ᚾ, hvarigenom det från talrika inskrifter kända namnet **ioruntr**, *Jǫrundr*, framkommer.[2]

Om vi medtaga de runor, som efter vår förmodan stått på den förlorade delen af stenen, blir det, som vi fått ut af inskriften (se vår teckning 25 A):

[ᛁᚬᚱᚢᚾᛏ]ᚱ ᚱᛁᛏᛁ × ᛌᛏᛆᛁᚾ × ᛂᚠᛏᛁ × ᛆᛁ.... | ..ᚬᚦᚢᚱ × ᛌᛁᚾ
5 10 15 20 · 5

Transliteration: [**iorunt**]**r riti** × **stain** × **efti** × **ai**.... | .. **oþur** × **sin**
5 10 15 20 5

Som skiljetecken mellan orden brukas ett litet kors. Emellan första och andra ordet är det utelemnadt. Skiljetecknet efter 20 runan (efter ordet **efti**) är mycket otydligt och liknar mest naturliga fördjupningar i den här särskildt ojemna ytan. Men det har förmodligen tidigare varit tydligare, då det är återgifvet i Rhezelii teckning.

14:de runans (ᛆ) kännestreck är på det sätt otydligt, att den delen, som fins till höger om stafven, liknar hålet efter en utfallen skärfva. Det kan derför icke afgöras om formen varit ᛆ eller ᛅ. — 17:de runan är ᛂ med en kraftigt inristad prick på midten. Stafven är mycket ojemnt inhuggen; en del är grund, en annan del kraftig. Detsamma är förhållandet äfven med andra stafvar i denna inskrift.

Efter runorna 17—20, som bilda ordet **efti,** har stått namnet på den, till hvars minne stenen blifvit rest. Då runstenen enligt Rhezelius i äldre tider burit namnet *Åbjörnaflisa,* är det ett naturligt antagande, att namnet *Åbjörn,* som varit allmänt i Sverige i gammal tid och särskildt är kändt från Öland,[3] funnits på stenen. Men det jag

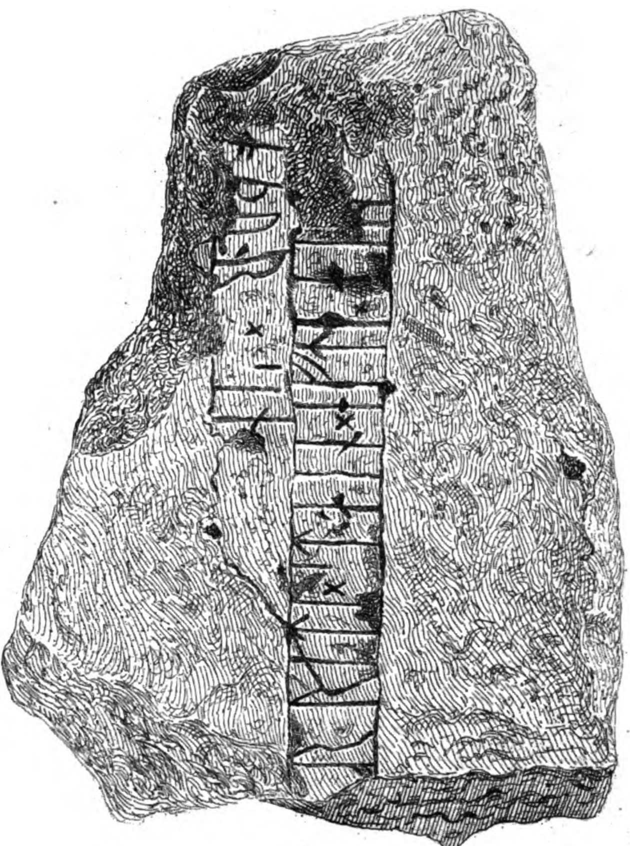
[1] Ett stöd för denna förmodan har man för öfrigt deri, att nominativmärket i namnet är ᚱ. Hade den föregående runan varit ᚴ, skulle nominativmärket antagligen tecknats med ᛦ.

[2] Ett namn **ioruitr** läses på en runsten i Fundbo kyrka i Upland enligt teckningen Bautil 543. Men i Antiqvitetsarkivets manuskript F a 6 fins en äldre teckning från år 1636 af riksantiqvarien Rhezelius, och enligt hans teckning har stenen haft ᛁᚬᚱᚢᛁᛏᚱ med stunget ᛏ. Det är derför otvifvelaktigt att äfven här stått **iorundr,** hvilket Liljegren (nr 1677) gissat. Stenen har legat som golfsten i kyrkan, och inskriften är nu otydlig. Se Dybeck fol. I, 254 och *Uplands Fornminnesförenings Tidskrift* III, s. 39.

[3] Se Lundgren, *Svenska Landsmålen* X, 6, s. 7 samt här ofvan s. 61.

DRÖSTORP, SANDBY, ÖL.

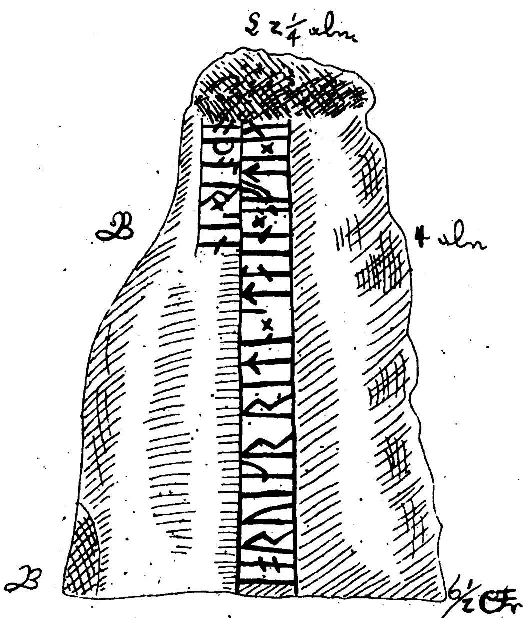
25. A.

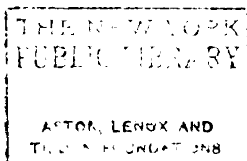

1/10

DRÖSTORP, SANDBY, ÖL.

25. B.

läst på stenen gifver icke stöd åt detta antagande. Af namnet på den, efter hvilken stenen är rest, finnas blott ett par säkra stafvar bevarade. Men så vidt jag kunnat finna, har namnet icke börjat med **ab**. Det har varit någon särskild omständighet, hvilken ej egt sammanhang med inskriften, som gifvit anledningen till att stenen fått det af Rhezelius uppgifna namnet.

Den första runan i namnet har Rhezelius läst som ᛁ. Men här står troligen ᛅ. Öfre delen af stafven är klar, men nedersta delen har försvunnit genom vittring, och mellersta delen har icke framkommit på grund af en naturlig fördjupning; i öfre kanten af denna fördjupning har jag funnit ett kort kännestreck af runan ᛅ. — Nästa runa nr 22 har Rhezelius läst som ᛭. Men detta är säkert origtigt. Stafven kan följas tydligt till hela sin längd och har aldrig haft något kännestreck till venster. Till höger är ytan afflagad längs större delen af stafven; men nedtill i raden är ett 5 cm bredt band af den ursprungliga ytan qvar. Något spår af kännestreck har jag icke kunnat upptäcka, och runan har derför otvifvelaktigt icke varit ᛒ. — Efter sist omtalade staf har Rhezelius icke kunnat läsa något, utan på sin teckning antydt skada från stenens topp ända ned till stafven. Jag har likväl funnit, att på en längd af 12 cm i nedre delen af raden ingen afflagning egt rum. Jag har här på två centimeters afstånd från nr 22 funnit ett grundt, bredt streck och två cm fram ytterligare ett liknande streck, som upptill tyckes böja sig mot det främre, men också synes hafva en smalare fortsättning rakt uppåt (se teckningen nr 25 A). Hvad som här är hugget och hvad som är tillfälligt, kan jag ej afgöra. Man skulle vänta att finna spår af ytterligare en staf, men något sådant har jag ej kunnat upptäcka. Ytan här upptill synes vara nött, der den icke är afflagad. Hvad inskriften innehållit efter den 22 runan kan således icke afgöras, liksom det måste lemnas oafgjordt, om denna (22) möjligen haft något kännestreck till höger upptill (ᛚ). Liljegren har efter skiljetecknet Ai*b*., men detta måste bero på gissning, ty af hans två källor har Rhezelius, såsom redan är nämdt, **ia**, och Ahlqvist har *in*.[1]

I raden till venster äro runorna grundt inhuggna, och stenen är här mycket ojemn. Denna del af inskriften är så otydlig, att man kan betrakta stenen länge utan att upptäcka, att det här finnes någon inskrift alls. Början af denna rad saknades på grund af afflagningen redan på Rhezelii tid, och af de qvarvarande runorna äro några nu stympade. Den första bevarade runan i denna rad har Rhezelius läst rätt som ᚠ; öfre delen af stafven är oskadad, och fortsättningen kan man följa i kanten af brottet. Kännestrecken äro korta och hafva aldrig nått öfver på venstra sidan af stafven: formen är med säkerhet ᚠ. — Den andra runan i denna rad har Rhezelius likaledes läst rätt som ᚦ. Den tredje är mycket otydlig samt icke rätt läst af Rhezelius; den är dock säkert ᚢ, hvilket, liksom föregående runa, nu är stympadt nedtill. Den fjerde ᚱ är funnen af Rhezelius, ehuru den är mycket otydlig, derigenom att strecken till största delen följa naturliga fördjupningar. — Skiljetecknet härefter samt de tre sista runorna ᛁᛁᚼ äro något tydligare än de föregående samt funna äfven af Rhezelius.

---

[1] Ahlqvist har läsningen **in** från den af honom begagnade kopian af utskriften af Rhezelii *Monumenta* (se s. 5). I denna är Rhezelii teckning af Dröstorpsstenen på detta ställe orätt återgifven.

Fonetisk transskription: *Iǫrundr rétti stæin æfti* ai . . . . . [*br*]*óður sinn.*

Öfversättning: »Jörund uppreste stenen efter sin broder . . . .»

Om Rhezelius uppfattat rätt den andra runan i inskriften, har således os-runan här förekommit med två olika former, men de ha haft olika betydelse, ᚯ = *ǫ*, ᚭ = *ó*.

---

26 och 27. Sandby kyrkogård.

Pl. XVI och Pl. XVII.

Literatur: L. 1587 och 1586. — B. 1066—7.[1] — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 19 och 18, utskriften nr 21 och 20. — Linnés *Öländska och Gothländska Resa*, s. 99 f. — P. Frigelius, Handskrifna samlingar (se ofvan s. 8). — C. G. Hilfeling, *Journal öfver en resa genom Småland, Öland och Gotland* 1797, 4:o, s. 30 och tab. 4 (mnskr., ofvan s. 8). — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2, s. 36 f. — S. Bugge, *Tolkning af Runeindskriften på Rökstenen*, ATS, V, s. 102. — Sven Söderberg, *Runologiska och Arkeologiska Undersökningar på Öland sommaren 1884*, ATS, IX, 2, s. 7 f. — S. Bugge, ATS, X, s. 54, 329.

De två väl bevarade och prydliga runstenar, som äro afbildade på planscherna XVI och XVII, äro nu resta på kyrkogården i Sandby, som är socknen närmast norr om Stenåsa. Dessa två runstenar höra tillhopa. Redan i yttre form, ornamentik och skriftens utseende visa de så stor öfverensstämmelse, att man genast inser, att allt arbete vid deras danande och förseende med ristningar blifvit utfördt af samme mästare. Genom inskriftens innehåll erfar man, att de blifvit resta samtidigt och att de tillsammans utgöra ett monument. Vi vilja derför här omtala dem gemensamt, så mycket mera som deras senare historia är densamma.

När Rhezelius afbildade dessa stenar år 1634, lågo de i Sandby kyrka, den ene (nr 26) vid vestra ingången, den andre (nr 27) i koret. Rhezelius prisar stenarnes skönhet, men klagar öfver att så vackra runstenar skulle begagnas som golfstenar. Man finner likväl icke, att han vidtagit någon åtgärd för att bereda dem en lämpligare plats. Stenarna funnos i kyrkan ännu på 1670-talet, då Törnevall och Hadorph utförde de i Bautil intagna teckningarna.

Till all lycka har dock senare ett bättre öde blifvit dessa stenar beskärdt. Redan då Linné år 1741 besökte Sandby, hade stenarna blifvit utflyttade på kyrkogården, och här hafva de alltsedan varit uppstälda, troligen hela tiden orubbade på samma ställe. De stå midt på den rymliga kyrkogården söder om kyrkan, den ene nr 26 40 steg rakt söderut från kyrkans hufvudingång, den andre 16 steg längre i söder. Inskrifterna vända mot öster.[2]

---

[1] Figurerna i Bautil äro signerade med Hadorphs och Törnevalls initialer (se ofvan s. 6).

[2] Äldre författares (Frigelii, Hilfelings, Ahlqvists) uppgifter om stenarnas ställning på kyrkogården passa in på den plats de nu intaga. Frigelius uppgifver äfven, att inskriftsidorna vända mot öster.

Begge stenarna bestå af samma slags ljusgråa kalksten. Inskriftytorna, som äro brottytor, hafva blifvit tilljemnade genom huggning. På kanterna, der inskrifterna stå, har tillhuggningen varit någorlunda grundlig, så att stenarna här äro ganska jemna, under det att på de af ornament upptagna midtytorna många ojemnheter blifvit qvarlemnade. Oaktadt stenarna, såsom ofvan är nämndt, äro väl bevarade, bära de likväl tydliga märken från sin förnedringstid, då de lågo som golfstenar, utsatta för bearbetning genom de kyrkobesökandes skodon. Inskriftytorna äro nämligen glatta, som om de blifvit slipade, och streck, hörande till orneringen, äro på många ställen svaga och otydliga, eller till och med helt utplånade. Runorna hafva dock icke lidit någon nämnvärd skada genom den misshandling, för hvilken stenarna varit utsatta. Smärre skador, som stenarna lidit derigenom att tunna skärfvor fallit ut, härleda sig möjligen från en senare tid.[1]

Den ornamentik, som smyckar Sandbystenarna, är oss bekant från flere förut omtalade öländska runstenar, t. ex. Resmostenen nr 4 (pl. V). Motivet är ett bandformigt djur, som har ett smalt hufvud med nedhängande tand och långt, smalt, framtill spetsigt öga och som är utrustadt med extremiteter, som sluta i en lång, vanligen klufven fot. Vidare äro slingorna ordnade så, att de bilda ett flätverk. Sandbystenarna skilja sig från Resmostenen i afseende på ornamenten deri, att de förras ornament äro konturteckningar, medan Resmostenen har upphöjda ornament.

Runorna äro på begge Sandbystenarna regelbundet inhuggna. De bestå af jemna, i bottnen rundade streck. En egendomlighet, som utmärker dessa stenar, är det sätt, på hvilket runor äro stungna. Detta har icke skett genom inristning eller huggning, utan derigenom att hål af omkring 8 millimeters diameter blifvit borrade djupt in i stenen. Ett liknande sätt att utmärka stungna runor har jag iakttagit på några gotländska stenar, som tillhöra samma tid som Sandbystenarna.[2]

Sandbystenen nr 26 har en höjd öfver jordytan af 186 cm (= afståndet mellan toppen och det nedersta inhuggna strecket); största bredden är 98 cm, tjockleken 7 cm.

Den djurslinga, i hvilken inskriften är inhuggen, har hufvud af ofvan beskrifvet utseende samt en framfot och en bakfot, hvilka äro dragna in under kroppen och sticka fram nedtill på hvar sin sida om det nedhängande tungformiga ornamentet. Kroppen slutar med en lång svans, hvars ända är cirkelformigt hoprullad. Den öfriga delen af ytan fylles af två på ungefär samma sätt bygda djur, hvilkas hufvud finnas midt på stenen.[3]

Inskriften är följande:

× ᚴᚢᚦᚠᛆᛋᛏᚱ × ᛆᚢᚴ × ᚼᛂᛚᚴᚢᚿ × ᛆᚢᚴ × ᚿᛂᚿᛁᛦ × ᚦᛆᚢᚿ × ᛘᛆᚦᚴᛁᚿᛁ × ᛚᛁᛏᚢ × ᚱᛂᛁᛋᛆ ×
ᛋᛏᛂᛁᚿ × ᛂᚠᛏᛁᛦ × ᛋᚢᛂᛁᚿ × ᚠᛆᚦᚢᚱ

[1] Nr 26, pl. XVI, har dock en skada, som ser farlig ut för stenens bestånd. Till höger är ett hack i stenens kant, uppkommet genom en skärfvas utfallande. Från detta hack utgår en spricka uppåt stenen tvärsigenom densamma.

[2] Runstenarna i Sjonhem (Säve, *Gutniska urkunder*, nr 89—90), Hauggrän (Säve nr 84) och Stainkumbla (Säve nr 82—3).

[3] Det ena djuret, hvars hufvud är till venster, har en nedhängande framfot (till venster på stenen) och slutar med en lång bakfot (till höger midt emot ordet ᛂᚠᛏᛁᛦ). Det andra djurets hufvud är till följd af stenens nötning mycket otydligt: det har ett kort öra, öga af vanlig form samt en tand, som utgör ett långt, under underkäken nedhängande band. Detta djur har en lång framfot (öfverst till höger). Från den punkt, der denna fot går ut, utgår äfven ett annat band (svans). Djuret afslutas med en lång fot.

Transliteration: × **kuþfastr** × **auk** × **helgun** × **auk** × **nenir** × **þaun** × **müþkini** × **litu** × **reisa** × **stein** × **eftir** × **suein** × **faþur**

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Några runor äro skadade genom utfallna små flisor, dock utan att läsningen derigenom på något ställe är osäker. Runornas längd är mycket olika alltefter slingans bredd. Vid begge kanterna äro de omkring 9 cm långa, öfverst ett par ända till mellan 10 och 11 cm. Men i slingans början är längden blott 6 cm och i slutet knappt 5 cm.[1]

Fonetisk transskription: *Guðfastr auk Hælghunn auk Nænnir, þaun méðgini létu ræisa stæin æftir Swæin faður.*

Öfversättning: »Gudfast och Helgun och Nenne, moder och söner, läto resa stenen efter fadern Sven.»

Den andra Sandbystenen, som är afbildad pl. XVII, är mindre än den redan beskrifna. Den har en höjd öfver jordytan af 1.67 m, men afståndet mellan toppen och det nedersta inristade strecket är blott 1.55 m. Största bredden är 84 cm, tjockleken är knappt 8 cm. Runslingan består af ett band, hvars begge ändar äro långt utdragna och sluta med voluter. Den öfriga orneringen utgöres af tre djur, hvilkas hufvud man ser öfverst på stenen och hvilka tillsammans med skriftbandets ändar bilda ett hela inre delen af ytan täckande flätverk, hopsatt med stor konstmässighet.[2]

Inskriften, hvars alla runor äro tydliga och säkra, är denna:

× ᚦᛁᛁᛦ × ᛒᚱᚢᚦᚱ × ᚱᛁᛁᛋᛏᚢ × ᚴᚢᛒᛚ × ᚦᛁᛅ × ᛁᚠᛏᛁᛦ × ᛋᚢᛋᛏᚢᚱ × ᛋᛁᚾᛅ × ᛅᚠᚱᛁᚦᛁ × ᛅᚢᚴ × ᛁᚠᛏᛦ × ᛋᚢᛁᛁᚾ × ᚠᛅᚦᚢᚱ × ᛋᛁᚾ × ᚴᚬᚦᛅᚾ ×

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Transliteration: × **þeir** × **brüþr** × **reistu** × **kubl** × **þia** × **eftir** × **sustur** × **sina** × **afriþi** × **auk** × **eftr** × **suein** × **faþur** × **sin** × **koþan** ×[3]

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Runorna hafva på venstra kanten en längd af omkring 7 cm, på den högra af omkring 8 cm. Runorna i början och slutet af slingan äro betydligt kortare; den första ᚦ och den sista ᚾ äro icke öfver 4 cm långa.

Beträffande enskilda runor vill jag göra följande anmärkningar: Den 33 runan ᚱ har förlorat nedre hälften af kännestrecket genom afflagning. — Runan 48 ᚠ har kännestreck, som icke nå till kanten på grund af en naturlig fördjupning. — Runan 56 ᚠ är

[1] I Bautil förekomma — om man bortser från sjelfva runformerna, som på flere ställen äro origtiga — blott två felaktigheter: det lilla korset i inskriftens början saknas i B. och 22 runan är ᛅ i st. f. ᚿ (i **nenir**). I ordet **müþkini** har sista runan i B. fått ett öfverflödigt kännestreck, så att det är ᛚ i st. f. ᛁ.

[2] Det djur, som har sitt hufvud längst till höger, har en framfot samt en lång, delad svans (vid ramen till höger, ej fullt tydlig, afgjordt origtigt återgifven i Bautil); detta djur slutar med en lång fot (nära djurets nacke). Det djur, till hvilket det mellersta hufvudet hör, har två framfötter och slutar likaledes med en lång fot (bakom det tredje djurets nacke). Det tredje djuret, hvars hufvud icke nu är till alla delar tydligt, ligger med sin öfverkropp eller hals tvärs öfver de två andra djurens hufvud; det har ett långt nackband, en fot (midt framför runorna ᛅᚠ i **afriþi**) samt en lång bakkropp eller svans, som afslutas med en volut.

[3] Följande fel finnas i Bautils teckning (1067): **bruþr** med ᚢ i st. f. ᚨ; **þin** med ᚿ i st. f. **þia** med ᛅ (22 runan). Vidare har Bautil **iftir** och **iftr** med ᛁ i st. f. ᛁ (23 och 47 runorna). Liljegrens läsning **Afiriþi** (i st. f. **Afriþi**) har intet stöd i Bautil, som är hans enda uppgifna källa.

XVI

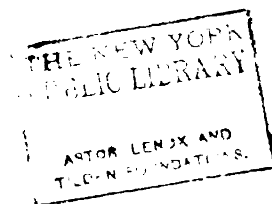
SANDBY I.

SANDBY KYRKOGD. ÖL.

26

1/12

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

skadad på det sätt, att ytan mellan yttre kännestrecket och stafven är afflagad; den utfallna skärfvan har dock varit tunn, så att i bottnen af skadan ännu ett svagt spår af inre kännestrecket är märkbart.

Fonetisk transskription: *þæiʀ bróðr ræistu kumbl þéa æftiʀ systur sina Áfríði auk æftʀ Swæin, faður sinn góðan.*

Öfversättning: »De förut nämnda bröderna (Gudfast och Nænne) reste detta minnesmärke efter sin syster Åfrid och efter sin gode fader Sven».

Då både sönerna och deras moder Helgun deltagit i uppresandet af stenen nr 26 till minne af fadern (och mannen) Sven, men bröderna ensamma sägas hafva rest den andra stenen nr 27, som är minnessten både öfver systern Åfrid och fadern Sven, bör detta väl förklaras deraf, att Åfrid icke varit Helguns dotter, utan född i ett tidigare gifte.

Af de namn, som träffas på dessa stenar, har *Guðfastr* varit temligen allmänt i Sverige och Danmark. *Áfríð(r)* förekommer några gånger i inskrifter och äfven i ett diplom.[1] Deremot äro namnen *Hælghunn* och *Nænniʀ*, så vidt jag vet, icke anträffade i någon annan urkund. Det förra är bildadt af adj. *Hæilaghr* och ändelsen *-unn* el. *-unnr*, som träffas i många andra namn, t. ex. fsv. och isl. *Þórunn*, *Jórunn*, isl. *Stæinunn* (*-uðr*), *Liótunn* (Landnáma) m. fl. — Det namn, som på stenen skrifves **neniʀ**, är utan tvifvel rätt tolkadt redan af Dieterich, *Runensprachschatz* s. 196, såsom kommande af verbet *nænna*. *Nænniʀ* betyder »den som vågar», »den företagsamme».

En språkform, som icke anträffats i någon annan inskrift, är det pronomen, som förekommer på stenen nr 27, skrifvet **þia** (**kubl þia**). Det ligger nära att antaga, att **þia** är skriffel för **þisa** (neutr. plur. *þessa*) eller **þita** (*þetta*). Men inskrifterna på Sandbystenarna äro så sorgfälligt inristade, att man icke är berättigad antaga skriffel, då en språklig förklaring är möjlig. Jag vill förklara **þia** på följande sätt. Evald Lidén har visat (*Arkiv för Nordisk Filologi* IV, s. 101 ff), att åtskilliga former af pron. »denne» äro bildade af pron. *sá*, *sú*, *þat* genom sammansättning med ett suffix *-a*, äldre *-ą* (nasaleradt *a*), som är identiskt med det gotiska suffixet *-ūh*. Vidare hafva vi i fornsvenskan af pron. *þæn* en form neutr. plur. *þæ* (Noreen, *Pauls Grundriss*², I, s. 622). Detta *þæ* måste gå tillbaka till ett äldre **þé*. Jag antager, att inskriftens **þia** betyder *þéa*, som låter upplösa sig i **þé* = fornsvenska *þæ* och suffixet *-a*, got. *-ūh*. Det är icke nödvändigt, att *þéa* härstammar från en med det till got. *-ūh* svarande suffixet sammansatt form, som fans redan i urnordiska, utan *þéa* kan vara en analogiform, bildad af **þé* efter mönstret *þet*, *þetta*.

Den, som har inristat inskrifterna på Sandbystenarna, har haft en mycket regelbunden och konseqvent ortografi. Ljudet *o* är uttryckt med os-runan: **koþan**, *góðan* (på nr 27). — Ljudet *ä* är uttryckt med ᚼ **e**: **helgun**, *Hælghunn;* **neniʀ**, *Nænniʀ*, **eftiʀ**, **eftʀ**, *æftiʀ*, *æftʀ;* diftongen *æi* skrifves i öfverensstämmelse härmed ᚼᛁ: **reisa**, *ræisa*, **stein**, **suein**, **þeiʀ**, **reistu**. Deremot är e-ljud uttryckt med ostunget ᛁ: **litu**, *létu* (nr 26); **þia**, *þéa* (nr 27). — Runan ᚬ användes till att uttrycka ö-ljud: **müþkini**, *móðgini* (26), **brüþr**, *bróðr* (27). Deremot uttryckes u- och y-ljud med ostunget ᚢ: **kuþfastr**, *Guðfastr*, **kubl**, *kumbl*, **sustur**,

[1] Nominat. **Afriþ** L. 617, **Afiriþ** L. 292; gt. **Afridha** i ett diplom från Östergötland af år 1369, se Lundgren, s. 8.

systur. — Den stungna runan ᚴ betyder *gh:* **helgun**, *Hælghunn*. Deremot uttryckes icke blott k-ljud (**kubl**, **auk**), utan äfven g-ljud med ostunget ᚴ: **kuþfastr**, *Guðfastr*, **koþan**, *góðan*. När **müþkini** skrifves med ᚴ, har uttalet alltså varit *méðgini* med *g* och ej med *gh*. Som bekant har öfvergången från *gh* till *g* efter ð inträdt i fornsvenskan allmänt redan före den tid, från hvilken vi hafva en bokliteratur (Noreen, Pauls Grundriss [2], I, s. 600). Sandbyinskriften nr 26 visar, att denna ljudöfvergång i öländskan går tillbaka ända till elfte århundradet.

Vi hafva förut (s. 12) nämnt, att Sandbystenarna äro de bäst bevarade representanterna för en grupp af nära samtidiga öländska runstenar. Till denna grupp höra följande 8 monument, hvilka alla finnas i samma trakt af södra Öland:

1—2 Resmostenarna nr 3 och 4;

3 Mörbylångastenen nr 6 (B. 1074);

4 Hulterstadsstenen nr 19 (B. 1069);

5—6 Hulterstadsstenarna nr 21 och 22;

7—8 Sandbystenarna nr 26 och 27.[1]

Dessa stenar utmärka sig genom prydliga former och en rik ornamentik. Elementen i denna ornamentik äro bandformiga djur och ornamentala band, hvilka tillsammans bilda entrelacs. De mest framträdande djurbilderna hafva det utseende, som ofvan s. 83 är beskrifvet,[2] men derjemte förekomma på de flesta äfven ormlika djur. Denna ornamentik har varit vidt utbredd i Norden, men träffas på runstenar hufvudsakligen blott i Mälarlandskspen samt på Öland och Gotland.[3] Utmärkande för de flesta af de öländska runstenarna med denna ornamentik är att ornamenten äro upphöjda. Någon skilnad i ålder mellan dessa och runstenarne med konturteckningar har man ingen anledning antaga. Dessa ornament förekommo förmodligen oftast i trä, och det är träornamentiken, som är efterbildad på runstenarna med upphöjda ornament. Kalkhällarnes plana ytor egna sig förträffligt för användandet af upphöjda ornament.

Genom ornamentiken bestämmes dessa runstenars ålder. Vi träffa denna ornamentik på de talrika svenska runstenar, hvilkas inskrifter blifvit inristade af *Yppir* (**übiʀ**) och *Balle* (**bali**). Hans Hildebrand har i sin afhandling *Svenska folket under Hednatiden*, 2:a upplagan, s. 154 hänfört dessa svenska runstenar till den Stenkilska ättens första regeringstid. Denna tidsbestämning är otvifvelaktigt rigtig. Den vinner bekräftelse deraf, att vi träffa denna ornamentik på en runsten i Uppland (B. 277 och 1136), på hvilken konung Håkan röde nämnes, och denna konung regerade sannolikast efter Stenkil, som dog år 1066.[4]

Sandbygruppens runstenar kännetecknas emellertid icke endast genom sin yttre form och sin ornamentik. De utmärka sig äfven genom en jemförelsevis rik och klar ljud-

---

[1] Från norra Öland äro fyra monument kända, som äro samtidiga och nära beslägtade med Sandbygruppens runstenar, nämligen två (nyfunna) i Köping samt två från Källa. Endast en af inskrifterna (L. 1291) är någorlunda fullständigt känd.

[2] Att det stora djuret på Hulterstadsstenen nr 21 är samma ornamentala djur som de, hvilka vi träffa på de andra stenarna, är ofvan (s. 72) utveckladt.

[3] Jemför Montelius, *Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift* I, s. 62.

[4] Se ATS, X, s. 72 ff.

beteckning. Ljudet *o* uttryckes med os-runan, aldrig med ᚢ; stungna runor användas allmänt; diftongen *æi* är undantagslöst uttryckt med två tecken ᛂᛁ eller ᛅᛁ. Användningen af os-runan för *o* och det rika bruket af stungna runor tala för samma tid som ornamentiken.[1] För sen tid talar också, att dessa runstenar börja visa öfvergång från *ʀ* till *r*, såsom inskrifterna på runstenarna nr 21 och 22 i Hulterstad visa. Jag vill särskildt påpeka, att nr 21 har två ord, i hvilka diftongen *æi* förekommer och tecknas på det i dessa inskrifter vanliga sättet med ᛂᛁ. Man finner häraf, att diftongen *æi* i öländskan öfverlefvat det palatala *ʀ*.

Vi komma i slutet af detta arbete att redogöra för samtliga öländska runstenars ålder. Vi hafva likväl redan här velat karakterisera Sandbystenarnas grupp för att kunna ådagalägga det berättigade i den metod, vi hafva följt, att omskrifva ett **i**, som står i betonad stafvelse för diftong, med *æi*. Vi kunna i allmänhet påstå, att af de öländska runstenar, som stått resta (icke legat på en graf), de med invecklade slingor prydda äro de yngsta; af de öfriga är det knappt mer än ett par, som man skulle kunna hänföra till lika sen tid. Vi skola emellertid för tillfället inskränka jemförelsen till dem, som hafva **i** som tecken för *æi* i betonad stafvelse, och börja då med Säbystenen nr 18 i Segerstads socken, emedan denne är den ende af de i fråga varande stenarna, som ännu är i behåll (afb. pl. XI).

Säbystenens runslinga gifver ingen säker hållpunkt för dateringen. Men att denna runsten är äldre än Sandbygruppen, derför tala flera omständigheter. Ingen stungen runa förekommer. O-ljud uttryckes med **u** (**ruþmar**). Äfvenledes kan anföras, att det palatala ʀ genomgående brukas, der man kan vänta det (**nifʀ, þaiʀ, iftiʀ**). Såsom ett kännemärke på hög ålder betraktar jag särskildt, att stenen blifvit rest ute på fältet och icke på en kyrkogård. Det synes nämligen, som om man efter kristendomens införande snart öfvergifvit bruket att resa minnesstenar ute på fältet vid de allmänna vägarna och i stället rest dem på kyrkogårdarna. Alla med konstiga slingor prydda runstenar på Öland (till antalet 12) hafva uppenbarligen varit resta på kyrkogårdar; de hafva nämligen alla blifvit funna i kyrkor eller på kyrkogårdar med undantag af originalet till vår figur 22, men man kan lätt tänka sig, att ett så litet stenstycke kan hafva blifvit transporteradt bort från den plats, till hvilken det hört. — På Säbystenen träffa vi följande ord, i hvilkas stam diftongen *æi* förekommer: **þaiʀ, suin, risa.** Det ligger onekligen närmast att antaga, att det enkla tecknet (**i**) betecknar monoftongiskt uttal (*é*), och att det diftongiska beteckningssättet (**ai** i **þaiʀ**) blott är traditionelt skrifsätt. Men här är denna förklaring icke möjlig, då inskriften är äldre än Sandbygruppens runstenar och således tillhör en tid, då i öländskan diftongen *æi* ännu fans qvar. Man kan icke antaga en tidigare lokal utveckling af *æi* till *é*, ty i grannsocknen Hulterstad hafva vi den till Sandbygruppen hörande runstenen öfver *Sǽwar* (nr 21), på hvilken vi träffa två ord, i hvilka diftongen *æi* är be-

[1] Största öfverensstämmelsen i beteckningen råder mellan Sandbystenarna, Resmostenarna och Hulterstadsstenen nr 21. Dessa skilja äfven mellan *ä*-ljud och *e*-ljud och uttrycka det föra med ᛂ, det senare med **I**. Resmo- och Sandbystenarna hafva äfven ᚤ för *ǿ*. Mörbylångastenen nr 6 och Hulterstadsstenen nr 19 afvika från de andra derigenom, att de hafva *æ*-ljudet uttryckt med runan för **i** i ordet *æftiʀ*, som på dessa stenar skrifves ᛁᚠᛏᛁᛦ. Men måhända är detta blott felaktig läsning. Stenarna äro kända blott genom teckningarna i Bautil (1074 och 1069), och det är ganska troligt, att originalen haft ᛂᚠᛏᛁᛦ, liksom Bautil origtigt har **iftiʀ** för **eftiʀ** två gånger på Sandbystenen nr 27 (se ofvan s. 84, not 3).

tecknad **ei** (**reisa, stein**). Det är ej troligt, att någon betydlig olikhet funnits i språkutvecklingen mellan så närbelägna orter.[1] Afståndet mellan Hulterstads kyrka och Säby är föga mer än en mil. På grund af allt hvad jag här utvecklat anser jag mitt antagande att Säbystenens former **suin** och **risa** uttalats *Swæinn* och *ræisa* vara berättigadt.

Gräsgårdsstenen nr 16, som funnits föga mer än 1/4 mil söder om det ställe, der Säbystenen nr 18 står, har **ristu,** som kan tydas såväl *ræstu* som *ræistu.* Möjligheten af den senare tydningen framgår såväl deraf att stenen också haft acc. **stain** (*stæin*) som äfven deraf att stenen antagligen varit äldre, men i alla händelser icke yngre än Sandbygruppen. Inskriften står i en enkel djurslinga och har ᛦ rigtigt användt för ursprungligt palatalt ʀ. — Om uttalet af formerna **sihstin** och **þiʀ** på denna sten är förut ordadt (se s. 64).

Runstenen nr 7 i Mörbylånga kyrka (ofvan s. 49) hade enligt den enda tillgängliga teckningen, Bautil 1072, **risa sten,** det senare enligt min förmodan läsfel för **stin.** För denna runstens jemförelsevis höga ålder talar den enkla djurslingan, vidare att *o* uttryckes med **u** (**þur-**) och att ordet »efter» skrifves **iftiʀ** med ᛦ. Uttalet har derför otvifvelaktigt varit *ræisa stæin.* Till samma trakt höra de med invecklade slingor prydda Resmostenarna nr 3 och 4, som hafva flera ord, i hvilka diftongen *æi* är betecknad med två tecken (**ai** eller **ei**). Afståndet mellan Mörbylånga och Resmo kyrkor är fogelvägen föga mera än 1/4 mil.

Kastlösastenen nr 9, af hvilken Rhezelius träffade ena hälften ute på fältet, och som derför troligen icke varit rest på kyrkogården, hade enligt den enda tillförlitliga teckningen Bautil 1063: **raisti stain,** men acc. **suin.** Denna runsten visar samma åldersmärken som Mörbylångastenen nr 7. I de två förstnämnda orden hafva vi derför otvifvelaktigt den rigtiga beteckningen för stamvokalen, och uttalet har varit: *ræisti, stæin, Swæin.*

Slutligen hafva vi L. 1296 (Köping) med **rata** (icke **raista** såsom hos L.) **stin.** Stenen är känd endast genom två äldre teckningar. Den var illa faren. Inskriften var inhuggen i en enkel slinga, men af denna voro de karakteristiska delarna, början och slutet, utplånade. Af den ofullständigt bevarade inskriften finner man, att o-ljudet var uttryckt med os-runan, men å andra sidan har stenen ᛦ (**aftʀ**). Något skäl att antaga stenen vara yngre än Sandbygruppen förefinnes icke; stenens form **stin** har derför troligen uttalats *stæin.*[2]

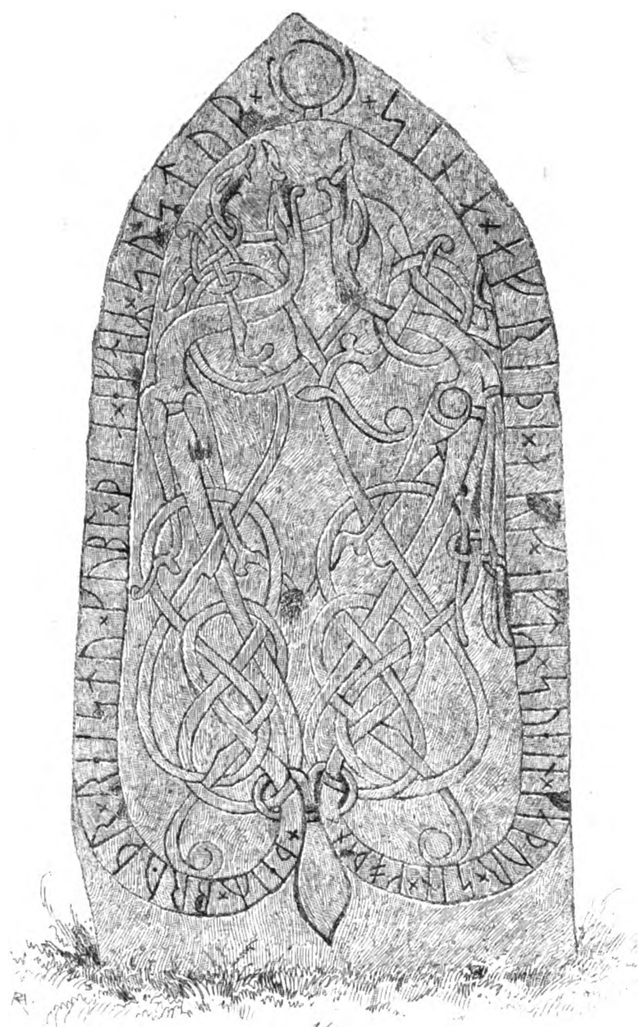
[1] Då ingen anledning förefinnes att tro något annat, får man antaga, att runristaren varit hemma på den ort, der inskriften finnes.

[2] Södra Möcklebystenen nr 15 (s. 61) har enligt den enda kända teckningen (af Frigelius) haft **raisti stina þinsi.** Jag vill numera icke bestrida, att detta kunnat vara en rigtig läsning eller att **þinsi** kunnat föreställa acc. plur. **þinsi** kan hafva uttalats *þensi*, för äldre *þennsi*, en form, som är bildad med suffixet *-si* af samma grundform som den äfven blott i runor förekommande acc. plur. *þenna* är bildad af med suffixet *-a*, got. *-ūh* (*þenna*, analogiskt för *þanna*, af urnord. *þanʀ*, got. *þans;* E. Lidén, *Arkiv* IV, 112). Jag vill derför nu läsa och tolka inskriften: *Ábiqrn ræisti stæina þensi æftiʀ* — — —, *faður sinn*, (*auk æftiʀ*) *Wíkar*, *bróður sinn*, »Åbjörn reste dessa stenar efter N. N., sin fader, (och efter) Vikar, sin broder». Stenen har alltså utgjort en af ett par. — Att inskriften varit äldre än öfvergången från *æi* till *é* och att **stina** således uttalats *stæina* framgår dels deraf att i inskriften *ræisti* skrifves **raisti,** dels deraf att palatalt ʀ regelmässigt betecknas med ᛦ (**iftiʀ**) samt att o-ljudet är uttryckt med ᚢ (**bruþur**). (*Not, tillagd vid korrekturet.*)

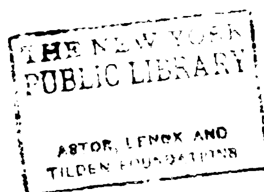
XVII SANDBY II.

SANDBY KYRKOGD. ÖL.

27

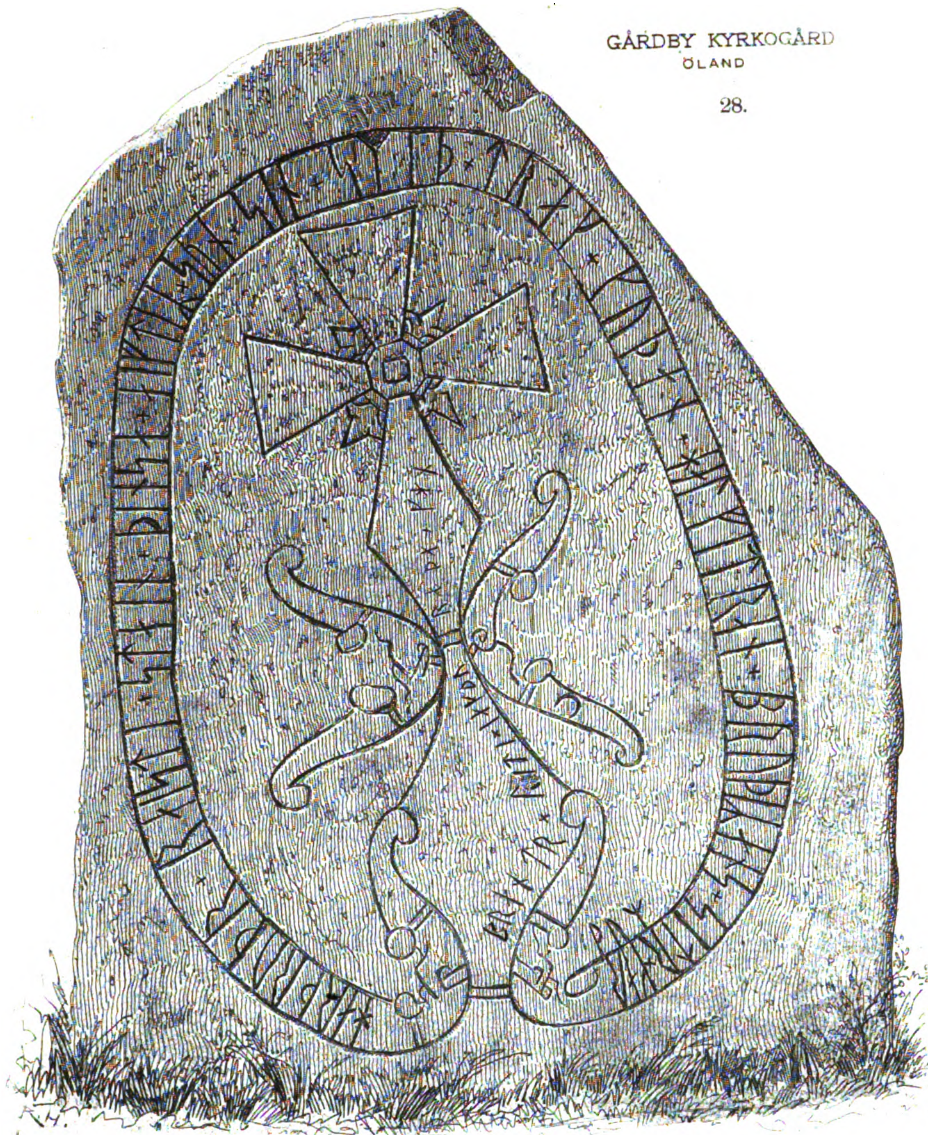
1/12

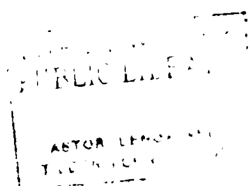
XVIII.

GÅRDBY KYRKOGÅRD
ÖLAND

28.

1/10

28. Gårdby kyrkogård.

Pl. XVIII. Fig. 28.

Litteratur: Linnés *Öländska och Gotländska* resa s. 102. — Hilfeling, Dagbok öfver resa 1797, teckning i tab. 6, *stor* kvart (icke uti atlas i 4:o). — Sjöborg, *Samlingar för Nordens Fornälskare*, II, fig. 231, tolkn. s. 58 f. — Ahlqvist, *Ölands historia och beskrifning*, II, 2, s. 48. — L. 1307. — Teckning af H. A. R. Sidén 1874 i ant. top. ark. — S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland*, s. 9 f. i ATS, 9: 2. — E. Brate och S. Bugge, *Runverser*, s. 252 i ATS, 10: 1. — A. Noreen, *Altschwedische Grammatik*, Halle 1904, s. 486.

Runstenen står rest på Gårdby kyrkogård, straxt på södra sidan om gångstigen från östra ingången till kyrkogården, sydost om kyrkans kor, hvilken plats den också intog på Linnés tid, af hvilken den först omtalas (1741). Söderberg förmodar därför på anfördt ställe s. 9, att den tidigare funnits annorstädes i socknen och först något före Linnés besök blifvit uppställd på kyrkogården.

Gårdbystenen är en tunn, blott 11 cm. tjock kalkstenshäll af brun färg. Ahlqvist uppgifver stenens höjd till 2 alnar 11 tum = 1,46 meter, hvilket ungefär motsvarar afståndet mellan det nedersta inristade strecket och stenens öfversta kant. Nu är den öfver marken synliga delen af stenen blott 1,20 m., hvilket beror därpå, att vid en planering af kyrkogården fyllning påförts omkring stenen, hvarigenom en del af ristningarna höljdes. Stenens största bredd är 1,20 m., enligt Söderberg 1,26 m.

Inskriftsidan, som vänder mot norr, är utan att vara tillhuggen tämligen jämn och glatt. Endast på ett par ställen finnas ojämnheter, som försvåra läsningen af inskriften. Dessa ojämnheter förefunnos dock, redan då inskriften inhöggs, och med visshet kan det sägas, att stenens yta sedan den tiden icke undergått någon förändring.

Inskriften är inhuggen dels i en enkel slinga längs stenens kanter, dels inom fotstycket af det utsmyckade kors, som pryder midten af stenen. Den förra delen af inskriften kallar Söderberg *a*, den senare *b*.

Inskriften *a*, som börjar nederst till vänster, är tydligt och kraftigt huggen. Runornas längd växlar mellan 10 och 7 cm. Tre runor af sista ordet stå på nedre slinglinien utom slingan.

Runorna i de två första orden 1—15 **harþruþr** × **raisti** äro grunda; i det sista ordet **karþum** äro de fyra första svaga, de flesta öfriga runor i *a* däremot kraftiga. I **smiþ** har i **m ᛘ** hela stycket mellan kvistarne vid huggningen sprungit af. I **kuþan** är första runan icke stungen, såsom Hilfeling antager. I **halfitran** äro de tre första runorna

starkt hopträngda och kännestrecket i den mellersta runan (ᛆ) mycket kort; det ser ut, som om runristaren glömt den mellersta runan och sedan klämt in den mellan de redan ristade ᚼ och ᛚ. Ordets sista **a** har kännestreck blott på stafvens vänstra sida, ᛆ, Hilfeling läser med orätt **i**, Ahlqvist däremot **a**. I sista ordet, **karþum**, är första runan hos Hilfeling tecknad som en binderuna, i det att ett kännestreck för ᛆ blifvit fogadt till öfre delen af stafven i ᚴ, men något dylikt kännestreck finnes icke, och Ahlqvist återger runan med **k**. Slutligen har Hilfeling uteslutit skiljetecknet framför **karþum**, hvaremot han har ett skiljetecken, som icke finnes på stenen, mellan **bruþiʀ** och **ans**.

Inskriften *b* är mera svårläst. Runorna äro ställda i en buktig rad och läsas nedifrån och uppåt. De äro grundt inhuggna samt af mycket växlande storlek. De längsta stafvarne äro 7 cm., de minsta knappt 3 cm. Första runan är på Hilfelings teckning ᚯ och återgifves af Ahlqvist med **o**. Runan är **b** ᛒ, men de från stafven nedåt riktade strecken äro mycket grunda och knappt märkbara för ögat. De från stafven uppåt riktade strecken äro däremot fullt tydliga och intaga en sådan ställning till stafven, att det ej kan komma i fråga att läsa annat än ᛒ. Första ordet är alltså **brantr** ×. Andra ordet läses hos Hilfeling ᛚᛁᛏᚱ och återgifves af Ahlqvist **liti**. Första runan är emellertid ᚱ, men mellersta delen af kännestrecket har icke kommit fram vid huggningen på grund af en här befintlig ojämnhet i stenen; den sista runan är ᛁ **i** med ett därefter följande skiljetecken. Nedom bandet öfver korsets fot står därefter **iakþu**, hvars **k** Söderberg i anteckningar, kanske gjorda efter inskriftens diskussion i Runverser, fattar som **f** ᚠ med följande anmärkningar: »Stafven 4½ cm., tydlig, ehuru toppen är svag, yttre kännestrecket också tydligt; mellan detta och stafven är nedre delen en fördjupning, obetydligt högre än de omgifvande ristade strecken. Längre upp saknas denna fördjupning, och i den sålunda högre ytan synes en jämförelsevis bred fördjupning, som kan tagas som toppen af ett kännestreck, men någon fortsättning nedåt finnes icke». Denna Söderbergs beskrifning fann jag vid mitt besök vara alldeles riktig, men hvad som förbjuder att antaga **f**, är det, att strecket i fråga sträcker sig högt öfver och faller helt och hållet ofvan en linie, dragen genom de närmaste runornas toppar. Runan synes sålunda blott kunna fattas som **k**. I sista ordet **kan** är **a** möjligen ᚼ genom felristning.

Inskriften är alltså följande:

a) Hufvudslingan:

ᚼᛆᚱᚦᚱᚢᚦᚱ + ᚱᛆᛁᛋᛏᛁ × ᛋᛏᛆᛁᚿ + ᚦᛁᚿᛋᛆ + ᛆᛁᚠᛏᛁᛦ × ᛋᚢᚿ + ᛋᛁᚿ + ᛋᛘᛁᚦ × ᛏᚱᛆᚴ
5 10 15 20 25 30 35 40

+ ᚴᚢᚦᛆᚿ + ᚼᛆᛚᚠᛁᛏᚱᛆᚿ + ᛒᚱᚢᚦᛁᛦᛆᚿᛋ + ᛋᛁᛏᚱ × ᚴᛆᚱ Utom slingan: ᚦᚢᛘ
45 50 55 60 65 70 75 77

b) Korsets fot:

ᛒᚱᛆᚿᛏᚱ × ᚱᛁᛏᛁ × ᛁᛆᚴᚦᚢ ᚱᛆᚦᛆ + ᚴᛆᚿ
80 85 90 95 99

Transliteration:

a) **harþruþr** + **raisti** × **stain** + **þinsa** + **aiftiʀ** × **sun** + **sin** + **smiþ** × **trak** + **kuþan** + **halfitran**
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

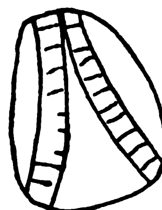
+ **bruþiʀans** × **sitr** × **karþum**
60 65 70 75

b) **brantr** × **riti** × **iakþu** **raþa** + **kan**
80 85 90 95 99

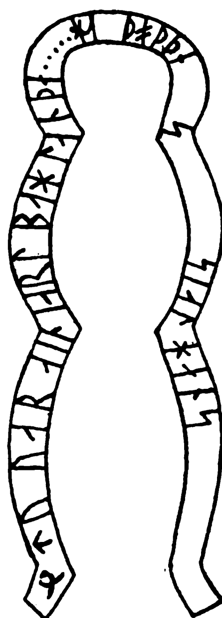
GÅRDBY KYRKOGÅRD. ÖL.
29.

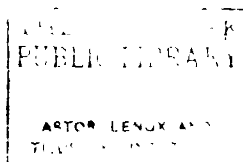

NORRA MÖCKLEBY KYRKOGÅRD. ÖL.
30.

RUNSTENS SOCKEN. ÖL.
32.

PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX AND

Inskriften *a* till och med **kuþan** är till betydelsen klar. »Härtrud reste denna sten efter sin son Smed, en bra karl». Namnet **harþruþr** uppfattar Söderberg som kvinnonamnet *Hærþrúðr*, i det ᛅ fattas som *i*-omljud af *a* som i det följande **trak** *dræng*. Namnet *Hærþrúðr* är isl. *Herþrúðr*, t. ex. *Vigaglums saga* kk 10 och 11 (*Islenzkar Fornsögur* I, s. 31, 35). Mansnamnet *Smiðr*, som först brukats som tillnamn, påpekar Bugge äfven förekomma på Island, i Norge och i Danmark.

Tydningen af den återstående delen af inskriften *a:* **halfitran** × **bruþiʀans** × **sitr** × **karþum** erbjuder större svårigheter och har af Söderberg och Bugge företagits på skiljaktigt sätt.

Orden **halfitran** × **bruþiʀans** uppfattar Söderberg som *Hallfindr hann, bróðiʀ hans* 'Hallfinn han, hans broder'. Bugge invänder dels, att en dylik ordföljd saknar motstycke, dels att namn med *-finnr* som sista led icke förekomma i Sverige, och tolkar orden, under antagande af uppsåtlig omflyttning af runorna, såsom **halftan iʀ** × **bruþiʀ ans** 'Halfdan är broder hans', förklarande **r** i **halfitran** som motsvarighet till **ʀ** uti **iʀ** däraf, att **r** regelbundet skrefs efter *t*.

Noreen, *Altschwedische Grammatik*, Halle 1904, s. 486 tolkar stället med: *Halfindr æn, brōþiʀ ans, sitr Garþum* »sein bruder Hallfindr sitzt noch in Gardhar (d. h. Gårdby oder Russland?)». Noreens tydning träffas äfvenledes af Bugges invändning, att namn med *-finnr* som sista led icke förekomma i Sverige; ordet *æn* förekommer ej heller så tidigt i betydelsen 'ännu' (*æn nu*, se Rydqvist, *Svenska språkets lagar* V, s. 126, not. 2).

Mig synes **halfitran** kunna uppfattas som en form hörande till adj. isl. *all-vitr* 'meget forstandig' Fritzner. I isl. är adj. *vitr* ett ofta förekommande loford, t. ex. *vitr maðr ok réttorðr*, i synnerhet i sup. *manna vitrastr*, hvilket till betydelsen ungefär motsvarar förstärkningen *all-vitr.*[1] För det begynnande **h** kan jämföras **halkuþan** *allgōðan* Bjälbo Ögl., undersökt af mig 1894, men troligen är det första **a** ᛅ i **halfitran**, hvilket, såsom Söderberg säger, ditsatts efteråt, emedan det förut blifvit afglömdt, att fatta som en efteråt gjord rättelse af felristningen **h** ᚼ, hvadan ristaren alltså åsyftat ***alfitran.** Att *v* betecknas med runan **f**, därpå finnas några exempel, såsom **fita faþum** L. 118 *hvíta váðum*, **finfiþir** L. 1970 *Finnviðr*, **faʀ** L. 1272 *vaʀ*. Detta **halfitran** ser ut som ack. sg. m. *allvitran* och som bestämning till **trak** *dræng* jämte det föregående **kuþan**, hvilket i språket så ofta sammanställdes med ordet *drængr*, att det med detta kunde tänkas hafva sammansmält till ett begrepp, som kunde mottaga en dylik bestämning.

Det är emellertid betänkligt att antaga en sådan dubbel bestämning till **trak**, som saknar motstycke. Det återstår då att föra **halfitr**, nom. sg. f. *alvitr*, som bestämning till **harþruþr** och **an** *æn* 'och, men' till den följande satsen, ehuru som obetonadt ord sammanskrifvet med det föregående. Ett lofordande adjektiv tillägges en moder å runstenen i S. Sätra skog (D. II, 43 Edsberg) Uppl., hvars inskrift enligt min undersökning 1902 slutar sålunda: **auk** × **estriþ** × **eftiʀ suni** × **sina** × **inkifast** × **auk** × **inkuar** × **kuþ** × **hiau kuþ** × **hialbi** × **ant** × **þairA** ×. Liksom ristaren där hedrar Estrid med omdömet »god», så lofordas här Härtrud som *al(l)vitr*, hvarmed det ej sällsynta bruket af adj. *sniallr* som berömmande

[1] Adj. *vitr* förekommer icke annars i runinskrifter, om icke möjligen därtill är att hänföra **fatran** Öl. 10 i ordgruppen: **eftiʀ** : **kinu** : **fatran**, jfr **sahuatr** Öl. 41, L. 1300. Bugge, *Runverser* s. 259, tyder detta under antagande af omflyttning såsom *æftiʀ Gunna diarfan*, finner alltså naturligt, att däri innehålles ett personnamn, följdt af ett adj. Öl. 10 har slingändarne inrullade såsom Öl. 28. Se vidare om denna inskrift här nedan i Tillägg.

attribut i runinskrifter kan jämföras. På att *æn* skrifves **an**, finnas blott osäkra exempel (L. 882, 270, däremot står **en** L. 1202 enligt amanuensen C. Grönblad och **in** L. 265 enligt O. v. Friesen), men det är icke alldeles säkert, att **a** är åsyftadt, då det är inskriftens enda ᛆ, däremot alla öfriga ᛅ; det kan vara misshugg för ᛁ.

Att **halfitran** sålunda delvis föres till det föregående, hindrar ej antagandet af Söderbergs tydning för det närmast följande **bruþiʀ ans × sitr × karþum** »hans broder sitter i Gardarike (Ryssland)». Söderbergs tanke på att en ordlek skulle förefinnas, i det att det gamla namnet på Gårdby äfven skvlle varit *Garðar*, har med rätta icke vunnit bifall af Bugge. Framför **karþum** väntar man prep. *i*. Söderberg fattar dess saknad som en ålderdomlighet och hänvisar till Rigsþula 47: *Þá kvað þat kráka, sat kvisti ein* som bevis för att i mycket gammal tid verbet *sitia* kunde förenas med blott dat. på frågan hvarest?; Bugge anser, att detta Eddaställe är ett mycket osäkert stöd, då prep. *á* lätt kan vara uteglömd framför *kvisti* af en afskrifvare, och finner sannolikare, att saknaden af prep. *i* uti inskriften är att uppfatta som förkortadt skrifsätt, som ofta användes i förbindelse med runomflyttning. Det synes, att man ock bör räkna med den möjligheten, att runristaren glömt af prep. *i*, ty talrika fall visa, att runristare ej varit mera fria för sådana fel än afskrifvare. Emellertid finnas i runinskrifter åtskilliga exempel på att prep. *i* saknas framför ortnamn: **büki · arbü** L. 951, **bügi : nesbü** L. 798 (enl. mig), **buki : uiki** L. 743, **buki : herfistam** L. 746, D. I, 111; **büki : ulsunti** D. II, 29 (enl. mig), **buki · haruistam** L. 668, D. I, 54, **büki · agurstam** L. 692. D. I, 67, **buki : haþistaþum** L. 1184 (enl. mig), alltså åtta fall. I nio fall står åter prep. framför ortnamnet efter **buki**. Nu kan man ju i de åtta fallen få fram prep. *i* genom att läsa det slutande **i** uti **buki** dubbelt, men berättigandet af denna dubbelläsning är dock för åtskilliga af dessa inskrifter mycket tvifvelaktigt, då de annars i så fall upprepa runan: L. 743 **auk · kunimar**, L. 746 **auk · kisl**, L. 1184 **askata : auk : kuþmutr**; man frågar sig, hvarför just vid ortnamns beteckning dubbelläsning skall antagas, hvilken visst icke är regel i de yngre runinskrifterna. Det synes således tänkbart, att runsvenskan jämte **i** med. dat. känt bruket af dativ ensam i betydelse af lokativ.

Af återstoden af inskriften: **brantr × riti × iakþu raþa × kan**, hör sannolikt **brantr** till det föregående och utgör namnet på den broder, som satt i Gardarike. Mot den ordföljd **brantr × riti × iak**, som skulle uppstå, om **brantr** fattades som runristarens namn, har Bugge gjort invändning, Runverser s. 254. Att **brantr** icke ristats omedelbart efter **þum** i **Karþum**, kan bero på att ristaren genom att sätta detta ord på korsfoten ville förmedla sammanhanget med inskriftens slut.

De återstående orden på korsfoten: **× riti × iakþu raþa × kan** äro uppenbarligen ett verspar af en 3-stafvig och en 4-stafvig vers, förbundna genom allitterationen mellan **riti** och **raþa**, och att tillsättningen af **brantr** i den första versens början skulle vara synnerligen störande från metrisk synpunkt, är ett ganska viktigt stöd för antagandet, att **brantr** icke är namn på runristaren, hvilket ju måste föras tillsammans med verserna, utan på den aflidnes broder och hör till det föregående.

Söderberg förklarar **riti** som pret. af ett *rita* 'rista'. Det oriktiga i att antaga ett dylikt verb är ådagalagdt *Runverser* s. 39 not. 4. Bugge gillar *Runverser* s. 254 uppfattningen af **riti** som pret. till inf. *rétta* men tror, att detta på detta ställe icke som annars har betydt »resa (stenen)» utan »skrifva (runorna) riktigt, affatta (runinskrifter)

rätt», såsom isl. *rétta kvið* betyder »formulera en rättslig utsago, som den riktigt skall vara». Denna betydelse skulle gifva en ypperlig tydning, men jag finner den ej annars betygad för *rétta* utom detta talesätt *rétta kvið* och hyser sålunda betänklighet mot dess antagande. I *Runverser* s. 260 föreslog jag tolkningen: *Brandr rétt i* (*h*)*iagg* 'Brand högg rätt i (adv. 'i stenen')', men dels finner jag ej någon parallell till denna användning af *'i'* uti runinskrifter, dels skulle 'högg' bli utan utsatt subjekt, sedan **brantr** föres till det föregående. Då **riti** i alla fall måste ha betydelsen 'ristade', förmodar jag, att det är felristning för ***risti**. Ett fullkomligt motstycke därtill möter B. 93, L. 476, D. II, 115 Råcksta, Uppl., af mig undersökt 1904, på hvars kors står: **usiti riti steina**, hvilket måste betyda: 'Veseti ristade stenarne', enär dels V. annars är bekant som ristare, dels i det föregående den aflidnes söner angifvas som de, som rest stenarne, hvarvid verbet **reisa** användes. Orden **riti** × **iak** antager jag sålunda betyda: »jag ristade». Bugge, *Runverser* s. 254, invänder mot Söderbergs uppfattning af **iak** som »jag», att på 1000-talet runristaren ytterst sällan talar i första personen, och sant är, att blott tre exempel finnas (Gåsinge, L. 925 **uit** · **iak**, Fyrby, D. 8 vo 55 **iak** · **uait**, enl. mig 1898, och Skeninge, undersökt af mig 1893: **þurkil** × **krist** 'jag Torkell ristade'), men dessa torde väl ock vara nog att visa, det sådant uttryckssätt kunde förekomma.

Orden **þu raþa kan** öfversätter Söderberg: »du kan tyda» och antager, att bruket af 3 sg. *kann* i st. f. 2 sg. *kant* föranledts af att verbet genom ett ord är skildt från sitt subj. Bugge, *Runverser* s. 254, finner denna tydning sannolik, då Rydqvist I, 330 har ex. på att personmärket *-t* fattas i 2 sg. äfven i fsv., och jämför L. 333 *raþ þú rúnaʀ* i afseende på bruket *þú*. Noreen, *Altschwedische Grammatik* s. 475, uppgifver dock först för tiden efter 1375 förekomsten af ändelselös 2 sg. i sådana verb som *kunna*, och *Runverser* s. 260 har af mig en tydning föreslagits, som synes tillfredsställande både till form och betydelse, nämligen ett opersonligt *þý ráþa kann* »därför kan·man tyda».

Huruvida äfven inskriftens andra sats har metrisk form, är tvifvelaktigt, men ordföljden talar därför, hvarför jag med någon tvekan så återgifver den.

Inskriftens transskription till fsv. är alltså följande:

Hærþrúðr ræisti stæin þænsa æftiʀ sun sinn Smið, dræng góðan, alvitr. Æn bróðiʀ (*h*)*ans*
sitr Garðum Brandr.
Risti iak,
þý ráða kann.

Öfversättning: Härtrud reste denna sten, mycket klok, efter sin son Smed, en bra karl. Hans broder vistas i Gardarike (Ryssland), Brand. Jag ristade, därför kan man tyda.

---

29. Gårdby kyrkogård.

Pl. XIX. Fig. 29.

Af Frigelius meddelas teckning af ett fragment af en runsten, som jämte runstenen Öl. 28 säges finnas på Gårdby kyrkogård, men nu saknas.

Fragmentets inskrift är — **ina** × **suni** × **arnki** —. Det första ordet torde vara att supplera till [**s**]**ina** *sína* ack. pl. m. af 'sin'. Det sista är förra delen af ena sonens namn *Arn-*, namnets senare del kan hafva varit **k**[**itil**], **k**[**il**] jfr **arkil**, L. 449.

I fonetisk transskription är inskriften alltså: — [*s*]*ína syni Arnk*[*æll*] — i öfversättning: »— sina söner, Arnkel —».

---

30. Norra Möckleby kyrkogård.

Pl. XIX. Fig. 30.

Frigelius meddelar i kanten på ett blad med en teckning af »N. Möckleby kyrkia», som synes vara besökt 1749, följande uppgift: »På gärde i Norra Möckleby prostgård ligger ett litet stycke af en Runsten». Uppgiften åtföljes af en teckning, utvisande ett par slingor, som i fragmentets ena ända gå jämnsides men skiljas åt alltmera, ju närmare de komma den andra ändan. Runor äro antydda med lodräta streck.

---

31. Runstens kyrka.

Pl. XX. Fig. 31.

Litteratur: B. 1056 —. L. 1303 —. Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, koncept n:r 22, utskriften n:r 15. — Frigelius, Handskr. saml. i Kalmar stiftsbibliotek. — Teckningar af H. A. R. Sidén 1874 i ant. top. ark. — Hilfeling, *Resa* 1797, text s. 36. — S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland*, ATS. IX, 2 (1886) s. 20.

Om runstenens plats yttrar Frigelius: »På Runstens kyrkiogård söder om kyrkian. — Ett annat stycke af denna sten skall ligga inuti kyrkian». Nu är runstensstycket inmuradt inuti kyrkan i sakristians norra vägg, sålunda att inskriften är blottad. Runstenens ämne är kalksten. Höjden är 1,49 m., bredden nedtill 1,18 m., upptill 1,08 m. Slingans bredd 11—12 cm.

Stenen är mycket skroflig; öfre och högra sidan af stenen afskuren — på senare sidan synes dock öfverst foten af runorna.

Inskriften är bevarad i början och slutet som i B. 1056, där dock ett par felaktigheter förekomma, och är följande:

ᛅᚢᚦᛒᛁᛅᚱᚾ : ᛚᛁᛏ : ᚱᛂᛁᛌᛅ : ᛌᛏᛂᛁᚾ : — — : ᚼᛁᛅᛚᛒᛁ · · ᛌᛁᛅᛚᚢ · ᚼᛅᛌ
5 10 15 20 25 30 35

Translitteration: **auþbiarn : lit : reisa : stein : — — : hialbi : sialu · has**
5 10 15 20 25 30 35

Namnet är isl. *Auðbiǫrn*, Hkr. I, 11, fsv. *Ødbernus*, SD. III, 89 (1312 Uppl.).
Transskription: *Auðbiarn lét ræisa stæin — — hialpi : sialu · hans*
Öfversättning: Audbjörn lät resa sten — — (Gud) hjälpe hans själ!

RUNSTENS KYRKA, ÖL.

31.

32. Runstens socken.

Pl. XIX. Fig. 32.

Litteratur: Frigelius, Handskr. saml. på Kalmar stiftsbibliotek. — Ahlqvist, *Ölands historia och beskrifning* I: 44.

Frigelius gifver »en afritning på en Runsten, som skall hafva stått i Runsten sockn på Öland, förmodligen af them, som stå vid Biärby broar, hvilken afritning Sal. Kyrkioherden Jacob Spink [1] gifvit, men stenen vet jag icke, om han nu finnes.»

Enligt Spinks teckning har inskriften varit följande:

ᛟᛏᚢ ᚢᛆᚱᛆᛁᚿᛆᚱᛚᛒᛆᚼᛚᛆᚿᚦᛁ · · · · ᚼᛆ ᚦᚯᚦᚦᛁ — ᛋ — ᛋᛁᛆᛚᚼᛆᚿᛋ
5 10 15 20 25 30 35

»Läsningen torde eljest vara sådan», säger Frigelius, »Otu var ain jarl pah lande — — ha dödde — — s — — sial hans».

Att en runsten funnits som grund till Spinks teckning, förefaller sannolikt, då Spink gjort sin teckning och Frigelius anfört inskriften utan att fullt förstå den och god mening uppkommer genom en obetydlig rättelse af Spinks ᚼᛚᛆᚿᚦᛁ till ᚯᛚᛆᚿᚦᛁ. Denna runsten har emellertid varit en sen tids härmning af forntidens runstenar, det visar innehållet af inskriften, som afser någon folksägnens höfding, och detsamma framgår af slingans form, som icke liknar de äkta runstenarnes, och af bruket af ᚦ för *d*.

Sannolikt afses den höfding, som omtalas af Suhm, *Historie af Danmark* (1782) I, s. 356 (och efter honom af Ahlqvist): »Hiortvar hedde en Jarl paa Øeland, han var af Fødsel en Tydsker, og en Sønnesøn af Jarmeriks Søster. Denne Prinds forelskede sig i *Skuld* Rolfs (krakes) Søster og førte hende bort med hendes god Vilie».

Suhms *Historie af Danmark* utkom antagligen en 100 år senare, än denna runinskrift kan vara ristad, hvilket måste hafva skett under någon af företrädarne till Spink, som säkert afritat stenen, i tanke att det var en äkta runsten. Helt nära Spinks tid kan ristningen icke vara gjord, emedan i så fall hans församlingsbor skulle hafva upplyst om ristningens tillkomst. Omkring 1680 skulle från den synpunkten vara en passande tid, men intet hindrar, att ristningen tillhör ett äldre skede af 1600-talet.

Källan för notisen hos Suhm har jag icke kunnat finna. I första hand härstammar uppgiften säkerligen från Arngrim Jónssons utdrag ur Skjoldungasagan (Rerum Danicarum fragmenta ex vetustissimis Norvegorum commentariis historicis sive mavis Islandorum translata, 1596), hvarest dess lydelse i öfversättning är följande: »Hiorvard konung på Öland, som utan att rådfråga Rolf hade gift sig med Skuld, dotter till konung Adils i Sverge och

---

[1] Enligt N. I. Löfgren, Tjänstemän wid Församlingarne och Lärowerken uti Kalmar stift från äldre till närvarande tider, Kalmar 1836, s. 652, var Jacob Spink född i Kalmar 1677, fick Karl XII:s fullmakt på Runstens pastorat, gifven Bender d. 3 dec. 1712, installerades 1714 och dog d. 5 mars 1715. Kyrkans handlingar sägas vittna, att han varit en ordningsman.

drottning Yrsa, och alltså Rolfs halfsyster på mödernet, anföll han (Rolf krake) också med krig, underkufvade och gjorde honom skattskyldig åt sig». [1]

Arngrim Jónsson gör Hjorvard till konung på Öland, hvarmed han icke särskildt sättes i förbindelse i Rolf Krakes saga, men någon mellanhand mellan Arngrim Jónsson och Suhm måste finnas, som dels ändrat Arngrim Jónssons namnformer Hervardus, Hiorvardus, Hiørvardus till Hiortvar, dels ur uppgiften, att Rolf gjorde honom skattskyldig, slutit, att han borde hafva titeln jarl.

Doc. A. Olrik, Köpenhamn, upplyser mig i bref, att formen *Hiortvar* första gången förekommer hos Hvitfeldt, *Danmarks riges krønike* (1604), och möjligen är skriffel för *Hiarthwarus* hos Saxo, från hvilken sannolikt ock benämningen »jarl» härstammar, (Saxo, *Gesta Danorum* II, ed. Holder s. 57: Tunc Roluo magni acuminis iuuenem Hiarthwarum nomine . : . Suetie prefectum constituit . .). Samarbetaren af uppgifterna hos Arngrim Jónsson och Saxo är emellertid fortfarande obekant.

Det synes då högst troligt, att 4—6 **uar** utgjort senare stafvelsen i namnet *Hiortvar* och alltså r. 1—6 hela detta namn. R. 1 har antagligen varit ᚼ **h**, **i** har Spink ej varsnat, 2 ᛏ har troligtvis varit ᚯ **o** eller **ø**, 3 ᚢ **u** är felläst för ᚱ **r**, **t** har blifvit förbisedt; i fråga om en kalksten kan man väl vänta sig dylika felläsningar af en icke sakkunnig undersökare, då sammanhanget icke gaf någon ledning, helst om stället varit svårläst. Eller, månne ᚢᚢ **uu** står för *w*, så att **hio** i [**hio**]**rtuuar** *Hiortwar* saknas?

Runorna 4—6 **uar** kunna alltså icke vara pret. 'var', som man eljest skulle vänta; det verb, som tarfvas, måste hafva funnits efter **ølanþe**.

Inskriftens början: »Hiortvar en jarl på Ölande . .» är rytmisk, inskriften torde därför hafva utgjort ett par värser, och det saknade verbet hafva varit 'fanns', rimmande på »hans» i slutet af andra värsen, som säkerligen skall fullständigas till: Han dödde. Gud hjälpe själ hans'.

Inskriften har alltså förmodligen innehållit följande runor:

ᚼ[ᛁ]ᚯᚱ[ᛏ]ᚢᛅᚱ (el. [ᚼᛁᚯ]ᚱᛏᚢᚢᛅᚱ) ᛅᛁᚾ ᛁᛅᚱᛚ ᛒᛅ ᚯᛚᛅᚾᚦᛁ [ᚠᛅᚾᛋ] ᚼᛅ[ᚾ] ᚦᚯᚦᚦᛁ [ᚴᚢᚦ ᚼᛁᛅᛚᛒᛁ] ᛋᛁᛅᛚ ᚼᛅᚾᛋ

Translitteration: **h**[**i**]**ør**[**t**]**uar** (el. [**hio**]**rtuuar**) **ain iarl ba ølande** [**fans**] **ha**[**n**] **dødde gud hialbe sial hans**

Vid translitterationen har **þ** återgifvits med **d**, emedan ristaren uppenbarligen brukar runan för denna bokstaf. Runan ᚯ betyder **ø** i **ølande** och **dødde** och kan ju äfven hafva denna betydelse i namnet, som alltså kan vara att läsa *Hiørtvar*. Att det ristats **ain** och icke **en**, torde utgöra ett försök att gifva inskriften ett ålderdomligt utseende.

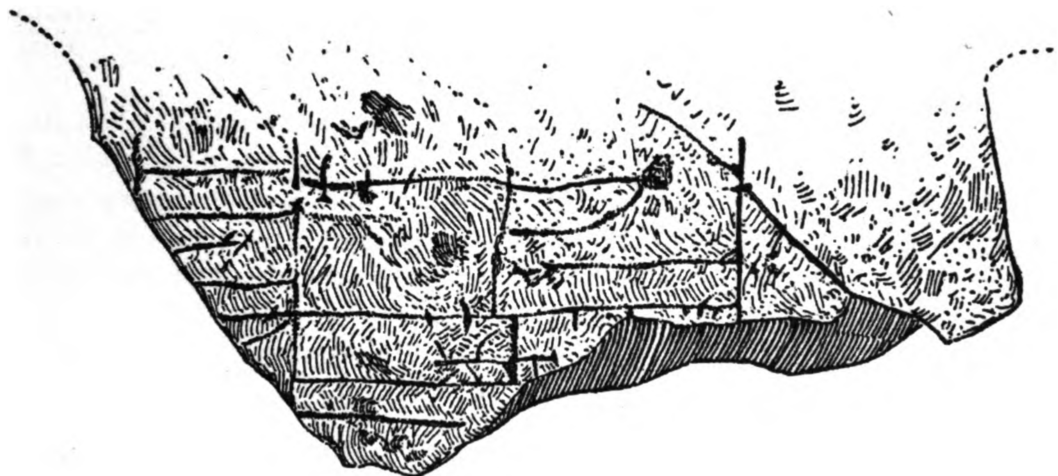
Transskription: Hjørtvar en jarl på Ölande fanns; han dödde; Gud hjälpe själ hans.

Öfversättningen sammanfaller i det närmaste med transskriptionen. Formen 'dödde' för »dog» tillhör runstenens tidehvarf, t. ex. Peringskiöld, Mon. Ullerak. (Sthm 1719) s. 324: Konung Biörn på Håga dödde Anno Christi 840.

[1] A. Olrik, Skjoldungasaga i Arngrim Jonssons Udtog i *Aarb. f. nord. Oldkyndighed* 1894, s. 115: Hervardum etiam regem in Eylandia, qui inconsulto Rolphone Sculldam Adilsi regis Sveciæ et Yrsæ reginæ filiam, Rolphonisque proinde sororem uterinam duxerat, ob id ipsum bello adortus subegit sibique tributarium reddidit. Prof. L. F. Läffler har gjort mig uppmärksam på detta ställe.

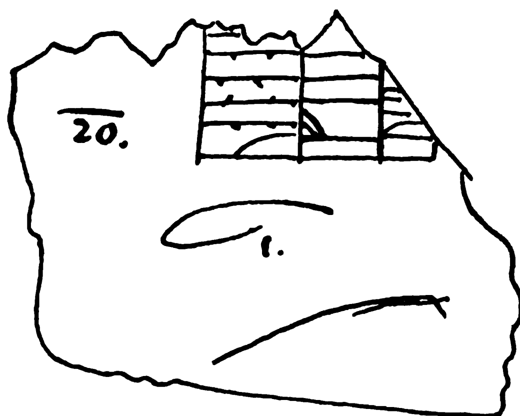
RUNSTENS KYRKOBY, ÖL.

33 A.

RUNSTENS KYRKOBY, ÖL.

33 B.

RUNSTENS KYRKA, PÅ EN PELARE, ÖL.

34.

RUNSTENS KYRKA, MÄSSBOK, ÖL.

35.

33. Runstens kyrkoby, västra gärdet i en bro.

Pl. XXI. Fig. 33, a) och b).

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, teckning: koncept 20, utskriften nr. 16.

På Runstens västra gärde, i första bron på vägen till Dystad, blott 116 steg från landsvägsgrinden ligger den af Rhezelius tecknade och af Ahlqvist omtalade runstenen. Bron består af blott två flisor, den norra har på sin norra kant den fragmentariska inskriften. Södra kanten af flisan är nästan rak, 185 cm. lång. Höjden från södra kanten till yttersta spetsen i norr är 134 cm. Stenen är 18 cm. tjock, skroflig på undersidan. Öfversidan är alldeles glatt och jämnsliten, skrofligheter endast i närheten af ristningarna, där den blifvit mindre trampad. Stenen synes här ej vara tillhuggen, oaktadt den är ganska slät och plan.

Inskriften är ristad i tre jämnlöpande rader, alltså af ett mycket ålderdomligt skaplynne. Strecken äro grunda, ojämna, slitna i kanterna. Ritningen påminner om den till Rökstensgruppen hörande Slaka-stenen i Östergötland, hvilken den ock liknar uti att runorna äro ganska långa. Till Rökstensgruppen torde ock denna inskrift höra; då enligt Rhezelius ᛆ och ᚨ växla i inskriften, torde det förra vara Rökstensgruppens **b**-runa.

Söderbergs teckning, fig. 33 a, visar, att han ej lyckats läsa inskriften; vid mitt besök 1904 kunde ej stenen återfinnas, ty bron hade blifvit omlagd.

På Rhezelius teckning, fig. 33 b, börjar mellersta raden med |ᚠ|; jag förmodar, att detta varit prep. **aft** och tillika utgjort inskriftens början. På baksidan af Aspastenen, Ludgo sn, Rönö hd, Söderml. B. 804, L. 864, hvars inskrift på samma sätt som här är ordnad i tre rader, innehåller likaledes den mellersta raden inskriftens början.

Någon ytterligare tydning är knappast möjlig med nu tillgängliga upplysningar om stenen, och att döma af Söderbergs teckning troligen icke heller, om stenen återfunnes; Söderberg har icke efterlämnat någon detaljerad beskrifning af ristningen.

---

34. Runstens kyrka, på en pelare.

Pl. XXI. Fig. 34.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, i konceptet onumrerad, upptagen mellan 20 och 21, i utskriften under nr. 16. — Liljegren, *Runlära*, s. 213, not. 1. — Ahlqvist, *Ölands Historia och Beskrifning*, II, s. 261.

Rhezelius meddelar om denna runinskrift uti utskriften: »Uthi b:te Runestens kyrkia syns ock desse runor i höghkoren på wäggien skrifna . . . .

ᚼᚢᚼᚱ : ᛋᚼᛘ : ᛏᚼᛏᛏ · ᛏᚼ : ᛚᛂᛋ
ᛏᛆᚿᛂ : ᚴᛁᚱᚴᛁᛆ : ᚼᛂᛏᛆᚱ : ᚱᚢᚿᛆᛋᛏᛂᚿ : ᛏᛆᛚ : ᛒᚼᚱ : ᛋᚮᚴᚿᛆ :
ᚼᛆᚱᛂᚿ : ᚴᚢᚿᚿᛂ : ᚱᚢᚿᛂᚱ : ᛚᛂᛋᛂ : ᚮᚴ : ᛋᚴᚱᛁᚠᚢᛂ : ᚼᛂᚴ
ᛁᚮ : ᚮᛚᛆ : ᚴᛆᛚᛘᛆᚱᚿ

Thet är: Huar som lääs: Thenna kyrkia heter Runasten, thät bor sköna herrar, kunna Runär läsa och skrifva. Håk, Jon, Olle, Kalmarn».

I konceptet saknas skiljetecken och första raden står sist.

Söderberg anmärker, att Rhezelius missförstått ᚼᛂᚴ (= hæc). Detta är emellertid icke det enda missförståndet hos Rhezelius. Inskriften bör translittereras på följande sätt:

huør : søm : thættæ : læs

tanæ : kirkia : hætar : runastæn : tal : bør : socna : haræn : kunnæ : runær : læsæ : oc : scrifuæ : hæc io : ola : calmarn

I denna translitteration har ᚼ återgifvits med **ø** till åtskillnad från ᚮ **o** men kan icke uti **huør** och **søm** hafva annat ljudvärde än **o**. Runorna ᚴ **k** och ᛍ **c** brukas utan åtskillnad och **th** har samma ljudvärde som **t**. Runan ᛂ måste antagas uttrycka både *e*- och *ä*-ljud och därtill användes ock ᛆ i binderunor. Uti **tal** är **I** ᛚ åsyftadt att vara ᛏ **t**, som vändts, för att ej binderunan skulle få utseende af ᚮ **o**.

Inskriftens fonetiska transskription torde vara följande:

Hwår som tættæ læs, tænnæ kirkia hetær Runasten. Tæt bør sokna-hærræn kunnæ, runær læsæ ok skrivæ. Hæc Jo[hannes] Ola[i] Kalmarn[ensis].

Öfversättning: Den som läser detta, denna kyrka heter Runasten. Det bör kyrkoherden kunna, [nämligen] läsa och skrifva runor. Detta [skref] Johan Olofsson från Kalmar.

N. J. Löfgren, *Tjenstemän wid Församlingarne och Lärowerken uti Kalmar stift*, Kalmar 1836—1839, innehåller s. 697 följande uppgift:

»Joannes Olai Calmariensis erhöll bisk. Hans Brasks i Linköping fullmagt på Sandby, dat. Lincopiæ 1525. Osäkert, huruvida han tillträdde eller icke, ty Petrus Aposta var här kyrkoherde år 1525, då nyssn. biskop här visiterade.» Om Runsten sn uppgifves s. 648: »Petrus Magni var här Curatus 1525, då Biskopen i Linköping Hans Brask visiterade. . . . Dn Petrus nämnes i räkenskaperne i Kongl. Kammar-Collegii arkiv såsom kyrkoherde i Runsten och Långlöt åren 1547—57.»

Hvarken runformerna eller språket uti inskriften torde förbjuda antagandet, att den härrör från ofvannämnde Joannes Olai Calmariensis, som alltså också varit kyrkoherde i Runsten. Då det knappt kan antagas, att färdigheten att läsa och skrifva runor varit så allmän bland kyrkoherdarne, som inskriften säger vara önskligt, synes det mycket sannolikt, att runinskriften uti mässboken i Runsten (Öl. 35) är att tillskrifva samma kyrkoherde. Då denna mässbok är tryckt 1541, har Joannes Olai Calmariensis alltså då varit kyrkoherde i Runsten men 1547 efterträdts af dn. Petrus.

Ordet *sokna hærra* m. 'kyrkoherde, sockenprest' anföres i Söderwalls *Ordbok öfver svenska medeltidsspråket* från 1408. I afseende på språket är att märka, att *th* blifvit *t* och *ā* öfvergått till *å* i *hwor*, äldre *hwā(r)*. Å andra sidan utgör *hwor* med bibehållet *-r* i nom. sg. en viss ålderdomlighet, äfvensom *runær*, som är en utveckling ur runsv. *rūnaʀ*, *rūniʀ* och alltså kanske förutsätter nom. sg. *run*, icke *runa*.

---

35. Runstens kyrka, mässbok.

Pl. XXI. Fig. 35.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, i konceptet onumrerad, upptagen mellan 20 och 21, i utskriften under nr 16. — Liljegren, *Runlära* s. 213, not. 1.

Rhezelius yttrar i utskriften: »Uthi Ecclesiæ eiusdem gamble kyrkioordningz bok, står desse Runor:

ᛚᛆᚢᚦᛆᛏᛂ : ᚦᚮᛘᛁᚿᚢᛘ × ᛁᚿ × ᛍᛁᛘᛒᛆᛚᛁᛋ × ᛂᛏ × ᛍᚼᚮᚱᚮ × ᛚᛆᚢᚦᛆᛏᛂ ×
ᛂᚢᛘ × ᛁᚿ × ᛍᚮᚦᛁ' × ᛂᛏ × ᚮᚱᚵᛆᚿᚮ ⁘ id est
Laudate Dominum in Cimbalis et Choro,
laudate eum in cordis et organo».

Rhezelius koncept, hvars teckning är afbildad fig. 35, har × efter ᛚᛆᚢᚦᛆᛏᛂ, saknar × efter ᛁᚿ, har b af formen K och på ᛆ därefter ett streck, likt högra kännestrecket till ᚼ, skrifver ᛍᚮᚱᚦᛁᛋ × ᛂᛏ, hvilket man väntar, och slutar med ett skiljetecken af tre kors, skrifver i transskriptionen *chordis*, har annan radfördelning, se fig. 35, samt anmärker före runorna: »I gamble k. ordningzboken står med tvenne stylar», hvilket synes antyda, att texten äfven varit återgifven med skrifstil. Texten är Davids psalm 150, 3 »Lofven Herren med basuner; lofven honom med psaltare och harpor». Liljegren, *Runlära* s. 213 uppger, att inskriften funnits i en 1541 tryckt mässbok, och den har alltså sannolikt ditskrifvits i senare hälften af 1500-talet, jfr n:r 34.

36. Bjärby, Runstens sn.

Pl. XXII. Fig. 36.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet n:r 21, utskriften n:r 13. — Frigelius, Handskrifna samlingar på Kalmar stiftsbibliotek. — B. 1055, 1079. — L. 1306. — Hilfeling, Resa 1797, Taf. 8 teckning. — Teckningar 1872, 1874 af H. A. R. Sidén i ant. top. ark. — S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland* I, s. 20 i ATS, 9: 2.

Runstenen i Bjärby är rest invid landsvägen på höger hand för den som kommer söderifrån. Inskriftsidan vänder från landsvägen mot öster. Utskriften säger: »Lågh till broo, restes opp 1634.»

Ämnet är kalksten. Stenens största bredd upptill är 1,46 m., nedtill 1,32 m. Höjden från nedersta ornamentet till toppen är 1,70 m. Tjockleken är 15—16 cm. Runornas höjd i yttre raden före skadan i stenens vänstra kant 10 cm., sedan vidgar sig slingan till 11 cm., och mellan dessa bredder växlar denna slinga.

Stenens yta är glatt men ojämn. De äldre teckningarne visa, att ett större stycke redan på 1600-talet var slaget ur stenens kant till vänster. På den motsatta kanten har i senare tid en tunn flisa fallit af, omkring 1 cm. tjock; afslagningen är vid yttre slinglinien 15 cm. bred.

Runorna äro dels bredt och groft, dels smalt och skarpt inhuggna, sällan grundt, såsom **þ** och **b** i **uiþbiurn** och **þ** i första namnet. Något otydligt fanns ej i inskriften.

Däremot har en skada förstört det första namnets andra runa och efterlämnat en fördjupning med skroflig botten, hvari intet kan skönjas, om ej möjligen kanten af en staf. Rhezelius har ingen runa, blott ett kännestreck till ᛚ upptill, B. 1055 har **i**, B. 1079 **e**, Hilfeling ᚽ, Söderberg förmodar, att runan varit **a** ᛆ. Första namnet skulle sålunda varit **h[a]rfriþ[r]**, då efter **þ** spår synes af stafven till **[r]**, hvarpå namnet tydligen slutat. Därefter har det af gammalt bortslagna stycket följt, på hvilket ordet **[auk]** stått; af **k** finnes ännu nedre hälften af stafven, och foten af **au** skulle vara synlig, om ej helt nyligen små skärfvor afflagats vid nedre slinglinien. I det följande namnet **uiþbiurn** är toppen bortslagen på **ui**.

Den tunna flisans affall på stenens högra kant har förstört **as** i **f[as]tulf**, hvilket Hilfeling fann i behåll. Af **a** finnes 3 cm. nedifrån i behåll, hvarefter stafven följer skadans kant 5½ cm.; kännestrecket finnes till vänster om stafven 5 cm. från foten. Af **s** finnes endast foten, 5 cm. lång. B. 1055 har för **[as]** ᛆᛋ, hvilket säkert är riktigt, B. 1079 ᛆᛋ, Rhezelius ᛆᚽ.

Inskriften har alltså varit följande:

Yttre slingan:

× ᚼ[ᛆ]ᚱᚠᚱᛁᚦ[ᚱ × ᛆᚢᚴ] × ᚢᛁᚦᛒᛁᚢᚱᚾ × ᛚᛁᛏᚢ × ᚱᛆᛁᛋᛆ × ᛋᛏᛆᛁᚾ × ᚦᛁᚾᛆ × ᛆᛏ ×
5 10 15 20 25 30 35

ᚠ[ᛆᛋ]ᛏᚢᛚᚠ × ᚠᛆᚦᚢᚱ (ormens hals:) ᛋᛁᚾ (ormens stjärt:) ᛋᛁᚴᛚᛆᚢᚴ × ᛚᛁᛏ
40 45 50 55 60

Inre slingan:

ᚱᛆᛁᛋᛆᛆᚠᛏᛁᛦ ᛒᚢᚾᛏᛆ × ᛋᛁᚾ × ᚼᛆᚾ × ᛁᛆᛦ × ᚴᚱᛆᚠᛁᚾ × ᛁ × ᚴᛁᚱᛁᚴᛁᚢ ×
65 70 75 80 85 90 95 100

Translitteration:

× **h[a]rfriþ[r** × **auk]** × **uiþbiurn** × **litu** × **raisa** × **stain** × **þina** × **at** × **f[as]tulf** × **faþur sin**
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

siklauk × **lit raisa aftiʀ bunta** × **sin** × **han** × **iaʀ** × **krafin** × **i** × **kirikiu** ×
55 60 65 70 75 80 85 90 95 100

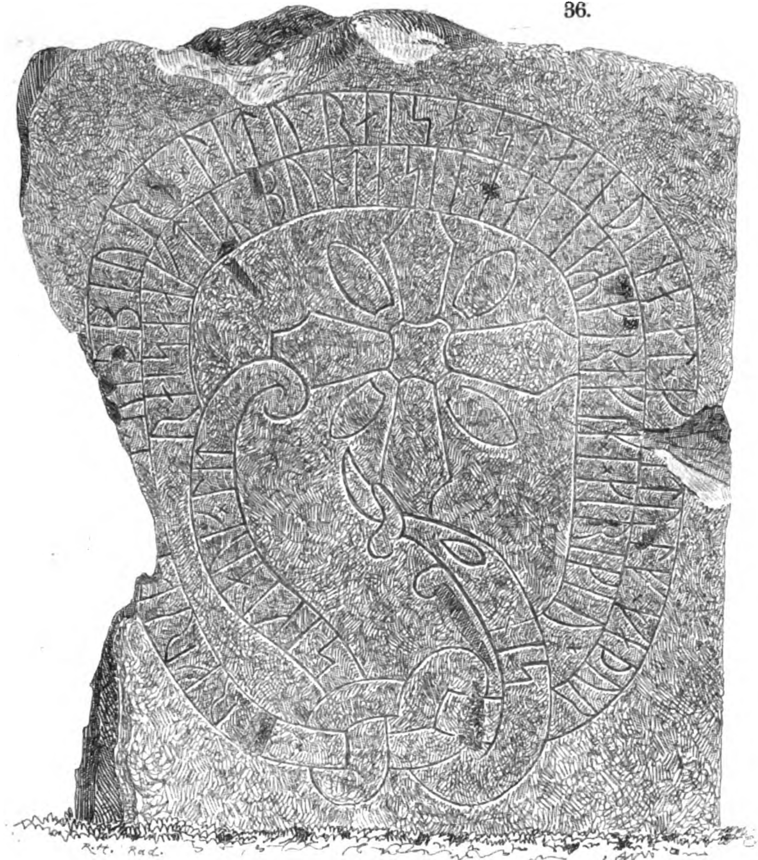
Det första namnets första led har säkert varit *Hær-*, som ofta ingår i namn, t. ex. Landnáma isl. *Her-dis*, *-finnr*, *-gils*, *-grimr; -langr*, *-mundr*, *-þrúðr*. Söderberg synes vara benägen att uppfatta namnet som kvinnonamn, då han ATS. 9: 2, s. 20 not. 2 hänvisar till **harþruþr** Gårdby. Det vore emellertid öfverraskande att finna en dotter nämnd i främsta rummet, och det synes därför sannolikare, att inskriften talat om två söner, som jämte sin moder rest sin faders minnessten. Namnet förekommer eljest icke.

Transskription: *Hærfriðr auk Viðbiorn létu ræisa stæin þænna at Fastulf faður sinn. Siglaug lét ræisa æftiʀ bónda sinn. Han iæʀ grafinn i kir(i)kiu.*

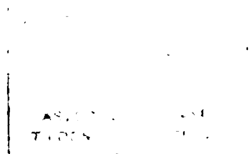
Öfversättning: Härfrid och Vidbjörn läto resa sten efter Fastulf, sin fader. Siglaug lät resa efter sin make. Han är begrafven i kyrkan.

BJÅRBY
RUNSTEN ÖLAND

36.

1/15

37. Lerkaka, Runstens sn.

Pl. XXIII. Fig. 37.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet n:r 23, utskriften n:r 14. — B. 1054. — Hilfeling, Resa 1797, Tab. 8, text 35, 36. — L. 1305. — Ahlqvist, *Ölands Historia och Beskrifning* II 1, s. 259. — S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland* I, s. 21 f.

När man söderifrån nalkas Lerkaka by, träffar man runstenen på vänster hand, strax innan man kommer fram till byn; den ligger på marken invid en stengärdesgård, 26 steg från landsvägen, med inskriftsidan uppåt.

Hvad som tidigast är bekant rörande denna runsten, anföres sålunda af Rhezelius: »En bonde i Lerkaka by hafver fört honom af sitt forna rum, i en stenbro, och åter i sal. kon. Johannis 3:tii tijdh, hafwer en af Rijkzens herrar af Bielkarna sedt be:te runstens wanvyrdo och ræmpnan; sadhe han, om dän lefde som förden i bron, borde han straffas till lifvet, hafr och läsit stenen och dät noterat. Efter fullmachtens innehåld är denne ᚱ.ᚼ. förd på sitt förrige rum igen Anno 1634.»

Runstenen var redan då sönderslagen men inskriften fullständig och så ännu, då teckningen i slutet af 1600-talet togs för Bautil. Senare har ytan på öfre fjärdedelen till höger sprungit sönder i tunna flisor. På Ahlqvists tid lågo de flesta af dessa fragment ännu kvar på stenen, men när Söderberg besökte denna, voro de alla borta. Genom att söka i en närstående, af lösa kalkstensflisor uppförd mur återfann Söderberg den 12 aug. 1884 ett stycke, som märkligt nog var det, som saknades på Ahlqvists tid, och d. 10 sept. 1886 hittades ännu ett litet stycke, som ursprungligen suttit invid det förra. Vid mitt besök d. 14 juni 1904 funnos icke mera dessa fragment.

Ämnet är kalksten. Nedre flisans bredd 1,60 m., längden, då stenen ligger, 2,60 m.; nedre flisan 1,25 hög, öfre 1,27 m. Runornas höjd i vänstra slingan i allmänhet 11 cm., i högra yttre slingan 12 cm., i den inre slingan 10 cm.

Runorna äro mycket ojämnt inhuggna, flertalet äro tydligt men somliga mycket grundt inhuggna, under det andra åter äro huggna särdeles djupt. Somliga äro inhuggna i fördjupningar såsom öfre delen af **k** i det första **auk**, öfre delen af **s** i **raistu** och **k** i **saksi**, som är inhugget med sin staf i bottnen af hålet efter en utfallen förstening. Uti **lit** äro **it** ristade i en minst 3 cm. djup håla.

Inskriftens första namn är **olafʀ**, **ǂ o** är dock otydligt och det sneda korset efter namnet grundt och osäkert. Efter **r** i **raistu** är en springa, där stenen gått tvärt af på midten, men inskriften visar, att vid denna kant intet felar. Mellan **raistu** och **stain** finnes knappt något kors utan snarare ett lodrätt streck; mellanrummet är mycket litet.

Om den delen af inskriften, som står i den inre slingan, säges det L. 1305, att den redan 1634 var otydlig. Otydligheten har säkerligen berott på att stenen varit öfvervuxen med lafvar, ty när Söderberg undanskaffat den vegetation, som liksom ett tätt skinn betäckte stenens yta, befanns den bevarade delen af inskriften vara fullt tydlig.

Söderbergs läsning, fullständigad efter B. 1054, ger följande inskrift:

Yttre slingan: ᚬᛚᛅᚠᛦ × ᛅᚢᚴ × ᚴᛅᛘᛅᛚ × ᛅᚢᚴ × ᛋᛅᚴᛋᛁ × ᚱᛅᛁᛋᛏᚢ × ᛋᛏᛅᛁᚾ × ᚦᛁᚾᛅ × ᛅᚠᛏᛁᛦ × ᚢᚾ × ᚠᛅᚦᚢᚱ × ᛋᛁᚾ [× ᚴᛅᛁ]ᛦᚢᛁ ᛚᛁᛏ × ᛅᛏ × ᛒᚬᚾᛏᛅ × ᛋᛁᚾ × ᚼᛁᛅᚱᛋᚢᚴ

Inre slingan: ᚴᚢᛒᛚᚦᛋᛁ · ᚠᛁᛅᛦᚢᚾᚬᛚᛅᚠᛦᚼᛁᚠᚾᛏᛁ [ᛅᛏᛘᛁᚬᛘ]ᚢᛅᛏᛁᚢᚾᚼᛁᛅᚱᚼᛅᛚᚠᛅᚾᛒᚢ

Translitteration: **olafR** × **auk** × **kamal** × **auk** × **saksi** × **raistu** × **stain** × **þina** × **aftiR** × **un** × **faþur** × **sin** [× **kai**]**Rui lit** × **at** × **bonta** × **sin** × **hiarsuk** || **kublþsi** · **fiaRun olafR hifnti** [**at miom**]**u ati un hiar halfan bü**

Runorna 44—48 **faþur** och 111—116 **iunhia** stå på det 1884 hittade fragmentet, 49—51 **sin** med föregående kors och 108—110 **uat** på det 1886 funna.

Runorna 71—77 **hiarsuk** äro alldeles säkra, **h** har korta kännestreck, det vänstra öfre är borta tillika med öfre stafven; de öfriga runorna äro alldeles otvetydiga, fast mellersta strecket på **s** är något oklart. Något motsvarande ord finnes eljest icke uppvisadt; jag förmodar, att det är ett adv. med betydelsen »här», bildadt af det *hérsi* 'här', som på Års-stenen i Jutland, Wimmer, *Danske runemindesmærker* I, n:r 10, är ristadt **hirsi** och så tydt af Bugge, *Tidskr. for Phil. og Pæd.* VII, s. 250. Ordet torde vara bildadt efter mönstret af den fsv. motsvarigheten till isl. *hizug* 'där', hvaraf blott en yngre form fsv. *hitzig* 'där' förekommer i litteraturen.

Det synes tydligt, att **hifnti** är pret. *hæfndi* af *hæfna* 'hämnas', fsv. *hæmna*, vid hvilket verb den, för hvars skull hämnd tages, betecknas med gen. eller som här ack. *Unn*. Ordet **fiaR**, gen. sg. af *fæ* 'gods', synes böra fattas som ett binamn *Féar-Unn* 'Rike-Unn'. Genom **at miomu** betecknas platsen för hämnden, troligen en smsg med ordet 'ö'. Möjligen är att läsa **at momu**, då på teckningen i B. 1054 runan **i** synes stå väl trångt och kanske föranledts af en fåra. Man kunde kanske tänka på ön *Mon*, ö. om Ösel, estn. *Muhumaa, Muhho, Mohumaa*. Rhezelius har både i koncept och utskrift **at mo-ku**, Hilfeling **hifnt n mualun · hiar**. Inskriftens slut från och med *Féar-Unn* synes mig utgöra tvänne värspar. I det första värsparet kan ju allitteration äga rum mellan *OlafR* och *hæfndi*, då allitteration förekommer mellan vokal och begynnande *h*-, men möjligt synes ock, att tillnamnet *Féar-Unn* är begagnadt i värsen just för att vinna allitteration med ortnamnet, som sålunda kanske börjat på *F*-.

Transskription: *ÓláfR auk Gamall auk Saksi ræistu stæin þænna æftiR Unn faður sinn, GæiRvi lét at bonda sinn hiarsug kumbl þæssi,*

FéaR-Unn ÓláfR
hæfndi at **miomu**;
átti Unn hiar
halfan bý.

Öfversättning: Olof och Gammal och Saxe reste denna sten efter Unn, sin fader. Geirvi lät efter sin make här (göra) denna minnesvård. För Rike-Unn hämnades Olof vid **miomu**; Unn ägde här halfva byn.»

XXIII.

LERKAKA
RUNSTEN, ÖLAND
87.

1/20

LERKAKA, RUNSTENS SN, ÖL.
38.

BÅGBY, GÅRDSLÖSA SN, ÖL.
39.

38. Lerkaka, Runstens sn.

Pl. XXIV. Fig. 38.

Ett fragment af en förut okänd runsten låg som hörnflisa under en stolpe i Lerkaka n:o 1 och anvisades 1886 för Söderberg af undantagsmannen Jon Danielsson. Runstenen stod vid mitt besök 1904 på gården till Lerkaka n:r 1, stödd mot den mur, som skiljer gårdsplanen från bakgården.

Fragmentet, som är af grå kalksten, synes utgöra nedre delen af en afslagen runsten. Stycket är 78 cm. bredt, 85 cm. i stenens höjdriktning. Runornas höjd 9 cm.

Af ristningen finnas blott ett par slingstycken i behåll, det större innehållande 12 runor. Då de sista runorna 8—12 tydligen äro **kuþan**, böra 5—7 vara **sin** och 5 är ᛌ **s**, 4 cm. uppifrån med prick på ändan, 6 är **i**, ett 9 cm. långt, grundt men tydligt streck, 7 **n**, en grund staf med kännestrecket märkbart blott t. v. Före dessa ord har ordet 'fader' eller 'broder' stått, men af detta ord är blott slutet **ur** påvisligt, i det lemningar finnas af kännestrecket till 3 **u**, och af 4 **r** stafven är fullständig samt lemningar af kännestrecket synliga. Af 2 **þ** finnes blott ett 3 cm. fragment af en staf nedtill, och af runan 1 ett 5 cm. långt fragment af en staf nedifrån bredt, grundt, hvarför runans beskaffenhet ej kan afgöras. Något skiljetecken synes ej.

Inskriften har alltså varit:

ᛁᚦᚢᚱᛌᛁᚿᚴᚢᚦᛆᚿ

Translitteration: *a***þur sin kuþan**

Transskription: *(f)aður sinn góðan*

Öfversättning: — sin gode fader.

---

39. Bägby bro, Gärdslösa sn.

Pl. XXIV. Fig. 39.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, koncept n:r 24, utskrift n:r 9. — B. 1060. — L. 1301. — Frigelius, Handskrifna samlingar i Kalmar stiftsbibliotek. — Teckning af H. A. R. Sidén, 1873, i ant. top. ark. — Hilfeling, Resa 1797, Tab. 11. — Wallman, I., *Öländska och Gothländska Fornlemningar.* Suppl. till Hilfelings Dagbok, h. 1 (1830) fig. 167 i V. H. A. A. saml. — S. Bugge, *Runverser* s. 251 i ATS. 10: 1. — S. Söderberg, *Runologiska och antiqvariska undersökningar på Öland* I, s. 22 i ATS. 9: 2.

Rhezelius meddelar i utskriften om denna stens plats och historia: »Widh Norra Beijby Broo Södre enden. Lågh i Bron förr, restes opp 1634»; i konceptet tillägges: »wender sigh nu skriften öster mot wägen, är hwit telgesten». Runstenen äfven nu söder om Bägby bro, i muren till gärdet väster om vägen.

Runstenen är 2 m. hög, 1,06 m. bred vid foten, 18 cm. tjock. Runornas längd är 8 cm. I **sin** har **i** en stor fördjupning på midten men är dock förmodligen **i**, icke **e**; **n** ser vid första påseende ut som **u** på grund af en remna. I ordet **ainiki** läser B. 1060 den andra runan som ᛏ. Öfversta delen af runan är nu borta, i det en skärfva i kanten af stenen fallit af; men det är dock så mycket kvar, att Söderberg tror sig med visshet kunna påstå, att runan varit **i**, helst som ᛏ annars ej förekommer, blott ᛐ.

Inskriften är följande:

ᛋᚢᛆᛁᚿ × ᚴᛁᛆᚱᚦᛁ × ᛂᚠᛏᛁᛦ × ᛌᛁᚿ × ᚠᛆᚦᚢᚱ × ᚢᛁᚴᛆᚱ × ᛌᚢᚿ × ᛆᛁᚿᛁᚴᛁ × ᛌᛁᛆᛚᚠᛦ × ᚱᛆᛁᛌᛏᛁ × ᛌᛏᛆᛁᚿ
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Translitteration: **suain** × **kiarþi** × **eftiʀ** × **sin** × **faþur** × **uikar** × **sun** × **ainiki** × **sialfʀ** × **raisti** × **stain**
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Transskription: *Svæinn giarði æftiʀ sinn faður Vikar, sun æinigi, sialfʀ ræisti stæin.*

Öfversättning: Sven gjorde (detta) efter sin fader Vikar; ende sonen reste själf stenen.

Bugge anser senare delen af inskriften säkert vara värs, troligen ock förra delen, då »gjorde» utan objekt tyder på poetisk form, och ordnar halfstrofen sålunda:

Svæinn giardi æftiʀ
sinn faður Vikar,
sun æinigi
sialfʀ ræisti stæin.

---

40. Bägby, Gärdslösa sn.

Pl. XXV. Fig. 40.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet 27, utskriften n:r 10, — B. 1059. — L. 1302. — Frigelius, Handskrifna samlingar på Kalmar stiftsbibliotek. — S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland* I, s. 23.

Runstenen uppgifves redan af Rhezelius vara »widh Beijby broos Norre änden, förd till sitt g. ställe och där oprest. 634» och runstenen står ännu vid norra sidan af Bägby bro, i en trädgård, 127 steg väster om vägen, 40 steg norr om bron.

Runstenens höjd är 2 m., bredden 1,50 m., tjockleken 11 cm. Runornas längd växlar mellan 14 och 18 cm.

Slingan utgör en sluten ring, nedtill omknuten af en orm, såsom B. 1059 utvisar.

Stenen är alldeles oskadad, men inskriftsidan är så skroflig och ristningarna så grunda, att man i början betviflar, att något är inhugget. Söderberg har dock lyckats med säkerhet läsa större delen af inskriften till ock med **kuþa**. I det följande **asualt** är **s** ᚺ ristad med mindre tydliga fåror, som gifva runan utseende af **b**; **al** synas säkra, ehuru kännestrecket på **a** sitter väl högt och det på **l** är väl långt, **t** är osäkert. I half-

BÄGBY
GÄRDSLÖSA ÖLAND
40.

kretsen ofvanför står ett säkert **auk** samt början af sista namnet, som sannolikt varit **halka**; dess **h**, **k** och sista **a** äro säkra, ett oregelbundet **l** kan varsnas men det första **a** blott förmodas. Inskriften slutar med ett kolon.

Inskriften är sålunda följande:

Hufvudslingan: ᚴᚢᚦᛒᚱᛅᛏᚱ : ᛅᚢᚴ : ᛋᚢᛅᛁᚾ : ᚱᛅᛁᛋᛏᚢ ᛋᛏᛅᛁᚾ : ᛅ · ᚦᛁᚾᛅ : ᛅᚠᛏᛁᛦ : ᛒᚱᚢᚦᚱ : ᛋᛁᚾᛅ : ᚴᚢᚦᛅ : ᛅᛋᚢᛅᛚᛏ · Slingknuten: ᛅᚢᚴ ᚼ[ᛅ] Utom slingan: ᛚᚴᛅ :

Translitteration: **kuþbratr : auk : suain : raistu stain : a · þina : aftiR : bruþr : sina : kuþa : asualt · auk h[a] lka :**

Till **stain : a**, som är ack. pl., passar icke ack. sg. **þina**. Troligen utgör **stain : a** en felristning för **stain**, som rättats genom att ett skiljetecken anbragts efter **n**.

Transskription: *Guðbrandr auk Swæinn ræistu stæin(a) þænna æftiR brǿðr sina góða, Aswald auk Hælgha.*

Öfversättning: Gudbrand och Sven reste denna sten efter sina goda bröder Asvald och Helge.

---

41. Bägby, Gärdslösa sn.

Pl. XXVI. Fig. 41.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet n:r 25, utskriften n:r 8. — B. 1057. — Frigelius, Handskrifna samlingar å Kalmar stiftsbibliotek, teckning d. 3 juli 1750. — L. 1300.

I konceptet lämnar Rhezelius följande uppgift: »Denne sten war i en stengål til klifstäta melan öfr och neder Beyby, fördes til landborgen och sattes widh Beyby söder broo, der han nu står»; utskriften upplyser, att stenen restes 1634. Runstenen är nu försvunnen.

Höjden angifves af Rhezelius till 13½ ctr (kvarter), alltså 2,03 m., hvilket mått skalan i B. 1057 också ungefärligen utvisar (13⅝ kvarter); bredden upptill 11 ctr (1,65 m.), nedtill 9½ ctr (1,43 m.).

Inskriften synes hafva varit svårläst att döma af olikheten mellan Rhezelius, Bautil och Frigelius, hvilken senares teckning dock visar sig otillförlitlig genom fel sådana som **riiu** för **litu**, **raita** för **raisa**, **iru** för **bru**.

Inskriftens första namn är **austain** Rh., B., ᛅᚢᛁᛌᛚᚠᚱ Fr., det andra ᛂᚾᚼᚢᛅᛏᚱ **enhuatr** Rh., ᛋᛅᚼᚢᛅᛏᚱ **sahuatr** B., ᛅᛁᛅᚢᛅᛏᚱ **aiauatr** Fr., af hvilka läsningar den i B. visar sig riktig genom att gifva ett bekant namn isl. *Sighhvater*. Det tredje namnet är hos Rh., B. och Fr. öfverensstämmande **aþuatr**.

Den dödes namn är i Rhezelius' koncept och B. 1057 **aili**, i utskriften och Fr. **aui**.

Inskriftens sista ord efter **faþur : sin** väntar man skall vara **kuþan**, och jag håller för sannolikt, att så ock varit men att otydlighet föranledt de skiftande läsningarna ᚱᚴᛁᛁᚢ Rh., ᚢᚴᛁᛁᛁ B. och ᛁᛅᛁᚦᛅᚼ Fr., hvilka icke gifva någon mening. Man skulle kanske ock kunna tänka sig, att runorna betydt »i Bägby», men de tre läsningarna synas föga bättre förenliga med denna möjlighet.

Inskriften synes sålunda hafva varit följande:

ᛅᚢᛋᛏᛅᛁᚾ · ᛅᚢᚴ · ᛋᛅᚼᚢᛅᛏᚱ · ᛅᚢᚴ · ᛅᚦᚢᛅᛏᚱ · ᛚᛁᛏᚢ · ᚱᛅᛁᛋᛅ · ᛋᛏᛅᛁᚾ · ᚦᛁᚾᛅ ·
5 10 15 20 25 30 35 40

ᛅᚢᚴ · ᛒᚱᚢ · ᚦᛋᛅ · ᛅᚠᛏᛦ · ᛅᚢᛁ · ᚠᛅᚦᚢᚱ · ᛋᛁᚾ ᚢᚴᛁᛁᛁ
45 50 55 60 65 70 73

Translitteration: **austain · auk · sahuatr · auk · aþuatr · litu · raisa · stain · þina · auk · bru ·**
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

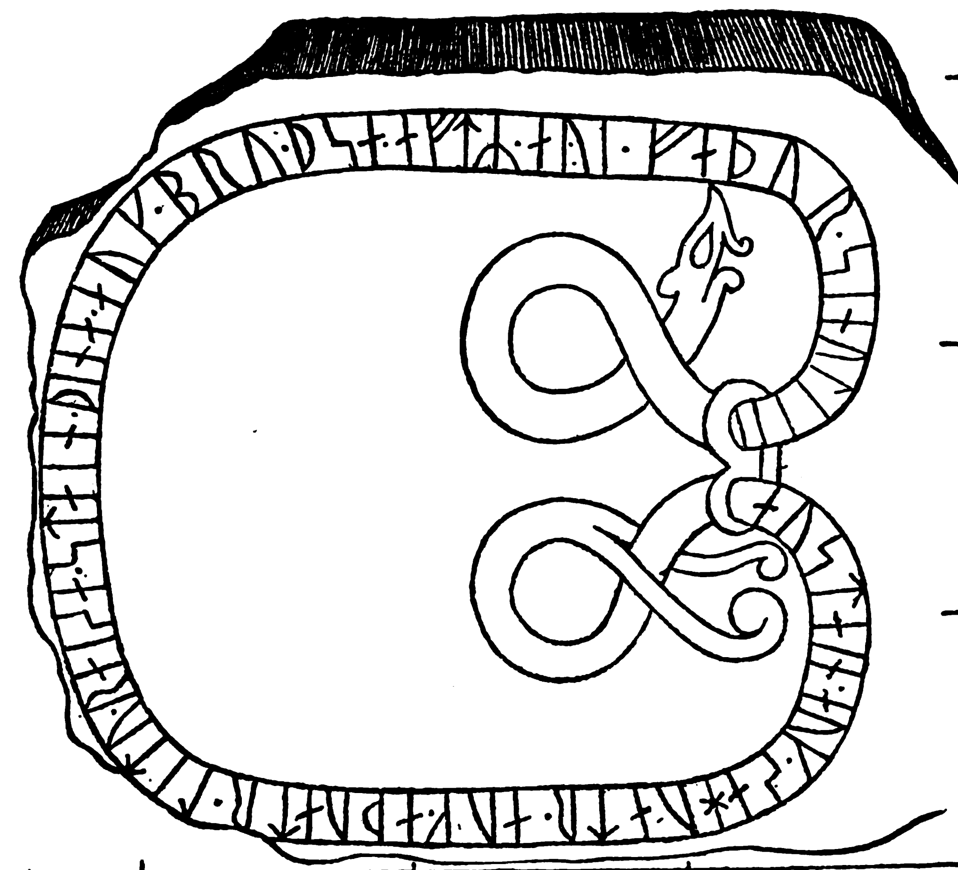
þsa · aftR · aui · faþur · sin kuþan
55 60 65 70 73

Att det första namnet är Östen, är uppenbart, det andra har ofvan tolkats *Sighhvatr;* att det tredje har samma senare led som det andra, är klart, men bestämmandet af dess första led är svårt nog. Som första led förekommer **aþ-** i några få fall i runinskrifter: gen. sg. **aþbiarnaR**[1] Sundby, Sorunda sn, Sotholms hd, Sdml. (först undersökt af mig 1904), nom. sg. **aþfari** St. Vilunda, Uppl., D. II 88, af mig undersökt 1903, **aþil** L. 370, **aþilR** B. 592, L. 698, **aþisl** B. 295, L. 345, D. II 62, **aþken** B. 343, L. 38, D. I 37. Af dessa äro ju **aþil**, **aþilR** osäkra och föga att bygga på, **aþken** i behof af förnyad undersökning, då det i sin närvarande form är enastående och obegripligt och kan misstänkas vara felläst. Namnet **aþisl** förekommer ock i den runinskrift vid Kirk Michael på ön Man, som Bugge, *Nordiske Runeindskrifter og Billeder paa Mindesmærker paa Øen Man*, s. 243 i *Aarb. f. nord. Oldkynd. og Hist.* 1899 antager vara svensk. Lundgren, *Personnamn från medeltiden*, s. 8 anför *Admundus* (1304) och *Adhels* (1337).

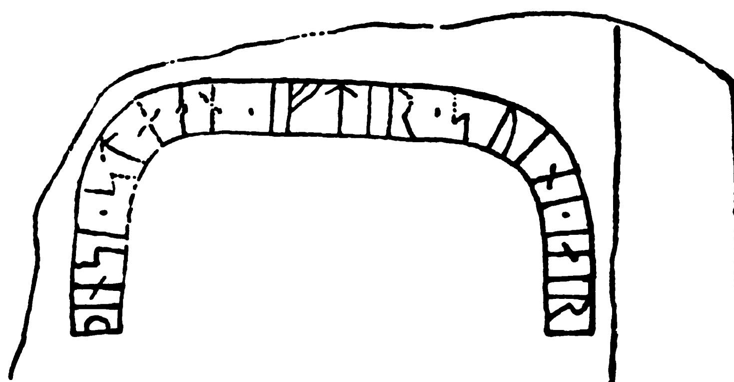
Den aflidnes namn ack. sg. **aui** förekommer i runinskrifter blott här. Det ser ut som ett kortnamn af namn sådana som Östen, isl. *Eysteinn*, Eivind, *Eyvindr*, och skulle i så fall hetat i nom. sg. **Øyiʀ*. Något dylikt namn finnes emellertid icke. Det synes därför ligga närmare att sammanställa namnet med det gotländska *Awair Strabain* i Guta saga, som i fsv. form **Awer* ingår i flera ortnamn, se Lundgren, *Personnamn från medeltiden*, s. 20. Man måste emellertid i så fall antaga, att namnets stamslutanda *-r* fattats som ändelse i nom. sg. och därför uppgifvits i oblika kasus, liksom det skett i talrika fall i namnet *Birgher* enligt Lundgren, *Personnamn* s. 25.

---

[1] Vid sidan af gen. sg. **aþbiarnaR** stå 6 fall med **au**, **ou**, **u** i första leden alltså *Auðbiarn*, *Øðbiarn* och jämte **aþuatr** här förekommer **auþwatr** S. 73 Vänge och S. 151 Silte på Gotland; **aþisl** motsvaras på samma sätt af kvinnonamnet **oþi[s]la** Södersluss, Stockholm, enligt min undersökning, B. 136 har ᚬᚦ ᛁᛅ, L. 364 **oþ··la**. Då namnbildningselementet *Aþ-*, som visserligen i andra germanska språk förekom som första led af sammansatta namn, så sparsamt förekommer på nordisk botten, kan man misstänka i runsvenska personnamn med **aþ-** vara samhöriga med namn, som hafva **auþ-** eller dess ekvivalenter i första led, och att de antingen äro felristningar, hvilket deras ringa antal väl kunde göra berättigadt att antaga, eller äro fall af sådan sammandragning af den urnord. dift. *au*, hvarpå dubbelformerna *Gustaf* (fsv. *Go(t)staver*) och *Gösta* (fsv. *Gøtstaver*) är det mest bekanta exemplet (Noreen, *Aschwd. gr.* s. 79; företeelsen är först påpekad af Kock, *Tydning af gamla svenska ord*, Lund 1881, s. 1 f.) Noreen upptager p. a. st. fsv. *Oþælver* jämte *Øþælver*, fornnorska *Oðfinnr* jämte *Auðfinnr*. Då man i runor med **a** tecknade äfven dess omljud, t. ex. **biarn**, vare sig man uttalade *Biarn* eller *Biorn*, torde man ock i dessa fall kunnat bruka **a** för att uttrycka det å-ljud som uppstått af *au*; jfr hurusom ordet 'och' emellanåt skrifves **ak**.

BÅGBY, GÅRDSLÖSA SN, ÖL. B. 1057.
41.

GÅRDSLÖSA,
BRON VID KYRKAN, ÖL.
42.

Inskriftens translitteration är alltså följande:

Øystæinn auk Sighwatr auk Aðhwatr létu ræisa stæin þænna auk bró þessa æftʀ Awe faður sinn góðan.

Öfversättning: Östen och Sigvat och Advat läto resa denna sten och göra denna bro efter Ave, sin gode fader.

---

42. Gärdslösa, bron vid kyrkan.

Pl. XXVI. Fig. 42.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica*, konceptet nr 26, utskriften n:r 11. — Peringskiölds Samlingar 8, XXXVIII. — Frigelius, Handskrifna samlingar i Kalmar stiftsbibliotek. — L. 1299.

Rhezelius säger i konceptet om stenens plats: »Widh kyrkian i bron liger thenne afnötte Runflijsa», hvars längd i utskriften af annan hand angifves till 5 aln. 1 qv. (3,12 m.), hvilket ock öfverensstämmer med Peringskiölds skala, bredden 9 qv. (1,35 m.). Måtten äro i utskriften tillagda med blyerts af samma hand, som utomkring stenen på teckningen gjort en anteckning för att beriktiga läsningen af inskriftens början. Då detta beriktigande i det närmaste öfverensstämmer med Peringskiölds läsning, härröra dessa anteckningar kanske från denne. Frigelius säger: »Vid Gärdslösa kyrkia på södra sidan ligger en Runsten til bro öfver bäcken men är så afnött, att inga runor kunna läsas». Hilfeling, Resa 1797, text, s. 40 yttrar: Den Runstenen n:o 1058, som tilförene skolat finnas i Gärdslösa kyrko-lucka, finnes ej mera.

Det stycke af inskriften, som kunnat skönjas af Rhezelius och Peringskiöld, utgör en slinga tvärs öfver stenen med en krök i hvardera ändan. Inskriftens början är i konceptet ᛁᚢᛁᛁᛁᚾ ·, i utskriften ᚴᚢᚾᚼᛏᛅᚾ ·. De tillagda kännestrecknen äro skrifna med annat, mindre svart, brunaktigt bläck, och då Rhezelius tillfogar: »Synes intet mere af Runeskriften än hagwa |:id est hugga eller hacka:| sten etc», kan man sluta, att Rhezelius själf gjort tilläggen med annat bläck i utskriften. Dessa tillägg äro alltså icke att betrakta som en förbättring af läsningen i konceptet utan som en gissning om ursprungliga lydelsen af denna läsning. Peringskiöld läser i stället **þinsi · staen ·**, hvilken läsning upptagits af L. 1299 och synes sannolik.

Prep. 'efter' är hos Rhezelius **eftr**, hos Peringskiöld **iftir**, utan att vi kunna afgöra hvilketdera är riktigt, det följande namnet öfverensstämmande **suini**. Efter namnet följer hos Rhezelius ᛁᛅᛁᚢᛁ, hos Peringskiöld ᛁᛅᛁᚱᛁ, hvilken ristning möjligen kan utgöra släktskapsordet »broder», fast det af uppteckningen ser ut som ett ortnamn, föregånget af prep. »i».

Upptages sålunda Rhezelius' läsning af slutet men Peringskiölds af det föregående, har inskriften alltså varit följande:

— ᚦᛁᚾᛋᛁ · ᛋᛏᛅᛁᚾ · ᛁᚠᛏᛁᚱ · ᛋᚢᛁᚾᛁ · ᛁᛅᛁᚢᛁ —
5 10 15 20 25

Transliteration: — **þinsi · staen · iftir · suini · iaiui** —
5 10 15 20 25

Ristningen **suini** bör vara ack. sg. af ett namn **Swæiniʀ*, men hvarken i Svenskt diplomatarium eller i Svenska riksarkivets pergamentsbref finnes något sådant namn, ej ens i svag form **Sveni*. Förmodligen är **suini** felläst för **suina**, ack. sg. af det namn nom. sg. **suini** som finnes på Glemminge-stenen i Skåne, Wimmer, *De danske Runemindesmærker* III, s. 78, och **sueni** nom. sg. Klemensker-stenen II på Bornholm, ib. s. 212.

Transskriptionen är sålunda: — *þænsi stæin æftir Swæina* (*brōður*) —.

Öfversättning: — denna sten efter (sin broder) Sveine —.

---

43. Gärdslösa kyrka.

Pl. XXVII. Fig. 43 a, b.

Litteratur: S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland* I, s. 23 f. — Teckningar af H. A. R. Sidén i ant. top. ark.

I Gärdslösa kyrka finnas tre runstensstycken, som nu stå uppresta inuti kyrkan mot östra väggen i det rum, där kol för värmeledningen förvaras. Det, som här nedan kallas A, påträffades af Söderberg 1891, men en teckning af H. A. R. Sidén finnes dock däraf i ant. top. ark., daterad 1873. Stycket B förefann Söderberg 1884, och stycket C låg då i kyrkan som golfsten under hvalfbågen mellan kyrkans hufvudskepp och norra tvärskeppet men var 1893 upptaget och rest mot östra väggen.

Alla tre styckena äro af samma blågrå kalksten, och slingorna på dem alla hafva samma bredd, man kan sålunda med ganska stor säkerhet sluta till att de tre styckena utgjort delar af samma runsten. Flisorna A och B äro visserligen blott 5—6 cm. tjocka, stycket C däremot 14 cm., men baksidan på A och B visar, att de äro nyklufna, denna sida är nämligen skroflig och skarpknölig.

Stycket A. Styckets största mått från hörn till hörn är 1,06 m., dess största bredd 59 cm. Af den ursprungliga kanten existerar blott ett 40 cm. långt stycke. Ytan är sliten genom tramp och af runstrecken finnas endast bottnarna kvar, dessa ofta skrofliga och utbredda genom afstötning af flisor.

Runan 1 är ett svagt spår af ett kännestreck till ᚴ **k**, fint och skrofligt i kanterna, ej fullt säkert. Runan 2 **u** är fullt säker, öfre delen af stafven på 7 cm. bortsliten, äfvensom slinglinien upptill och nedtill. Runan 3 är en 11 cm. lång staf, hvars midt förlorar sig i fördjupningar; toppen är svag, foten kraftigare, topp och fot synas ej stå i rak linie; spår af kännestreck finnas icke. Runan 4 läser Söderberg som **b**, ett par svaga spår af stafven och ett af nedre kännestrecken äro synliga, det senare endast ½ cm. långt, allt mycket grundt. Runan 5 **i**, ett skarpt smalt streck, 6 är **a**, både staf och kännestreck skarpa och smala med ojämn botten. Runan 7 **r**, 8 **ʀ**, smala fina streck, följda af ett kolon med öfre punkten mycket fin, den nedre större, säker.

Stycket A har alltså först ett namn med **-biarn** som senare led, af resterna af r. 1—3 att döma troligen **kunbiarn**.

Efter detta namn står 9—11 **auk**, följdt af ett kolon af fina punkter. I den följande runan 12 ᛋ **s** är mellanstreckets vänstra hälft bortnött, toppen är ett grundt men bredt streck, foten bredare och djupare. Runan 13 **u** utgöres af grunda orena streck. Runorna 12—13 **su** utgöra antagligen början af mansnamnet Sven och till den följande runan i detta namn, 14 **a**, hör enligt min uppfattning en fördjupning i stenens kant, som har riktning af kännestrecket till **a** och ser ut att vara huggen men ej går ut i kanten, där ej heller något spår af stafven synes.

Inskriften på A har alltså antagligen varit: **kunbiarn auk : sua**[**in**] och har hört till början af runstenens inskrift, låt vara att det icke är alldeles omöjligt, att ännu något namn föregått.

Stycket B är till formen en likbent triangel med afstötta vinkelspetsar. Ena sidan är 50 cm. lång och utgör stenens ursprungliga kant, och nästan jämnlöpande med denna går slingan, hvars öfre linie 52 cm. utgör fragmentets största längd. Bredden från den ursprungliga kanten till det motstående hörnet är 39 cm.

Slingans linier äro synliga öfverallt, delvis ovanligt djupa, glatta och skarpa i bottnen.

Uti slingan synes följande ristning. Runan 1 **u**, stafven är någorlunda bred och tydlig, ehuru grund, kännestrecket ytterst fint och grundt, slutar efter 3 cm. uppifrån. Runan 2 ᚴ **k**, hela kännestrecket är tydligt; stafven blott 2 cm. upptill djup, sedan smal och når ej nedre slinglinien. Efter detta ord, som uppenbarligen varit [**a**]**uk**, följer ett kolon af två djupa prickar. Runan 3 utgör spår af en bred staf under 2½ cm. uppifrån, hvarefter Söderberg icke funnit vidare spår af runor.

Vid min granskning 1904 fann jag efter 6 cm. en staf af 1 cm. nedifrån, som sedan kunde följas som en skugga; 3 cm. nedifrån har ett snedt tvärstreck funnits, och runan har säkerligen varit ᚮ **o**; äfven vid öfre slinglinien kan denna runa spåras. Efter ytterligare 6 cm. finnas spår af en annan runa, ett svagt streck, som börjar 2 cm. uppifrån och sträcker sig 2 cm. nedåt, där det slutar med liksom en pilspets, sannolikt lemning af ᚼ **h**, men därefter spåras inga runor. Troligen har här namnet **ioh**[**an**] stått.

Inskriften på B har alltså antagligen varit: — [**a**]**uk : ioh**[**an**] och torde hafva omedelbart anslutit sig till inskriften på A. Mellan A och B fattas alltså ett stycke, stort nog att rymma de som saknade inklamrade runorna i **sua**[**in**] och [**a**]**uk** samt mellanstående skiljetecken, alltså cirka 21 cm.

Stycket C, som är det största fragmentet, är öfre stycket till höger af runstenen, af hvilken den torde utgjort något mer än fjärdedelen. Stycket är 1,25 m. högt efter vänstra sidan, 1,07 m. efter den högra, 1,26 m. bredt nedtill, 1,13 m. upptill.

Stenen är alldeles glattslipad genom tramp, i synnerhet på midten, men synes icke hafva varit tillhuggen. Runorna hafva liksom öfriga ristningar varit ganska kraftiga och skarpa i bottnen; af de runor, som äro nära utslitna, kvarstå smala streck med skarpa kanter. Runornas höjd är i allmänhet 9—10 cm.

Hufvudinskriften har varit ristad i en enkel ormslinga, som varit anordnad såsom Öland 31, Runsten; ormens hufvud finnes vid nedre kanten af fragmentet. Bakom ormens öga finnes en rund, skålformig fördjupning, 3—4 cm. i diameter, som troligen icke är huggen.

I redogörelsen för sin slutliga undersökning af inskriften, daterad d. 17 juli 1893, förkastar Söderberg sitt antagande ATS 9: 2 s. 24 af en första runa ᚴ **k**, i det han säger: »Närmast kanten förekommer en djup skåra såsom af ett ᚴ, men den är för djup och bred för att vara huggen, är en tillfällig skada». Ett tydligt **r** är alltså första runan, och något skiljetecken antages nu ej heller efter detta. Runan 2 är ᚵ **g** med tydlig prick, kännestrecket smalt men skarpt. Kännestrecket skäres af ett smalt, som det synes, hugget streck, öfverst ganska djupt, nedåt grundare och smalare, vid nedre slinglinien trådsmalt men fortsatt öfver denna 16 cm., sedan bortnött. Vid öfre slinglinien förekomma till höger om denna linie två streck, och det är ej lätt att afgöra, hvilket af dessa skall vara fortsättningen af kännestrecket till ᚵ. Runan 3 är **i**, 4 ᛁ 9,5 cm.; kännestrecket är smalt och fint såsom början till kännestreck på **þ**, men längre ned finnes ingen fortsättning eller spår af ett andra fäste, hvarför runan troligen är ᛚ **l**.

Efter **sin** finnes rum för fem runor, hvilka förmodligen varit ***bonta**, då **koþan** följer därefter; Söderberg förmodar **harþa**. Efter **koþan** står ᚵ **g** »kraftigt med tydlig prick men för öfrigt orena drag». Till vänster äro skärfvor afslagna, vid första påseende liknande kännestreck, hvilka föranledde Söderberg att ATS 9: 2 s. 24 antaga ᛘ med två kvistar på hvar sida. Söderberg förmodar, att runan **g** är den första i ordet **g[uþ]** 'Gud' i önskeformeln: »Gud hjälpe hans själ!», hvilken kan väntas följa.

Längs fragmentets vänstra kant efter den ursprungliga runstenens midtlinie finnas runorna **tuar risti runaʀ**, hvaraf de två sista runorna i **risti** äro otydliga. Ristarens namn är troligen icke fullständigt bibehållet, men att det ej kan hafva varit synnerligen mycket längre, framgår af jämförelse med Öland 31 i afseende på ormhufvudets ställning. Af de namn på **-uar**, som annars förekomma i runinskrifter **ans- onts-, fiul-, heh-, hah-, i(n)k-, kun-, kuþ-, þor-)** har intet i slutet af första leden ett ljud, som skulle kunna betecknas med **t**. Månne *Odd-varr?*

Innanför slingan under ordet **sin** läser slutligen Söderberg ordet **stain**. Då detta ord icke kan utgöra komplettering af något felande i den rad, hvarunder det står, emedan i denna ingenting är utelemnadt, torde det höra tillsammans med den nyssnämnda inskriften utom slingan, som uppger ristarens namn. En af mig undersökt inskrift vid Gerstadberg, Y. Järna sn, Öknebo hd, Sdml., anförd i *Skansens runstenar* s. 13, slutar med: **esbirn · risti · auk · ulfr · stainti** »Äsbjörn ristade och Ulf målade» (isl. *steina*, fsv. *stēna* 'måla'). I öfverensstämmelse därmed kan med sannolikhet förmodas, att detta **stain**, som står under **sin**, är en återstod af **stain[ti]**, framför hvilket målarens namn varit ristadt, måhända föregånget af ordet 'och'.

Hvad som finnes i behåll af runstenens inskrift, är alltså med ofullständiga runor inom [ ] följande:

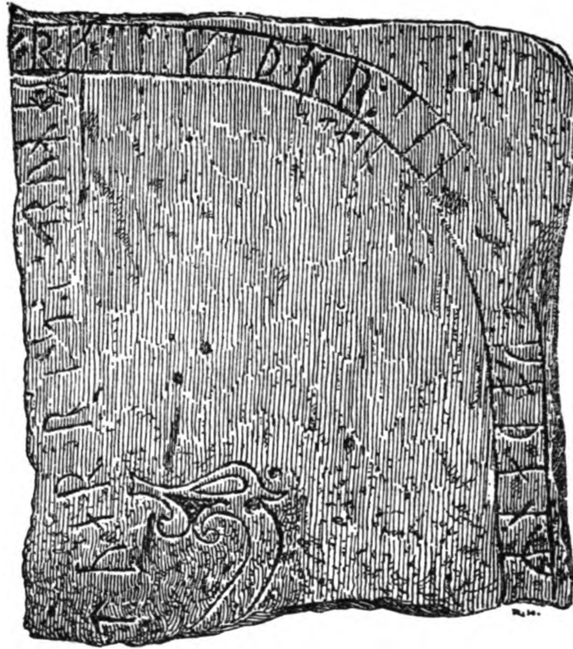
Stycket A: [ᚴᚢᚾᛒ]ᛁᛅᚱᚾ ᛅᚢᚴ : ᛋᚢ[ᛅ] Stycket B: — ᚢᚴ : ᛁ[ᚭᚼ] — Stycket C: — ᚱᚵᛁᛚ : ᚠᛅᚦᚢᚱ : [ᛋ]ᛁᚾ : - - - - - : ᚴᚭᚦᛅᚾ : ᚵ — ᛏᚢᛅᚱ ᚱᛁᛋ[ᛏᛁ] : ᚱᚢᚾᛅᛦ — ᛋᛏᛅᛁᚾ —

Translitteration: Stycket A: **[kunb]iarn auk : su[a]** — Stycket B: — **uk : i[oh]** — Stycket C: — **rgil : faþur : sin : - - - - - : koþan : g — tuar risti : runaʀ — stain** —

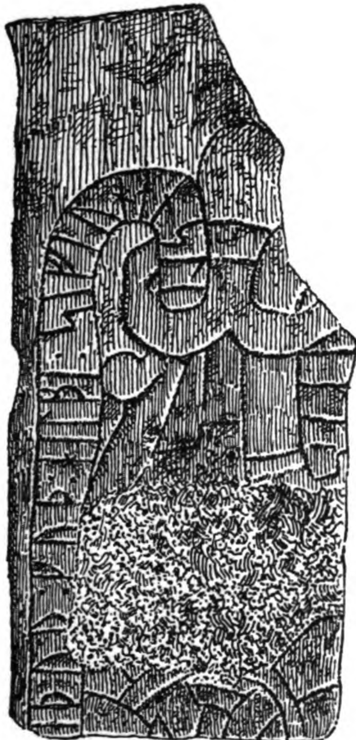
GÄRDSLÖSA KYRKA, ÖL.
43 A.

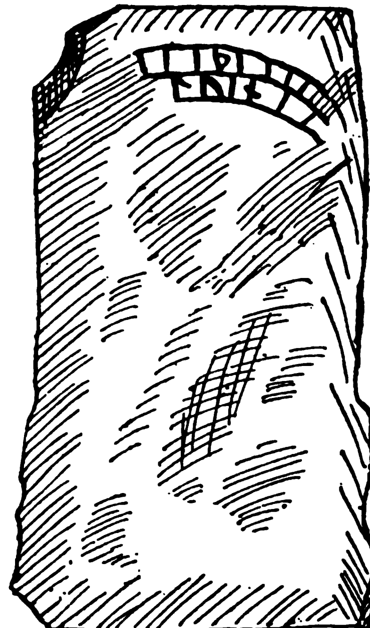
GÄRDSLÖSA KYRKA, ÖL.
43 B.

BO, BREDSÄTRA SN, ÖL.
44.

LÅNGBRO, REPPLINGE SN, ÖL.
45.

Namnet **-rgil** synes blott kunna tolkas som *þorkell*, hvilket förmodligen genom sammanblandning med *þorgisl*, *þorgils* äfven synes haft en biform *þorgill* att döma efter skrifningar sådana som *Thorgillus* S. D. III 37 (1311), *Thyrgillus* S. D. III 98 (1312), gen. *Thyrilli* S. D. III 82 (1312).

Fonetisk transskription: *Gunnbiarn auk Swæinn auk Iôhann* — [*þo*]*rkæl faður sinn* [*bónda*] *góðan*. *G*[*uð* — **-tuar** (*Oddvarr?*) *risti rúnaʀ* — *stæin*[*di*].

Öfversättning: Gunnbjörn och Sven och Johan (läto resa denna sten efter To)rkel sin fader, (en bonde) god. G(ud hjälpe hans själ!) **-tuar** (Oddvar?) ristade runorna och — målade.

Anm. På Gärdslösa kyrkogård på gången, som leder till östra inkörsporten, 19 steg från denna, säger Söderberg en stenflisa ligga, på hvars västra kant en hammare är inhuggen.

---

44. Bo, Bredsätra sn.

Pl. XXVII. Fig. 44.

Vid Bo i Bredsätra sn. hittadas »för 50 år sedan» ett fragment af en runsten, som fördes till Skedemosse. Som runstenen befanns användbar att utmärka egendomens vägstycke, försågs den på midtytan med inskriften SKEDE MOSSE, hvilken Söderberg ansett sig böra utelemna på afbildningen.

Fragmentet är 81 cm. högt, bredden upptill är 37 cm., stenens tjocklek 10 cm. Slingans bredd är 10 cm. Ämnet är rödaktig kalksten.

Ristningen undersöktes af mig, Brate, den 17 aug. 1905.

Af stenens vänstra runslinga är blott stycket närmast ofvan och nedom slingknuten i behåll, resten med alla runorna efter stenens vänstra sida borthuggen.

I denna slinga finnes blott en runa kvar nedanför slingknuten. Den har alltså varit inskriftens runa 1 och utgör en rak staf 5 cm., hvars nedersta del är bortslagen, alltså runan **i**.

Därefter finnes ingen runa förrän i högra slingan, som öfverst äger runan 2, en rak staf, 6 cm., hvars vänstra sida är förstörd på öfre hälften men i behåll så långt upp, att svårligen något kännestreck kunnat finnas, man borde då se spår däraf. Det första ordet är alltså **-iþur**.

Ordet efter **: kuþ : hilbi :** är fullt klart **siflu**, alla runorna äro djupa och äfven kännestrecket i **l**, som Söderberg synes ha förbisett, är fullt tydligt; på **i** har aldrig något kännestreck funnits.

Därpå följer fullt tydligt **hans** utan föregående skiljetecken, och utan skiljtecken följer därefter 23 **l**, hvari öfre stafven är skadad, och 24 **i**. Emedan vinkeln mellan öfre slinglinien och slingknuten är skarp, är det säkert, att 24 **i** icke utgör staf till ett **u**, hvars staf vore slingknuten.

På andra sidan slingknuten följer ormens stjärt, böjd åt höger, på hvilken inga runor funnits. Från utgångspunkten af ormstjärtens öfre slinglinie utgår emellertid uppåt en linie i rak fortsättning af öfre slinglinien nedanför slingknuten, och denna linies enda ändamål synes vara att påpeka, det runan **s**, som något matt står vid dess spets, följd af kolon, är att läsa tillsammans med slingans runor till ordet **lis**:. Efter detta kolon är ytan borthuggen. På denna yta, som upptill begränsas af ornament, torde ungefär fem runor kunnat stå och hafva förmodligen funnits.

Efter dessa felande runor måste de tre runor ha följt, som stå till vänster på begynnelseslingans nedre slinglinie, nämligen 26—28 **iki**, hvilkas topp dock är bortslagen. Det ser ut, som om 27 knappt kan ha varit annat än **k** med samma vinkel mellan staf och kännestreck som i **kuþ**, ty för **f** utgår kännestrecket för högt upp, 4½ cm. nedifrån. Men då afståndet till vänstra slingan icke är bekant, är det ju alltid möjligt, att runan kunnat vara **f**, och söker man supplera den felande slingan med ledning af hvad som är i behåll, synes dess sträckning blifva sådan, att runorna **iki** måste hafva varit rätt långa och sålunda kännestreck till **f** kan hafva funnits upptill på **k**. 26 och 28 kunna blott ha haft kännestreck i toppen. Den ᛋ-liknande figur, som därefter följer, är underkäken af ormhufvudet, öfver hvars hals omedelbart dessförinnan går ett band af två linier. Ofvanför är ytan borthuggen ända upp till lemningarna af korset.

Inskriften är sålunda följande:

a) Vänstra slingan: ᛁ b) Högra slingan: ᛁᚦᚢᚱ : ᚴᚢᚦ : ᚼᛁᛚᛒᛁ : ᛋᛁᚠᛚᚢᚼᛆᚿᛋᛚᛁ c) Stenens midt: ᛋ : d) Innanför vänstra slingan: ᛁᚴᛁ

Translitteration: a) **i**; b) **iþur : kuþ : hilbi : siflu hans li**; c) **s** :; d) **iki**

Ristningen **-iþur** kan blott vara ack. sg. *faður* med utelämning af kännestrecket på *a*. Efter **kuþ : hilbi** följer **siflu**, alltså på den plats där ordet 'själ' gemenligen står. Det kan icke vara tvifvel om att **siflu** är dat. sg. af ordet 'själ'. Denna ristning af ordet 'själ' är närmast jämförlig med **saul** L. 1385 (Vgl), 1190 (Ögl), 1122 (Ögl), 1102 (Ögl); runristaren har begagnat **f** för annars vanligt **u**, hvarpå stundom exempel finnes, se ofvan 28 Gårdby s. 91. Detta ursprung gör sannolikt, att äfven i **siflu i** står för **a** som i **iþur** för (*f*)*aður*. Bruket af **f** synes emellertid antyda uttal med v-ljud, hvaraf formens ursprung från nys. *säwel* (*ol*, *ul*), *säwl* bekräftas i enlighet med mitt antagande i *Uppsalastudier, tillegnade S. Bugge*, Uppsala 1892, s. 13.[1]

---

[1] I sin uppsats om ljudförbindelsen *aiw*, *Arkiv f. nord. fil.* 17, s. 355 f., särsk. s. 363 f. och den därpå följande polemiken om samma fråga, *Arkiv f. nord. fil.* 18, s. 226 f., särsk. s. 232, 256 och Arkiv 20, s. 255 f., särsk. s. 262 f., behandlar A. Kock ordet 'själ' som ett inhemskt ord och söker under denna förutsättning förklara den rikedom af former, som runinskrifterna upppvisa af detta ord. Denna mångfald åter har af Brate, *Uppsalastudier, tillegnade S. Bugge*, Uppsala 1892, s. 6 f. förklarats härstamma från ordets former i de tyska och engelska missionärers språk, som predikade kristendomen i vårt land, hvilken uppfattning godkänts af O. v. Friesen, *Till den nord. språkhistorien* s. 12 (*Skrifter utg. af K. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala*, VII, 2) och *Arkiv f. nord. fil.* 19, s. 341, och af J. Reinius, *Om kyrkliga låneord i ä. fornsvenskan* s. 50 f. Kock gifver förklaring af alla former men håller för möjligt och troligt, att en eller annan lånats från eller påverkats af andra germanska språk, det förra enligt s. 364 fallet med fsv. *seel*, *sel* (mnt. *sēle*), det senare med *sāl* (ags. *säwol*, *säwl*), isl. *sāl*, hvilken möjlighet dock 18, s. 232, betecknas som svag och 20, s. 262, not. 2, som så föga sannolik, att den knappt kommer med i räkningen.

Mot att de många formerna af 'själ' i våra runinskrifter skulle vara inhemska former, gäller i främsta rummet den invändning, som jag redan, *Uppsalastudier* s. 9, framhållit mot en sådan uppfattning, nämligen osannolikheten af att utjämningen af en ljudlagsenlig växling med delvis gamla anor inom detta paradigm skulle

Ordet **lis:** är 2 sg. imp. af 'läsa', och därefter har troligen följt namnet på den bön, som åskådaren uppmanades att läsa för den aflidnes själ. En bestämd bön nämnes annars hufvudsakligen i gottländska inskrifter: S. 72: **biþi : patanostu**; S. 156: **pater : noster : ok : afe : mari[a]**; S. 154: **batir : nostr :**; S. 111: **biþin : bün : ok : pater : nostru**; S. 149: **— ok : afe :maria**; S. 164: **batir : nostir.** En runinskrift vid Útskálar, Island, slutar med: **lese : þu paternoster : fyrer : sal : hennar** (Kålund, *Aarbøger f. nord. Oldk.* 1882 s. 100).

De böner, som nämnas, äro *pater noster* och *ave* (ristadt: **afe**) *Maria*, vanligen båda, sammanbundna med 'och'. Af den senare bönens namn kan möjligen **iki** vara en återstod, om nämligen kännestrecket till **a** utelämnats på dess första runa, såsom uti **iþur, siflu**, och dess andra varit ämnad till **f**, då dess öfre kännestreck funnits på den bortslagna ytan. Efter **lis:** måste beteckningen för en bön hafva funnits på den slätthuggna ytan, men då på denna yta blott 5—6 runor få rum, hafva dessa kanske, i motsvarighet till ofvan anförda S. 111, varit **bün : ok.** Men hela denna gissning är naturligtvis osäker.

Transskriptionen torde alltså varit följande:

I — [f]aður, Guð helpi sáwlu hans! Læs [bón ok] ave [Maria]!

Öfversättning: — [efter sin] fader. Gud hjälpe hans själ! Läs [en bön och] ave [Maria]!

Det synes förunderligt, att i denna inskrift kännestrecket på **a** blifvit afglömdt uti **iþur, siflu** och möjligtvis första runan af **iki**, ehuru det ristats i **hans**. Försummelser förekomma emellertid understundom i runristningar och kunde repareras för den samtida åskådaren genom att de felande strecken ditmålades, på samma gång som de huggna fylldes med färg, hvilket man vet var sed.

---

vara så färsk, att tre af dess ljudformer kunde lefva inom så små områden som uppländska härad i så godt som samtida inskrifter.

De former, som Kock, Arkiv 17, s. 364, förklarar, äro *sial*, *siol*, *säl*, *sǫl*.

Formen i denna inskrift är emellertid ingen af dessa. Då **i** står för **a** i **iþur** [*f*]*aður*, är det berättigadt att antaga **siflu** vara *säwlu*, och att en sådan form är lånad från ags. *säwel* (*ol*, *ul*), gen. *säwle*, synes dock ögonskenligt. Det förefaller då ock ganska sannolikt, att äfven öfriga former af ordet med a-vokal härstamma från samma källa.

Om sålunda de engelska missionärerna infört sin form af ordet i vårt språk, står åtminstone ingenting i vägen för det antagandet, att äfven de tyska missionärernas form af ordet 'själ' blifvit upptagen. Huruvida fsv. *sial* uteslutande beror på lån eller utgör ett öfverförande af det kristna ordets betydelse på en fsv. motsvarighet till got. *saiwala*, hvilken enligt Kocks uppfattning skulle haft denna form, kan visserligen icke med bestämdhet afgöras, men den senare möjligheten är i sig icke sannolikare än den förra. Växelformerna af en nordisk motsvarighet till got. *saiwala* skulle man vänta spridda i de nordiska språken liksom de af 'sjö', 'snö' o. s. v., men denna växling saknas i västnord.; den got. betydelsen 'lif' skulle man möjligen ock kunna vänta i den ålderdomliga isl. Då därtill förekomsten af ordets former, fattade som lånord, motsvarar skedena af nordens omvändelsehistoria, synas mig goda grunder föreligga att fortfarande anse dem som sådana. Reinius s. 52 betonar, att förekomsten af gammalt dentalt *l* i *själ*, hvilken Kock uppvisat, *Arkiv f. nord. fil.* 9, s. 257, osökt förklaras genom att antaga ordet som lånord, något som äfven Kock a. st. i en korrekturnot medgifvit skulle vara fallet.

---

45. Långbro, Repplinge sn.

Pl. XXVII. Fig. 45.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 32, utskriften nr 19. — L. 1298.

Rhezelius antecknar i konceptet: »Widh långebros öster endan är denne utnötte Runsten» och i utskriften: Denne Runsten är af sin arfgrift förder, och syns på honom intet mer än desse runabokstäfver, och ligger i be:te Langbro. Därföre är han af wanwyrdo så fördärfwat, som icke borde få wara medh monumenterna».

Teckningen visar två rader runor i stenens topp, de flesta blott stafvar:

ᛁ · ᛁᚦᛁᛁᛁᛁᛁ

ᛚᚢᛁᛆ

Betydelsen häraf kan icke utrönas. L. 1298 nämner blott stenens tillvaro utan att anföra någon inskrift.

---

46. Tingsflisan, Köpings sn.

Pl. XXVIII. Fig. 46.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 31, utskriften nr 17. — B. 1078. — L. 1297. — Frigelius, Handskrifna samlingar å Kalmar stiftsbibliotek. — Hilfeling, Resa 1797, Taf. XII, Tab. 13. — S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland* I, s. 24 f.

Rhezelius yttrar i konceptet: »Denne för:ne sten står sudost wid k(yrkian), kallas Tingzflijsa. Skriften wendes rätt norr, är huitachtig sten». Tingsflisan är rest på en från öster till väster löpande låg ås, sydsydost om kyrkan, 200 steg från kyrkogårdsmurens sydöstra hörn. Stenens flata sidor vända mot ostnordost och ostsydost, och inskriften är på den förra sidan vänd från den väg, som löper förbi baksidan af runstenen.

Runstenens höjd ofvan jord är 2,80 m., största bredden är 2,12 m., tjockleken 33 cm. Runornas höjd 11½—16 cm.

Ämnet är grå kalksten, starkt skifrig. Ytan är mycket skroflig, tyckes vara framkommen genom klyfning.

Runorna äro i allmänhet kraftigt inristade men på toppen och högra sidan grundare än i början af inskriften; alla äro glatta i botten.

Uti inskriften är allt tydligt utom ordet **faþur**, där stenen är i hög grad skroflig och en djup spricka har försvårat inhuggningen. Ordets första runa **f** är tydlig, på **ᛆ a** är kännestrecket osäkert på grund af sprickan; **þ** är mycket svagt och nära ⅓ saknas på midten, där sprickan är mer än 4 cm. bred. **u** har stafven skarp i botten, kännestrecket bredt, i en fördjupning, saknas nedtill; **r** har ett kännestreck som till **u**, kanske det djupaste strecket i inskriften, som blifvit kännestreck till **r** genom ett tvärstreck åt vänster;

TINGFLISA
Köping. Öland
46.

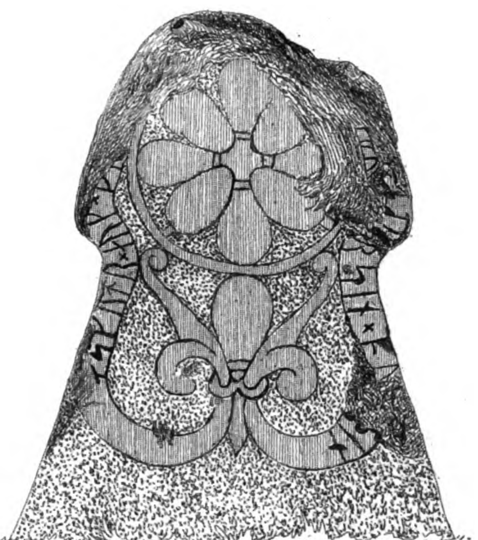

1/20

KÖPING, ÖL.

47.

a.

b.

på samma höjd som detta utgår ock från stafven ett streck åt vänster mot sprickan, kanske afsedt att vara det streck, hvarigenom felristningen af kännestrecket rättades, men af misstag anbragt på stafven.

I ordet **guþ** är första runan på ett egendomligt sätt stungen, ett kort, skarpt tvärstreck korsar stafven nedom kännestrecket. I **hialbi** har **b** formen af ett cirkelsegment deladt midt i tu af en mot kordan vinkelrät linie; nedre hälften har möjligen en grund prick. Uti **hans** har **a** kännestrecket blott till höger, **n** utgöres af breda i botten rundade streck.

Inskriften är följande: ᚦᚢᚱᛁᛦ ᛅᚢᚴ ᚦᚢᚱᛋᛏᛅᛁᚾ : ᛅᚢᚴ : ᚦᚢᚱᚠᛅᛋᛏᚱ : ᚦᛅᛁᛦ : ᛒᚱᚢᚦᚱ : ᚱᛅᛁᛋᛏᚢ : ᛋᛏᛅᛁᚾ : ᛅᛏ : ᚴᚢᚾᚠᚢᛋ : ᚠᛅᚦᚢᚱ : ᛋᛁᚾ : ᚴᚢᚦ : ᚼᛁᛅᛚᛒᛁ ᛋᛁᚢᛚ : ᚼᛅᚾᛋ

Translitteration: **þurir auk þurstain : auk : þurfastr : þair : bruþr : raistu · stain : at : kunfus : faþur : sin : guþ : hialbi siul : hans**

Transskription: *þórir auk þorstæinn auk þorfastr, þæir bréðr ræistu stæin at Gunnfús faður sinn. Guð hialpi siól hans.*

Namnet *Gunnfúss* förekommer visserligen eljest icke men är genomskinligt till sin bildning, jfr isl. *Gunnvaldr* och *Sigfúss.*

Öfversättning: Torer och Torsten och Torfast, dessa bröder reste stenen efter sin fader Gunnfus. Gud hjälpe hans själ!

---

47. Köpings kyrkogård.

Pl. XXIX. Fig. 47 a, b.

Litteratur: S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland* I, s. 25.

Runstenen anträffades af Söderberg 1884 på Köpings kyrkogård, nedsjunken i jorden, så att endast öfverkanten stack upp i jordytan. Stenen är nu rest på norra sidan af Köpings kyrka.

Stenarten är gråhvit, grofkornig sandsten, troligen från Gottland. Emedan stenen lätt vittrat, äro alla rundrag och ornament nu breda med förvittrade kanter. Stenens form med insvängda kanter nedom toppen har ock motstycken på Gottland.

Stenen är i sin helhet 1,04 m. hög, 69 cm. bred nedtill. Ofvan jord har ursprungligen stått 76 cm. af höjden, och så är den nu rest. Bredden vid denna bas är 60 cm. Tjockleken nedtill är 13 cm., stenen tunnar af uppåt, så att den 25 cm. från toppen är endast 7 cm. tjock.

Östra sidan, såsom den stod nedsjunken i jorden 1884 och nu står, har inskrift i runor längs de upphöjda kanterna, hvilka upptill äro alldeles bortvittrade. Den västra sidan är upptill ännu mer förvittrad än den östra. Båda sidorna äro prydda med orna-

ment i upphöjdt arbete, åstadkomna så, att stenen först blifvit jämnhuggen, hvarefter mellanrummen mellan siraterna uthuggits.

Inskriftens början nedtill till vänster utgöres af namnet 1—6 **askutr**, ty framför detta har ingen runa funnits; **a** är afslaget ofvan kännestrecket, och af **s** saknas toppen. Efter 7—9 **auk** × följer nedre hälften af **þ** och af stafven till runan 11, troligen början af t. ex. namnet ***þurstain**, hvarefter inskriften är bortvittrad till midtpå toppens högra sida, där nedre delen finnes af ett par stafvar 12—13 och af 14 ᛦ, säkert hörande till prep. 'efter', hvarpå ett snedt kors följer. Därpå spåras upptill tre otydbara stafvar 15—17 och därefter 18 **r**; förmodligen har här stått **faþ**[**u**]**r**, hvars **u** alldeles bortvittrat, ty sedan följer 19—21 **sin** ×. Det återstående bör alltså vara faderns namn. Runan 22 är spår af en half staf, möjligen ᚾ, hvars kännestreck till höger sammanträffat med en naturlig fördjupning, 23 **u**, därefter plats för två à tre runor och så 24 **i** och 25 **n**. Namnet kan således hafva varit t. ex. **au**[**sta**]**in**.

Inskriften är alltså följande: ᛅᛋᚴᚢᛏᚱ × ᛅᚢᚴ × ᚦ[ᚢ] — [ᛏᛁ]ᛦ × [ᚠᛅᚦ(ᚢ)]ᚱᛋᛁᚾ × ᛅᚢ[ᛋᛏᛅ]ᛁᚾ
(5, 10, 15, 20, 25, 28)

Translitteration: **askutr** × **auk** × **þ**[**u**] — [**ti**]**ʀ** × [**faþ**(**u**)]**r sin** × **au**[**sta**]**in**
(5, 10, 15, 20, 25, 28)

Translitteration: *Asgotr auk Þ*[*orstæinn*] — [*æfti*]*ʀ* [*faðu*]*r sinn Au*[*stæ*]*in.*

Öfversättning: Asgot och (Torsten reste denna sten) efter sin fader Östen.

---

48. Köping.

Pl. XXX. Fig. 48.

Litteratur: C. G. Hilfeling, *Journal öfver en resa genom Småland, Öland och Gotland 1797*, s. 43, i konceptet s. 55, teckning ib. — L. 1294.

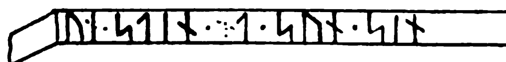
Hilfelings uppgift lyder: »Uti Södöstra Hörnet af Östra Tornet utåt kyrkogården Syntes nedre vid jorden en kant af en inmurad Runsten Som följer», hvarefter teckningen meddelas, innehållande följande inskrift:

ᚢᛁ · ᛋᛏᛁᚾ · ᚾᛏ · ᛋᚢᚾ · ᛋᛁᚾ
(5, 10, 14)

Translitteration: **ui** · **stin** · **nt** · **sun** · **sin** [Runan ᚾ i ᚾᛏ har varit otydlig].
(5, 10, 14)

L. 1294 återgifver troligen med rätta denna inskrift såsom: · · **u** · **stin** · **at** · **sun** · **sin** 'reste stenen efter sin son'.

KÖPING.
48.

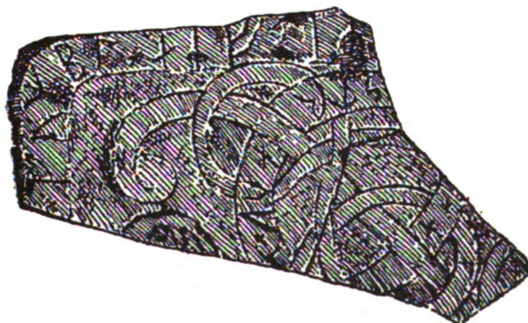
KÖPING.
49.

KÖPING.
51.

KÖPING.
52.

49. Köping.

Pl. XXX. Fig. 49.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, koncept nr 30, utskrift nr 18. — L. 1296. — Peringskiöld, *Mon. runica* 8, 38, teckning, här återgifven Pl. XXX, fig. 49.

Rhezelius säger i konceptet: »Denne ᚱᚺ ligger på kyrkegården widh wester Tornet på söder sidhan i wrån wid wapenhuset, är huggen i röd steen».

Höjden angifves af Rhezelius utskrift och på Peringskiölds teckning till ungefär 2½ aln (1,48 m.), i konceptet till 10 ctr (circa 1,5 m.), bredden på midten af Rhezelius i utskriften 1⅛ aln. (66,8 cm.), i konceptet 4½ ctr (65,6 cm.). Stenen är nu försvunnen.

Af inskriftens första namn visa teckningarna blott nedre delen af tre stafvar. Huruvida det följande 'och' varit ristadt **auk** eller **uk**, är ej klart; för **uk** talar teckningen hos Rhezelius, för **auk** måhända den hos Peringskiöld. Det följande **iorkil** hos båda utgör säkerligen en felläsning för ***þorkil**.

Den aflidna systerns namn är hos båda **asþrn** med **s** i form af ett streck från öfre slinglinien, såsom alla **s** uti inskriften. L. 1297 har däremot **Aþru**. Den förstnämnda läsningen bekräftar Rhezelius ytterligare genom transskriptionen *Aster* och öfversättningen »in honorem Esterude sororis suæ». Att namnet är en sammansättning med *as-* som första led, är alltså tydligt nog, den andra måste åter vara felläst. Teckningens **þrn** skulle lätt förklaras, om namnet varit *Asrun*, se Lundgren, *Personnamn från medeltiden*, s. 19; ᚱ kunde lätt felläsas som ᚦ, ᚢ som ᚱ; i koncept 30 finnes ingen staf ofvan kännestrecket i ᚦ. Efter det följande **sustur** · **sina** · **auk** · visa teckningarna blott nedersta delen af ett par runor och så efter ett långt tomrum fyra stafvar, föregångna af punkt, hvilket lika litet som första namnets rester upptages här nedan uti inskriften.

Inskriften har alltså varit följande: — [ᛆ]ᚢᚴ · ᛁᚼᚱᚴᛁᛚ · ᛚᛁᛏᚢ · ᚱᛆᛏᛆ · ᛌᛏᛁᚿ · ᛆᚠᛏᛦ[1] · ᛆᛌᚦᚱᚿ · ᛌᚢᛌᛏᚢᚱ[2] · ᛌᛁᚿᛆ · ᛆᚢᚴ · —

Transliteration: — [a]uk · iorkil · litu · rata · stin · aftʀ[1] · asþrn · sustur[2] · sina · auk · —

Transskription: — *auk Þorkæll létu rétta stæin æftʀ Ásrún systur sina auk* —

Öfversättning: — och Torkel läto resa stenen efter sin syster Asrun och —

---

50. Köping.

Litteratur: Hilfeling 1. — L. 1295.

Under L. 1295 uppgifves: Vid kyrkobyggnaden funna och åter inlagde.

---

[1] Rhezelius, koncept 30 ᛆᚠᛚᛦ **eflʀ**.
[2] Rhezelius, koncept 30 **sustür**.

51. Köping.

Pl. XXX. Fig. 51.

Litteratur: S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland* I, s. 25.

Ett fragment af en runsten anträffades af Söderberg 1884 på Köpings kyrkogård, nedsjunket i jorden, så att endast öfverkanten stack upp i jordytan. Runstensstycket, som är kalksten, förvaras inuti Köpings kyrka i nordvästra hörnet.

Det har varit en mindre sten, afsmalnande uppåt, ämnet röd kalksten. Höjden är 95 cm., däraf ofvan jord omkring 60 cm. Bredden nedtill tangerande nedersta slingan är 86 cm. Tjockleken 10 cm. Ytan är full af ojämnheter, som åtminstone delvis funnos, förrän ristningen utfördes.

Af inskriften återstår blott början af vänstra slingan och slutet af den högra. Strecken äro i allmänhet mycket breda och djupa, äro uppenbarligen dessutom nötta genom tramp.

Vänstra slingans första ord äro 1—7 **liti · kuþ** ·; med vänstra kännestrecket i **t** något otydligt och skiljetecknen svåra att skilja från icke huggna fördjupningar. I full öfverensstämmelse med L. 1102 kan det följande 8—10 ᛋᛆᚢ fullständigas till **sau[l]**.

På högra sidan finnes ungefär midtför **a** i **sau[l]** spår af en runstaf 11 invid nedre slinglinien, längs hvilken därefter ytan är afslagen på en längd af 13 cm. Nästa runa 12 är ett säkert **r** af grofva streck, följdt af 13—16 **atis**; Söderbergs anteckningar utelämna det skiljetecken framför **s**, som han antager ATS. 9: 2 s. 25, och mig syntes det ock visst, att skiljetecknet är en naturlig fördjupning. Ordet **[ba]ratis** 'paradis' har uppenbarligen varit ristadt, och 11 är kanske foten af **b**. Jfr L. 415, undersökt af Brate 1903, **kuþ · ilbi · ons · at uk · silu** (möjligen **salu**) **· uk · kusþ muþiʀ · li anum lus · uk baratis** och L. 688 enligt B. 615 och D. I 76 **[kr]istr + liti kumo + otn tumi + i lus uk baratisi +**

Samma uttryck förekomma på runstenen vid Lundhöj på Bornholm (Wimmer, *De danske Runemindesmærker* 3, s. 277): **kristr : hialbi : siolu : auþbiarnar : i lus : auk : bratis** i ena slingan och i den andra: **kristr : hialbi : siolu : (auþ)biarnar : auk : ku[niltar] : auk : santa : mikel : i lius : auk : baratis.** Af denna sista ristning **lius** framgår säkert, att ordet 'ljus' afses äfven med ristningen **lus** i de öfriga fallen.

Båda de bibehållna styckenas inskrift innehåller vändningar, hvarmed inskrifter eljest afslutas. Sannolikt har sålunda hela inskriften på denna sida af runstenen utgjort en dylik afslutning till en inskrift, som funnits på stenens andra sida eller på en annan sten.

Inskriften är alltså följande:

Vänstra slingan: ᛚᛁᛏᛁ · ᚴᚢᚦ · ᛋᛆᚢ — Högra slingan: — ⁚ - ᚱᛆᛏᛁᛋ
5 10 2 56

Translitteration: **liti · kuþ · sau — — [b]-ratis**
5 10 2 56

Fonetisk transskription: *Létti Guð sául — paradís! Létti* är 3 sg. pres. konj. af *létta* 'lätta, lisa'.

Öfversättning: Må Gud lisa hans själ (och förläna honom ljus och) paradis!

---

52. Köping.

Pl. XXX. Fig. 52.

Ett fragment af en runsten hittades på nyåret 1891 i nordöstra hörnet af kyrkogården vid gräfning af en graf; den låg på ½ alns djup. Närmaste jordmånen omkring undersöktes utan att flera stycken framkommo. Runstensstycket förvaras nu inuti Köpings kyrka i nordvästra hörnet.

Stenarten är ursprungligen röd kalksten men har förmodligen varit liggande i sur jord, ty den har förändrat färg, så att man endast innerst i brottet ser en röd strimma. På somliga ställen hade stenen efter sin framkomst genom förvittring så mjuk yta, som om den vore belagd med något slags lera, men ytan hårdnade sedermera.

Fragmentets största mått är 76 cm. från hörn till hörn, dess tjocklek är 9 cm. Ytan är ej tillhuggen, innan den bearbetades. Slingorna äro framställda i svag relief, och mellan dem är stenen svagt fördjupad genom huggning.

Fragmentet består af två stycken och utgör ett hörn af en runsten, förmodligen en liggande grafsten.

Inskrift finnes dels i en slinga på styckets midt, dels efter stenens kant.

Runorna i slingan tillhöra uppenbarligen inskriftens början. De utgöras af 1—3 **str**, slutet af ett namn i nom. sg., antagligen på *-fastr*, ordet 3—5 **auk**, följdt af × och därpå öfre delen af runan 6 **s** invid stenens kant, som är början af ett namn, hvars slut sannolikt utgöres af de runor 7—8 **ia** med följande ×, som förekomma, sedan slingan åter krökt in på stenen. Runan 7 **i** har upptill ett mycket fint och grundt streck, som skulle kunna göra runan till ᛚ, men en dylik läsning är mycket osannolik, då 2 är ᛏ. Mellan detta **s** och **ia** synas ett par runor hafva kunnat stå, då man tager det rum i betraktande, som upptagits af en korsande slinga.

Efter kanten står: × **kumbl** × **aiftiʀ**.

Inskriften är alltså följande: I slingan: — ᛋᛏᚱ ᛆᚢᚴ × ᛋ — ᛁᛆ × Utefter kanten: — × ᚴᚢᛘᛒᛚ × ᛆᛁᚠᛏᛁᛦ —
5 7 9
10 15 20

Translitteration: — **str auk** × **s** — **ia** × — × **kumbl** × **aiftiʀ** —
5 10 15 20

Fonetiskt transskriberas kunna blott **auk**, **kumbl**, hvilkas transskription sammanfaller med translitterationen och **aiftiʀ**, *æftiʀ*. Är 8 ᛆ **a** ment som ᚾ **n**, kan namnet ha varit **s[ua]in**.

Öfversättning: — (f)ast och **s** — **ia** (läto göra) minnesvård efter —

---

53. Alböke.

Pl. XXXI. Fig. 53 a, b.

Litteratur: S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland* I, s. 26.

Runstenen anträffades af Söderberg i Unnestads by af Alböke sn, dit den sannolikt förts från Alböke kyrkogård, enär en gammal gumma i Unnestad berättade, att för om-

kring 30 år sedan socknemännen i Alböke kommit öfverens att sinsemellan dela alla på kyrkogården befintliga grafstenar, till hvilka inga kända ägare funnos. Stenen fördes af Söderberg till museet på Kalmar slott, där den af mig undersöktes den 13 juni 1904 och den 17 aug. 1905.

Runstenen var en tillhuggen rektangulär grafsten, 65 cm. lång och 39 cm. bred, 10 cm. tjock, å de afflagade delarna 1½ cm. Den hade i många år legat som broläggningssten vid brunnen, där boskapen vattnades, och var därför mycket nött och illa faren. Till utseendet var den hel, men när den skulle upptagas, befanns öfversidan vara spräckt i tunna skärfvor, som föllo i sär. De flesta styckena voro dock så stora, att de kunde tillvaratagas, och sedan de blifvit rengjorda och åter hopfogade, erhölls en någorlunda fullständig föreställning om ristningarnas utseende.

Ristningarna bilda ett likarmadt kors med prydliga utsirningar vid fot och topp. Öfver midten af korset är en 4 cm. bred ring inristad, i hvars nedre hälft runorna stå.

Söderberg säger sig ATS. 9: 2 s. 26 blott hafva läst början 1—11 ᚼᛁᚱ : ᛚᛁᚴᛁᚱ : ᛆᛚᚿ : **her** : **liker** : **aln** :, slutet säges däremot vara nästan alldeles utnött.

Vid min undersökning den 17 aug. 1905 gjorde jag följande anteckning.

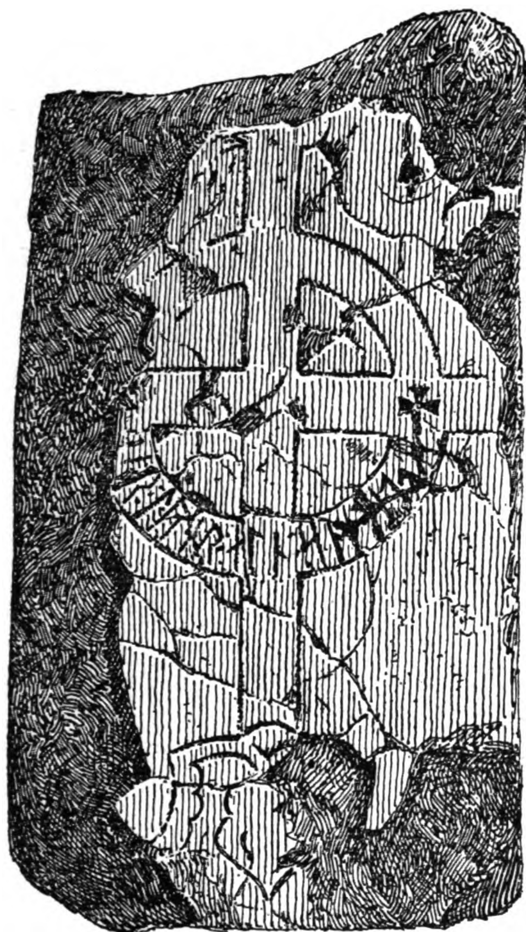
»Först står ett kors, hvaraf de yttre delarna af öfre och högra armen äro bevarade. Man väntar därefter **her** men detta synes omöjligt att läsa på stenen, där det står **þer**. Af þ finnes ett streck, likt kännestrecket till ᛚ, tämligen djupt, och det öfriga kännestrecket kan följas under hela sitt lopp men grundare. Grund är också **e**, hvars prick är möjlig, ehuru icke synnerligen utpräglad. Af **r** är stafven förstörd men kännestrecket väl bevaradt utom allra öfverst. Ordet **liker** är tydligt, men öfre stafven i **k** fattas, och öfre delen af **ker** är svag.

Det följande namnet ᛅᛚᚿ **æln** är fullt tydligt. Djupt ristade äro nedre stafven i ᛅ samt **ln**; kännestrecket och öfre stafven i ᛅ **æ** äro grundare men fullt säkra. I Söderbergs anteckningar och teckning läses ock ᛅ.

Därpå torde följa gen. sg. **siata** af ett mansnamn. **s** ser ut som en förbindelse af 'ᛐ **st**, d. v. s. nedre stafven är ovanligt lång och förlängd upp till öfre slinglinien, men det tyckes alldeles klart, att hela runan bildar en sammanhängande figur. Söderberg uppfattar i sina anteckningar också runan som ᚽ. Om här för **s** skulle läsas **st**, finge man antaga ett **t** med kännestrecket långt under spetsen; uti ᛐ i **totiʀ** utgår kännestrecket från stafvens spets. Där mellanstrecket träffar öfre stafven, finnes en punktliknande fördjupning, säkerligen genom en skada i stenen. På **i** uti **siata**, som icke har varit ᛚ, är högra sidan skadad genom en fåra, som liknar kännestreck till **n** men bildar en mera spetsig vinkel mot stafven än på **n** i **æln**. Runan 14 **a** är fullt klar och djup, men nedre stafven är förstörd. Af 15 **t** finnes blott nedre hälften af stafven och toppens högra sida. Det är därför uteslutet, att runan kunnat vara ᛚ, af ᚿ borde ock något spår af kännestrecket synas. Däremot är ᛐ **t** möjligt och passar bra i ställningen mellan vokaler, där de äfvenledes tänkbara ᛆ, ᛅ icke kunna antagas. Ordets sista runa 16 ᛆ **a** har stafven rätt bra i behåll, och på kännestreckets plats finnes en skada, som mycket väl kunnat innehålla detsamma.

Efter **siata** finnes ett skiljeteckan af en punkt 1 cm. nedifrån och sedan den fullt tydliga öfre hälften af 17 ᛐ **t**. 18 har varit ᚭ **o**, öfre stafven är utplånad, den nedre förstörd genom en skada; stafven är fullt bevarad mellan kännestrecken, af hvilka det

ALBÖKE.
53 A.

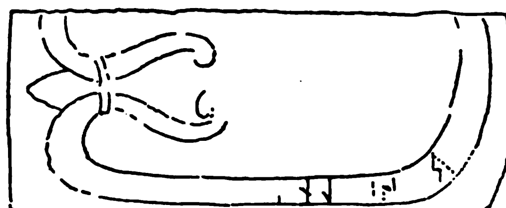
ALBÖKE.
53 B.

LÖT.
54.

ᛡᚾᚠᚦᛁᛁ: ᚦᛁ: ᛘᚾᚱᛅ: ᛘᛁᚴ: ᚠᛁᚠᛁᛏ: ᚦᛏ: ᛆᚱᚾᛏ:
ᛒᚾᛅᚱ: ᛋᚴᛁᚠᛁᛏ.

HÖGBY.
55.

öfre är helt, men af det nedre finnes blott roten. 19 är blott litet mer än nedre hälften af en staf, toppen och kännestrecket äro fullständigt bortfrätta. 20 är en staf, som kan följas under hela sitt lopp utom litet ofvan foten, där en remna afbrutit densamma. 21 har varit ı **R** tätt invid 20, men remnan har förstört dess topp. Slutligen följer ett kors, hvars vänstra arm är förstörd.»

Lektor F. Bæhrendtz i Kalmar har godhetsfullt på min begäran genom förnyad eftersyn bekräftat min läsning af **þ** i **þer** och att **i** uti **siata** icke kunnat vara **l**.

Inskriften har alltså varit följande: ✢ ᚦᛂᚱ : ᛚᛁᚴᛂᚱ : ᛆᛚᚿ : ᛋᛁᛆᛏᛆ · ᛏᚮᛏᛁᛦ ı ✢
1 5 10 15 20 21

Translitteration: ✢ **þer : liker : æln : siata · totiʀ** ✢
5 10 15 20

Transskription: *þær ligger Æl(i)n Siátta dóttiʀ.*

Öfversättning: Där ligger Elin Sjättes dotter.

Ordningstalet »sjätte» synes eljest icke förekomma som egennamn, men »sjunde» är ej sällsynt, t. ex. *Siundi* S.D. IV, 339 (1333).

---

54. Löts kyrka.

Pl. XXXI. Fig. 54.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet, under Lööt Socken och Alböke. — Liljegren, *Runlära*, s. 213, not. 1.

Uppgiften hos Rhezelius lyder: »På en pelare mot högkoren söder sida stå

ᚼᛆᚠᚦᛁᚿ : ᚦᛆ : ᛘᛆᚱᛆ : ᛘᛁᚴ : ᚴᛁᚠᛁᛏ : ᚦᛏ : ᚢᛆᚱᛁᛏ : ᛒᛆᛏᛆᚱ : ᛋᚴᛁᚠᛁᛏ»

Runorna ᚠ och ᚦ i ᚼᛆᚠᚦᛁᚿ, ᚠ i ᚴᛁᚠᛁᛏ och ᛋᚴᛁᚠᛁᛏ äro försedda med prick och ᛏ i ᛒᛆᛏᛆᚱ är skrifvet öfver raden.

I utskriften är denna inskrift uteglömd, och som en tolkning är den betydligt ändrade uppteckning med bifogad öfversättning att betrakta, som af Rhezelius meddelas i F. b. 22 (se ofvan s. 5, not 1), nämligen:»

ᚼᛆᚠᛆ · ᚦᛆ · ᚦᛆ · ᛘᛆᚱᛆ : ᛘᛁᚴ · ᚴᛁᚠᛁᛏ ·
ᛋᛆ · ᚢᛆᚱᛁᛏ · ᚮᚴ · ᛒᛆᛏᛆᚱ · ᛋᚴᚱᛁᚠᛁᛏ·
Hafue the då mera mig giffuitt,
Så woret och bätter skriffuit». Äfven här har ᚠ prick i samma ord som i konceptet.

Rhezelius synes icke hafva förstått 3 pl. pret. konj. *havðen þe* 'hade de' i den konditionala bisatsen men gjort sitt bästa för att däraf erhålla en rimlig tolkning. Om 3 pl. pret. konj. på *-in* se Rydqvist, *Svenska språkets lagar*, I, s. 359. Hufvudsatsens verb är *waret* 'vore det' med den pronominalanslutning, som Rydqvist behandlar på anförda ställe s. 534, liksom t. ex. St. Rimkr. *ok ther med skullet* (skulle det) *tha wara sææt.*

Troligtvis är ᚦᛏ felläst för ᚦᛆ 'då'; huruvida saknaden af **r** i ordet 'skrifvet', är ett förbiseende af ristaren eller Rhezelius, kunna vi ej veta.

Vid translitterationen af Rhezelius' uppteckning återgifver jag det punkterade ᚠ med **v**, ᛆ med **æ** och ᛅ med **a** för att i transskriptionen åtskilja dessa runor.

Inskriften är alltså följande:

hævþen ⁝ þe ⁝ mera ⁝ mik ⁝ givit ⁝ þt ⁝ uæret ⁝ bætar ⁝ skivit
5 10 15 20 25 30 35

Därmed vill jag dock icke antyda, att inskriften skulle äga omljudda former af pret. konj., ty dess hjälpverb äro förvisso i öfverensstämmelse med förhållandet för öfrigt i fornsvenskan (Rydqvist, *Svenska språkets lagar*, I, s. 361) att uppfatta som *havðen, waret.*

Inskriften utgör ett par knittelvärser, och translitterationen är alltså:

Havðen þé méra mik givit,
Þa wáret bætar skrivit.

Öfversättning: Hade de gifvit mig mera, då vore det bättre skrifvet.

Runristaren synes vilja gifva uttryck åt sitt missnöje med för låg betalning, förmodligen från socknemännens sida, för något arbete, han antagligen utfört i kyrkan, och framhåller som sin hämnd, att han ristat sina runor sämre, än han kunnat. Möjligen menar han också, att han nu håller inne med de loford, han annars skolat uttala.

55. Högby.

Pl. XXXI. Fig. 55.

Litteratur: Linné, *Resa till Öland och Gotland*, s. 124. — Hilfeling, *Journal 1797*, koncept s. 65, afskrift s. 51. — Ahlqvist, *Ölands historia och beskrifning* 2, 1, s. 77. — L. 1293 (förlägger den oriktigt till Persnäs kyrkogård).

Linné, *Resa till Öland och Gotland*, s. 124 säger: »En Runsten låg på kyrkogården utanför wapnhuset, deruti sälsam, at Bokstäfwerna woro skrefne afwige och gingo ifrån högra handen åt den wänstra; på denna kunde allenast ena kanten någorlunda läsas:

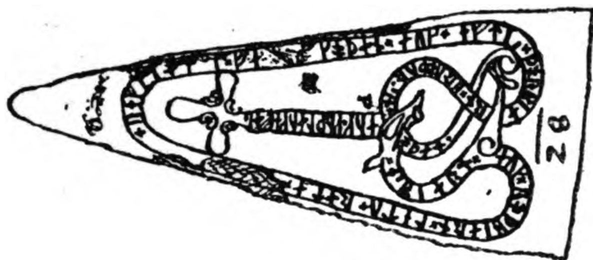
····· ᚼ × ᒪᚼᚴᚺ × ᚢᛁᚦᚼᛁᛁ × ᛉᛁᛉ : ᚢᛁᛁᚱ : ᛁᚱᚢᛁᛒ : ᛉᚢ

Ahlqvist, *Ölands historia och beskrifning* 2, 1, s. 77 uppgifver, att endast följande runor kunna tecknas: »**auk : Bjurn : Risu** : d. ä. och Björn reste».

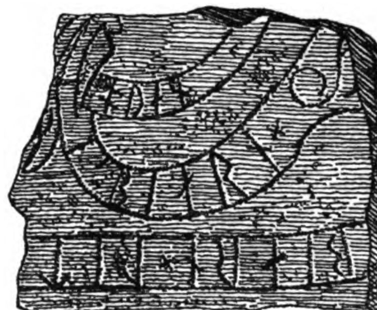
Hilfeling, hvars teckning återgifves fig. 55, fann runstenen på kyrkogården, men »så alldeles förnött af tramp, att ej öfver ett par tre runor med visshet kunde synas. Dessutom var ena hälften alldeles borta.»

Att en runsten finnes på Högby, kyrkogård omnämnes ock af N. O. Wallinus, *De Oelandia dissertatio gradualis*, Holmiæ 1703, s. 63.

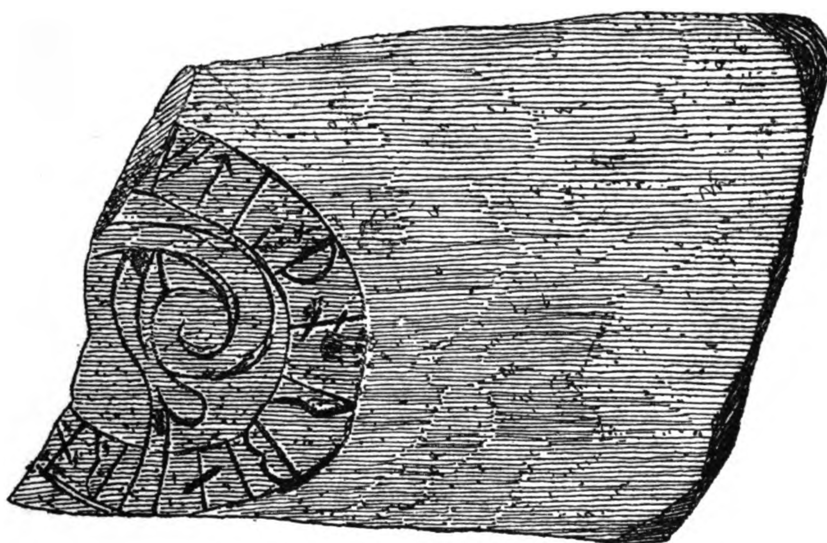
Första delen af den inskrift, Linné meddelar, har säkert betydt: »N. N. och Björn reste mig»; att stenen kallas »mig», förekommer emellanåt på Gottland. Ristningen ᒪᚼᚴᚺ ser ut som ordet »själ», **sial**, hvilket ger anledning att förmoda, att det näst föregående kunnat vara: »nåde Gud!», hvilken förbindelse äfvenledes ofta förekommer på Gottland. Inskriften har sålunda uttryckt samma två tankar som i den gottländska inskriften vid Hall, S. 14: **+ guþ : naþi : iuans : siel : af : hiernum : hans : tutrir : litu : kera : mik**, och är måhända därför ock af gottländskt ursprung. Den döde måste ock nämnts på andra kanten.

KÄLLA.
56 A.

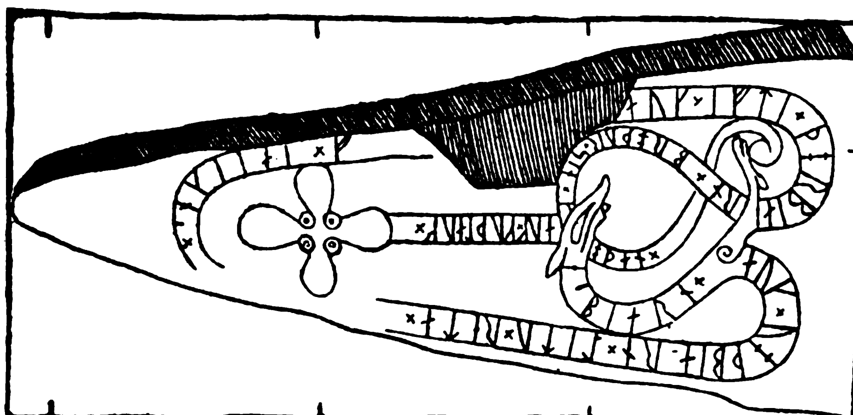
KÄLLA.
56 B.

KÄLLA.
56 C.

KÄLLA.
57.

KÄLLA.
56 D.

56. Källa.

Pl. XXXII. Fig. 56 a, b, c, d.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 28, hvars teckning återgifves fig. 56 a, utskriften nr 1. — B. 1077. — L. 1291.

Om runstenens plats uppgifver Rhezelius i konceptet följande: »Denne effterskrefne sten sampt et stycke af den andre står i murn widh norra klifstätan i k(yrkio)gårdzmuren, äre merkelige ᛋ · ene är hool genom, andre stycket mz ophögdt arbete, är telgesten huitachtigh.» Rhezelius uppgifver längden vara 12½ ctr (1,85 m.), bredden nedtill 5½ ctr (81 cm.) och öfver korset 2¾ ctr (40 cm.).

Af runstenen finnas nu blott två fragment i behåll, som båda befinna sig i museet på Kalmar slott, sign. I, A 214.

Stenarten är grå kalksten, men på ytan rödfläckig. Det mindre fragmentets höjd är 47 cm., bredden 40 cm., tjockleken 9—12 cm. Det större fragmentet är 62 cm. högt, största bredden nedtill är 44 cm. upptill 35 cm. Slingans bredd 7 cm. Ristningen är skarpt och regelbundet inhuggen. Runornas höjd är i allmänhet 6—7 cm. Inskriftytan är slätslipad, dock så, att de djupaste håligheterna finnas kvar.

Af inskriften finnas fyra bitar i behåll a, b, d på det mindre fragmentet och c på det större.

a) Inskriftens början ᛁᛌᛒᛁᛅᚱᚿ × **esbiarn** × samt runans kännestreck af **a** i det följande **a**[**uk**]; Rhezelius börjar med ×, som saknas i B. och hos Söderberg och ej finnes på stenen.

b) ᛒᛁᛅᚱᚿ × ᛚᛁᛏ **-biarn** × **let** —; vid **l** förekomma skrofligheter, som föranledt att läsa **r**;

c) — ᚠᛏᛁᚱ × ᚦᚭᚱᛒᛁᛅᚱᚿ [e]**ftiR** × **þorbiarn**, där runan för **R** har en anmärkningsvärd form såsom på Rökstenen, hvilken ock förekommer Öl. 4, 21 och 53. Detta ᛧ **R** saknas i B. 1077 men antages af Rhezelius och Söderberg; jag fann det vara ett 3 cm. långt streck från nedre slinglinien, upptill förlängdt med en spetsig utlöpare, som troligen utgör en skada. Strecket fortsättes visserligen 1½ cm. nedom slinglinien men synes icke kunna höra till något ornament.

d) ᚴᚭᚦᛅᚿ **koþan** utan skiljetecken i slutet. Runan ᚴ **k** är alldeles bibehållen, stafven fullt klar, men kännestrecket skrofligt.

Det felande måste suppleras efter Rhezelius och B. 1077 och där dessa ingen upplysning meddela, genom gissning.

Inskriftens andra namn är hos Rhezelius **roþbiarn,** rättare än B. **uoþbiarn**. Efter **let**[**u**] följer i B. **reta** × antagligare än Rhezelius **rata**. Den följande luckan föreslår Söderberg att fylla genom [**stein** × **eftiR**]. — Namnet därefter är hos Rhezelius i konceptet × ᚢᛁᚠᛁᛁᛅᚴᛁ med det inre af ᚴ en plump och öfre hälften borta af de fem sista runorna, hvarför af dessa blott **a** är säker, i anförandet af inskriftens lydelse bredvid teckningen i konceptet angifves blott **uef-**; i utskriften är oklart, om tredje runan är **f** eller **k**.

B. 1077 har namnet 'ᚾᚴᛁᛁᚾᛁ utan att angifva, att runornas öfre hälft saknas. Söderberg antager säkert med rätta, att namnets senare led varit **-biarn** liksom vid de föregående namnen, och synes förmoda **uik-** som första led, hvilket utgör en antaglig tolkning af läsningen **uef** hos Rhezelius; L. 1291 förmodar *-val*. Men äfven Liljegrens tolkning (L. 1291) af första leden som **inki-**, som grundar sig på B. 1077, är i sig högst beaktansvärd; dock kan i så fall andra leden icke vara **-biarn**.

Efter namnet följer ordet **fa**[**þur**], hvaraf Rhezelius bevarat **fa**, B. blott **f**. Något [**sin**] tyckes enligt Rhezelius icke hafva fått rum, något bättre enligt B. 1077 och likformigheten med det följande **bruoþur** × **sin** × **koþan** × fordrar dess antagande. Efter **fa**[**þur sin**] följer ᚴᚬᚦᛅᚾ, hvilket ord blott finnes hos Rhezelius, ej i B. Ordet 'broder' är hos Rhezelius i konceptet och utskriften **bruoþur**, hvilket synes böra betraktas som ett skriffel, då konceptets text har ᛒᚱᚬᚢᚱ och B. har **broþur**. Det följande **sin** är hos Rhezelius 'ᛁᚾ, hvilket säkert är riktigare än B. ᛋᛁᚾ.

Efter **kuþlauk** har Rhezelius ᛂᚠᛏᛁᛧ **eftiʀ** hvilket saknas i B. Något af detta **eftiʀ** styrdt namn finnes hvarken hos Rhezelius eller B., hvadan det torde vara att fatta som adv., afsedt att uttrycka, att äfven **kuþlauk** deltagit i att resa stenen öfver sin make och son. Uttryckssättet är det samma B. 147, L. 380, D. II, 33 Råsta, Uppl., undersökt af mig 1902, som lyder: **hulmstin** × **auk** × **haosui** · **litu** · **raisa istain** · **iftir** × **iübiurn** · **faþur sin** × **auk keriþ ifti**, där med säkerhet intet namn finnes styrdt af det sista **ifti** som prep.

Vid sammanfattningen af inskriften sätter jag inom [ ], hvad som återges efter Rhezelius eller B., och med antikva, hvad som beror på gissning, alltså:

I hufvudslingan: ᛂᛌᛒᛁᛅᚱᚾ × [ᛅᚢᚴ × ᚱᚬᚦ]ᛒᛁᛅᚱᚾ × ᛚᛁᛏ[ᚢ × ᚱᛁᛏᛅ ›] stain eftiʀ [× ᚢᛁᚴ] biarn [× ᚠᛅ] þur × sin × [ᚴᚬᚦᛅᚾ × ᛅᚢᚴ × ᛁ]ᚠᛏᛁᛧ × ᚦᚬᚱᛒᛁᛅ ᚱᚾ [× ᛒᚱᚬᚦᚢᚱ × 'ᛁᚾ ×] ᚴᚬᚦᛅᚾ På korsets fot: [ᛅᚢᚴ × ᚴᚢᚦᛚᛅᚢᚴᛂᚠᛏᛁᛧ]

Vid translitterationen återgifver jag äfvenledes det gissade med antikva: **esbiarn** ›[**auk** × **roþ**] **biarn** × **let**[**u** × **reta** ×] stain eftiʀ [× **uik**]biarn [× **fa**]þur × sin × [**koþan** × **auk** × **e**]**ftiʀ** × **þorbiarn** [× **broþur** × **sin** × **k**]**oþan** [**auk** × **kuþlauk eftiʀ**]

Fonetisk transskription: *Æsbiarn auk Róðbiarn létu rétta stæin æftiʀ* * *Vígbiarn faður sinn góðan auk æftiʀ Þorbiarn, bróður sinn góðan auk Guðlaugh æftiʀ.*

Öfversättning: Asbjörn och Rodbjörn läto resa stenen efter Vigbjörn sin gode fader, och efter Torbjörn, sin gode broder, och Gudlög (lät ock resa) efter (dem).

---

57. Källa.

Pl. XXXII. Fig. 57.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta runica in Ölandia*, koncept nr 29, utskrift 2. — Ahlqvist, *Ölands historia och beskrifning* 2, 1, s. 96. — L. 1292.

Om stenen anmärker Rhezelius i utskriften: »Källda socken; Sammastädes widh Norre Kliifstätan; frå sitt forna rum och högh förd. På thenna runsten fins intet mere, än som nu på sielfva afrijtningen synes. Och är Notabilis därföre att härpå är linea lapidis, och verba runica, medh uphögdt arbete hugget. Wore märkeligit, om mann flere Runestenar finna kunde, medh ophögdt arbete, det näpligen hända kan. Desse twå Runstenar wiste ingen af, utan nu i åhr upfundne». Måttet är ej angifvet.

Teckningen visar vid ena kanten ormens hufvud, vid den andra ormens stjärt med åtta runor, ᛁᛁᛁ ⸱ ᚱᚼ[1]ᚦᛁᛏᛁᚼ, af hvilka de första äro tre stafvar, följda af ×, 4—5 **ra**, 6—7 oläsliga, 8 **a**.

L. 1292 är ... **lit** · **rita** · **stai** ..... — .. **sial** ... men så har den inskrift som teckningen hos Rhezelius framställer, icke kunnat lyda, då den utgör slutet af en inskrift.

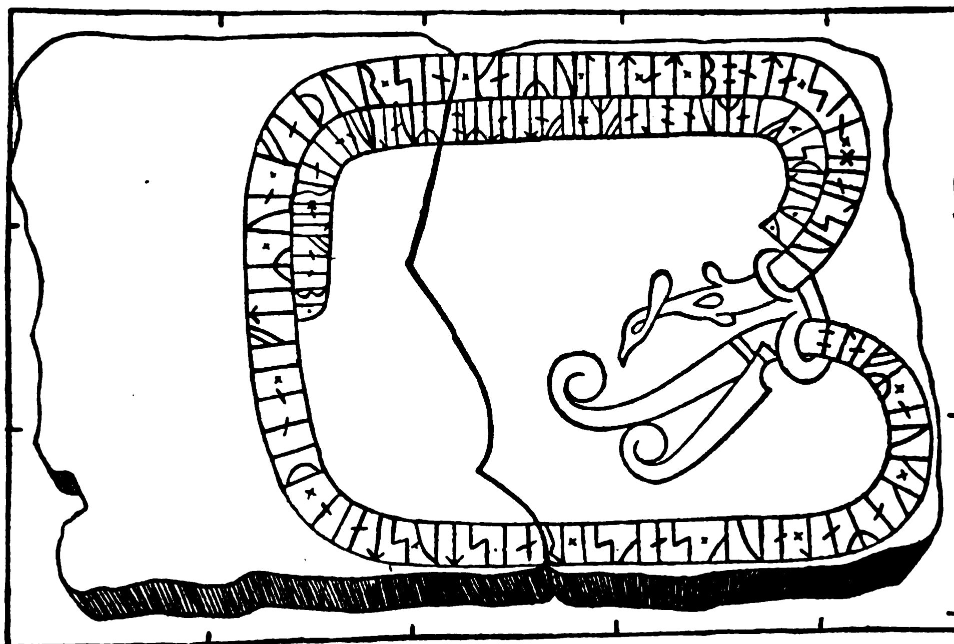
---

58. Böda.

N. O. Wallinus, *De Oelandia dissertatio gradualis*, Holmiæ 1703, s. 63, omnämner tillvaron af en (nött) runsten i Böda kyrka.

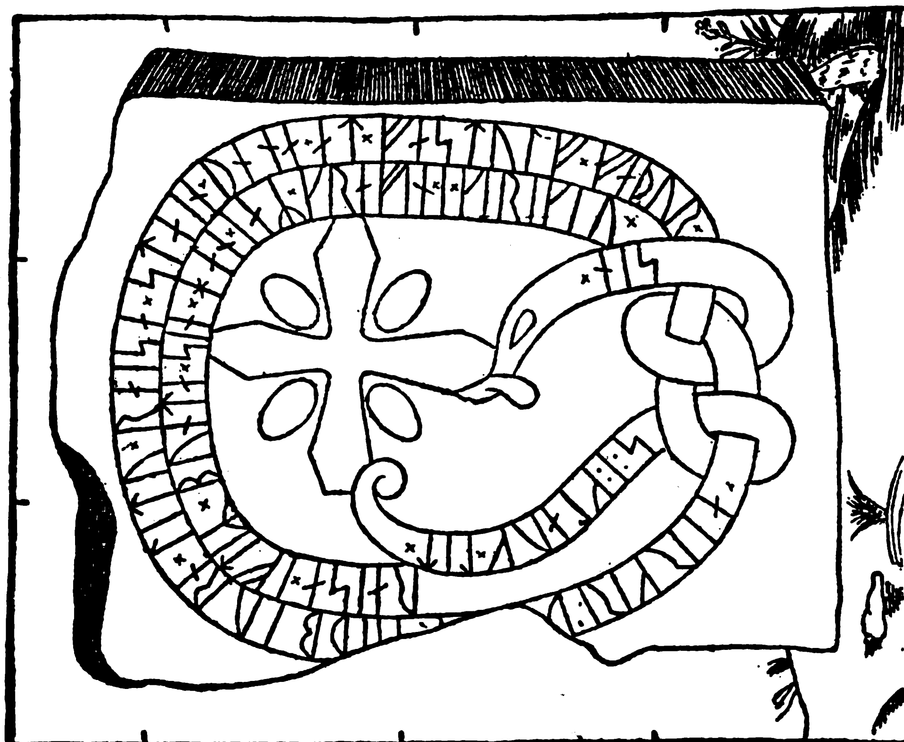
---

[1] utskr. ᚼ.

BAUTIL NR 1054. »VID LEERKAKA.»

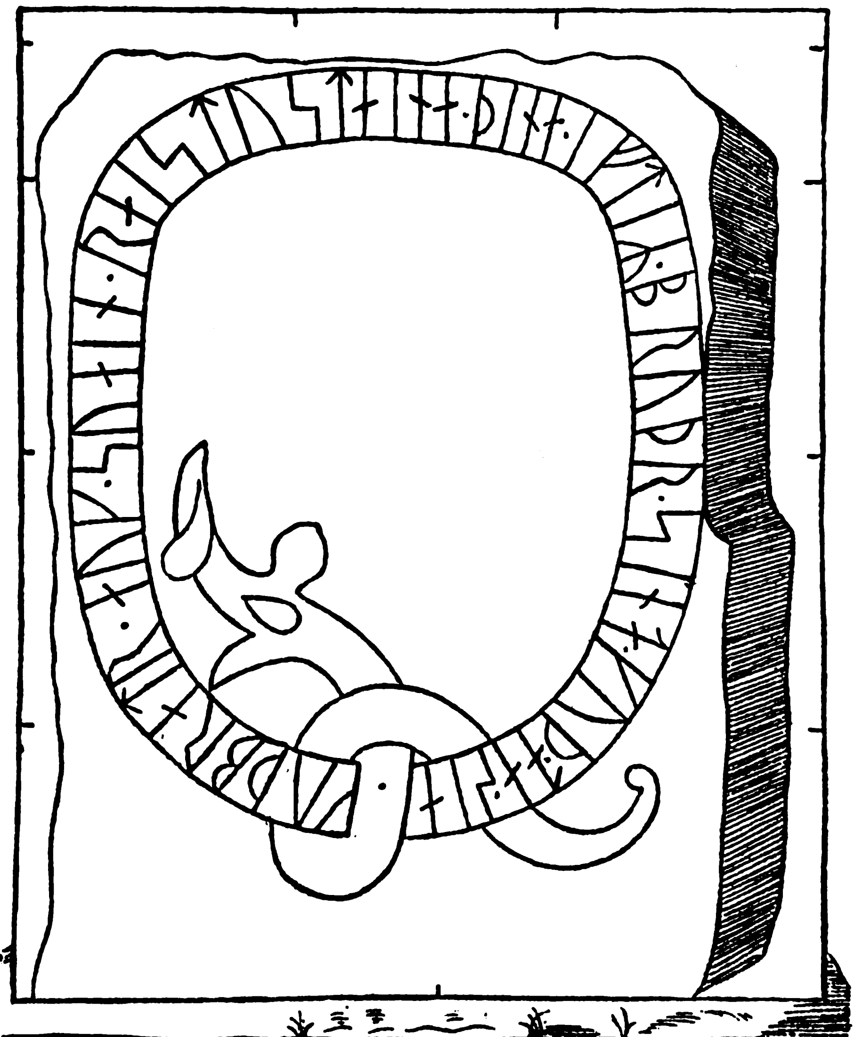
58.

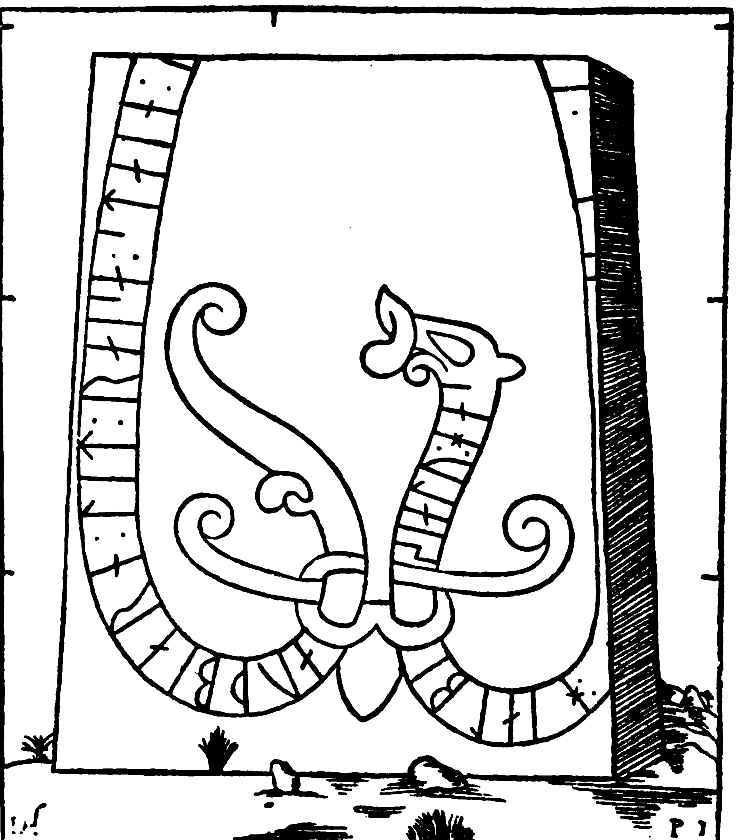
BAUTIL NR 1055. »VID BIERBY BRO.»

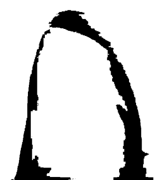
59.

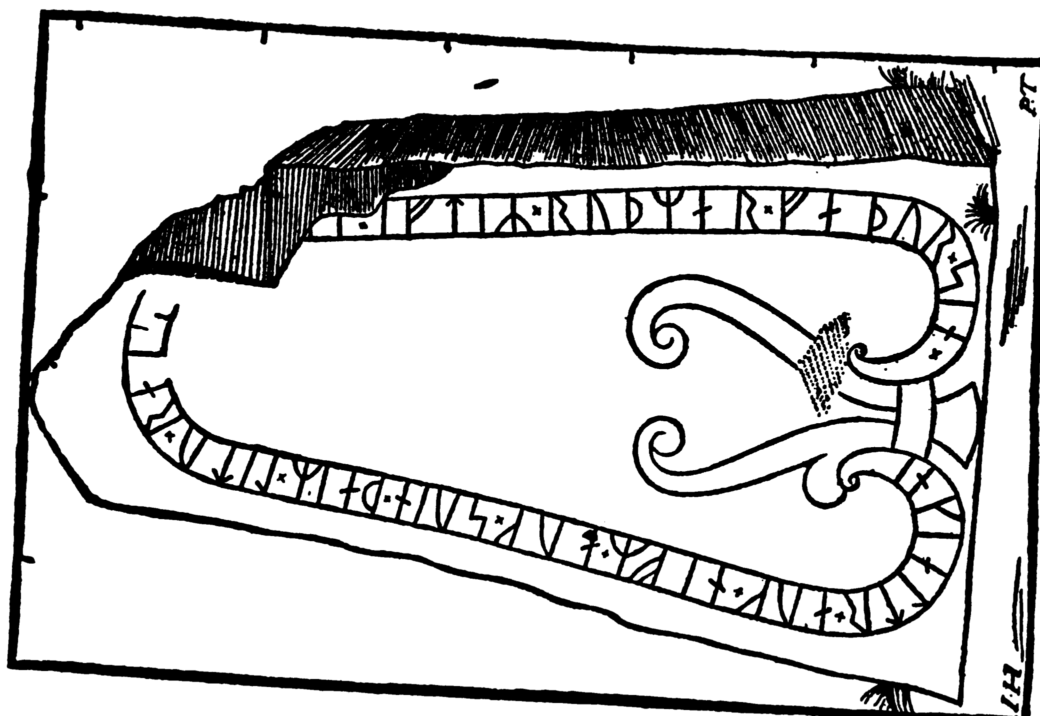
BAUTIL NR 1059. »BRIBY (BJÄRBY) BRO.»
61.

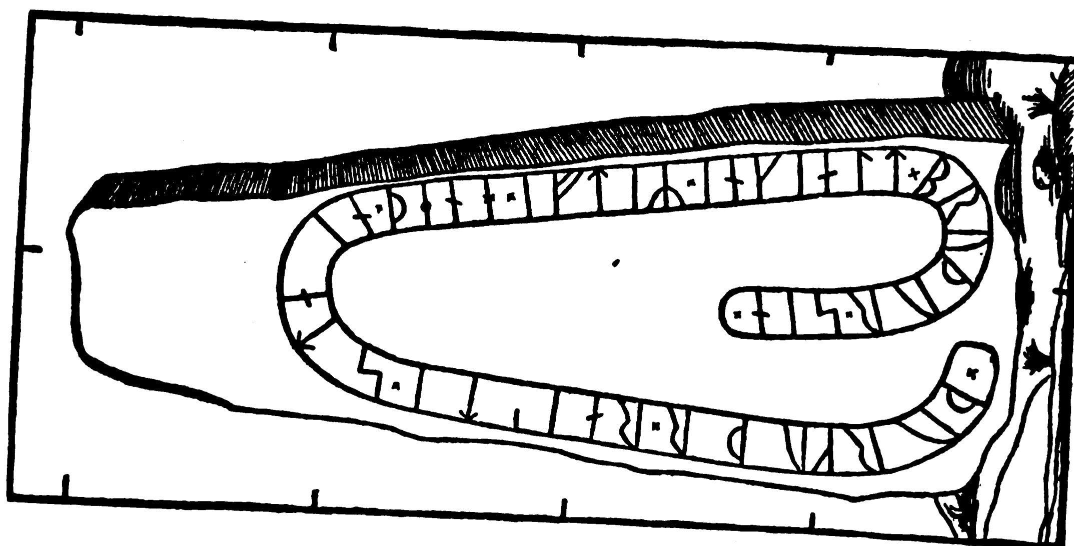
BAUTIL NR 1056. RUNSTENS SN. »PÅ KYRKOGÅRDEN.»
60.

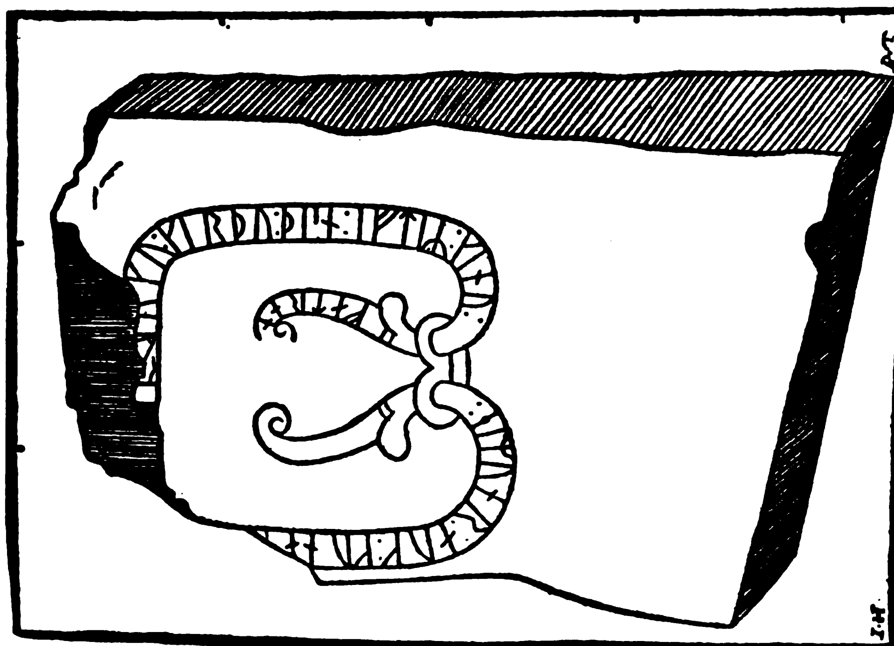

BAUTIL NR 1061. ›VID SÅBY.›
62.

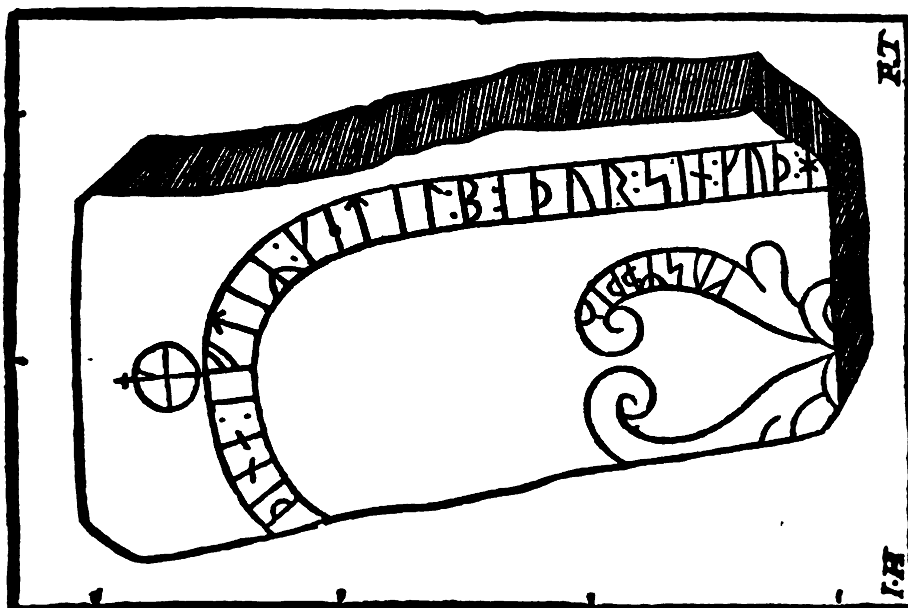

BAUTIL NR 1062. ›VID SÅBY.›
63.

BAUTIL NR 1064. »I ALFVELÖSA.»

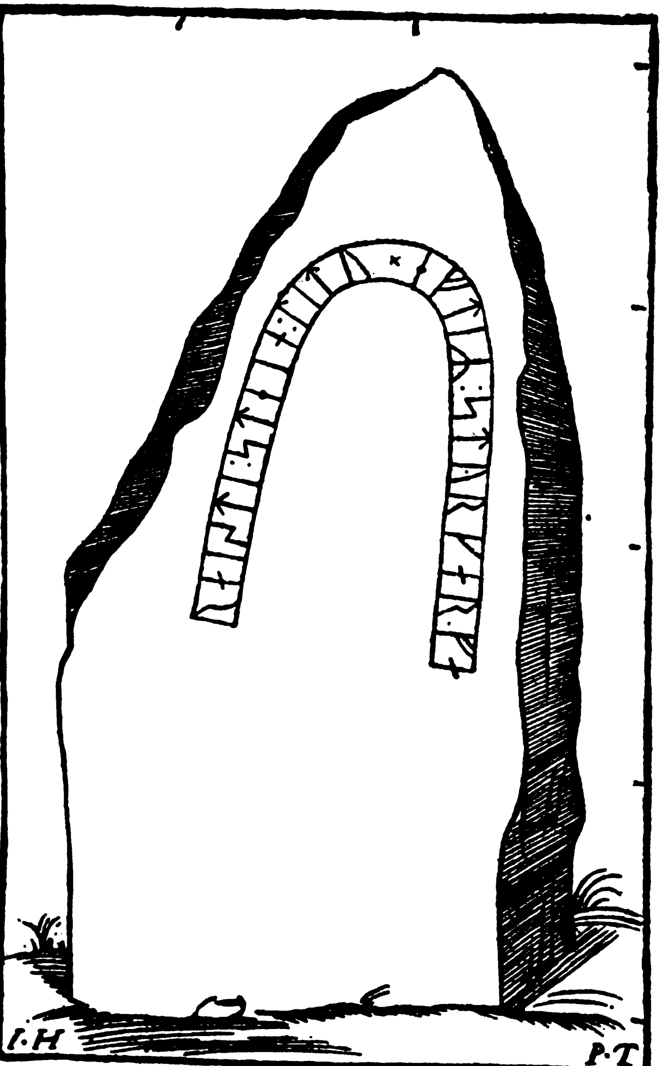
64.

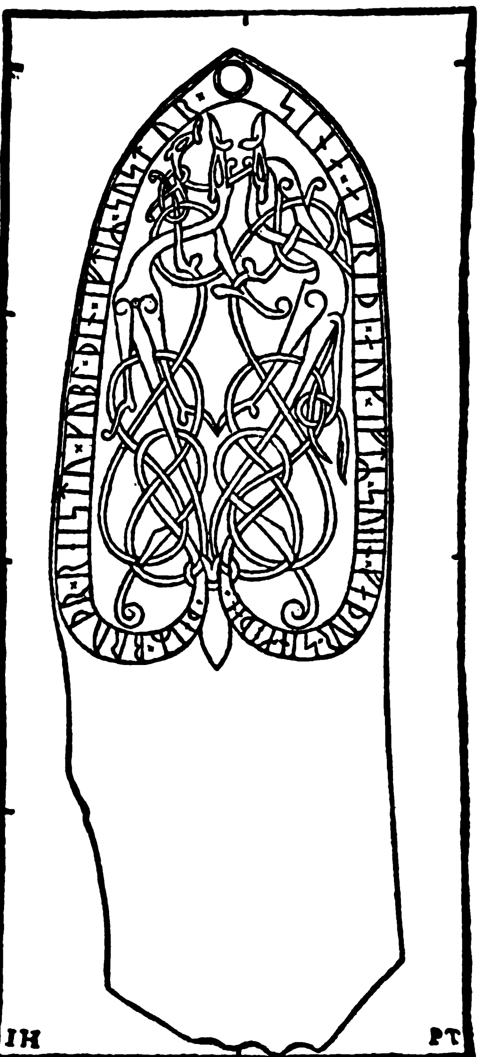
BAUTIL NR 1065. SMEDBY SN. »PÅ KYRKOGARDEN.»

65.

BAUTIL NR 1070.
MÖCKELBY SN. »VID KYRKAN.»
68.

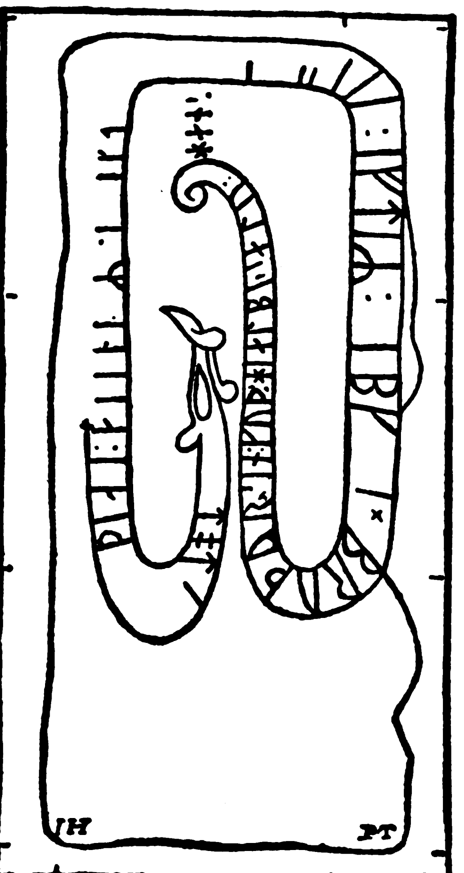
BAUTIL NR 1067.
SANDBY SN. »I KYRKAN.»
67.

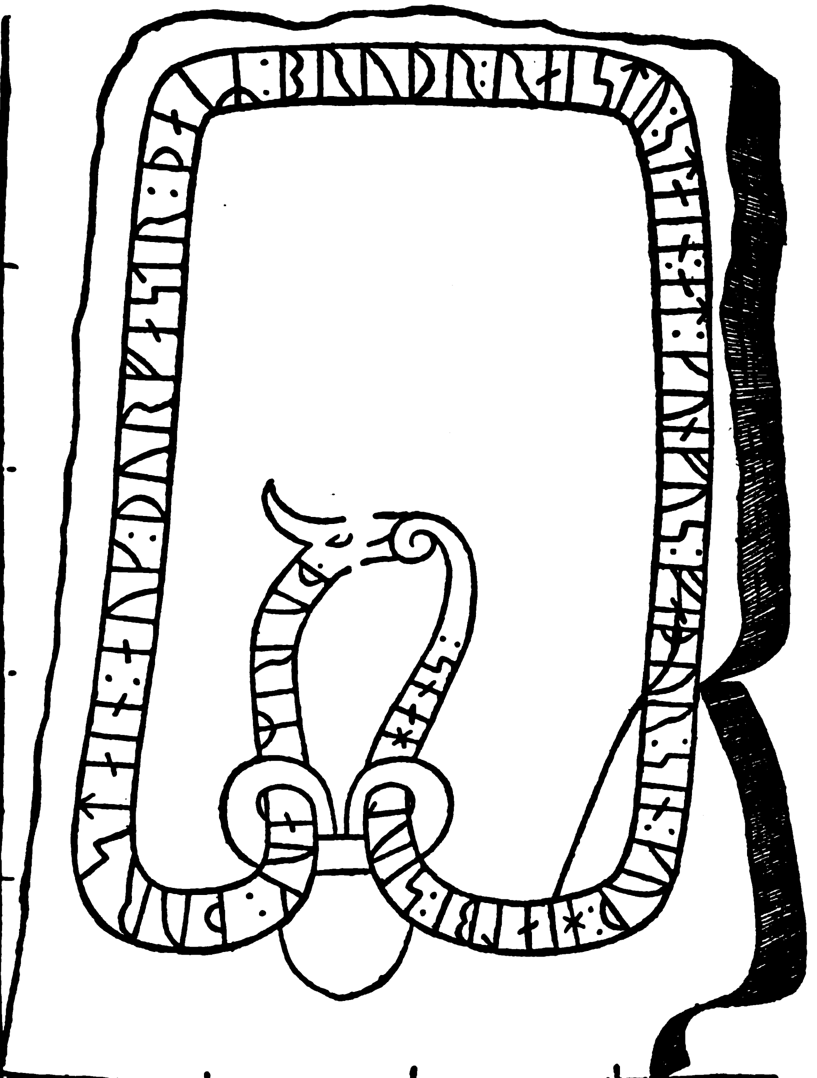
BAUTIL NR 1066.
SANDBY SN. »I KYRKAN.»
66.

BAUTIL NR 1076.
ALGUTSRUMS SN. »I KYRKAN.»
69.

BAUTIL NR 1078. »KÖPINGS SN.»
70.

EFTERSKRIFT.

Första häftet af Ölands runskrifter, s. 1—88, affattades och utgafs af prof. Sven Söderberg, som undersökt och afbildat öns alla runinskrifter. Det förunnades honom icke att fullborda arbetet, enär han afled den 24 april 1901.

Någon tid efter hans död uppsändes till Statens historiska museum, hvad han efterlämnat, som tillhörde dess område, och det som rörde runor, öfverlämnades sedermera åt undertecknad, E. Brate, med uppdrag att ombesörja redaktionen af Ölands runskrifter, häft. 2, från och med s. 89.

De förarbeten till detta häfte, som funnos i prof. Söderbergs papper, utgjordes af kopior af äldre teckningar och uppgifter samt af anteckningar och afbildningar, gjorda vid prof. Söderbergs egna undersökningar.

Min uppgift har sålunda varit att på grund af detta material utarbeta beskrifning af ristningarna och vidare förslag till deras tydning, hvarom prof. Söderberg nästan alls icke yttrat sig.

Några inskrifter med särskildt dunkla ställen fick jag tillfälle att själf granska under ett besök på Öland i juni 1904, och en inskrift, nr 44, undersökte jag, då jag passerade ön i aug. 1905, på hvilken resa jag ock i Kalmar museum ånyo undersökte nr 53.

Beskrifningen på inskrifterna härrör sålunda från Söderbergs uppgifter, om ej min egen undersökning åberopas, tydningen är däremot mitt eget förslag, om ej annat uttryckligen angifves.

Då jag sålunda öfvertagit fortsättningen af det arbete, prof. Söderberg påbörjat, har jag ansett mig skyldig att tillämpa samma grundsatser, som han följt, äfven om någon gång skäl funnits till tvekan om deras riktighet eller lämplighet.

Det är blott i fråga om inskrifternas fonetiska transskription samt de forna namnens återgifvande på nysvenska, som några afvikelser från Söderbergs uppfattning synas vara påkallade.

Frågan om transskriptionen står i samband med frågan om inskrifternas åldersförhållanden, för hvilka Söderberg, s. 87 utlofvat en redogörelse i slutet af arbetet, som döden hindrat honom att utföra. I första häftet, s. 12 och 86 f., finnas emellertid förarbeten till denna redogörelse.

Den viktigaste transskriptionsfrågan, som på samma gång ock är den, som är svårast att afgöra, är frågan, huruvida i de öländska inskrifterna de gamla diftongerna *æi*, *au*, *øy* äro bibehållna eller öfvergångna till resp. *ē*, *ø̄*, *ø̄*, huruvida t. ex. 'sten' hette *stæin* eller *stēn*, 'död' *dauðr* eller *dø̄ðr*, ordet 'ö' *øy* eller *ø̄*. Söderberg har bestämt sig för den åsikten, att de gamla diftongerna varit i behåll och angifver s. 12 sina skäl därför.

Af de öländska inskrifterna kunna blott nr 34 och 35 till tiden noggrant bestämmas, i det den senare är gjord mellan 1541 och 1547 och den förra sannolikt samtidigt, se s. 98. Nr 32 är kanske ristad på 1600-talet, se s. 95, och alltså en modern inskrift.

Af de inskrifter, som tillhöra den fornsvenska tiden, äger ingen någon uppgift, hvaraf med säkerhet kan slutas till dess tid.

Om 1. Karlevi framställer Söderberg, s. 34 f., den gissningen, att den blifvit rest öfver en dansk kämpe, som aflidit af sina sår på hemfärden från slaget på Fyrisvall något efter 980, och ristningens skaplynne tyder också på denna tid. Prof. Wimmer, se nedan s. 139, anser den dock vara omkring 20 år yngre.

Åldern af 28. Gårdby anser Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland sommaren 1884*, s. 19, i *Ant. tidskrift för Sverige* 9: 2, tämligen noga kunna bestämmas och yttrar därom följande: »Den kristna symbolen, som är inristad midt på stenen, visar att stenen ej kan vara äldre än midten af elfte århundradet, i synnerhet om vi betänka, att de östliga delarna af vårt fäderneslands voro de, som sist blefvo kristnade. Men den kan ej heller vara yngre, då den är rest efter en man, hvars broder tjänte som väring i Ryssland. Ty väringafärderna till detta land upphörde just vid denna tid; 1043 är det sista år, väringarna omtalas som hjälptrupper i den ryska hären. Vi kunna således tryggt bestämma inskriftens ålder till omkring 1050, och, så vidt jag kan se, finns ingenting i språket eller runformerna, som motsäger denna tidsbestämning.»

Framdragandet af 1043 som det sista år, väringar omtalas i ryska hären, är ett viktigt bidrag till tidsbestämningen, men då brodern ännu tjänte som väring, när stenen restes, borde väl inskriftens ålder bestämts till omkring 1040 i stället för 1050; den kan ju till och med mycket väl vara något tiotal år äldre.

Tidpunkten omkring 1040, som sålunda vunnits för 28. Gårdby, är väl ock sannolik för den grupp, den tillhör, af inskrifter med **u** i bet. *o*, se nedan.

I fråga om öfriga inskrifters åldersföljd äro vi hänvisade nästan blott till de slutsatser, som kunna dragas af ristningens beskaffenhet.

Troligen icke obetydligt äldre än 1. Karlevi bör 33. Runstens kyrkoby anses vara. Så vidt af dess bristfälliga afbildningar kan dömas, hör den till Rökstensgruppen, hvaraf en inskrift ristades i Birka före dess förstöring.

Runan **o** gifver ett åldersmärke, allt efter som den brukas i den äldre betydelsen *ą* (nasaleradt *a*) eller i den yngre *o*. Uti inskrifter af förra slaget betecknades *o* med **u**. Med full säkerhet kan man visserligen icke omvändt sluta från användningen af **u** för *o* till att ristaren brukat **o** i bet. *a*, ty det kan tänkas, att han för *o* brukat omväxlande **u** och **o**, men stor sannolikhet innebär dock en sådan slutsats.

I afseende på bruket af **o** gruppera sig Ölands runinskrifter på följande sätt:

I) **o** betecknar *ą*-ljud.	II) **u** betecknar *o*.	III) **o** betecknar *o*.	IV) Ex. saknas.
1. Karlevi.	7. Mörbylånga.	2. Algutsrum.	5. Borgby.
23. Stenåsa.	9. Kastlösa.	3. Resmo.	10. Alflösa.
	15. S. Myckleby.	4. Resmo.	11. »
	16. Gräsgård.	6. Mörbylånga.	13. S. Myckleby.
	17. Säby.	8. »	14. »

I) **o** betecknar *q*-ljud.	II) **u** betecknar *o*.	III) **o** betecknar *o*.	IV) Ex. saknas.
	18. Säby.	12. Smedby.	20. Hulterstad.
	28. Gårdby.	19. Hulterstad.	22. »
	36. Bjärby.	21. »	26. Sandby.
	38. Lerkaka.	24. Stenåsa.	29. Gårdby.
	40. Bägby.	25. Dröstorp.	31. Runsten.
	41. »	27. Sandby.	39. Bägby.
	46. Tingsflisa.	34. Runsten.	42. Gärdslösa.
		35. »	44. Bo.
		37. Lerkaka.	45. Långbro.
		43. Gärdslösa.	47. Köping.
		49. Köping.	48. »
		53. Alböke.	51. »
		56. Källa.	52. »
			55. Högby.
			57. Källa.

Då I) och åtminstone de flesta inskrifter af II) brukat **o** i betydelsen *q*, är det sålunda sannolikt, att de äro äldre än inskrifterna under III), eftersom bruket af **o** i betydelsen *o* utgör en yngre skrifsed.

Den beteckning, som motsvarar den gamla diftongen *æi*, tjänar ock som åldersbestämning.

Jämföres bruket af **i** som motsvarighet till diftongen *æi* med denna gruppering efter bruket af **o**, så befinnes, att de flesta inskrifter med denna beteckning äfven hafva **u** för *o*, nämligen 7, 9, 16, 18, eller sakna exempel såsom 42 och 48; blott 49 och den unga 8 hafva **o** för *o*.

Öfriga runstenar, som bruka **o** i betydelsen *q* eller för *o* brukat **u** (grupperna I, II), använda **ai** som motsvarighet till diftongen *æi*, nämligen 15, 17, 23, 28, 36, 40, 41, 46.

I de inskrifter, som bruka **o** i betydelsen *q* eller **u** för att uttrycka *o*, motsvaras diftongen *æi* alltså oftast af **ai** men ock ofta af **i**.

I de inskrifter åter, i hvilka **o** brukas i betydelsen *o*, motsvaras den gamla diftongen *æi* af **ai** eller **ei**, nämligen af **ai** i 2, 3 (jämte **ei**), 4, 19, 24, 25, 37, som dessutom ock förekommer i 39, 42 och 47, i hvilka inskrifter intet fall finnes af beteckning för *o*, och af **ei** i 3, 21, 27, som dessutom ock förekommer i 5, 10, 13, 14, 26 och 31, hvilka icke hafva exempel på beteckningen af *o*. Öfriga inskrifter med **o** i betydelsen *o* sakna fall af motsvarighet till diftongen *æi*.

Det egendomliga förhållandet äger alltså rum, såsom redan Söderberg påpekat, s. 12 not. 4, att den gamla diftongen *æi* regelbundet motsvaras af digrafisk beteckning i den grupp af öländska runinskrifter, som bruket af **o** i betydelsen *o* visar vara yngre, däremot motsvaras af **i** i ett jämförelsevis stort antal fall i den äldre grupp af inskrifter, där **u** brukas för *o*. Då **i**, **e** är diftongens motsvarighet i mycket unga inskrifter, skulle man vänta, att denna beteckning vore vanligare i den yngre gruppen.

Finnes alltså uti en inskrift **i**, motsvarande diftongen *æi*, är detta ett tecken på jämförelsevis hög ålder, såvida icke andra omständigheter visa, att inskriften tvärtom är mycket ung. Motsvaras diftongen *æi* af **ei**, visar detta, att inskriften är något yngre, hvaremot från beteckningen **ai** ensam ingen slutsats kan dragas.

Det är svårt att förstå, huru diftongen *æi* kunnat komma att betecknas med runan **i**, då af gammalt beteckningen **ai** var därför bruklig. Därför synes det sannolikt, att **i** är en tillnärmelsevis ljudenlig beteckning och att uttalet varit det af *æi* uppkomna *ē*. Det är åter mycket lätt att förstå, hurusom detta *ē* kunde betecknas med **ai**. I de äldsta inskrifterna brukades **ai** som tecken för *ē* af gammal vana sedan den tid, då man uttalade *æi*, ty det är bekant, hurusom ofta en beteckning fortlefver långt efter att det ljudförhållande försvunnit, den en gång återgifvit, jfr t. ex. den svenska rättstafningens stumma konsonanter i *dj*, *gj*, *hj*, *lj*, *hv*. Efter hand har man afsiktligt användt denna digrafiska beteckning **ai** för *ē*, som visserligen icke var ljudenlig men i alla fall icke utsatte för felläsningen *i*, såsom beteckningen **i** gjorde, och numera var oskadlig, då *æi* icke vidare fanns i språket. Att beteckna ett vokalljud med två tecken var i forntidens rättskrifning ingenting ovanligt, i afseende på runor behöfver blott hänvisas till Söderbergs redogörelse för beteckningen å 1. Karlevi, s. 27. Det kan ock med skäl ifrågasättas, huruvida Karlevi-stenens diftonger icke äro blott enkla vokaler; dess **ai** motsvarar blott i två fall diftong, i fyra fall *ä*-ljud, och beteckningen **au** brukas för diftong i två fall, men ersättes i två af **u**.

Då den stungna runan ᚽ **e** kom till större användning, hafva vissa ristare kommit att förbättra digrafen **ai** som tecken för *ē* till **ei**, hvilket bättre påminde om ljudet *ē*. Af ofvanstående redogörelse framgår, att **ei** förekommer blott i jämförelsevis yngre inskrifter.

Att från digrafen **ei** för det enhetliga ljudet *ē* komma till den enkla beteckningen **e**, var en reform, som försiggick i slutet af den runsvenska tiden och torde kunna hänföras till 1100-talet.

Vid midten af 900-talet torde diftongen *æi* blifvit *ē* i vårt språk, men beteckningen för detta ljud stadgade sig alltså först på 1100-talet. Ehuru jag således är benägen att anse, det de gamla diftongerna *æi*, *au*, *øy* äro sammandragna till resp. *ē*, *ø̄*, *ø̄* i de öländska runinskrifternas språk, har jag dock vid transskriptionen bibehållit beteckningen för diftong för att bibehålla öfverensstämmelsen med det af Söderberg utgifna h. 1.

Som ett kännetecken på jämförelsevis hög ålder framhåller Söderberg, s. 87, med rätta, att stenen blifvit rest ute på fältet som en minnessten vid allmän färdväg, enär det synes, som om man efter kristendomens införande snart öfvergått till att resa runstenar som grafvårdar på kyrkogårdarna. Att seden att resa minnessten på fältet lefde, äfven sedan **o** kom i bruk som tecken för *o*, visar 25. Dröstorp, som Söderberg antager befinna sig på sin ursprungliga plats. Detsamma torde gälla om den ansenliga 37. Lerkaka. Runstenarne 5. Borgby och 10. Alflösa visa, att den upplefde införandet af beteckningen **ei**. Ett förebud om den nya seden utgör 36. Bjärby, som står vid vägen efter gammal sed, den brukar ock **u** för *o*, men inskriften anmärker om den döde: »Han är begrafven i kyrkan.»

Söderberg påpekar, s. 87, att alla med konstiga slingor prydda runstenar på Öland (till antalet 12) uppenbarligen varit resta på kyrkogården. Af dessa runstenar uppräknar

Söderberg, s. 86, åtta, som sammanföras till en grupp, som han kallar Sandby-stenarnas grupp. Denna Sandby-grupp, utgöres af nr 3. och 4. Resmo, 6. Mörbylånga, 19., 21. och 22. Hulterstad och 26. och 27. Sandby. Söderberg karakteriserar utförligt inskrifter och ornamentik hos denna runstensgrupp, s. 86, 87, och hänför dem till Stenkilska ättens första regeringstid (1060-talet).

Påvisandet af Sandby-gruppen och att runstenarna med konstiga slingor äro yngre, är det enda, som Söderberg kommit att lämna oss af sin uppfattning rörande de öländska ristningarnas åldersklasser.

I häftet 1 finnas ej flera runstenar med konstiga slingor, de återstående fyra äro alltså att söka bland ristningarna i häftet 2, och äro sannolikt 47., 52. Köping, 56. och 57. Källa.

Af dessa fyra runstenar har 47 gottländsk form och gryt och torde därför vara tillverkad på Gottland. De tre andra afvika från Sandby-gruppen genom att inskriften är ristad äfven på de konstfullt flätade slingorna. Sandby-gruppen har däremot inskriften längs kanterna och stenens midt fylld af slingor utan inskrift. Efter 56, den bäst bevarade af dessa, kunna vi kalla denna lilla grupp Källa-gruppen. Med afseende på ljudbeteckningen gäller om denna detsamma, som Söderberg, s. 87, säger om Sandbygruppen, men exempel på beteckningen af diftongen *æi* saknas. Däraf torde man kunna få sluta, att Källa-gruppen på norra delen af ön är ungefär samtidig med Sandby-gruppen på den södra. Bruket af **ı R** förekommer ock i båda gruppernas inskrifter.

En grupp af runstenar, som förmodligen hör till de yngsta, är liggande grafstenar. Till denna grupp höra antagligen 8. Mörbylånga, 48. Köping och 53. Alböke. Af yngre drag i dessa inskrifter må påpekas nom. sg. utan *-r* i 8 **enruk**, samt hjälpvokal i **liker** i 53.

Allra yngst äro väl runinskrifterna i Löt (nr 54) och Runsten (nr 34) kyrkor samt nr 35 Runsten, i en mässbok. Nr 32 Runsten torde rent af höra till moderna runinskrifter, enär ristaren sannolikt icke inhämtat sin runkunskap genom tradition från äldre tid utan genom lärda studier.

Föregående undersökning har alltså urskilt följande åldersklasser af öländska runstenar:

1) Rökstens-gruppen, 900-talet: 33. Runsten.

2) 1. Karlevi, cirka 980, språket forndanska.

3) Inskrifter med **o** i betydelsen *ą* eller **u** för *o*, omkring 1040: 7. Mörbylånga, 9. Kastlösa, 15. S. Myckleby, 16. Gräsgård, 17. Säby, 18. Säby, 23. Stenåsa, 28. Gårdby, 36. Bjärby, 38. Lerkaka, 40. Bägby, 41. Bägby, 46. Tingsflisa. Sannolikt hör ock hit 39. Bägby. Till denna grupp höra ock 42. Gärdslösa och 48. Köping, som ha **i** motsvarande *æi*, se s. 128, men kunna möjligen ock höra till den följande.

4) Inskrifter med **o** i betydelsen *o* men **i** motsvarande *æi*: 49. Köping.

5) På fältet resta stenar med **o** i betydelsen *o*: 25. Dröstorp, 37. Lerkaka.

6) Runstenar med enklare slingor och **o** i betydelsen *o*: 2. Algutsrum, 12. Smedby, 24. Stenåsa, 43. Gärdslösa, 49. Köping.

7) Runstenar med enklare slinga och digrafen **ei**: 5. Borgby, 10. Alflösa, 13. S. Myckleby, 14. S. Myckleby, 31. Runsten.

8) Runstenar med konstigare slinga och **o** i betydelsen *o*: Sandby-gruppen: 3. och 4. Resmo, 6. Mörbylånga, 19., 21. och 22. Hulterstad, 27. Sandby, hvartill 26. naturligtvis ock hör; Källa-gruppen: 52. Köping, 56. och 57. Källa.

9) Liggande grafstenar: 8. Mörbylånga, 48. Köping, 53. Alböke.

10) Kyrkvägginskrifter: 54. Löt, 34. Runsten (år 1541—1547), hvartill ock 35. sluter sig.

11) Modern runsten: 32. Runsten.

Somliga runstenar kunna icke föras till någon af dessa grupper, nämligen 11. Alflösa, som blott är ett fragment, 20. Hulterstad, som blott finnes i en dålig ritning, hvilket ock gäller 29. Gårdby och 30. N. Möckleby, 39. Bägby, som ofvan förmodats tillhöra grupp 3), 44. Bo, 45. Långbro, blott i dålig teckning, 47. Köping, af gottländsk form, 51. Köping, 55. Högby, få runor aftecknade. Om 50. Köping och 58. Böda är blott bekant, att de funnits till.

Ofvanstående grupper af inskrifter antyda de öländska inskrifternas tidsföljd men utsäga den icke med den bestämdhet, att alltid en inskrift i en föregående grupp måste antagas äldre än i en följande. Somliga grupper utesluta icke hvarandra, och det är en tillfällighet, att ej samma inskrift måst uppföras i mera än en grupp, beroende på att ej alla inskrifter hafva exempel på alla företeelser i fråga. Det är kanske riktigast att sammanfatta 4—7 till en från föregående och efterföljande skild åldersklass, inom hvilken visserligen åldersskillnader finnas, men hvilkas bestämmande är mycket vanskligt.

För den absoluta tidsbestämmelsen af de inskrifter, hvilkas ålder icke blifvit angifven i det föregående, finnes intet säkert stöd. Med sannolikhet torde blott kunna påstås, att grupperna 4—8 tillhöra senare hälften af 1000-talet, grupp 9 åter 1100-talet, grupp 10 förmodligen 1400- och 1500-talen.

I synnerhet bland mälarlandskapens runinskrifter kunna många sammanföras till större eller mindre grupper, hvilkas inskrifter visa sig vara samhöriga antingen genom att de åsyfta en gemensam tilldragelse, såsom de som ristats efter följesmän till den Ingvar, som föll österut 1041, eller genom att vara resta af samme man, såsom de många, som Jarlabanke rest, eller genom att äga gemensam ristare, af hvilka ett stort antal finnas nämnda.

På Öland saknas dessa stöd för sammanställning alldeles; de fåtaliga, torftiga inskrifterna äga inga gemensamma sakuppgifter.

Utom den präst, som gifvit upphof till 34. och 35. på 1500-talet, finnes blott en ristare nämnd, nämligen på 43. Gärdslösa, och af dennes namn saknas sannolikt början; där står **-tuar risti runaR**.

På grund af den enkelhet, som i det hela taget kännetecknar de öländska runristningarnas ornamentik, är det endast undantagsvis möjligt att på grund af likhet i utsirning antaga upphof från gemensam ristare.

Samband af denna grund synes emellertid sannolikt mellan 12. Smedby kyrkogård och 10. Alflösa i Smedby sn, hvilka båda hafva två stjärtändar på slingan. Dessa inskrifter kunna alltså kallas Smedby-gruppen. Är Söderbergs antagande af afsiktlig omställning af runor i de båda inskrifterna riktigt, är detta bruk ock ett för dem gemensamt drag.

Samma egendomlighet med två stjärtändar på slingan förekommer ock 16. Grässgård, 18. Säby, 28. Gårdby och 55. Högby men dessa ristningar äro dock annars för olika för att sammanhang skulle kunna antagas.

På 40. Bägby och 36. Bjärby äro ormens hals och stjärt sammanbundna till en konstfull knut vid stenens fot, hvilken egendomlighet måhända kan tyda på en gemensam ristare, då ristningarna ligga på så obetydligt afstånd från hvarandra. Till denna Bägby-grupp ansluter sig måhända 39. Bägby, om dess **suain** är den samme som i 40., hvilken efter sina bröders död blifvit »ende sonen». Å denna sten, som alltså är yngre än de andra, användes för **s** ett streck från öfre slinglinien.

Det likformiga ormhufvudet och det ringa afståndet leder tanken på att 31. Runsten liksom 43. Gärdslösa är ristad af **-tuar** och med denna bildas en Gärdslösa-grupp

Troligen är det samme Ingjald, som ontalas Öl. 17 och 18 Säby, och Öl. 18 måste därför vara äldre än Öl. 17. Å Öl. 18 motsvaras dift. *æi* af **i**, å Öl. 17 af **ai**, jfr s. 129.

Stockholm i november 1905.

E. Brate.

TILLÄGG.

1. Karlevi, Vickleby sn.

En anmälan af Ölands runskrifter h. 1 af E. B(rate) i Aftonbladet d. 19 april 1900 innehåller ett försök att förklara den ofvan s. 30—34 framställda motsatsen uti Karlevi-inskriften mellan drag, som tyda på ristningens danska ursprung, och sådana, som blott synas kunna härröra från en norsk eller isländsk upphofsman. Alla svårigheter sägas lösta genom antagandet, »att den isländske skalden — ty en isländning tänker man sig väl snarare som skald i slutet af 900-talet än en norrman — sökt affatta sitt kväde på den danske höfdingens eget språk. Hade han tillhört dennes följe några månader, borde han kunna gå hjälpligt i land med en dylik uppgift, helst de fraseologiska islandismerna i hans forndanska komme att af åhörarne tillskrifvas det poetiska språkbruket och de i böjningsformerna fattas som arkaismer, ljudolikheten har han i allmänhet uppmärksammat och tillnärmelsevis tillegnat sig det forndanska uttalet. I fråga om *r*-ljuden har han likväl icke lyckats bortlägga sitt isländska uttal, och hans beteckning har för oss råkat yppa detta uttalsfel.»

S. Bugge, Ølands Runeindskrifter i *Aarbøger for nord. Oldkyndighed og Historie 1900* s. 1—15 anser, s. 4—5, att en västnorsk skald diktat drottkvädet, inskr. A, och att äfven inskr. B af honom affattats och är i fornyrdeslag, och stöder sin förmodan på att drottkvädestrofen har *jǫrmungrund, Viðurr* och *þrúðr* gemensamma med Grímnesmál, som enligt F. Jónsson är diktadt c. 900—925 och efter Bugges mening i Britannien af en norrman från Halogaland. Karlevi-strofens skald har alltså känt Grímnesmál och varit på vikingatåg både i Britannien och med en dansk höfding i Östersjön. Denne skald säges emellertid icke kunna hafva huggit inskriften, ty dennas anordning skiljer sig från norska inskrifter från 900—1100 och öfverensstämmer med danska, och runan ᛄ är känd från Danmark och Sverge men är aldrig funnen i Norge. Bugge antager alltså, att en dansk verkställt ristningen efter att den norske skalden möjligen ristat dikten på t. ex. en träkafle.

Enligt sin egen, här nedan lemnade framställning antager ock prof. L. Wimmer, att ristaren varit dansk men att inskriften visar, att höfdingens danska och norska följeslagare ömsesidigt påverkat hvarandras språk. I ett bref d. 5 dec. 1905 förtydligar prof. Wimmer detta påstående genom att som dansk inverkan i den på norska affattade strofen framställa **ruk : starkr** *rógstarkr* för norskt *-sterkr* och möjligen **taiþir** *dæðir* för *dáðir*. Som norsk påverkan i den efter prof. Wimmers mening af runristaren själf på prosa författade inskriften B betecknar han å andra sidan bruket af ᚱ **r** för ᛦ **R** i **aiftir** *æftir*, som öfverensstämmer med det norska uttalet, hvilket den danske ristaren måhända också hade tillegnat sig i sitt tal. Absolut danska äro däremot i denna inskrift formerna **satr,**

sati *sattr, satti* för norskt *sættr, sætti* och **u** *ó* för norskt *øy*. Sitt eget **u** för norrmannens **au** har runristaren också oriktigt insatt i ordet **huki** i A. Däremot kunna **stain, taus** i B vid sidan af **u** icke stämplas som norska former, utan utgöra blott ett bibehållande af det gamla skrifsättet som i samtida danska inskrifter (jfr Hedeby- och Danevirke-stenen).

Det. synes emellertid svårligen tänkbart, att den danske ristaren, änskönt han i strofen användt den i Norge okända runan ᛙ **m**, ändock skulle mot sitt gehör brukat ᚱ **r** för ᛦ **ʀ** och till och med infört denna afvikelse från sin vanliga danska rättskrifning i den enligt prof. Wimmer af honom själf författade inskr. B. Detta norska uttal med *r* för danskt *ʀ* måste i hans ögon hafva varit alldeles betydelselöst; att han i öfvervägande dansk omgifning skulle upptagit det som egen uttalsvana, förefaller föga sannolikt.

Detta bruk af ᚱ **r** för ᛦ **ʀ** kan sålunda efter min mening icke förklaras som en inverkan af norskt språk på den danske ristaren, det måste, som prof. Bugge antager, härstamma från en norsk eller, som jag förmodat, isländsk affattare af inskriften. I denna affattning måste ock runan ᛙ **m** hafva begagnats, då det icke är tänkbart, att denna runa insatts för någon annan form af **m** vid ristningens utförande, ehuru det odanska bruket af ᚱ **r** för ᛦ **ʀ** lemnats oantastadt. Denne affattare har sannolikt lärt sig runor, och sålunda äfven ᛙ **m**, af sina danska kamrater, hvilka det ju är naturligast att tillskrifva tanken på upprättandet af en minnesvård och äfven utförandet af själfva ristningen. Den norsk-isländska affattaren kan då alltför väl på stenen själf hafva gjort utkast till inskriften, som han enligt mitt antagande affattade på forndanska.

Att inskr. B således också härrör från den norsk-isländske skalden, skulle ju kunna stödja prof. Bugges uppdelning af denna inskrift i följande verser:

*Stæinn **s**á vas **s**attr*
*æftiʀ **S**ibba hinn fróða,*
***s**un Fuldars,*
*en hans liði **s**atti,*
*at **ø**y dauðsæið*
[*hanum **æ**giʀ kueðr*].

Att första raden enligt Wimmers undersökning här nedan skall tolkas: *stæinn **s**ási is **s**attr*, är utan metrisk betydelse, och om utrymmet gör gissningen *hánum* mindre sannolik, ändrar detta ej meningen. Bugge föreslår ock som ett mindre sannolikt alternativ: *ǽgir of kueðr*. Om Bugges tydning se nedan s. 141.

Dessa verser förefalla emellertid en smula tungrodda och knappt värdiga en skald, som kunnat åstadkomma det lättlöpande drottkvädet. I metriska runinskrifter är det ju ett mycket vanligt förhållande, att början på prosa anger, af och öfver hvem stenen rests, och den metriska delen firar den döde, jfr t. ex. *Runverser* nr 63—66, ty att prof. Wimmer med rätta antager inskr. B som inskriftens början, anser jag uppenbart. Det förefaller därför sannolikare, att Söderbergs och Wimmers antagande är riktigt, att inskr. B är på prosa. På sin höjd vore det tänkbart, att de två sista raderna, hvars **tausaiþ** har en poetisk anstrykning, kunde vara ett verspar.

Inskriften på Karlevi-stenen, som är ristad till minne af en dansk höfding, kommer ock att upptagas i det danska runverket (*De danske Runemindesmærker*) och har därför

ånyo granskats af detta verks utgifvare, prof. L. F. A. Wimmer i Köpenhamn, som benäget lämnat följande redogörelse för sin uppfattning af ristning och tydning:

»Medens jeg i alt væsenligt kunde slutte mig til Söderbergs behandling af strofen i dróttkvætt, fandt jeg hans forsøg på at tolke den anden indskrift mindre tilfredsstillende, i det han dels havde læst dens begyndelse på en måde, som jeg både af sproglige og palæografiske grunde (de på hans afbildning antydede stave) anså for urigtig, og dels havde opgivet ethvert forsøg på at udfylde den manglende slutning. På grund af indskriftens vigtighed besluttede jeg derfor selv at underkaste Karlevi-stenen, der som et dansk runemindesmærke naturligvis skulde optages i mit værk, en fornyet undersøgelse. Efter opfordring af lektor dr. Brate meddeler jeg her resultaterne af denne undersøgelse, der blev foretaget under de heldigste forhold den 18.—20. Juni 1903. Med Söderberg kalder jeg de to indskrifter A og B.

Angående læsningen af A slutter jeg mig i det hele til Söderberg. Mellem **ruk** og **starkr** finder jeg dog to tydelige punkter som på Rhezelius' tegning og på afbildningerne i Bautil og hos Tham, og det undrer mig, at Söderberg ikke har kunnet se dem. Foran **kruntar** finder jeg ligeledes et enkelt punkt som hos Rhezelius og Tham. Derimod er jeg ganske enig med Söderberg i hans læsning ᚢᚾᛏᛁᛚᛋ; men jeg forklarer denne form således: På grund af de store vanskeligheder, som stenens naturlige beskaffenhed på dette sted voldte runeristeren, har han af skødesløshed glemt et ᚭ mellem ᚢᚾ. På lignende måde har han efter min mening i A, I fra først af glemt, men senere tilföjet ᛚ imellem ᚢᚴ i **fulkþu**, hvad der ikke lod sig göre med ᚭ mellem ᚢᚾ.[1] Også linjens form synes mig at tale for, at der oprindelig har været beregnet plads til et ᚭ, i det denne linje herved vilde komme i flugt med de andre linjer. Jeg tror altså, at der skal læses **u[o]ntils** ɔ: *Wǫndils* (for Söderbergs *Yndils*).

Med hensyn til B bemærker jeg følgende: I begyndelsen af første linje er runerne for største delen stærkt beskadigede eller så godt som helt bortflisede. Af de to første runer ᛋᛏ er dog kun den allerøverste del en ubetydelig smule beskadiget. Det samme er tilfældet med den følgende rune, der tillige på midten har en större, ved afskalning fremkaldt fordybning, som næsten har ødelagt bistaven. På grænsen af fordybningen foroven til höjre følger jeg dog endnu sikkert bistaven i et ᚾ, som også Söderberg har læst her. Fra dette ᚾ er indskriften stærkt ødelagt i en længde af 1' 3"[2] lige til det meget klare ᛋ i ordet ᛋᚾᛏᚱ. Dog følger jeg endnu i den ødelagte del af linjen sikre spor af de fleste runer. 1¼" fra hovedstaven i ᚾ ses svage spor af en ret stav og 1¼" fra den, i den nederste grænse af et större hul, svage spor af bistaven i et ᚦ. 5" fra hovedstaven i ᚾ ses i flugt med ᛁ-runen i linjen til höjre den nederste meget klare del af en ret stav (2" höj); men også den mellemste stav, som viser, at runen har været ᛋ, følges i svage spor. Omtrent 1" fra den sidstnævnte rette stav ligger i flugt med punktet i linjen til höjre en mindre (1½" höj), men lige så klar del af en ret stav. 2" fra den følger den nederste, 1" höje del af en ret stav og omtrent 1" fra denne en tilsvarende

---

[1] »Jeg må på det bestemteste hævde at Söderbergs afbildning ikke tilstrækkelig nöjagtig gengiver den store skøre (rævne) i stenen på denne sted og at denne skøre gjorde det ganske umuligt for runeristeren her at anbringe en rune.» Prof. Wimmer i bref.

[2] ' = dansk fot, 31,5 cm.; " = dansk tum, godt 2,5 cm.

del af en anden ret stav. 1½″ herfra (mellem hovedstavene af ᛅᚱ i linjen til höjre) løber en uregelmæssig fure i linjens hele höjde, der let får udseende af en hugget stav, men som ved nöjere undersøgelse viser sig at have en hel anden karakter end de huggede linjer. 1″ fra denne fure følger derimod (lidt til höjre for hovedstaven i ᛅ i linjen til höjre) en utvivlsomt hugget ret stav, der fylder hele linjen. Omtrent 1¾″ fra denne ses endelig (mellem ᛚᛏ i linjen til höjre) nederste del (2″) af en ret stav og efter denne et meget tydeligt punkt i flugt med ᛚ-staven i linjen til höjre. Herefter følger det klare ᛋᛅᛏᚱ o. s. v.

De her nærmere beskrevne lævninger af stave kan umulig, således som Söderberg har formodet, udfyldes ᛋᛏᛅ[ᛁᚾ · ᛋᛅ · ᚢᛅᛋ], en udfyldning, som jeg også af sproglige grunde anser for lidet sandsynlig, hvad jeg dog ikke her nærmere skal udvikle. Derimod nærer jeg ingen tvivl om, at de lævnede spor af de ødelagte runer kun kan udfyldes ᛋᛏᛅ(ᛁᚦ · ᛋᛅᛋᛁ · ᛁᛋ), idet punktet efter ᛋᛅᛋᛁ har ligget midt i den uregelmæssige fure foran den følgende klare ᛁ-stav. Det forekommer mig også, at ᚢ i **uas**, som Söderberg har formodet, er ganske uforeneligt ikke blot med resultatet af min undersøgelse, men også med hans egen afbildning.

De sidste runer i linjen (ᛋᛁᛒᛅ) er utvivlsomme, i det störste delen af ᛋᛁᛒ er bevaret, og bistaven i ᛅ endnu følges langs med flisningen. Også punktet efter ᛅ ses endnu.

I anden linje er de første runer helt forsvundne. Foran det tydelige ᚢᚦᛅ, hvor kun nederste del af ᚢ-runens hovedstav er bortfliset, følges endnu lævninger af fire stave, af hvilke de to første utvivlsomt er enderne af bistavene i et ᚴ, de to sidste lævninger af øverste del af et ᚱ. At kendeordet har stået foran (ᚴᚱ)ᚢᚦᛅ, er jo ikke blot i sig selv sandsynligt; men det kræves også af pladsen. Om det har haft formen **hin** ɔ: *hinn* eller **in** ɔ: *enn*, kan derimod synes tvivlsomt. Kun den sidste form bruges jo i de ældste norsk-islandske håndskrifter, hvorimod vi på danske runestene, der er samtidige med og ældre end Karlevi-stenen, altid finder **hin**. Da prosaindskriften på Karlevi-stenen imidlertid efter min mening skyldes en dansk runerister, anser jeg det for i höjeste grad sandsynligt, at kendeordet har haft formen **hin**, som også bedre vilde udfylde hele pladsen end **in**.

I tredje linje er den tolvte rune et utvivlsomt ᛏ, skönt bistaven til venstre, der er lidt mindre end den til höjre, er bleven meget uklar, fordi en lille flis her er sprungen af stenen. Efter ᛏ ses endnu de tre tydelige runer ᛅᚢᛋ; af ᛋ er nederste del forsvunden med den store flage, der her har løsnet sig, og hvormed den yderste skal af stenens øverste del er forsvunden på denne side. Den efter ᛋ følgende rune kan dog også sikkert bestemmes som ᛅ, idet bistaven endnu følges lige i grænsen af afskalningen. Efter ᛅ ses derimod kun toppene af tre stave, de to første så nær ved hinanden og i så lang afstand fra den tredje, at de, således som også Söderberg har formodet, sikkert må udfyldes ᛁᚦ. Jeg følger endnu ganske tydelig den øverste del af bistaven i ᚦ. Endelig ses 2¼″ fra den lævnede del af hovedstaven i ᚦ det øverste, 1″ lange stykke af en ret stav lidt til höjre for hovedstaven af ᚦ i linjen til venstre. Denne rune har ikke haft bistav(e) ved toppen. Efter den sidstnævnte lævning af en stav er hele slutningen af indskriften sporløst forsvunden. Den har, hvad både sammenhængen og hele symmetrien afgjort synes mig at tale for, uden tvivl endt i den tredje linje, der har strakt sig lige så langt

op på stenen som de to første. Men et fuldgyldigt bevis herfor lader sig naturligvis ikke føre. Det må derfor henstilles som en mulighed, at den tredje linje, således som Söderberg har formodet, og hvortil Bugge har sluttet sig, er bleven fortsat i en kortere fjærde linje, der har nåt omtrent lige så langt ned som det bortflisede stykke af stenen.

Indskrift B læser jeg altså således:

+ sta(in · sasi · is) · satr · aiftir · siba · [· hin ·] (fr)uþa · sun · fultars · in hons · · liþi · sati · at · u · tausa(iþ) [××××××]

Jeg bemærker hertil følgende:

liþi ɔ: *liði* forklares af Bugge (*Runverser* s. 266), hvem Söderberg følger, som en sideform til *lið* ik. 'følge'. Det synes dog helt unødvendigt her at forudsætte et ganske ubekendt intetkönsord *liði*, da hankönsordet *liði*, »en person, der hører til *lið* (følget, krigerskaren, som ledsagede høvdingen)», er velkendt fra oldsproget; *liði* betyder også her uden tvivl 'følgesvend'[1] og er altså brugt om en af de krigere, der havde sluttet sig til Sibbe. Der sigtes herved sikkert til den fornemste af hans danske *liðar*, som rejste hans mindesten og ristede dens indskrift. Han var en af de mænd, der havde stået den afdøde høvding nærmest, og som i andre indskrifter kaldes hans *hémþegaʀ*.

u ɔ: *øy*, *ǿ* kan både være fællesnavn (»ø, øen») og egennavn (Ø ɔ: Öland); *at øy* (*ǿ*), *Øy* (*Ǿ*), som egenlig betyder »ved øen (Öland)», ikke »på øen (Öland), bruges her for at betegne »på kysten af øen (Öland)».

tausaiþ volder vanskelighed. Söderberg har ikke gjort noget forsøg på at forklare ordet eller at udfylde den manglende del af indskriften. Derimod har Bugge foreslået at læse *dåuðsæiþ* = *dåuðs-sæið*, hvilket han oversætter »dødssang». Jeg finder det dog höjst usandsynligt, at ordet *sæiðr* (= isl. *seiðr* »tryllesang, trolddom») skulde være brugt om en sang til en afdød høvdings pris. Derimod forstår jeg *dåuðsæið* = *dåuðshæið* med den sædvanlige udstødelse af *h* i andet led af en sammensætning. Således synes runeristeren nemlig at have opfattet ordet, såfremt der ikke har stået skilletegn mellem **taus** og **aiþ**. Da han imidlertid meget nöjagtig sætter skilletegn mellem alle ord undtagen på et enkelt sted (mellem **in hons** i anden linje af B) og endogså bruger dem mellem de to led i sammensatte ord (**raiþ : uiþur, ruk : starkr, iarmun · kruntar** — dog **tanmarku, munat** og **urkrontari**, hvor de to led var så nöje sammensmæltede, at de føltes som ét ord), anser jeg det for sandsynligt, at der også mellem **taus** og **aiþ** har stået et punkt, som af hensyn til bistaven i ᚾ har været anbragt temmelig langt nede (ligesom det på andre steder omvendt står meget höjt oppe) og derfor er forsvundet. Men også i dette tilfælde kan **aiþ** meget godt betegne **haiþ**, da *h* jo ofte bortkastes i runeindskrifterne i ordenes begyndelse. Jeg forklarer da **taus . haiþ** på følgende måde: **taus** = *dåuz* ɔ: *dåuðs* (*dåuts*?) er den fra vore indskrifter velbekendte skrivemåde med *s* til betegnelse af en tandlyd med følgende *s*. I (*h*)*æið* finder jeg ordet *hæiðr*, cf. *hæiðaʀ* (i Karlevi-stenens sprogform *hæiðar*) »hæder», der ikke blot kendes fra oldsproget, men også fra Dansk og Svensk (sml. tillægsordet *hæiðwerðr* på Glavendrup-stenen, der forekommer langt ned i tiden i formen *heþuarþær;* se mine *Danske runemindesmærker* II, s. 380 f.). Den rune, hvoraf der endnu findes en lævning på stenen af hovedstavens øverste del efter det sikre **aiþ**, og

[1] Denna tolkning har ock för flera år sedan funnits af mig, Brate.

som ikke har haft bistav(e) ved toppen, har efter min mening været et ᚴ, hvad pladsen netop vilde tillade, og jeg formoder da, at slutningen af indskriften, der har fyldt hele linjen, har lydt **taus · aiþ**[**ar · mini**] ɔ: *dåuðs hæiðarminni*, »den dødes hædersminde», »mindesmærket til den dødes hæder» ɔ: (höjen med) runestenen. På samme måde bruges ordet *minni* (**þau mini**) på Ålum-stenen I og andetsteds.

Herefter må indskrift B altså oversættes: »Denne sten er sat (står) efter Sibbe den frode, Fuldars sön; men hans følgesvend (stalbroder) satte (rejste) på øens (Ölands) kyst den dødes hædersminde (dette mindesmærke til den dødes hæder).»

Uden nærmre begrundelse på dette sted bemærker jeg endvidere følgende:

Med Söderberg og Bugge er jeg enig i, at strofen i dróttkvætt til Sibbes pris skyldes en Nordmand i hans følge. I modsætning til Söderberg mener jeg derimod ligesom Bugge, at indskriften er indhugget af en af Sibbes danske ledsagere, og jeg anser det for sikkert, at det har været den mand, som uden at nævne sit navn nöjes med i prosaindskriften, som han selv har forfattet, beskeden at kalde sig *hąns liði*. Kun ved denne antagelse forklares, så vidt jeg kan se, alle de sproglige og palæografiske ejendommeligheder, som vi finder i denne indskrift, hvor efter min mening Dansk og Norsk i flere tilfælde gensidig har påvirket hinanden, hvad der jo heller ikke kan vække forundring på grund af det nære og fortrolige forhold, hvori Danske og Nordmænd i Sibbes følge uden tvivl længe havde stået til hverandre.

I overensstemmelse med hvad vi ellers finder i runeindskrifterne, ligger det nær at antage, at også på Karlevi-stenen prosaindskriften, der nævner den dødes navn og melder, hvem der rejste mindestenen efter ham, er den egenlige hovedindskrift, der altså skal læses først. Efter den følger da som sædvanlig lovordene til den dødes pris. Jeg nærer ingen tvivl om, at denne orden virkelig er tilsigtet, og som eksempel på en runesten, hvor de to indskrifter er anbragte nöjagtig på samme måde som på Karlevi-stenen, anfører jeg den jyske Sønder Vinge-sten fra begyndelsen af det 11 årh., der ligeledes har både m- og óss-runen i de samme former som Karlevi-stenen.

Med hensyn til indskriftens tid må jeg i modsætning til Söderberg hævde, at den efter min mening ikke kan sættes længere tilbage i tiden end til år 1000. Hans beviser for at henføre den til tiden omkring 980 er langtfra fyldestgörende og indeholder flere positive fejl.

Hvad betydningen af *de latinske bogstaver* angår, må jeg som sædvanlig beundre Bugges skarpsindige forsøg på at tolke dem. Et sikkert bevis for, at hans formodning har truffet det rette, vil jo des værre aldrig kunne føres. Men formen af de latinske bogstaver, af hvilke særlig de to i linjen til venstre ikke er gengivne ganske heldig på afbildningen hos Söderberg, viser efter mit skön, at de må være *samtidige med runeindskriften*, og bekræfter altså i höj grad Bugges antagelse».

Prof. Wimmers redogörelse för läsningen är för det mesta i sak densamma, som Söderberg gifvit ofvan s. 20—24, men det har dock synts af värde att låta dessa båda noggranna iakttagares redogörelser för den viktiga inskriften belysa och fullständiga hvarandra.

För bättre öfversikts skull vill jag här sammanfatta skiljaktigheterna i de båda undersökarnes uppfattning af inskriftens läsning.

I fråga om inskriften A äro skiljaktigheterna obetydliga och öfva intet inflytande på tolkningen: S(öderberg) **rukstarkr**: W(immer) **ruk : starkr,** S. **kruntar**: W. · **kruntar**.

Inskriften B börjar med + **sta[in]**, hvars [**in**] S. anser alldeles försvunna, hvaremot W. ser svaga spår af **i** och kännestrecket i **n**. I **sa** ser S. blott nedersta delen af stafvarne, W. ett svagt spår af mellanstrecket i **s**. Hvad S. s. 22 fattar som en lemning af en staf och betecknar med *c*, förklarar W. vara en fåra af annat skaplynne än de huggna strecken, utgående mellan stafvarne af ᛅᚱ i raden till höger. W. finner åter en otvifvelaktigt huggen staf, som fyller hela raden, mellan **ta** i raden till höger. S. anger nedersta delen af denna staf vara kanten af en afflagning och för ojämn att vara huggen; toppen anser äfven S. vara huggen och sammanställer den med strecket *d*, mellan **lt** i raden till höger, till runan **s**, som hvars nedersta del äfven W. fattar strecket *d*. Öfre stafven och mellanstrecket till **s** anser väl sålunda W. alldeles afflagade. Antagandet, att strecket *c* utgör högra gränsen för afflagningen och icke den vänstra, är alltså det väsentliga nya i prof. Wimmers läsning af denna del af inskriften.

Ett afgjordt framsteg betecknar däremot prof. Wimmers tolkning af den iakttagna ristningen, ty **sta[in · sasi · is]** · **satr** har talrikare motstycken i runinskrifter än **sta[in · sa · uas · satr**, lyckligtvis är denna bättre tolkning äfven förenlig med Söderbergs läsning och det är alltså af föga praktisk betydelse, om strecket *c* befinnes ristadt på högra eller vänstra sidan om afflagningen.

I afseende på tredje raden af inskriften B skiljer sig prof. Wimmer från Söderberg genom tillfogandet af den för tydningen viktiga iakttagelsen, att radens allra sista staffragment icke kan hafva haft kännestreck i toppen.

Utom nyss anförda riktigare tolkning af början på inskriften B lämnar prof. Wimmer flera andra bidrag till dess tydning.

För tolkningen af inskriftens slut är det af vikt, huruvida skiljetecken kunna antagas vara bortslagna efter **taus** och efter **aiþ**. Prof. Wimmer anser det sannolikt, att efter **taus** funnits en punkt, anbragt tämligen långt ned med hänsyn till bistafven i det följande ᛅ **a**. Möjligheten kan ju icke förnekas, men uti inskriften B står punkten i öfriga fall ofvan bistafven: framför **aiftir, at** och efter **sun**; att den står under bistafven af ᛅ **a** efter **fruþa** är icke jämförligt. I alla förekommande fall står punkten i jämnhöjd med eller ofvan knäet af ᛋ **s**, hvilket den punkt icke skulle göra, som vore bortslagen efter **taus**. Att punkt funnits efter **taus**, synes alltså kanske möjligt men mycket osäkert. Fattas **taus** med Bugge och Wimmer som första led af en sammansättning, är denna punkt heller icke af någon betydelse, annat än så tillvida, att dess saknad vore ett starkt stöd för denna uppfattning och ett hinder att uppfatta **taus** som gen. sg. *dauðs* af adj. *dauðr*, hvilken tolkning ju kunde ligga nära.

Viktigare är frågan om punkten efter **aiþ**, emedan antagandet af en sådan omöjliggör den af prof. Wimmer framställda tolkningen af inskriftens slut. Prof. Wimmer invänder i bref mot antagande af punkt mellan **aiþ** och sista runan, att afståndet är lika stort mellan åtskilliga andra runor, t. ex. mellan ᛏᛁ i **sati** i samma rad, mellan topparne af ᚠᚢ i **fulkin** och ᚠᛅ i **tulka** samt säger sig på stenen ha försökt supplera sista runan och funnit både ᛅ, ᚼ och ᚼ passa utan att punkt kräfdes, och har bestämt sig för ᛅ **a** i sin tolkning. Nu råka emellertid de två sista runorna i **fruþa** stå i raden ofvanför,

sålunda att stafven i dess **a** är fortsättning af stafven i **þ** uti **aiþ** men sista runan ett stycke längre från **aiþ** än **þ** från **a** uti **fruþa**. Då afståndet mellan **þ** och **a** i **fruþa** alls icke är ringa, är det svårt att värja sig för den uppfattningen, att det ännu större afståndet mellan precis samma runor uti inskriftens slut måste vara orsakadt af ett fordom mellan dem befintligt skiljetecken. Antagandet af detta skiljetecken stödes af sannolikheten, att sådant saknats efter **taus**, då sålunda **tausaiþ** bildat ett ord.

Däraf att **at** · **u** måste betyda 'vid ön' som Söderberg ofvan s. 26 påpekat, icke 'på ön', drager Bugge, *Aarb. f. nord. Oldk.* 1900, s. 3 den slutsatsen, att dessa ord icke kunna höra till **sati** utan måste börja en ny sats.

Bugge supplerar slutet förslagsvis sålunda: *at øy dauðsæið* [*hanum ægir kueðr*] »Ved Øen kvæder Havet for ham en Dödssang' och jämför Ynglingatals vers om Yngvar

ok austmarr
jǫfri sœnskum
Gymis ljóð
at gammi kueðr.

Med detta förslag har han dock blott velat antyda, i hvilken riktning tydningen bör sökas, ty visshet om det rätta är omöjlig att nå. Ordet **tausaiþ** tydes af Bugge som en sammansättning *dauð-seiðr*, och med detta bruk af *seiðr* 'trollsång' jämför han, att isl. skalder använda *seiðr* (liksom det synonyma *galdr*) i poetiska uttryck för »strid»: *sverða seiðr, vigra seiðr.* Wimmers tolkning af **tausaiþ** som *dauðs-hæið* 'den dödes heder' ger samma mening.

Äfven af den inskrift med latinska bokstäfver, som finnes på Karlevi-stenens baksida, se afbildningen s. 36, gifver Bugge, *Aarb. f. nord. Oldk.* 1900, s. 6 f. en skarpsinnig och intressant tolkning. Då de ristade orden icke motsvara hvarken namn eller andra ord i något germanskt språk, sluter Bugge, att de utgöra en minnesskrift öfver en man af keltisk nationalitet. Det vanliga uttryckssättet i kristna britanniska minnesskrifter från den äldre medeltiden är, att den dödes namn sättes i gen., följdt af **fili** (**fil.** l. **f.**) med faderns namn i gen. Namnet **ninoni** har keltisk klang, hvilket styrkes med många snarlika namn, t. ex. skalden *Nine*, som ock kallas *Ninnine*, och historieskrifvaren *Nennius*, *Ninnius*, *Ninius*. Äfven ordslutet **-eh**, som tillhört faderns namn, är keltiskt, och äfven annars förekommer faderns namn utan latinsk ändelse, t. ex. *Ciniod filius Wredech* m. fl.

Formen af bokstäfverna säger Bugge godt passa till detta antagande. Formen af **e** är vanlig i kristna inskrifter i Britannien under den äldre medeltiden; i Britannien förekommer äfven, att **i** har korta tvärstreck upptill och nedtill och är längre än öfriga bokstäfver och att **o** är mindre.

Ofvan s. 16 anför Söderberg, att Karlevi-stenen fordom stått mellan två grafhögar, och s. 18, att Sibbe jordats i den ena men i den andra någon af hans följe. Bugges genialiska tydning innebär, att denne varit en keltisk man, en skotte eller irländare, som äfven fått en minnesskrift på stenen, förmodligen utförd af någon landsman i följet. Dessa kelter ha sannolikt redan i Britannien slutit sig till följet.

Som ett mindre bidrag till tolkningen af Karlevi-inskriften kan nämnas, att S. Bugge på anförda ställe s. 2 påpekar ur Searle *Onomasticon* namnet *Fulder*, dat. *Fuldre* c. 1000

vid Worcester i England, sannolikt samma danska namn som gen. **fultars**, hvilket Bugge därför vill återgifva med *Fuldars*.

8. Mörbylånga.

Det synes mycket ovisst, huruvida Söderberg med rätta antagit grafisk omställning i denna inskrift, som är anbragt på en liggande grafsten, helst som han för sitt antagande ändrar teckningens **enruk** till **anruk**, som skall stå för **kunar** *Gunnarr*.

Att **enruk** måste vara subjekt till det följande **korþi mik** är klart, och det är alltså ett namn i nom. sg. men utan nominativändelse. Då en dylik liggande grafsten tillhör en jämförelsevis sen tid (1100-talet), är saknaden af nominativändelse ej öfverraskande, men måhända kan densamma ock förklaras af namnets främmande börd, enär **enruk** ser ut att vara det lågtyska namnet Henrik.

Skulle inskriftens förra del kunna betyda: *þréa méar stén unnu* (af *winna*) 'tre flickor åstadkommo stenen'?

10. Alflösa, Smedby sn.

S. Bugge, *Aarb. f. nord. Oldk.* 1900, s. 15, framställer en från Söderbergs s. 55 afvikande tolkning af denna inskrift, hvars två sista ord han redan behandlat i *Runverser* s. 259, (*Ant. tidskr. f. Sverige* X).

Det **iuku**, som Söderberg antager vara en felläsning af ordet **kubl**, kanske skrifvet på något sätt med grafisk omställning, fattar Bugge, såsom det står, som 3 pl. pret. 'höggo'. Det följande **kirþu**, som Söderberg fattar som 3 pl. pret. 'gjorde' och hvarigenom han afhållits från Bugges uppfattning af **iuku**, anser Bugge vara ack. sg. af *girða* 'Gjord, Baand', som är bevaradt i norska dial. och här på stenen skall beteckna runslingan, som bildar liksom en gjord eller ett band på stenen, hvarmed Bugge jämför *strengr*, *Runverser* nr 139, *tengr*, *Runverser* nr 47, som beteckning för runslingan. Ordställningen enligt Söderberg, **kubl kirþu þisa** finner Bugge öfverraskande i prosa och anser de af Söderberg anförda parallellerna därtill vara metriska inskrifter.

Det synes dock betänkligt att tolka **kirþu** annorlunda än Söderberg gjort, då verbet 'göra' är så vanligt i runinskrifter, och vida ringare felläsning, än Söderberg antagit, kan gifva samma tydning åt **iuku**. Af **i** fattas toppen, det kan alltså ha varit ᚴ **k**, den tredje runan ᚴ **k** kan ha varit ᛘ **m**, hvars vänstra kännestreck tecknaren ej uppmärksammat, och det sista ᚢ kan ha varit ᛚ **l** med kännestrecket fortsatt af någon som ristad felaktigt uppfattad fåra. Därigenom uppstår **kuml**, en ännu vanligare ristning af ordet än **kubl**.

Inskriftens två sista ord **kinu : fatran**, hvilka Bugge förut tydt som grafisk omställning af ***kuna : tirfan** *Gunna diarfan*, vill han nu fatta som grafisk omställning af ***kuna : frinta** *Gunna frænda*, hvilket visserligen är mera tilltalande.

Bugge förkastar Söderbergs förmodan om att efter de två namnen i inskriftens början följt **auk** och namnet på en tredje broder, supplerar i stället [: **bruþr** :] och uppställer hela inskriften i versform:

Ei‍*munnr auk Gunnarr*
[brøðr] þæiʀ **iu**‍*ggu*
g‍*irðu þissa*
eftiʀ **G**‍*unna frǽnda.*

Detta Bugges antagande måste betecknas som omöjligt på den grund, att enligt teckningen afståndet mellan **kunar** och den därefter bevarade delen af inskriften har måst innehålla långt mera än [: **bruþr** :], hvarför Söderbergs antagande säkert är riktigt.

Det första ordet i behåll efter **kunar** bör säkerligen läsas **þeiʀ**, icke med Söderberg och Bugge **þaiʀ**, jfr å ena sidan ᚼ i **auk**, **kunar**, **fatran** och **e** i **eftiʀ**.

Det synes ock mycket tvifvelaktigt, huruvida antagandet af grafisk omställning uti **kinu : fatran** är berättigadt. Rungruppen **fatran** har alldeles utseendet af en ack. sg. m. af ett adj., fogadt till det föregående namnet, och en sådan konstruktion antog ock Bugge i sin första tolkning: *Gunna djarfan.* Genom **fatran** · kan *witran*, ack. sg. m. af adj. *witr* 'klok' tänkas uttryckt, om man dels jämför de fall, då *w*- uttryckes genom **f**, dels fall af **a**-runans bruk för *i*, se ofvan s. 91. I afseende på betydelsen kan jämföras, hurusom adj. *sniallr* i talrika runinskrifter användes som berömmande bestämning, t. ex. L. 192, 449, 790, 821, 878, 881, 882, 913, 921, 992. På Öland har sannolikt *witr* i stället brukats, jfr Öl. 28 **halfitr** *alwitr*, ofvan s. 91.

Det förefaller sannolikt, att Bugge med rätta antager den ovanliga ordställningen vittna om poetisk form, och till denna är väl ock det förhållandet att hänföra, att adj. *witran* utan förmedling af subst. (*dræng*, *þegn*) tillägges personnamnet **kinu**. Som ofvan framhållits, kunna dock icke de tre namnen i början höra till den metriska delen af inskriften, som alltså börjar efter dessa och utgöres af två sexstafviga verser:

þæiʀ **k**‍*uml gærðu þessa*
æftiʀ **kinu** *witran.*

Den metriska delen af inskriften utgöres ock af sexstafviga verser uti L. 487, 511, se *Runverser* s. 110, 118, 384. Då **kinu** naturligare allitterar med *kuml* än med *gærðu* följer, att detta obekanta namn haft *k*- till begynnelseljud.

---

21. Hulterstad.

Uti det namn **seuar**, som Söderberg antager s. 73, skiljes ᛁ **s**, som står omedelbart efter **eftiʀ** öfverst på stenens vänstra sida, genom hela den ristningslösa toppen från **euar**, hvilket utgör ett högst onaturligt förhållande. Troligen är därför detta ᛁ **s** att fatta som skiljetecken efter **eftiʀ**, och namnet är **euar**, fsv. *Øarus* S.D. III, 100 (1312 Uppl.), isl. *Eyjarr* Landn. Något namn *Sǽwarr* anföres för öfrigt icke af Söderberg ur någon annan källa.

ORDFÖRTECKNING.

Runinskrifternas ord upptagas i translittererad form under den fonetiska transskription som uppslagsord, hvarmed ristningen i runverket återgifvits. Undantagsvis utgör translitterationen af ristningen uppslagsord, då dess tillbörliga transskription är synnerligen osäker.

Siffrorna hänvisa till inskrifternas ordningsnummer och föregås i stället för nr (nummer) af förkortningen Öl. för Öland, för att visa, på hvilket sätt inskrifterna i denna del af runverket äro afsedda att citeras, se H. Hildebrand, *Kungl. vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademiens månadsblad 1884*, s. 35. För att möjliggöra citat har jag äfven gifvit nummer åt ett par fragment, som Söderberg omnämner utan att numrera, nämligen, s. 45, två stycken af en runsten i Resmo (Öl. 59), och s. 68, inskriften på en kyrkdörr i Hulterstad (Öl. 60). Öl. 32 Runsten, som är från 1600-talet, är ej upptagen i ordförteckningen.

A.

Ábiorn m. mansnamn; **iliuri** nom. sg. Öl. 15; ack. sg. Öl. 25 (?), se s. 80.

Aðhwatr m. mansnamn; **aþuatr** nom. sg. Öl. 41.

Áfríð f. kvinnonamn; **afriþi** ack. sg. Öl. 27.

Alde (?) m. mansnamn; **alti** nom. sg. Öl. 5.

alwitr adj. 'mycket klok'; **halfitr** nom. sg. fem. Öl. 28, där ock afvikande tolkningar äro angifna.

Anastasius m. mansnamn; **anastasius** nom. sg. s. 68, Hulterstad L. 1946, (Öl. 60).

and f. 'ande, själ'; **ant** dat. sg. f. Öl. 9, 23; **aunt** dat. sg. f. Öl. 16.

Andreas m. mansnamn; **andre-** nom. (?) sg. s. 68, Hulterstad L. 1946, (Öl. 60).

Arnk[æll] m. mansnamn; **arnki-** ack. sg. Öl. 29.

Ásgotr m. mansnamn; **askutr** nom. sg. Öl. 9, 47; **oskutr** sg. Öl. 23.

Ásrún f. kvinnonamn; **asþrn** ack. sg. Öl. 49.

Áswaldr m. mansnamn; **asualt** ack. sg. Öl. 40.

at prep. 'vid' med dat.; 'efter' med ack.; **at**: 'vid'; **at · u** 'vid ön, Öland'. Öl. 1; **at m(i)omu**, 'vid Mon', Öl. 37; **at** 'efter', Öl. 36, 37, 46; **nt** 48.

-at enklitisk negation 'icke'; **munat** 'skall icke'. Öl. 1.

Auðbiarn m. mansnamn; **auþbiarn** nom. sg. Öl. 31.

ave lat. imp. 'hell!'; **iki**. Öl. 44.

Áwæiʀ m. mansnamn; **aüi** ack. sg. Öl. 41.

B.

Biǫrn m. mansnamn; **biuri** nom. sg. Öl. 55; **biurn** ack. sg. Öl. 19.

bóndi m. äkta man; **bounta** ack. sg. Öl. 19; **bunta** Öl. 36; **bonta** Öl. 37.

Brandr m. mansnamn; **brantr** nom. sg. Öl. 28.

bró f. 'bro'; **bru** ack. sg. Öl. 41.

brōðiʀ m. 'broder'; **bruþiʀ** nom. sg. Öl. 28; **bruþur** ack. sg. m. Öl. 2, 15, 17; **boþur** Öl. 12; **broþur** Öl. 56; **-oþur** Öl. 25 **bru-** Öl. 24; **iaiui** Öl. 42 (?); **brüþr** nom. pl. Öl. 3: [**þa**]**iʀ b.**, 27; **bruþr** Öl. 46; **boþuþr** (= **bruþr**) nom. pl. Öl. 16; **bruþr** ack. pl. Öl. 40.

býʀ m. 'by'; **bü** ack. sg. Öl. 37: **ati un hiar halfan bü.**

Byrghgeʀ m. mansnamn (Söderberg transkriberar *Borghgeʀ*); **bürkeʀ** ack. sg. Öl. 23.

bætr adv. komp.; **bætar** Öl. 54.

børa vb. 'böra'; **bør** 3 sg. pres. ind. Öl. 34.

C.

Calmarnensis lat. adj. 'från Kalmar'; **calmarn** nom. sg. m. Öl. 34.

chorda lat. f. 'sträng'; **koþis** (möjligen **korþis**) dat. pl. Öl. 35.

chorus lat. m. 'kör'; **koro** abl. sg. Öl. 35.

cymbalum lat. n. 'cymbal'; **cimbalis** dat. pl. Öl. 35.

D.

dáð f. 'bragd'; **taiþir** nom. pl. Öl. 1, *dǽðir*.

dauðs(h)æiðr m. 'död mans äreminne'; **tausaiþ** ack. sg. Öl. 1.

dolgr m. 'fiende'; **tulka** gen. pl. i omskrifningen: **tulka:þruþar:traukr** *dolgha þrúðar draughr* 'stridernas gudinnas (: Hild 'strid') trädstam' = den ståtlige krigaren. Öl. 1.

dominus lat. m. 'herre'; **þominum** ack. sg. 'Herren'. Öl. 35.

dóttiʀ f. 'dotter'; **totiʀ** nom. sg. Öl. 53.

Dóttiʀ f. kvinnonamn; **tot-i** nom. sg. Öl. 2 (?)

draughr m. 'trädstam'; **traukr** nom. sg. i omskrifningen **tulka þruþar traukr** 'stridernas gudinnas trädstam' = den ståtlige krigaren.

Drængi se *Tryggvi*.

drængʀ m. 'duktig karl'; **trak** ack. sg. Öl. 28: **t. kuþan**.

E.

et lat. konj. 'och'; **æt, at.** Öl. 35.

en konj. 'men, och'; **in** Öl. 1; **en** Öl. 8 (?); **an** Öl. 28 (?).

F.

faðir m. 'fader'; **faþur** ack. sg. m. Öl. 5, 9, 15, 18, 21, 23, 26, 27, 36, 37, 39, 41, 43, 46; **[faþ(u)]r** Öl. 47; **-iþur** Öl. 44; **-aþur** Öl. 38; **f-** Öl. 13; **fa-** Öl. 56.

Fastulfʀ m. mansnamn; **f[as]tulf** ack. sg. Öl. 36.

Féaʀ-Unn m. mansnamn; **fiaʀun** nom. sg. Öl. 37.

flestr superl., sg. af 'de flesta'; **flaistr** nom. sg. m. Öl. 1.

folghinn pret. part. 'dold, gömd'; **fulkin** nom. sg. m. Öl. 1.

Foldarr (enl. Bugge, s. 139 ... *Fuldarr*) m. mansnamn; **fultars** gen. sg. Öl. 1: **sun fultars**.

fróðr adj. 'vis, kunskapsrik'; **[fr]uþa** ack. sg. m. best. form: **aiftir siba [hin fr]uþa**.

fylghia vb. 'följa'; **fulkþu** 3 pl. pret. ind. Öl. 1.

frǽndi m. enligt Bugge s. 140, Öl. 10.

G.

Gamall m. mansnamn; **kamal** nom. sg. Öl. 37.

Garðar m. pl. 'Gardarike, Ryssland'; **karþum** dat. pl. Öl. 28: **sitr karþum** (lokativus?) 'vistas i Gardarike'.

gifa verb 'gifva'; **givit** pret. part. n. Öl. 54: **hævþen : þe ⁝ mera ⁝ mik ⁝ givit.**

girða f. 'runslinga' enl. Bugge s. 141, Öl. 10.

giærwa vb. 'göra'; **kiarua** inf. Öl. 6; **kiarþi** 3 sg. pret. ind. Öl. 39; **korþi** Öl. 8; **kirþu** 3 pl. pret. Öl. 10.

góðr adj. 'god'; **koþan** ack. sg. m. Öl. 21, 27, 43, 56 (2 gg); **kuþan** Öl. 28, 38, 41; **kuþa** ack. pl. m. Öl. 40.

grafa vb. 'gräfva'; **krafin** nom. sg. m. part. pret. 'begrafven'. Öl. 36.

Guð m. 'Gud'; **kuþ** nom. sg. Öl. 2, 7, 9, 12, 16, 19, 23, 44, 51; **guþ** Öl. 46; **g-** Öl. 43; **kus** gen. sg. Öl. 9, 12.

Guðbrandr m. mansnamn; **kuþbratr** nom. sg. Öl. 40.

Guðfastr m. mansnamn; **kuþfastr** nom. sg. Öl. 26.

Guðlaugh f. kvinnonamn; **kuþlauk** nom. sg. Öl. 56.

Guðmundr m. mansnamn; **kuþmuntr** nom. sg. Öl. 23.

Guðni f. kvinnonamn; **-þni** nom. sg. Öl. 24 (?).

Gunnarr m. mansnamn; **kuna-** nom. sg. Öl. 10.

Gunnbiarn m. mansnamn; **[kunb]iarn** nom. sg. Öl. 43.

Gunnfúss m. mansnamn; **kunfus** ack. sg. Öl. 46.

-gæiʀʀ m. mansnamn; **kiikaʀ** nom. sg. Öl. 2 (?).

Gæiʀbiqrn m. mansnamn; **kaiʀbiurn** nom. sg. Öl. 23.

Gæiʀwi f. kvinnonamn; **[kai]ʀui** nom. sg. Öl. 37.

H.

hafa verb. 'hafva'; **hævþen** (stunget **v** och **þ**) 3 pl. pret. konj. Öl. 54: **h. : þe ⁝ mera ⁝ mik ⁝ givit.**

Halfdan m. enligt Bugge uti **halfitran** Öl. 28, se s. 91.

halfʀ adj. 'half'; **halfan** ack. sg. m. Öl. 37: **h. bü.**

Hallfindr m. enligt Söderberg uti **halfitran** Öl. 28, se s. 91.

hann pron. 'han'; **ha[n]** nom. sg. m. Öl. 11; **han** Öl. 36; **an** Öl. 28, enligt Söderberg s. 91, där ock afvikande tolkningar angifvas; **hons** gen. sg. m. Öl. 1; **hans** Öl. 2, 7, 9, 16, 23, 44, 46; **has** Öl. 19, 31; **ans** Öl. 28.

haughr m. 'hög'; **huki** dat. sg. Öl. 1.

Henrik? **enruk** nom. sg. Öl. 8.

héta verb. 'heta'; **hætar** 3 sg. pr. ind. Öl. 34.

hiælpa verb. 'hjälpa'; **hialbi** 3 sg. pr. k. Öl. 2, 7, 16, 23, 31, 46; **ialbi** Öl. 9, 19; **hilbi** Öl. 44; **hi-** Öl. 24 (?).

hiar adv. 'här'; **hiar** Öl. 37.

hiarsug adv. 'här'; **hiarsuk** Öl. 37: **[kai]ʀui lit × at × bonta × sin × hiarsuk kubl þsi.**

hīc, hæc, hōc lat. dem. pron. 'denne, detta'; **hæc** ack. pl. n. Öl. 34.

hinn det. pron. 'den'; **hins** nom. sg. m. med enklit. relativ 'den, som', Öl. 1; **[hin]** ack. sg. m. adj. artikel, Öl. 1: **siba [hin fr]uþa**.

hwar indef. pron. 'hvar och en'; **husr** nom. sg. m. Öl. 34: **h. sæm.**
hæfna vb. 'hämna', fsv. *hæmna*; **hifnti** 3 sg. pret. ind. Öl. 37.
Hælghi m. mansnamn; **h[a]lka** ack. sg. Öl. 40.
Hælghunn f. kvinnonamn; **helgun** nom. sg. Öl. 26.
Hærfriðr m. (f.?) mans-(kvinno-?) namn **h[a]rfriþ[r]** nom. sg. Öl. 36.
-hærra m. 'herre', se *sóknahærra*.
Hærþrúðr f. kvinnonamn; **harþruþr** nom. sg. Öl. 28.

I.

í prep. 'i'; **i þaimsi huki** Öl. 1; **i tanmarku** Öl. 1; **i · kirikiu** Öl. 36.
iak pers. pron. 'jag'; **iak** nom. sg. Öl. 28; **mik** dat. sg. Öl. 54; **mik** ack. sg. Öl. 8 'mig, stenen'; **kik** Öl. 55 'mig, stenen'.
iarmungrund f. 'vid mark'; **iarmun · kruntar** gen. sg. i omskrifningen **untils iarmun · kruntar raiþ : uiþur** 'Yndils (sjöhjältens) vida marks (: hafvets) vagn- (: skeppets) Oden (: gud) = sjöhjälte. Öl. 1.
in lat. prep. 'i'; **in** Öl. 35: **in × cimbalis × at × coro; in × coþis × æt × orkano.**
Ingialdr m. mansnamn; **inkialtr** nom. sg. Öl. 18; **inkialt** ack. sg. Öl. 17.
is, ea, id lat. pron. 'han, den'; **æum** ack. sg. m. 'honom'. Öl. 35.

J.

Johan m. mansnamn; **i[oh]-** nom. sg. Öl. 43; **io** lat. nom. sg. *Johannes* Öl. 34.
Jǫrundr m. mansnamn; **ioruitr** nom. sg. Öl. 25.

K.

Káte (?) m. mansnamn; **kata** ack. sg. Öl. 5. Bugge, *Aarb. f. nord. Oldk.* 1900, s. 15 föredrager *Kati*, ett namn med kort *a* både i svenska, danska och norska, emedan fadern *Kati* kunde välja *Kætill* som namn för sin son af den grund, att *Kætill* kunde uppfattas som diminutiv af *Kati*. Månne icke omvändt dessa namn äro identiska på så sätt, att *Kati* är ett kortnamn af *Kætill*, bildadt före omljudstiden?
kinu ack. sg. mansnamn Öl. 10 (Bugge uppfattar **kinu : fatran** som *Gunna frǽnda*, se s. 142).
kirkia f. 'kyrka'; **kirkia** nom. sg. Öl. 34; **kirikiu** dat. sg. Öl. 36: **i × k.**
kum(b)l n. 'minnesmärke'; **kuml** ack. pl. Öl. 6, 10(?); **kubl** Öl. 27, 37; **kumbl** (numerus oklart). Öl. 52.
kuna f. 'hustru'; **kunu** ack. sg. Öl. 6; **kuntu** Öl. 20 (?).
kunna verb. 'kunna'; **kunnæ** inf. Öl. 34; **kan** 3 sg. pres. ind. Öl. 28.
Kætill m. mansnamn; **keti-** nom. sg. Öl. 5; **ketil** ack. sg. m. Öl. 12.

L.

land n. 'land'; **lonti** dat. sg. Öl. 1.
láta verb. 'låta'; **lit** 3 sg. pret. Öl. 6, 19, 21, 24, 31, 36, 37; **[litu]** 3 pl. pret. Öl. 2, säker gissning; **litu** Öl. 3, 4, 18, 23, 26, 36, 41, 49; **le[tu]** Öl. 56.
laudare lat. verb. 'prisa'; **lauþatæ** 2 pl. imp. pres. Öl. 35 (2 gg).
létta verb. 'lätta, lisa'; **liti** 3 sg. pres. konj. Öl. 51.
liggia verb. 'ligga'; **likr** 3 sg. pres. Öl. 1; **liker** Öl. 53.
liði m. 'följesman; som hör till någons följe'; **liþi** nom. sg. m. Öl. 1 (Söderberg s. 26 fattar ordet som en eljest ej uppvisad biform till isl. *lið* 'följe').
luka f. 'lucka, port, dörr'; **[l]uku** ack. sg. (?). Öl. 10: **luku kirþu þisn** 'gjorde denna lucka (täckhäll på grafkista), enl. Rhezelius' teckning; Söderberg s. 55 förmodar **kubl**; Brate, **kuml** 'minnesmärke'; Bugge, **iuku** 'höggo'.
læsa verb. 'läsa'; **læsæ** inf. Öl. 34; **læs** 3 sg. pres. ind. Öl. 34; **lis** 2 sg. imp. Öl. 44.

M.

mēra komp.; **mera** ack. sg. n. Öl. 54.
M(i)ómǿ (?) f. ortnamn Mon (?); **m(i)omu** dat. sg. Öl. 37.
móðiʀ f. 'moder'; **muþiʀ** nom. sg. Öl. 9, 12: **kus m.**; **moþor** ack. sg. Öl. 4.
munu verb. 'skola'; **munat** 3 sg. pres. ind. med enklitisk negation *-at*. Öl. 1.
mæstr superl. 'mest'; **maistar** nom. pl. f. Öl. 1.
mǿ f.; **miar** nom. pl. Öl. 8 (?): **-rii miar** *þréa mǿ(i)ar* (??) 'tre mör'.
mǿðgini n. pl.; **mūþkini** nom. pl. Öl. 26.

N.

Nom. för ack. Öl. 16.
Næfʀ m. mansnamn; **nifʀ** nom. sg. Öl. 18.
Nænniʀ m. mansnamn; **neniʀ** nom. sg. Öl. 26.

O.

ok konj. 'och'; **auk** Öl. 5, 10, 16, 18, 23, 26, 27, 36, 37 (2 gg), 40 (2 gg), 41 (3 gg), 43 (2 gg), 46 (2 gg), 47, 49, 52, 56 (3 gg), s. 45 Resmo (Öl. 59); **auk** Öl. 9; **[a]uk** Öl. 49; **-uk** Öl. 55; **oc** Öl. 34.
Óláfr m. mansnamn; **olafʀ** nom. sg. Öl. 37 (2 gg); **ola** lat. nom. sg. *Olāvus* Öl. 34.
organum lat. n. 'orgel'; **orkano** abl. sg. Öl. 35.
Ótryggr m. mansnamn; **otrūk** ack. sg. Öl. 24.

P.

paradís f. paradis(et); **b-ratis** ack. sg. Öl. 51.

R.

-R, bortfall i forngutn. s. 32.

ráða vb. 'råda, härska'; 'tyda (runor)'; **raþa** inf. Öl. 1: **raþa lonti** 'härska öfver land'. Öl. 28: **þu raþa kan** 'därför kan man tyda'.

Randwi f. kvinnonamn; **unilu-** ack. sg. f. Öl. 3; **rantui** ack. sg. f. Öl. 4.

rétta vb. 'resa'; **rata** inf. Öl. 49; **reta** Öl. 56; **riti** 3 sg. pret. ind. Öl. 25.

rísta vb. 'rista'; **risti** 3 sg. pret. ind. Öl. 43; **riti** 3 sg. pret. ind. Öl. 28.

Róðbiarn m. mansnamn; **[roþ]-biarn** nom. sg. Öl. 56.

Róðmarr m. mansnamn; **ruþmar** ack. sg. Öl. 18.

róghstarkr adj. 'stridsstark'; **ruk: starkr** nom. sg. m. Öl. 1.

rún f. 'runa'; **runaR** ack. pl. Öl. 43; **runær** ack. pl. Öl. 34.

Runastēn ortnamn 'Runstens kyrka'; **runastæn** Öl. 34.

ræið f. 'vagn' i omskrifningen **untils iarmun · kruntar raiþ uiþur** *Yndils iarmungrundar ræið-Wiðurr* 'Yndils (: sjöhjältens) vida marks (: hafvets) vagn-(: skeppets) Oden (: gud) = sjöhjälte. Öl. 1.

ræisa vb. 'resa'; **raisa** inf. Öl. 3 (med vändrunor), Öl. 4, 19, 23, 24, 36, 41; **risa** Öl. 7, 18; **reisa** Öl. 21, 26, 31; **raisti** 3 sg. pret. Öl. 9, 15, 17, 28, 39; **reisti** Öl. 13; **reistu** 3 pl. pret. ind. Öl. 27; **ristu** Öl. 16; **raistu** Öl. 37, 40, 46; **risu** Öl. 55; **-ui** Öl. 48.

S.

sá, sú, þat dem. pron. 'den, det'; **[sa]** nom. sg. m. enl. Söderberg Öl. 1; enligt Wimmer med säkerhet **sa · si** 'denne'; **þu** dat. sg. n. 'därför' Öl. 28; **þat** ack. sg. n. Öl. 1; **tal** Öl. 34; **þaiR** nom. pl. Öl. 4, 10; **[þa]iR brüþr** Öl. 3; **þaiR : bruþr** Öl. 46; **[þ]aiR** Öl. 18; **þiR** Öl. 16; **þeiR** Öl. 27; **þe** Öl. 54; **þaun** nom. pl. n. Öl. 26.

Saksi m. mansnamn; **saksi** nom. sg. Öl. 37.

sál f. 'själ'; **salu** dat. sg. Öl. 2; **sal** dat. sg. Öl. 7; **siflu** Öl. 44; **sau-** Öl. 51; jfr *siál.*

sá-si dem. pron.; **sa · si** nom. sg. m. enligt Wimmer, s. 137.

siál f. 'själ', se s. 112, noten; **sial** dat. sg. Öl. 19, 55 (?); **siul** dat. sg. Öl. 46; **stal** (?) Öl. 55. **sialu** Öl. 31, jfr *sál.*

sialfR adj. pron. 'själf'; **sialfR** nom. sg. Öl. 39.

Siátti m. mansnamn; **siata** gen. sg. Öl. 53.

Sibbe m. mansnamn; **siba** ack. sg. m. Öl. 1: **s. [hin fr]uþa.**

Sighhwatr m. mansnamn; **sahuatr** nom. sg. Öl. 41.

Sighlaugh f. kvinnonamn; **sik-lauk** nom. sg. Öl. 36.

Sighstæinn m.; **sihstin** nom. sg. Öl. 16.

sinn poss. pron. 'sin'; **sin** ack. sg. m. Öl. 2, 5, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 36 (2 gg), 37 (2 gg), 38, 39, 41, 46, 47, 48, 56; **-in** Öl. 7, 43; **sina** ack. sg. m. Öl. 9: **iftR : suin : faþur : sina** (eg. gen. sg. af *sik*); **sina** ack. sg. f. Öl. 4, 6, 20, 27, 49; **s-** Öl. 3; **sina** ack. pl. m. Öl. 40; **-ina** ack. pl. m. Öl. 29.

sitia vb. 'sitta'; **sitr** 3 sg. pr. ind. Öl. 28: **sitr karþum** 'vistas i Gardarike'.

Skiljetecken, korsformiga, s. 29.

skrifa vb. 'skrifva'; **scrifuæ** inf. Öl. 34; **skivit** pret. part. n. Öl. 54: **þa ⁝ uæret ⁝ bætar ⁝ s.**

Smiðr m. mansnamn; **smiþ** ack. sg. Öl. 28.

sóknahærra m. 'kyrkoherde'; **socna : haræn** nom. sg. best. form. Öl. 34.

som rel. adv. 'som'; **søm** Öl. 34; **huør s.** 'hvar och en, som'.

stjúpr m. 'styfson'; **stiub** ack. sg. Öl. 11.

-str nom. sg. m. mansnamn; Öl. 52.

Styrkárr m. mansnamn; **stürkar** ack. sg. m. Öl. 13.

Stæin- m. mansnamn; **stei-** ack. sg. Öl. 14.

stæina vb. 'måla'; **stain-** 3 sg. pret. ind. Öl. 43.

stæinn m. 'sten'; **sta[in]** nom. sg. Öl. 1; ack. sg. **stain** Öl. 9, 19, 23, 25, 28, 36, 37, 39, 41, 46; **[s]tain** Öl. 2, 17 (möjligen **steain**), **stai-** Öl. 16; **stein** Öl. 5, 13, 26, 31; **staen** Öl. 42; **sten** Öl. 7; **stin** Öl. 8, 48, 49; **stain:a** Öl. 40; **stina** Öl. 15; **stein[a]** ack. pl. Öl. 4; **steina** Öl. 21; **-na** Öl. 22.

sun m. 'son'; **sun** nom. sg. Öl. 39; **sun** ack. sg. Öl. 1: **aiftir siba [hin fr]uþa sun fultars**; Öl. 28, 48; **-n** Öl. 24 (?); **suni** ack. pl. Öl. 29.

Swæinn m. mansnamn; **suin** nom. sg. Öl. 18; **suain** Öl. 39, 40; **s-ia** Öl. 52; **suin** ack. sg. Öl. 9; **suein** ack. sg. Öl. 26, 27; **su[a]-** Öl. 43.

Swæini m. mansnamn; **suini** ack. sg. Öl. 42.

systir f. 'syster'; **sustur** ack. sg. Öl. 27, 49.

Sǽbiarn, Sǽbiǫrn, m. mansnamn; **sibiurn** nom. sg. Öl. 23; **sabiara** ack. sg. Öl. 2.

sætia vb. 'sätta'; **sati** 3 sg. pret. Öl. 1; **satr** nom. sg. m. part. pret. Öl. 1: **[is** Wimmer], **[uas]** Söderberg **satr.**

Sǽwarr, m. mansnamn; **seuar** ack. sg. Öl. 21; troligen **euar** *Øyjarr*, se s. 141.

T.

Tobbe m. mansnamn; **[t]obi** nom. sg. Öl. 4 (Söderberg, s. 42, not. 4, tänker på *Iobbi* eller *Stobbi*).

Tófa f. kvinnonamn; **tofu** ack. sg. Öl. 6.

Tófe m. mansnamn; **-ofi** nom. sg. Öl. 6 (Söderberg ifrågasätter *Tófi*, *Bófi*, *Hovi*.

Trygg(v)i m. mansnamn; **treke** nom. sg. Öl. 16 (Söderberg föredrager transskriptionen *Drængi*).

-tuar nom. sg. m. mansnamn, ristare; Öl. 43; **-tuar ris[ti]:runaʀ**.

þá adv. 'då'; **þt** Öl. 54.

þeghn m. mansnamn; **þiai** nom. sg. Öl. 2 (?).

þessi dem. pron. 'denne'; **[sa·si]** *sási* nom. sg. m. enligt Wimmer Öl. 1; **tanæ** nom. sg. f. 34; **þaimsi** dat. sg. m. Öl. 1: **i þaimsi huki; þina** ack. sg. m. 9, 12, 19, 36, 37, 40, 41; **þena** 17 (möjligen **þenh**), **lina** 13; **þinsi** 15, 42; **þinsa** 28; **þsa** ack. sg. f. 41; **thættæ** ack. sg. n. 34; **þ-** ack. pl. m. 22; **þisa** ack. pl. n. 6; **þisn** 10; **þsi** 37; **þla** 27.

þór- m. mansnamn; **þ-** nom. sg. Öl. 47; **þur-** ack. sg. Öl. 7.

þorbiarn m. mansnamn; **þorbiarn** ack. sg. Öl. 56.

þórguðr f. kvinnonamn; **þurkuþr** nom. sg. Öl. 17.

þorfastr m. mansnamn; **þurfastr** nom. sg. Öl. 46.

þóriʀ m. mansnamn; **þuriʀ** nom. sg. Öl. 46.

þorkæll m. mansnamn; **iorkil** nom. sg. Öl. 49; **-rgil** ack. sg. Öl. 43.

þorstæinn m. mansnamn; **þurstain** nom. sg. Öl. 46.

þríʀ m., *þréa(ʀ)* f., *þrý* n. 'tre'; **-rii** nom. pl. f. Öl. 8 (?): **-rii miar** *þréa mǿ(i)ar* 'tre mör' (?)

þrúðr f. valkyrja, stridsgudinna, ordet betyder 'styrka' och var äfven namn på Tors dotter; **þruþar** gen. sg. i omskrifningen **tulka þruþar trankr** 'stridernas gudinnas trädstam' = den ståtlige krigaren'. Öl. 1.

þæn 'den' se *sá*.

þær adv. 'där'; **þer** Öl. 53.

U.

Una f. kvinnonamn. **unu** gen. sg. Öl. 8 (Söderberg)?

Unn m. mansnamn; **un** nom. sg. Öl. 37; **un** ack. sg. Öl. 37. Sammansättning: *FéaʀUnn* **fiaʀun** Öl. 37.

W.

wara verb 'vara'; **[is]** 3 sg. pr. ind. enl. Wimmer Öl. 1; **ir** Öl. 28 enl. Bugge, se s. 91; **iaʀ** Öl. 36; **ar** Öl. 8(?); **[uas]** 3 sg. pret. ind. enl. Söderberg Öl. 1, enl. Wimmer, med säkerhet **[is]**; **uæret** 3 sg. pret. konj. 'vore det' Öl. 54.

Wiðbiǫrn m. mansnamn; **uiþbiurn** nom. sg. Öl. 36.

Wiðurr m., binamn på Oden, i omskrifningen **untils iarmunkruntar raiþ uiþur** 'Yndils (: sjöhjältens) vida marks (: hafvets) vagn- (: skeppets) Oden (: gud) = sjöhjälte'.

Wífastr m. mansnamn; **uifastr** ack. sg. Öl. 16.

Wighbiarn m. mansnamn; **[uef]biarn** nom. sg. Öl. 56, möjligen **inki-**.

Wíkarr m. mansnamn; **uikar** ack. sg. Öl. 15, 39.

winna vb. 'bearbeta'; **unu** 3 pl. pret. (?) Öl. 8: **stin u.** '(läto) bearbeta stenen' (Söderberg, s. 51, tänker på *Unu* gen. sg. af kvinnonamnet *Una*).

wita vb. 'veta'; **uisi** 3 sg. pret. ind. Öl. 1.

witr adj. 'klok'; **fatran** ack. sg. m. Öl. 10 (Bugge uppfattar **kinu: fatran** som *Gunna frǽnda*).

Y.

Yndill m. namn på en sjökonung; **untils** gen. sg. i omskrifningen *Yndils iarmungrund* Yndils (: sjökonungen) stora mark = hafvet. *Yndill* är ej anträffadt i litteraturen, en närstående form *Vandill*, Sn. Edda I, 548, namn på en sjökonung; prof. Wimmer tror, att här ***uontils** är åsyftadt, se s. 136.

Æ.

æft prep. 'efter'; **aft** Öl. 33.

æftiʀ prep. 'efter'; **aftiʀ** Öl. 24, 36, 37, 40; **aftʀ** 41, 49; **aiftiʀ** 28, 52; **aiftir** 1; **eftiʀ** 4, 5, 10, 12, 13, 21, 23, 26, 27, 39, 56 (2 gg); **eftʀ** 27; **efti** 25; **iftiʀ** 2, 6, 7, 15, 17, 18, 19; **iftir** 42; **iftʀ** 9; **[e]ftiʀ** 3; **-ftir** 22; **-[t]iʀ** 47; adv. **eftiʀ** 56; **auk × kuþlauk eftiʀ**.

Æibiǫrn (?) m. mansnamn; **ai-** ack. sg. Öl. 25.

æigha vb. 'ega'; **ati** 3 sg. pret. ind. Öl. 37.

Æimundr m. mansnamn; **eimunr** nom. sg. Öl. 10.

æinigi adj. 'ende'; **ainiki** nom. sg. m. Öl. 39.

Ælin f. kvinnonamn; **æln** nom. sg. Öl. 53.

Æsbiarn m. mansnamn; **esbiarn** nom. sg. Öl. 56.

Æstríð f. kvinnonamn; **estriþ** nom. sg. Öl. 19.

-þi ack. sg. Öl. 20 (?).

Ø.

Ørgrandr adj. 'utan fel, dygdig'; **urkrontari** komp. nom. sg. m. Öl. 1.

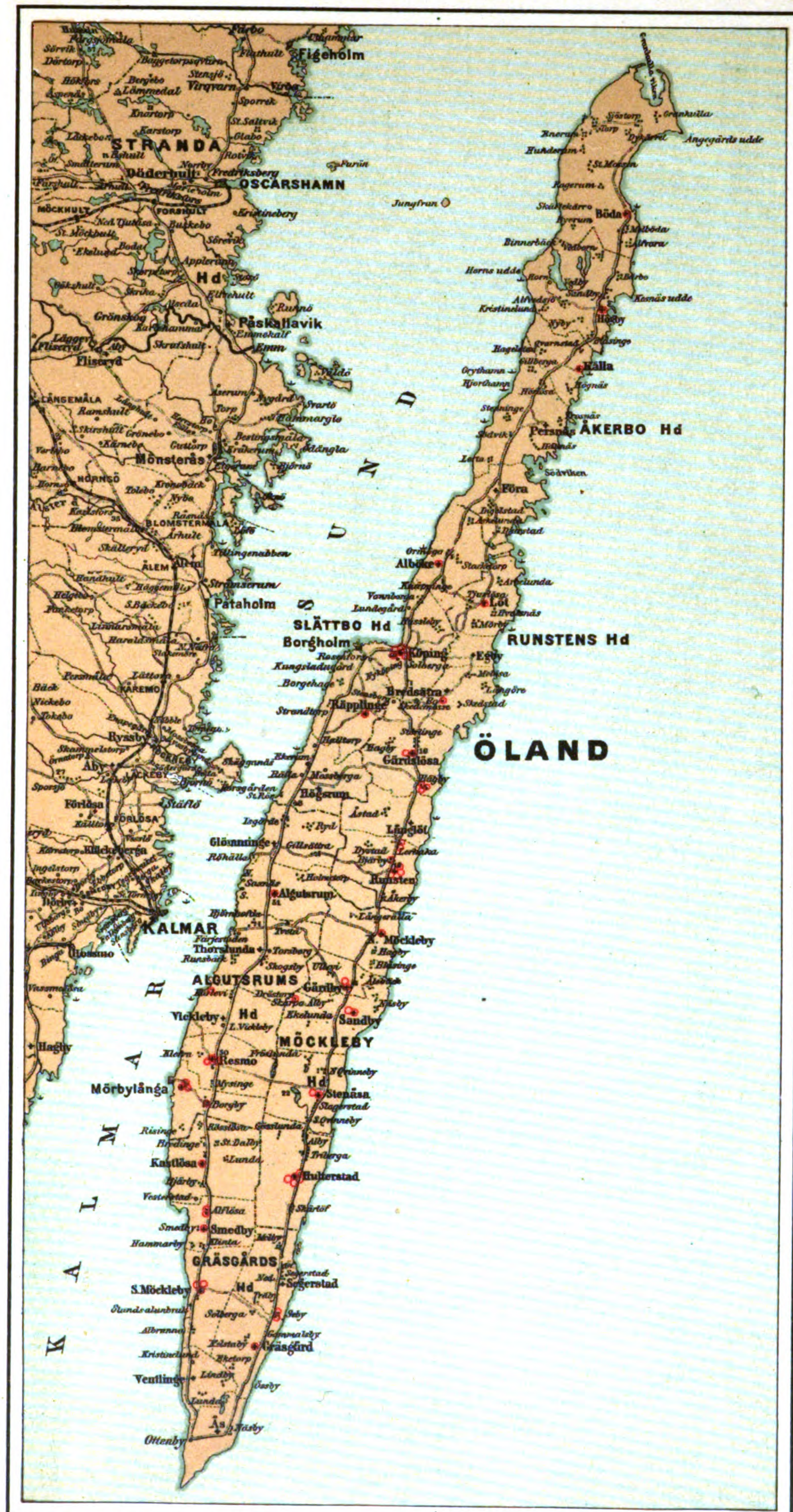
øy f. 'ö'; **u** dat. sg. Öl. 1: **at u** 'vid ön' eller 'vid Öland'.

Øyjarr m. mansnamn; **euar** ack. sg. Öl. 21, se s. 141.

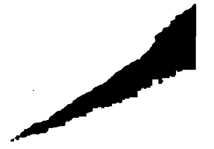
Øystæinn m. mansnamn; **austain** nom. sg. Öl. 41; **ayntiis** (grafisk omställning?) nom. sg. Öl. 12; **au[sta]in** ack. sg. Öl. 47.

INNEHÅLL.

ÖLANDS RUNINSKRIFTER.

Gen. Stab. Lit. Anst.

1 Map

SVERIGES RUNINSKRIFTER

utgifna af

k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien

FÖRSTA HÄFTET.

ÖLANDS RUNINSKRIFTER 1—27

granskade och tolkade

af

SVEN SÖDERBERG.

ANDRA HÄFTET.

ÖLANDS RUNINSKRIFTER 28—58

granskade och tolkade

af

SVEN SÖDERBERG och ERIK BRATE.

Stockholm 1906. Kungl. Boktryckeriet.

